

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای

شایا: ۰۷۶۴-۲۷۸۳

دوره ۲، شماره ۴، شماره پیاپی ۶، زمستان ۱۴۰۰

- چارچوب مفهومی توسعه مسکن روستایی پایدار مبتنی بر جهت گیری نظری مقاله های علمی
 زهره صادقی، فرهاد عزیزپور، اصغر طهماسبی، محسن سرتیپی پور..... ۱-۲۲
- کاربست تئوری زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان
 اردلان حسینی، کیومرث حبیبی..... ۲۳-۴۲
- تحلیل پیشران های کلیدی موثر بر افزایش اثربخشی برنامه های راهبردی- عملیاتی شهر و
 شهرداری ها با رویکرد آینده پژوهی در شهرهای استان خراسان رضوی
 علی اکبر عنابستانی، زهرا عنابستانی..... ۴۳-۶۸
- مطالعه تطبیقی نقش مکان در اثرگذاری عوامل اقتصادی در نشاط شهروندان محلات شهر اهواز
 سفیه دامن باغ، ناهید سجادیان..... ۶۹-۹۴
- بررسی تاثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی بر رفتارهای مثبت شهروندی منطقه ۱۶ تهران
 بهرزاد الله وردی، مریم ایلاتلو..... ۹۵-۱۱۸
- رفتارهای دوستدار محیط زیست شهری در فضاهای عمومی فرهنگی- ورزشی در استان های کشور
 لیلا نظری، محمد سعید کیانی..... ۱۱۹-۱۳۷
- تحلیلی بر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری با رویکرد شهرخلاق (مطالعه موردی: شهر لار)
 مهدی ابراهیمی بوزانی، رضا مختاری ملک آبادی، فاطمه حمیدی..... ۱۳۸-۱۵۵

<http://www.srds.ir/>

E-mail: srdsjournal@gmail.com

صاحب امتیاز: دکتر سعید ملکی

مدیر مسئول: دکتر کریم حسین زاده دلیر

سر دبیر: دکتر سعید ملکی

اعضای هیأت تحریریه:

دکتر کریم حسین زاده دلیر استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تبریز
دکتر سعید ملکی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر احمد پوراحمد ۱ استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران
دکتر صدیقه لطفی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه مازندران
دکتر عیسی ابراهیم زاده استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه سیستان و بلوچستان
دکتر حمیدرضا وارثی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان
دکتر رسول قربانی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تبریز
دکتر حسین نظم فر استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه محقق اردبیلی
دکتر مسعود صفایی پور استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر ناهید سجادیان استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر محمدعلی فیروزی استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز
دکتر یارمحمد قاسمی استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه ایلام

اعضای مشورتی هیأت تحریریه (بین المللی)

Saied Pirasteh, Faculty of Environment, University of Waterloo, Waterloo, Canada

Soheil Sabri Centre for Spatial Data Infrastructures and Land Administration in The University of Melbourne

ویراستار فارسی: دکتر مختار ابراهیمی

ویراستار انگلیسی: سجاد ملایی قلعه محمد

ویراستار ارشد: مریم ابراهیمی

مدیر داخلی: مهناز حسینی سیاه گلی

مدیر اجرایی: دکتر پاکزاد آزادخانی

ناشر: دکتر سعید ملکی (خصوصی)

آدرس: ایلام، خیابان پاسداران، خیابان شهید چمران، بن بست شهید چمران، کد پستی ۶۹۳۱۶-۴۸۴۸۴

شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۰۷۶۴

تلفن: ۰۸۴۳۳۳۵۰۹۲۴-۰۹۱۸۸۴۲۴۴۱۵

پست الکترونیک: srdsjournal@gmail.com

پست الکترونیک پشتیبان: sustainableregionaldevelopmentstudeiesjournal@gmail.com

وبسایت نشریه: www.srds.ir

این فصلنامه مسئول آرا و نظریات مندرج در مقالات نیست. فصلنامه در ویرایش مطالب آزاد است؛ مقالات دریافت شده برگردانده نمی شود.

این فصلنامه با عنوان "مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای" در زمینه جغرافیا (تخصصی) به زبان فارسی و ترتیب انتشار فصلنامه مجوز انتشار به شماره ۸۲۷۸۲ مورخ ۱۳۹۹/۰۶/۳۱ از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دریافت نموده است.

راهنمای تدوین و ارسال مقاله به فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای

نحوه ارسال مقاله

- ۱- پذیرش مقاله صرفاً از طریق سایت فصلنامه <http://srds.ir> امکان پذیر است. برای ثبت نام در سایت فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای و ارسال مقاله لطفاً مراحل زیر را اجرا فرمایید:
 - به سایت <http://srds.ir> وارد شوید. به سایت فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای خوش آمدید
 - روی گزینه (ورود به سامانه) کلیک کنید، سپس روی کلمه (ثبت نام در سامانه) کلیک کنید. صفحه ثبت نام ظاهر خواهد شد. پس از تکمیل صفحه ثبت نام روی گزینه ذخیره در پایین صفحه کلیک کنید، آنگاه به E-mail خود مراجعه فرمایید و کد کاربری و رمز ورود خود را دریافت نمایید.
 - در این مرحله، کد کاربری و رمز ورود که از طریق سیستم به ایمیل شما ارسال گردیده، وارد کنید و از خدمات Online فصلنامه استفاده نمایید.
- یادآوری: قابل ذکر است که از این اسم شناسه و کلمه عبور هم برای انجام داوری و هم برای ارسال مقالات خود می‌توانید استفاده نمایید.

راهنمای نگارش مقاله

- نشریه "مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای" در علوم جغرافیایی، برنامه ریزی شهری و منطقه ای، محیط زیست شهری، آمایش سرزمین، علوم اجتماعی، شهرسازی و سایر رشته های مرتبط، به زبان فارسی، مقاله می‌پذیرد.
۱. نشریه "مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای" فقط مقالات علمی را می‌پذیرد که جنبه علمی و پژوهشی داشته باشد.
 ۲. حاصل مطالعات، تجربه‌ها و پژوهش های نویسنده یا نویسندگان باشد.
 ۳. مقاله قبلاً برای هیچ یک از نشریات داخلی و خارجی ارسال و یا در هیچ یک از آنها چاپ نشده باشد.
 - ۴- زبان رسمی فصلنامه، فارسی است، اما چکیده مقالات به زبان انگلیسی نیز ضروری است.
 - ۵- مقالاتی که توسط دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری با همکاری استادان راهنما و یا مشاور تهیه می‌شود، ضرورتاً باید با امضای استاد مربوطه به فصلنامه ارسال گردد؛ در غیر این صورت در هیأت تحریریه قابل طرح نخواهد بود. در عین حال نویسنده مسئول و ترتیب اسامی نویسندگان به همان ترتیبی که در سایت ثبت شده باشد، در مقاله خواهد آمد و پس از آن غیر قابل تغییر خواهد بود.
 - ۶- چکیده فارسی مقاله (۲۰۰ تا ۲۵۰ واژه)، و شامل باید دارای مقدمه و بیان مسأله، هدف، روش، یافته‌ها، نتیجه‌گیری و ۳ تا ۷ واژه کلیدی باشند.
 - ۷- مقالات ارسالی به فصلنامه، در محیط Word با قلم B Nazanin نازک فونت ۱۲، فاصله تقریبی میان سطور ۱ حروفچینی و تایپ گردد. حاشیه از بالا ۳، از پایین ۳، از راست ۳ و از چپ ۳ سانتیمتر باشد. عنوان مقاله با فونت B Titr ۱۴، مشخصات نویسنده یا نویسندگان با فونت B Nazanin ۱۰، چکیده فارسی با فونت B Nazanin ۱۰ و چکیده انگلیسی با قلم Times New Roman ۱۰ فهرست عنوان‌های متن با فونت B Nazanin Bold ۱۴، عنوان های فرعی با فونت B Nazanin Bold ۱۲، منابع و مآخذ با فونت معمولی Nazanin ۱۲ نگاشته شود.
 - ۸- مقاله در چهار فایل جداگانه شامل؛ یک فایل مقاله با مشخصات نویسنده یا نویسندگان با فرمت Word، فایل دوم حاوی مقاله اصلی در محیط Word بدون صفحه مشخصات نویسندگان، فایل سوم حاوی مقاله اصلی PDF شده بدون صفحه مشخصات نویسندگان و فرم تعدنام مقاله باشد.
 - ۹- مقالات ارسال شده باید دارای بخش‌های زیر باشد :

صفحه اول:

- عنوان کامل مقاله به فارسی، مشخصات نویسنده یا نویسندگان بر اساس فرمت مجله
چکیده فارسی (۲۰۰ تا ۲۵۰ واژه)، کلید واژگان فارسی (۳ تا ۷ واژه کلیدی).
و عنوان کامل مقاله به انگلیسی، مشخصات نویسنده یا نویسندگان بر اساس فرمت مجله به انگلیسی
چکیده انگلیسی (۲۵۰ تا ۳۰۰ واژه)، کلید واژگان انگلیسی (معادل کلید واژه های فارسی)

صفحه دوم

به بعد متن اصلی مقاله آورده شود، شامل: مقدمه و بیان مسأله، مبانی نظری، معرفی محدوده مورد مطالعه (با ارائه نقشه)، پیشینه پژوهش، روش پژوهش، تجزیه و تحلیل داده ها، نتیجه گیری، پیشنهادها، منابع و مأخذ باشد.

✓مأخذ در متن مقاله به روش APA شامل؛ داخل پرانتز با ذکر نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار: صفحه مورد استفاده آورده شود.

✓مثال نحوه ارجاع در داخل متن: (شکوئی، ۱۳۷۲: ۶۰)

✓ معادل های انگلیسی در هر صفحه با علامت یا شماره گذاری مستقل برای هر صفحه، در پاورقی آورده شود.

✓روش ارائه منابع و مأخذ در انتهای مقاله:

✓ مثال برای کتاب: نام خانوادگی، نام نویسنده یا نویسندگان، (سال انتشار). عنوان کتاب. نام ناشر. شماره جلد. نوبت چاپ. محل انتشار. بدیهی است نحوه درج در فهرست منابع و مأخذ به ترتیب حروف الفبا خواهد بود. مثال: شکوئی، حسین (۱۳۷۲). دیدگاه های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت، جلد اول، چاپ هفتم، تهران.

✓مثال برای نشریه: نام خانوادگی، نام نویسنده یا نویسندگان (سال انتشار). عنوان مقاله، نام نشریه، دوره، شماره صفحات مقاله (مثال: صص ۱۰-۳۶).

✓در استفاده از واژه ها و عبارات غیرفارسی تا حد امکان معادل فارسی آنها در متن بکاررود و خود عبارت در اولین بکارگیری در زیرنویس ذکر شود.

✓در صورت استفاده از منابع غیرفارسی ارجاع داخل متن به فارسی در متن نوشته شود و نام ها و سال در اولین بار به انگلیسی در زیرنویس ارائه شود.

✓در ارجاع درون متنی، در منابعی که بین ۲ تا ۵ نویسنده دارند در بار نخست ذکر نام فامیل همه نویسندگان الزامی است، در تکرارهای بعدی از واژه «و همکاران» استفاده می شود. برای منابع با نویسندگان ۶ و بیشتر از واژه «و همکاران» استفاده نمایند ✓دقت داشته باشید تمام منابع فارسی و انگلیسی در فهرست منابع قرار داشته باشد و از ذکر منابعی که در متن استفاده نشده است، جداً خودداری گردد.

✓از بکار بردن واژه همان در منابع داخل متن (همان و قبلی، ۱۳۹۸: ۲۰) خودداری شود.

✓در متن مقاله به شماره عکس ها، جداول و نمودارها اشاره شود و محل تقریبی آنها مشخص گردد.

✓در تنظیم جداول، منحنی ها، اشکال و تصاویر، رعایت نکات زیر الزامی است:

۱- اطلاعات جداول باید شامل: شماره و عنوان باشد و اگر داده ها و اطلاعات جداول از سازمان، سایت و پژوهشی اخذ شده است در پایین جدول مأخذ آن ذکر گردد.

۲- هر ستون جدول باید دارای عنوان و واحد مربوط به خود باشد، چنانچه تمام ارقام جدول دارای واحد یکسان باشند، می توان واحد را در عنوان جدول ذکر نمود.

۳- توضیحات اضافی عنوان و متن جدول، به صورت زیرنویس ارائه گردد. نتایج بررسی های آماری، باید به یکی از روش های علمی در جدول منعکس شود.

۴- شکل ها با فرمت تک ستونی با کیفیت مطلوب در مقاله درج می شوند.

۵- کلیه نقشه ها، شکل ها، نمودارها و تصاویر با واژه "شکل" نامگذاری شده و عنوان شکل در زیر آن درج شود.

۶- شماره شکل (ها) به ترتیب ارائه نتایج آنها در مقاله تعیین و محل قرارگیری شماره آنها پس از ارائه نتایج ذریبط در متن مقاله می باشد
۷- شکل ها باید به صورت رنگی یا سیاه و سفید و با کیفیت مناسب و مطلوب تهیه شده و شماره و عنوان آنها در پایین بیاید. نقشه ها باید واضح باشند مطالب آنها خوانا و دارای مقیاس باشد. ذکر مأخذ عکس ها یا شکل هایی که از منابع دیگر اقتباس شده اند، الزامی است، در عین حال جداول، نقشه ها، نمودارها و اشکالی که توسط نویسنده یا نویسندگان تولید گردیده نیز مأخذ آن به نویسنده یا نویسندگان ارجاع داده شود. بطور مثال (مأخذ: نویسندگان، ۱۳۹۸).

روابط و فرمول های ریاضی با یک سایز کوچکتر از متن مقاله و از سمت چپ تایپ می شوند و برای اشاره به آن ها از شماره فرمول در داخل پرانتز استفاده می شود. شماره هر فرمول در گوشه سمت راست آخرین سطر فرمول درج می شود.

به کاربردن اعداد به صورت لاتین (به استثنای فرمول ها) مجاز نمی باشد، بنابراین تمام اعداد در داخل متن و جداول به صورت فارسی تایپ شده و دقت شود که تنظیمات نرم افزار آفیس به صورت (Context) باشد.

- مقاله های رسیده توسط سه نفر از استادان متخصص به صورت محرمانه داوری خواهد شد.

- بدیهی است در صورتی که مقاله از نظر داوران نیاز به اصلاحاتی داشته باشد، پس از اعمال نظرات اصلاحی داوران در مقاله، لازم است جهت بررسی های بعدی، موارد اصلاح شده توسط نویسنده به صورت هایلایت شده به رنگ زرد در داخل متن مقاله مشخص گردد.
- مسؤولیت صحت و سقم مقاله به لحاظ علمی و حقوقی به عهده نویسنده مسئول مکاتبات است.
- مقالات ترجمه اصولاً پذیرفته نمی شود.
- حداکثر حجم مقالات، شامل جدول ها و منحنی ها ۲۰ صفحه A4 باشد.
- فصلنامه حق رد یا قبول و نیز ویراستاری مقالات را برای خود محفوظ می دارد و از بازگرداندن مقالات دریافتی معذور است.
- اصل مقالات رد شده یا انصراف داده شده، پس از سه ماه از مجموعه آرشیو فصلنامه خارج خواهد شد و فصلنامه هیچ گونه مسؤولیتی در این زمینه نخواهد داشت.

فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای	
B Titr 14	عنوان مقاله
B Nazanin 10 Bold	نام نویسنده و نویسندگان
B Nazanin 10	مشخصات نویسنده یا نویسندگان (افیلیشن)
B Nazanin 14	چکیده
B Nazanin 10 نازک	متن چکیده
B Times New Roman,12Bold	Article Title
B Times New Roman,10Bold	نام نویسنده و نویسندگان به لاتین
B Times New Roman,10	مشخصات نویسنده یا نویسندگان (افیلیشن) به لاتین
B Nazanin 14 Bold	عناوین اصلی
B Nazanin 12 نازک	متن مقاله به فارسی
B Times New Roman,10	منابع لاتین در متن
B Nazanin 12 Bold	عناوین فرعی
B Nazanin 11 Bold	عناوین جداول
B Nazanin 10 Bold	متن جداول
B Nazanin 11 Bold	عناوین شکل ها
B Nazanin 10 Bold	متن شکل
B Times New Roman,10Bold	روابط و فرمول های ریاضی
B Nazanin 11 نازک	منابع فارسی
B Times New Roman,10 نازک	منابع لاتین

داوران دوره ۲، شماره ۴، شماره پیاپی ۶- زمستان ۱۴۰۰ فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تبریز	دکتر فریدون بابایی اقدم
دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران	دکتر حسین حاتمی نژاد
استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه اصفهان	دکتر حمیدرضا وارثی
استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز	دکتر سعید ملکی
دانشیار گروه جغرافیای انسانی دانشکده جغرافیایی خوارزمی تهران	دکتر وحید رباحی
دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه زابل	دکتر اکبر کیانی
استادیار گروه شهرسازی دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول	دکتر الیاس مودت
عضو هیأت علمی گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه	دکتر علی آذر
گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز	مهناز حسینی سیاه گلی
گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز	دکتر صفیه دامن باغ
عضو هیأت علمی گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد	دکتر مهیار سجادیان
گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز	دکتر محمدرضا امیری فهلپانی

فهرست مقالات

عنوان	صفحه
❖ چارچوب مفهومی توسعه مسکن روستایی پایدار مبتنی بر جهت گیری نظری مقاله های علمی	
○ زهره صادقی ، فرهاد عزیزپور، اصغر طهماسبی، محسن سرتیپی پور	۱-۲۲
❖ کاربست تئوری زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان	
○ اردلان حسینی ، کیومرث حبیبی	۲۳-۴۲
❖ تحلیل پیشران های کلیدی موثر بر افزایش اثربخشی برنامه های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری ها با رویکرد آینده پژوهی در شهرهای استان خراسان رضوی	
○ علی اکبر عنابستانی ، زهرا عنابستانی	۴۳-۶۸
❖ مطالعه تطبیقی نقش مکان در اثرگذاری عوامل اقتصادی در نشاط شهروندان محلات شهر اهواز	
○ صفیه دامن باغ ، ناهید سجادیان	۶۹-۹۴
❖ بررسی تاثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی بر رفتارهای مثبت شهروندی منطقه ۱۶ تهران	
○ مهرزاد الله ویردی ، مریم ایلانلو	۹۵-۱۱۸
❖ رفتارهای دوستدار محیط زیست شهری در فضاهای عمومی فرهنگی- ورزشی در استان های کشور	
○ لیلا نظری ، محمد سعید کیانی	۱۱۹-۱۳۷
❖ تحلیلی بر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری با رویکرد شهرخلاق (مطالعه موردی: شهر لار	
○ مهدی ابراهیمی بوزانی ، رضا مختاری ملک آبادی، فاطمه حمیدی	۱۳۸-۱۵۵

چارچوب مفهومی توسعه مسکن روستایی پایدار مبتنی بر جهت گیری نظری مقاله های علمی^۱

زهره صادقی^۱، فرهاد عزیزپور^{۲*}، اصغر طهماسبی^۳، محسن سرتیپی پور^۴

۱. دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۳. استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۴. استادگروه معماری و عضو هسته پژوهشی معماری روستایی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱

چکیده

مسکن پدیده ای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و مکانی- کالبدی است که با هدف فراهم کردن شرایط مناسب زیست و زندگی بر پا می شود. یکی از مسائلی که به شدت توجه همگان را به خود معطوف داشته، مسکن پایدار همگام با توسعه انسانی است. پژوهش حاضر با هدف ارائه چارچوب مفهومی مسکن روستایی پایدار در ایران مبتنی بر جهت گیری نظری مقاله های علمی تهیه شده است. بدین منظور محتوای تعداد ۴۷ مقاله علمی مرتبط با موضوع توسعه مسکن روستایی در ایران که در بازه زمانی ۱۳۹۹-۱۳۸۶ در نشریات و کنفرانس های داخلی به چاپ رسیده بودند، با بهره گیری از روش پژوهش، کیفی و مبتنی بر روش فرا ترکیب، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. یافته های، پژوهش نشان می دهد که چارچوب مفهومی توسعه یکپارچه مسکن روستای، مناسب ترین چارچوب برای بهره برداری در برنامه ریزی توسعه مسکن روستایی است که اغلب ویژگی هایی کلیدی مورد تاکید در مقالات مورد بررسی را در بر می گیرد. چارچوب پیشنهادی مؤلفه های انطباق پذیری با محیط زیست، بهینه گی در مصرف انرژی، داشتن احساس سرزندگی، خاطره معنا، وحدت انسانی و واقع بودگی، مناسبت با موقعیت اجتماعی روستاییان، مشارکت جامعه روستایی، استطاعت مالی در ساخت، هزینه نگهداری مسکن، اشتغالزایی در بازار مسکن، دسترسی به خدمات، داشتن روح و هویت مکانی، دوام و ماندگاری مصالح ساخت را، در قالب پنج بعد محیط زیستی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، روان شاکتی و کالبدی- فضایی مورد توجه قرار می دهد.

کلید واژه ها: مسکن، مسکن پایدار، فرانوگرایی، سکونتگاه های روستایی.

^۱ این مقاله مستخرج از رساله دکتری تحت عنوان چارچوب مفهومی توسعه مسکن روستایی پایدار مبتنی بر جهت گیری نظری مقاله های علمی نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم، گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه خوارزمی تهران است.

* نویسنده مسئول: azizpourf@yahoo.com

ارجاع به این مقاله: صادقی، زهره، عزیزپور، فرهاد؛ طهماسبی، اصغر، سرتیپی پور، محسن. (۱۴۰۰). چارچوب مفهومی توسعه مسکن روستایی پایدار مبتنی بر جهت گیری نظری مقاله های علمی. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۲(۴)، ۱-۲۲.

مقدمه و بیان مسأله

بیشترین تغییرات بحرانی قرن اخیر در حوزه مسکن روستایی از رویکردهای گوناگون مدرن مشتق می شوند. در حال حاضر این مشکلات، نشأت گرفته از همین رویکردهای نوگرایانه در حال رشد، در سرتاسر جهان است (ثقفی، ۱۳۸۲: ۳۲). با ورود مدرنیزاسیون، روستاییان از فضای سنتی خود خارج و به سرعت پذیرای دگرگونی ها شدند. در بسیاری از جاها این تحولات کالبدی در روستاها همخوانی چندانی با عوامل طبیعی، فرهنگ و نوع اقتصاد حاکم بر این کانون های سکونتگاهی ندارد (فتاحی، ۱۳۹۵: ۷) و این عدم هماهنگی گامی در جهت عکس مسیر تحقق توسعه پایدار روستایی تلقی می شود (علی الحسائی و راهب، ۱۳۸۸: ۱۹۴).

در مسکن سنتی سازگاری همه جانبه ای میان کلیه اجزاء درونی و بیرونی روستاها وجود داشته است و باید به ساماندهی مجدد مساکن روستایی متناسب با شرایط روز پرداخته شود، نه این که با الگوبرداری ناقص و یا اشتباه از ساختمان شهرهای بزرگ ساخته شود (قاسم زاده و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۴-۵۳).

در سال های اخیر یکی از مسائلی که به شدت توجه متخصصان را به خود معطوف داشته است، مسکن و توسعه پایدار است. بین توسعه پایدار روستایی و مسکن ارتباط و پیوندی نزدیک وجود دارد و جامعه ای که نتواند مسکن مناسب داشته باشد، نمی تواند به توسعه پایدار برسد. مسکن پایدار به مسکنی می گویند که کمترین ناسازگاری و مغایرت با محیط پیرامون خود و در پهنه ی وسیع تر منطقه و جهان دارد (Mlecnik, 2013:44).

مسکن روستایی فرانوگرا، رویکردی است جدید که همه ی جنبه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی را در بر می گیرد و در رسیدن به توسعه پایدار نقش مهمی ایفا می کند. همه کشورها سعی بر آن دارند که مسکن از طریق نگرش های فرانوگرایانه، آن فرسودگی کالبدی و عملکردی فضایش را از بین ببرد و از طریق بهبود شرایط زیست محیطی و ایجاد هویت، به ارتقاء فرهنگی و بهبود شرایط اقتصادی مسکن و حتی بهبود سطح زندگی دست یابند.

یکی از دغدغه های اصلی پژوهشگران حوزه مسکن پرداختن به نگرشها و وجوه مختلف مسکن پایدار و مولفه های اصلی آن است. اما جستجو برای دستیابی به مسکن پایدار نیازمند ایجاد چارچوب هایی منسجم برای فعالیت و درک مفاهیم است. هم چنین از آنجایی که نگرش های متفاوت در رقابت هستند تا تصور خود را از مسکن پایدار روستایی ارائه کنند، پرسش مهم این است که، امروزه چه تصویری از مسکن پایدار روستایی رایج است؟ از این رو پژوهش حاضر تلاش دارد تا با فرا ترکیب پژوهش های مربوط به مسکن پایدار در مقیاس روستایی، چشم اندازی از کم و کیف این مهم ارائه دهد و با ارزیابی جریان های نظری و مدل های مطرح در مقاله های علمی چارچوبی جدید استخراج نماید و در این راستا دو پرسش فرعی مورد توجه قرار گرفتند.

- مشخصات عمومی و ساختاری پژوهش های توسعه مسکن روستایی چیست؟

- مبتنی بر جهت گیری مفهومی پژوهش های توسعه مسکن، چارچوب مفهومی مطلوب

مسکن روستایی باید از چه خصایص برخوردار باشد؟

مبانی نظری

می توان تاریخچه توجه به مسکن را به سه بخش کلی تقسیم نمود.

بخش اول مربوطه به دوره پس از انقلاب صنعتی

در این دوره، رویکردهای نوگرایانه بر توسعه مسکن مسلط گردید. جهت گیری سیاستی مبتنی بر این نگرش، زمینه ساز بروز آسیب هایی همچون ناهنجاریهای کالبدی، دگردش کارکردی مسکن و سایش زمینه های رشد اقتصاد خانوار، چالش انرژی و دست اندازی به طبیعت و تخریب آن، برهم زدن فضای اجتماعی و القای ناکارآمدی سکونتگاه های روستایی شد (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۳: ۱-۲)

بخش دوم مربوط به برنامه های راهبردی مسکن

در پی انتقاد به طرح های موجود و متعاقب دیدگاه نوگرا از حدود ۱۹۶۰ دانش و عمل برنامه ریزی (مسکن) به سمت برنامه ریزی های راهبردی تمایل یافت (مهدی زاده، ۱۳۸۵: ۹۵-۹۳). همین امر سبب شد تا سیاست گذاران مسکن همواره نسبت به پژوهش های نوگرایانه ارزیابی انتقادی داشته باشند. این نوع انتقاد گرایی در گام نخست، می تواند تحت تاثیر دو مسیر کلی فکری جدید؛ نخست اندیشه هایی که به دنبال درک طبیعت هستند یعنی بر این مساله اشاره دارند که فراهم آوردن ارتباط انسان با طبیعت امر مهمی است که می تواند به عنوان یکی از معیارهای مسکن مطلوب مطرح شود (Fateh et al, 2011: 30)

در حقیقت مسکن مجاور با طبیعت دارای فواید بیشماری برای سلامتی جوامع و اسایش آنهاست و همچنین این نوع مسکن سازگاری بصری با طبیعت دارد و دوم؛ اندیشه هایی که به دنبال درک از توسعه و رشد پایدار هستند، قرار گیرند. در تقابل با این معضلات و چالش ها بود که بحث مسکن پایدار مطرح شد و جستجو برای پایداری یا تلاش برای مبارزه با ناپایداری به یکی از اصلی ترین برنامه های مسکن بدل شد. با توجه به بررسی انجام گرفته، تحول فکری در حوزه مسکن در چارچوب جدول زیر ارایه شده است:

بخش سوم مربوط به برنامه های فرایندی مسکن: در نهایت از دهه ۱۹۸۰ انواع برنامه ریزی فرایندی مطرح شد. در حقیقت برنامه ریزی مسکن در چارچوب پست مدرنیسم به دنبال تعریف و قالبی مناسب می گردد و در این مسیر با راهبردهای توسعه پایدار همسو می شود. نکته مهم اینجاست که توجه به ویژگی های بومی و نیازهای محلی در برنامه ریزی به شدت تقویت می گردد و اینها، رویکرد به سمت توسعه پایدار را ضروری می نماید (مهدی زاده، ۱۳۸۵: ۹۳-۹۷).

جدول ۱. جمع بندی اندیشه ها و رویکردهای توسعه پایدار و طبیعت محور به مسکن مناسب

رویکردها	اندیشمندان	اصول حاکم بر رویکردها
رویکرد به سمت توسعه پایدار	مالین و میلز، ۲۰۰۹؛ چپو، ۲۰۰۶؛ دنبیل، ۲۰۰۵؛ چارلز، ۲۰۰۷؛ ایبم و ادوو، ۲۰۱۵؛ کلرت، ۲۰۰۸؛ سرتیپی پور و همکاران، ۱۳۹۸ قلمبردزفولی و همکاران، ۱۳۹۷ زیاری و همکاران، ۱۳۷۹ زیاری و قاسمی قاسموند، ۱۳۹۵.	برآورده ساختن کارایی منابع طبیعی انرژی، ایجاد محلاتی جاذب و ایمن؛ در هم بافتگی جنبه های زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی؛ رسمیت شناختن هر سه ضلع مثلث هوشمند یعنی زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی؛ از لحاظ اقتصادی تناسب، از لحاظ اجتماعی قابل قبول، از نظر فنی و کالبدی امکان پذیر، مستحکم و سازگار با محیط زیست؛ دستیابی به توسعه فیزیکی و اقتصادی، کاهش بلایای طبیعی و ایجاد اشتغال ایجاد ثروت و توسعه پایدار؛ مسکنی که اغلب از منظر صرفه جویی انرژی و به مثابه مسکن سبز، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، پایداری و دوام سازه ای، میزان دوام مصالح به کار رفته در پی ساختمان، میزان استفاده از مصالح بومی، روشنایی و تهویه مناسب؛ فراهم کننده آسایش، رفاه، ثبات اقتصادی و بهزیستی خانواده...
رویکردهای به سمت طبیعت محور	2008، کلرت.	استفاده از مصالح طبیعی، استفاده از گیاهان، نور طبیعی و تهویه طبیعی، نمادها و نشانه های طبیعی در فضای داخلی و بیرونی مسکن، تزئینات نما

سرتیپی پور، ۱۳۹۸: ۳۱؛ قلمبردزفولی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۸، میری و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۱؛ زیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۳؛ زیاری و قاسموند، ۱۳۹۵: ۲۱۳. مالین و میلز، ۲۰۰۹: ۴۲۷؛ چپو، ۲۰۰۶: ۶۵؛ دنبیل، ۲۰۰۵: ۴؛ چارلز، ۲۰۰۷: ۳؛ ایبم و ادوو، ۲۰۱۵؛ کلرت، ۲۰۰۸.^۶

پیشینه پژوهش

با توجه به ماهیت این پژوهش، برای ارائه چهارچوب مفهومی، تحقیقات مختلفی در رابطه با موضوع، شناسایی شده است که به طور خلاصه به برخی از منابع و مطالعات در جدول ۲ اشاره می شود.

جدول ۲. پیشینه مطالعات پیرامون مسکن مناسب در مقیاس روستایی در داخل کشور

نویسندگان	سال	یافته های پژوهش
سعیدی و احمدی	۱۳۹۰	خانه های روستایی بیشتر بر عوامل و نیروهای درونی جامعه روستایی استوار بود. در پی دگرگونی های اخیر فضاهای روستایی نیز دستخوش تحول و دگرگونی شده اند.
سرتیپی پور	۱۳۹۰	کلید فهم خانه های روستایی وابسته با شناخت فضاهاست و از این طریق باید فضای مطلوب برای زندگی روستایی بوجود آورد گر چه خانه های بومی روستایی طبق فرهنگ و رسوم محلی شکل گرفته اما

¹ - Maliene&Mayls ,2009

² - Chiu, 2006

³ - Danbil et al, 2005

⁴ - Charles, 2007

⁵ - Ibem & Aduwo, 2015

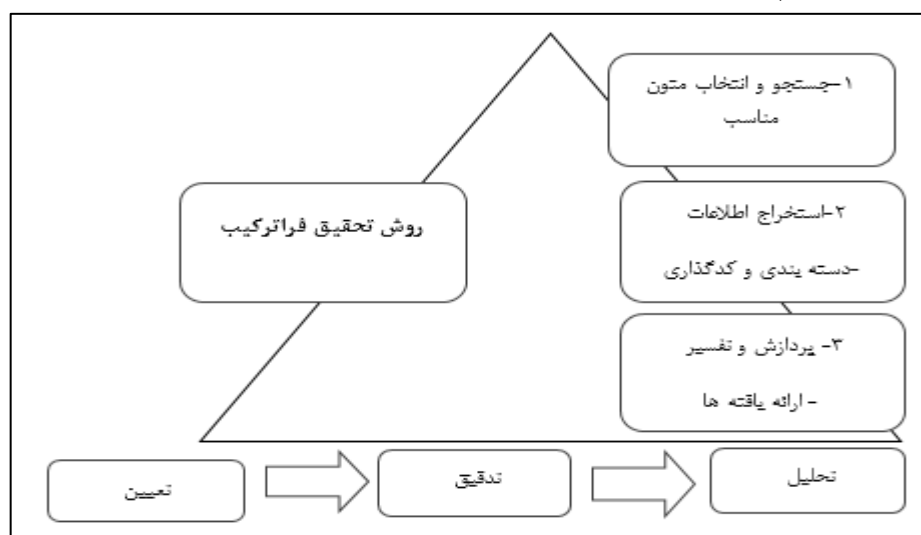
⁶ - Kellert,2008

شکل و سازماندهی این خانه ها اتفاقی و بر حسب تصادف نبوده بلکه در کنار پاسخگویی به نیازها و احتیاجات انسانی تصور فضایی روستائیان نقش بسیار تعیین کننده ای در شکل گیری آنها داشته است.	۱۳۹۲	سعیدی و همکاران
بیشترین فضای مساکن روستایی، اختصاص به فضای زیستی- معیشتی داشته که با توجه به اجرای طرح نوسازی مسکن روستایی این فضا به فضای زیستی تغییر ماهیت داده است. در حقیقت با مدرن شدن مساکن روستایی به تبعیت از سبک و الگوی مسکن شهری و تغییرات در کمیت و کیفیت فضا، مساکن با شدت بیشتری به سوی تغییر کارکرد و گرایش به کارکرد زیستی تغییر گرایش داده اند.	۱۳۹۲	بسحاقی و همکاران
در این زمینه نشان می دهد که مساکن روستاهای منطقه مورد مطالعه در هیچ کدام از عامل ها در شرایط پایداری قرار ندارند؛ به گونه ای که عامل های اقتصادی، رفاهی و استحکام بنا در شرایط متوسطی (تا حدی پایدار) بوده اند و عامل همسازی با محیط زیست و بهره وری در شرایطی ناپایدار قرار داشته اند.	۱۳۹۴	بذر افشان و همکاران
پایداری مسکن در مناطق روستایی فقط تحت تاثیر عواملی همچون استحکام بنا یا امکانات نمی باشد بلکه ترکیبی از عوامل در دست یابی به پایداری مسکن در مناطق روستایی موثر هستند از این رو توجه به این عوامل در برنامه ریزی ها ضروری به نظر می رسد.	۱۳۹۶	سنایی مقدم و همکاران
با بررسی و تحلیل عوامل موثر بر پایداری مسکن روستایی بیان می دارند که عوامل محیطی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی منطقه در پایداری مسکن روستایی اثر گذار بوده است. در بین این عوامل بعد کالبدی بیشترین نقش و بعد اجتماعی کمترین نقش را در پایداری مسکن روستایی داشته است.	۱۳۹۶	عزیز پور و اسماعیلی
فضای معیشتی در چارچوب طرح مقاوم سازی به طور کامل حذف شده است. وجود فضاهای معیشتی فعال در محدوده مورد مطالعه، صرفاً مربوط به خانوارهایی است که از وام مقاوم سازی و بهسازی مسکن روستایی استفاده نکرده اند و یا با ساختار شکنی حقوقی از چارچوب طرح توانسته اند، فضاهای معیشتی واحد مسکونی خود را حفظ نمایند	۱۳۹۷	عزیز پور و صادقی
تحولات کمی و کیفی بوجود آمده در واحدهای مسکونی جدید در انطباق با نیاز غالب روستائیان (خانوارهای نمونه) بوده است. طرح در عین برخورداری از اثرات مثبت در کمیت و کیفیت مسکن روستایی، از جنبه نوع نگرش و مدیریت اجرا نیازمند بازنگری و اصلاح است.	۱۳۹۷	رومیانی و همکاران

روش پژوهش

این پژوهش با روش اسنادی، سوابق مطالعاتی در حوزه مسکن روستایی در نشریات علمی-پژوهشی و کنفرانس‌های ملی را تجزیه و تحلیل می‌کند. طرح تحقیق پژوهش پیش رو بر مبنای روش کیفی شکل گرفته است. به منظور پاسخ به هدف و پرسش‌های مطرح در این پژوهش، از طرح فرا ترکیب پاترسون و همکاران (۲۰۰۱) به عنوان راهبرد پژوهش استفاده شد. فرا ترکیب، بر مطالعه‌های کیفی که مبنای نظری وسیعی را شامل نمی‌شود تمرکز دارد و به جای ارائه خلاصه جامعی از یافته‌ها، یک ترکیب تفسیری از یافته‌ها را خلق می‌کند (زیمر، ۲۰۰۶).

لازم به ذکر است که پژوهش حاضر در سه مرحله، تعیین، تدقیق و تفهیم انجام شده است. در مرحله تعیین، تمامی اطلاعات موجود درباره پژوهش (از ۴۷ مقاله با موضوع مسکن مناسب و پایدار روستا) جمع‌آوری و برداشت شد. با جستجو اینترنتی در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی نظیر سایت تخصصی هنرهای زیبا، مسکن و محیط روستا، پرتال جامع علوم انسانی، نورمگز، سیولیکا و موتور جستجوی گوگل و با استفاده از کلمات کلیدی، مسکن مناسب، مسکن پایدار و معیارها آن و توسعه مسکن نسبت به جمع‌آوری پژوهش‌های منتشر شده اقدام شود. اما از آنجایی که دسترسی به محتوای طرح‌های پژوهشی و پایان‌نامه‌ها در موارد بسیار برای پژوهشگر با محدودیت رو به رو بود و لازمه چنین پژوهشی، بررسی چندین باره از محتوای مطالعات است، لذا تصمیم بر آن شد که جامعه آماری این پژوهش از مقاله‌های چاپ شده در فصلنامه‌ها و کنفرانس‌های داخلی انتخاب شود. از این رو در پاسخ به سوال اول پژوهش از ۱۰۰ مطالعه، ۴۷ مقاله چاپ شده با محوریت موضوعی مسکن مناسب و پایدار در مقیاس روستا در بازه زمانی ۱۳۸۶-۱۳۹۹ شناسایی و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات انتخاب شد.



شکل ۱. فرایند پژوهش

تجزیه و تحلیل داده ها

یافته های پژوهش پیش رو در دو بخش ساختاری و محتوایی ارائه شده اند. بخش ساختاری در پاسخ به سوال اول پژوهش به بررسی ویژگی های عمومی مقاله های انتخاب شده پرداخته است. از رهگذر این بررسی، وضعیت عمومی مقاله های مورد بررسی شده مسکن مناسب را ترسیم نماید. بخش محتوایی پژوهش نیز در پاسخ به پرسش دوم چارچوب نظری پژوهش های صورت گرفته در زمینه توسعه مسکن را به تفصیل تبیین نموده است.

خصایص ساختاری مقاله ها

حوزه تخصصی مجریان پژوهش ۴۷ مقاله مورد مطالعه، در حوزه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، حوزه شهرسازی و مدیریت شهری به انجام رسیده اند و بررسی ساختاری مقالات نشان می دهد که عنوان مسکن مناسب روستایی با استقبال روبرو بوده است. در حقیقت این روند در طول زمان برای متخصصان به ویژه جغرافیا و برنامه ریزی در مقیاس روستا روندی افزایشی داشته است. چنانچه این مهم از منظر متخصصان در چارچوب فرانوا مورد توجه قرار گیرد، باز هم رویکرد توسعه پایدار روستایی با ۲۰ مقاله (۴۲ درصد) بالاترین سهم از کارهای پژوهشی در حوزه مسکن پایدار و مناسب در مقیاس روستا را به خود اختصاص داده است. رویکردهای پیش ساختاری- کارکردی با ۶ مقاله (۱۲ درصد)، پدیدار شناسی (۱۰ درصد) و رویکرد اکولوژی عمیق (بیوفیلیک، تکنوسنتریسم و اکوسنتریسم) سهمی برابر ۹ مقاله (۱۹ درصد) در جایگاه بعدی قرار گرفته اند. البته در تصدیق نکات بخش قبلی در این مورد هم در سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۷ گرایش و استقبال بیشتری توسط پژوهشگران مسکن از موضوعات مربوط به مسکن پایدار صورت گرفته است. از دیگر رویکرد مهم در زمینه مسکن مناسب و رویکرد مشارکتی، که سهمی برابر ۴ مقاله (۸ درصد) را به خود اختصاص داده اند، در رتبه آخر قرار گرفته است.

در ارتباط با مبانی نظری، نتایج تحقیق نشان می دهد که (۳۰ درصد) به پیشینه نظری پژوهش توجه نداشته اند و در حقیقت بخش مستقلی که به مباحث نظری بپردازد، صورت نگرفته است و یکی از مهمترین دلایل ضعف این مقاله ها، استفاده نادرست و ناآگاهانه و بدون ذکر منبع کامل از پژوهش های سایرین در زمینه مسکن مناسب بود که چرخه معیوبی از اطلاعات و کاربرد آن را در توسعه پژوهش های در این زمینه ایجاد کرده است. با توجه به نتایج بررسی، ۳۰ مقاله از ۴۷ مقاله مورد بررسی (۶۳ درصد) از منظر کیفیت مبانی نظری، خوب ارزیابی شده اند. این مقاله ها در بخش مبانی نظری، از منابع مستند، دست اول و منسجم بهره گرفته بودند. در این راستا می توان به ویژه به مقاله های سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲- الف؛ سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲- ب؛ سعیدی و احمدی، ۱۳۹۰، سرتیپی پور، ۱۳۹۸ و ... اشاره کرد.

فرا ترکیب محتوای مقاله ها

محتوای مقاله های منتخب ذیل مقوله هایی چون رویکرد نظری پژوهش، درک مفهومی مسکن پایدار، مولفه ها یا معیارها مورد بررسی قرار گرفته اند. هر پژوهش علمی باید با رویکردهای نظری مشخصی طراحی شده باشد. این رویکردها، پایه ای هستند که پژوهش بر مبنای آن شکل

می گیرد و شبکه ای منطقی از روابط و توصیف ها را پدید می آورد (خاکی، ۱۳۹۶: ۳۰). با توجه به گستردگی و شمول مفهوم توسعه پایدار از یک طرف و موضوع مسکن به عنوان یکی از مهم ترین کاربری های موجود در روستاها، علاوه بر نظریاتی که به طور مستقیم به پایداری مسکن پرداخته اند، نظریاتی نیز وجود دارند که با مطالعه آنها می توان به طور غیر مستقیم به موضوع پایداری مسکن دست یافت. در دوره ابتدایی از دهه ۱۹۶۰ به بعد با تغییر دیدگاه از برنامه ریزی جامع و عقلانی، الگوی جدید تحت عنوان برنامه ریزی سیستمی یا برنامه ریزی راهبردی روی کار آمد. در این دوران مسکن خوب همواره موضوعی اساسی و مطرح در بین اندیشمندان بوده است.

اولین رویکرد پویش ساختاری- کارکردی است. سعیدی نظریه پویش ساختاری- کارکردی را به عنوان نوعی نگاه به مطالعات مکانی- فضایی مطرح نموده است. مسکن روستایی الگو و عملکردهای آن در پیوند با عرصه مکانی- فضایی به مثابه دریچه ای است به شناخت چشم انداز و روندهای حاکم بر زندگی و فعالیت روستا می پردازد (سعیدی، ۱۳۹۲: ۳۰ ب). سعیدی معتقد به این مساله است که میان ساختار و کارکردهای پدیده های مکانی- فضایی نوعی پیوستگی نظام وار حاکم است (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷ الف و سیانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۱) و پیوستگی ساختاری- کارکردی خود تجلیگاه مجموعه روابط و مناسبات اجتماعی- اقتصادی خویش به شمار می آیند (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹ الف). او در ادامه اذعان می کند که این پدیده (مسکن) در دهه های اخیر در معرض دگرگونی قرار گرفته و دگرگونی ساختاری- کارکردی خانه های روستایی با تحول معیشت روستاییان همراه می شود (سعیدی، احمدی، ۱۳۹۰: ۹؛ سعیدی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵ ب). در جهت تاکید مطالب فوق عزیز پور نیز تاکید می کند که فقدان توجه لازم به ارتباط بین ساختار و کارکردهای خانه های روستایی زمینه ساز ایجاد نوعی دوگانگی بین مسکن و فعالیت های بنیادین خانوارهای روستایی می شود (عزیز پور، صادقی، ۱۳۹۷: ۷) و این همان پویشی است که به جای درک ویژگی های ساختاری- کارکردی و پیوستگی آن، تحولی در نظام ایجاد کرده است که هویت آن را سلب می کند (عزیز پور و اسماعیلی، ۱۳۹۶: ۱۹۷).

رویکرد دوم پدیدار شناسی است که از مهمترین موضوعات در رهیافت پارادایم های زیستی است؛ در عین حال که یکی از مهمترین اشکال سازمان دهی اجتماعی فضا است (ایلکا و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۶۶). این رویکرد از اواخر دهه هفتاد قرن بیستم (اصلانیان، ۱۳۹۹: ۳۱) همزمان با تفکر فرانوگرایی که در آن نظریه پردازان زیادی در پی بازخوانی انتقادی مدرن بوده اند مطرح شد. پدیدار شناسی توانست افق نو به روی درک و دریافت محیط بگشاید (شیرزادی، ۱۳۹۲: ۹۱). از نظر شولتز پدیدار شناسی روشی است بسیار مناسب جهت نفوذ در وجود جهان روزمره (نوربرج- شولتز، ۲۰۰۰: ۱۵).^۱ سرتیپی پور هدف اصلی این رویکرد را بررسی، تحقیق و شناخت مستقیم و بی واسطه پدیده ها و بازگشت به سوی خود اشیاء می داند او اذعان می کند که تفاوت در اشکال

¹ - Norberg- Schulz, 2000

مسکن ریشه در تمایزات شیوه زندگی دارد و انسان هویت فردی خود را در خانه بازیابی می نماید (سرتیپی پور، ۱۳۹۰: ۵-۸).

در چارچوب پست مدرنیسم از دهه ۱۹۷۰ بحث فشرده‌گی زمان- مکان مطرح شده است. از طریق بررسی های بوم شناختی که در تکامل آن نظریه زیست محیطی قرار دارد دو مکتب اصلی در آن اهمیت زیادی دارند که عبارتند از اکوسنتریسم و تکنوسنتریسم (مثنوی ۲۰۰۳: ۱۶-۱۷). در حقیقت یکی از رویکردهای مهم اکولوژی و پایداری، اکولوژی عمیق است (شورچه، ۱۳۹۶: ۲۶۲).

به طور کلی، اکولوژی، تعامل و رابطه بین ارگانیسم ها و محیط پیرامون آنها را مطالعه و بررسی می کند (اصغری، ۱۳۹۰: ۴) و مسکن سبز مصنوع و انسان آفرینش بهترین فرایند برای ساخت ساختمان هاست (کریمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۵).

بیوفیلیا در مفهوم مشابه به منظور توصیف و توجیه "طلب ناخود آگاه پیوند با سایر ارکان حیات از جانب نوع بشر"، به کار می رود (ویلسون، ۱۹۹۲: ۳۵۰^۲). این رویکرد تشخیص نیاز فطری انسان برای برقراری ارتباط با طبیعت به همراه پایداری است (بیطرف، ۱۳۹۶: ۳۳۸) و در پی پیوند دوباره انسان با طبیعت و همچنین ساخت با توجه به طبیعت در ذهن است (کلانتری، ۱۳۹۵: ۳۸۲؛ عبد الهی، اسلامی مقدم، ۱۳۹۵: ۱۴؛ بیگی نژاد و عامری صفت، ۱۳۹۵: ۵۰۱). بیوفیلیا همین احساس مثبت انسان ها نسبت به موجودات زنده می باشد (قربانی پارام، و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۰۷؛ شریفی و اذر پیرا، ۲۰۱۵: ۳).

پس انقلاب صنعتی تکنولوژی بر تمام زوایای زندگی انسان مثل محیط زیست تاثیر شگرفی به جای گذاشت که از آن نام دام تکنولوژی برده شده است (وفامهر و مجیدی، ۱۳۸۶: ۵). هدف از تکنوسنتریسم علاوه بر استفاده از حداکثر عوامل طبیعی و محیطی بالا بردن سطح کیفیت زندگی برای آیندگان است (جعفری و مهدوی پور، ۱۳۹۲: ۵۵). این نوع تکنولوژی بر اساس تعامل انسان با محیط است (جعفری و مهدوی پور، ۱۳۹۲: ۶۰). در ضمن از آنجا که پایداری و ماندگاری خود ساختمان مسکونی به عنوان یک پدیده مدنظر است، لذا ساختن با کیفیت بالا نیز بایستی در نظر گرفته شود (معینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳). راهکارهای جدید می تواند در حفظ منابع انرژی تجدید پذیر و سازگار کردن ساختمان با محیط خود را ارائه کند (معینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸-۹).

در نهایت در دهه ۱۹۸۰ متکی بر یکسری اصول مورد پذیرش توسعه پایدار و پارادایم فرانوگرایی است که بحث مشارکت مردمی مطرح می گردد و رویکرد مشارکتی به یکی از مصادیق مهم در دنیای معاصر امروز بدل می شود. از دیدگاه دیویس مشارکت در جامعه، نقش مهمی در ایجاد و توسعه جوامع ما ایفا می کند (دیویس دیو، ۲۰۱۳: ۴؛ فرشچی و ترکی باغبادرانی، ۱۳۹۷: ۳۷).

¹ - Masnavi, 2003

² - Wilson, 1992

³ - Sharifi and Azarpira, 2015

⁴ - Davise Dave, 2013

مردم بایستی در مورد موضوعی که قرار است در آن مشارکت داشته باشند آگاهی یابند آنان نیاز دارند. در مورد گزینه ها اطلاعات کافی داشته باشند تا بتوانند تصمیم بگیرند (نسترن، ۱۳۸۹: ۱۱۴).

در نهایت می توان گفت که بدون تحول و توسعه ای در درون مردم، تلاش و اقدام برای از بین بردن توسعه نیافتگی اگر غیر ممکن نباشد، حداقل با مشکلات عدیده ای مواجه خواهد بود و چه بسا توسعه و پایداری که زیر ساخت رشد و بهره برداری است، میسر نگردد (راهب، ۱۳۹۳: ۵). با توجه به توضیحات ارائه شده در بالا می توان از این پنج رویکرد با عنوان مسکن مناسب و پایدار در چارچوب فرا نوگرا نام برد. رویکرد توسعه پایدار با سهمی برابر (۴۲ درصد) و در حقیقت بیشترین سهم از پژوهش های انجام یافته، جریان نظری اصلی در مقاله های داخلی در حوزه مسکن پایدار در مقیاس روستا را تشکیل داده است. جریانهای دوم اکولوژی عمیق (۱۹ درصد)، و پویش ساختاری- کارکردی (سهمی برابر (۱۲ درصد) و سوم جریانهای نظری پدیدار شناسی (۱۰ درصد) و مشارکت سهمی برابر ۴مقاله (۸ درصد) از پژوهش های انجام یافته، ذیل پارادایم های فرانوگرا را به خود اختصاص داده اند. یافته های این پژوهش بیانگر این است که بیشترین استقبال از موضوع مسکن روستایی در زمینه رویکرد توسعه پایدار در سال ۱۳۹۷ با ارائه (۵ مقاله) و در سال ۱۳۹۶ با ارائه ۴ مقاله صورت گرفته است که این مساله دال بر مشاهده ناپایداری مسکن در سکونتگاه های روستایی ایران دارد.

بیشترین استقبال از موضوع مسکن روستایی (با دیدگاه پایداری) در میان پژوهشگران به ترتیب در سال ۱۳۹۶ با ارائه ۴ مورد مقاله، و در سال ۱۳۹۷ با ارائه ۵ مورد مقاله صورت گرفته است که این خود نشان از اهمیت یافتن و دغدغه مند شدن متخصصان این حوزه منتج از مشاهده ناپایداری مسکن در روستاهای امروزی است. رویکرد پویش ساختاری - کارکردی با ارائه ۴ مقاله (۱۳۹۲ و ۱۳۹۷) با استقبال روبرو بوده است و این نشان دهنده اهمیت یافتن رویکردهای مذکور در دهه ۱۳۹۰ است. رویکردهای اکولوژی عمیق با ارائه ۳ مقاله در سال ۱۳۹۵ مورد توجه محققان و متخصصان قرار گرفته است

یافته های پژوهش بیانگر این امر است که رویکرد اصلی در مطالعات مسکن رویکرد توسعه پایدار است. از بررسی های به عمل آمده در نشریات علمی و کنفرانس های ملی که با موضوع مسکن روستایی در ارتباط می باشند، چنین بر می آید که اولین مقاله ای که در میان مقاله های مورد بررسی در زمینه مطالعات مسکن به صورت آکادمیک به مساله پرداخته، به سال ۱۳۸۶ بر می گردد که در ژورنال توسعه تکنولوژی به چاپ رسیده است و جدیدترین مقاله ها به سال ۱۳۹۹ بر می گردد که در نشریه مطالعات هنر اسلامی، نشریه برنامه ریزی توسعه کالبدی، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی و فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس انتشار یافته است. جدول شماره ۲ نشان دهنده توزیع زمانی نگرش های مسکن روستایی در چارچوب فرانوگراست که نقشی در مسکن پایدار روستایی داشته اند.

جدول ۲. توزیع زمانی استقبال نگرش‌های مسکن مناسب روستایی

مقوله ها	کدها	تعداد	سال ها
رویکردهای نظری غالب پژوهش و انواع آن (۴۷ مورد)	رویکرد توسعه پایدار	۴	۱۳۹۶
		۵	۱۳۹۷
	پویش ساختاری - کارکردی	۲	۱۳۹۲
		۲	۱۳۹۷
	پدیدار شناسی	۵	۱۳۹۰، ۱۳۹۲، ۱۳۹۴، ۱۳۹۷، ۱۳۹۹
	اکولوژی عمیق	۳	۱۳۹۵
	مشارکتی	۴	۱۳۸۹، ۱۳۹۳، ۱۳۹۷، ۱۳۹۹

محورهای پژوهش

گسترش فزاینده مشکلات مسکن و ضرورت بر طرف کردن آن لزوم توجه به ریشه های بروز آن را اجتناب ناپذیر می کند، اگر چه امروزه علت این بحران را می توان در نداشتن الگوهای مناسب، بی توجهی به خصوصیات فرهنگی و اجتماعی، نادیده گرفتن ارزش های فضایی، هدر رفتن مواد و مصالح و استفاده نادرست از منابع مالی دانست (سرتیپی پور، ۱۳۸۳: ۲۴).

محورهای پژوهش های مرتبط با مسکن پایدار می تواند به عنوان چراغ راهنمای عمل نموده و میزان شکاف موجود برای دستیابی به توسعه پایدار مسکن روستایی را مشخص کند. هدف این بخش از پژوهش این است مهمترین محورهای مطالعاتی مطرح در مسکن روستایی شناسایی و دسته بندی شود. علی رغم تلاش های صورت گرفته در زمینه بهبود مسکن روستایی به دلایلی از جمله: توجه بیش از اندازه در جهت تحقق کمی مسکن و غفلت از جنبه های کیفی آن، باور نکردن کارشناسان حوزه درگیر با طرح های مسکن بر لزوم اجرای الگوهای متنوع مسکن روستایی و محدودیت اقتصادی از موفقیت همه جانبه و کامل برخوردار نبوده است (فتاحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۳۵). مطالب پیش گفته این نکته راهبردی را بازگو می کند که دستیابی به الگوهای از پایدار مسکن روستایی نیازمند مطالعه ای چند وجهی است، بخشی از این مطالعات شناخت ساختارهای کلان محیطی و ریشه تحولات اقتصادی و اجتماعی است (سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۱).

جدول ۳. محور های موضوعی مقاله های مورد بررسی.

مقوله ها	کدها	تعداد
محورهای موضوعی پژوهش (۴۷ مورد)	دگرگونی ساختاری - کارکردی مسکن	۶
	ارزیابی مسکن پایدار، تحلیل مسکن مناسب	۶
	بررسی اصول و معیارهای مسکن مناسب	۵
	بررسی مفاهیم مسکن	۴
	ارائه الگو مسکن، سیاست ها و برنامه ریزی مسکن، بررسی مسکن بومی، نقش تکنولوژی مسکن، بررسی شاخص های مسکن	۲

۱	بررسی فرایند مشارکت مسکن، ارتقاء سطح کیفی، چارچوب مسکن مناسب، چرایی مسکن، مقرون به صرفه بودن مسکن، ساخت مسکن جدید، گزارش زیر ساخت های مسکن و تفسیر مسکن پایدار
---	--

در این میان با توجه به نتایج جدول ۳، دگرگونی ساختاری- کارکردی مسکن، ارزیابی و تحلیل مسکن پایدار، مهم ترین محور موضوعی شناسایی شد و در نهایت ساخت مسکن جدید، مقرون به صرفه بودن مسکن، تفسیر مسکن پایدار، مسکن روستایی و گزارش زیرساخت های آن، بررسی فرایند مشارکت مسکن، ارتقاء سطح کیفی مسکن، چارچوب مسکن مناسب و چرایی مسکن کم ترین سهم موضوعی را به خود اختصاص داده اند. در انتهای این بخش و از آنجایی که یکی از روش های مطلوب برای توسعه مبانی نظری پژوهش، تعیین مولفه های موثر بر موضوع پژوهش است، کوشش شد تا مولفه های مورد استفاده در مقاله ها مربوطه استخراج و تفسیر شوند. نکته قابل تامل این است که پژوهش های با رویکرد توسعه پایدار روستایی (۲۰ مقاله) بیش تر کمی بودند، لذا مولفه های عینی تری برای پژوهش ارائه شده بود. در مقاله های ذکر شده به ۴۴ مولفه پرداخته شده است. در ادامه بایستی به این مساله توجه داشت که پژوهش های با رویکرد پویا ساختاری- کارکردی، رویکرد پدیدار شناسی (تجربه زیسته) و رویکردهای مدنیزاسیون اکولوژی و مشارکتی بیش تر کیفی بوده و شاخص های مورد بررسی شان ذهنی تر هستند. از آنجایی که پایداری مسکن به دنبال چیرستی و چرایی آن است بایستی پژوهش های بیشتر در قالب یک پژوهش ترکیبی انجام شود در ادامه بایستی به این مساله اشاره داشته باشیم که رویکردهای کمی به نقش ارزش های دورنی و مفاهیم فرهنگی، اجتماعی مسکن اهمیت چندانی نمی دهد و مسلماً به تنهایی نمی تواند به مولفه های بنیادین و ریشه ای مسکن مناسب نیز پردازد. از طرف دیگر رویکرد کیفی در حوزه مسکن روستایی به نقش ارتباطات فضایی و ویژگی های بصری اهمیت چندانی نمی دهند در این راستا بهتر است برنامه ریزان و سیاست گذاران مسکن روستایی به جنبه های روش شناختی جدید (ترکیبی) در حوزه مسکن روستایی خوب دست یابند.

جدول ۴. مولفه ها و رویکردهای مختلف استخراج شده از مطالعات پژوهشی در خصوص مسکن پایدار روستایی

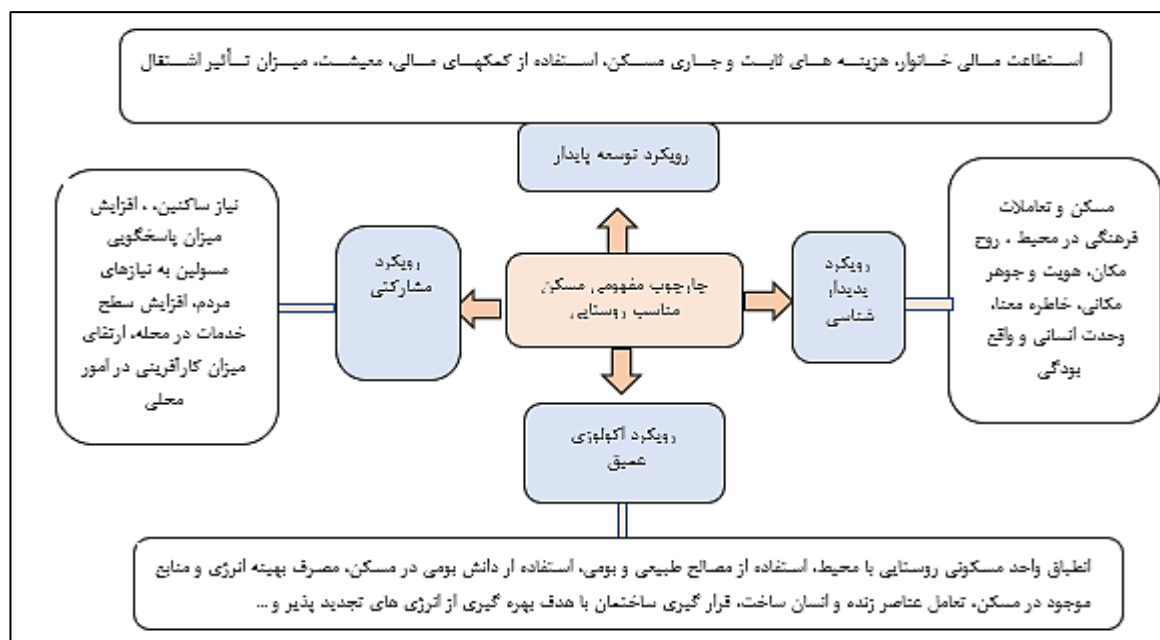
نویسندگان	مولفه ها	رویکرد
بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳- الف و ب)؛ محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۶)؛ برقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ بسحاقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ فتاحی و همکاران (۱۳۹۵)؛ سنایی مقدم و محمدی یگانه (۱۳۹۶)؛ بذرافشان و همکاران (۱۳۹۶)؛ رمیانی و همکاران (۱۳۹۷)،	استطاعت مالی خانوار، استفاده از کمک های مالی و ارائه تسهیلات و وام و رضایت از بازپرداخت تسهیلات	رویکرد توسعه

اکبر پور و همکاران (۱۳۹۵)؛ طایفی و حاتمی نژاد (۱۳۹۷)		
بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳-الف و ب)؛ محمد یگانه و همکاران (۱۳۹۶)؛ برقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ فتاحی و همکاران (۱۳۹۵)؛ بذر افشان و همکاران (۱۳۹۶)؛ رمیانی و همکاران (۱۳۹۷)؛ لطفی و همکاران، (۱۳۸۸)،	میزان در آمد سالانه و هزینه نگهداری مسکن (جاری و ثابت)	
بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳-الف و ب)؛ محمد یگانه و همکاران (۱۳۹۶)؛ برقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ بسحاقی و همکاران (۱۳۹۵).	میزان تاثیر اشتغال در رونق بازار مسکن (تعداد افراد شاغل)، داشتن فضای معیشتی و سازگاری مسکن با معیشت	
بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳-الف و ب)؛ بسحاقی و همکاران (۱۳۹۵)، بذر افشان و همکاران (۱۳۹۶)، رمیانی و همکاران (۱۳۹۷)؛ برقی و همکاران (۱۳۹۵)، فتاحی و همکاران (۱۳۹۵)، طایفی و حاتمی نژاد (۱۳۹۷)	میزان عرضه و تقاضای مسکن و بهره وری در تولید آن	
بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳-الف و ب)؛ بسحاقی و همکاران (۱۳۹۵)، برقی و همکاران (۱۳۹۵)، محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۶)، فتاحی (۱۳۹۵)، رمیانی و همکاران (۱۳۹۷)، اکبر پور و همکاران (۱۳۹۵)؛ مرادی اهری (۱۳۹۴)؛ طایفی و حاتمی نژاد (۱۳۹۷)؛	میزان دسترسی به امکانات و خدمات و بر خوداریها	
بذر افشان و همکاران (۱۳۹۶)، رمیانی و همکاران (۱۳۹۷)، بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳-الف و ب)؛، فتاحی (۱۳۹۵)، محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۶)، بسحاقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ برقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ ربیعی فر، ۱۳۹۶؛ مرادی اهری (۱۳۹۴)	عمر واحد مسکونی و میزان دوام مصالح و مقاوم سازی در برابر زلزله (استحکام)	
فتاحی (۱۳۹۵)؛ اکبر پور و همکاران (۱۳۹۵)؛ رمیانی و همکاران (۱۳۹۷)، بسحاقی و همکاران (۱۳۹۳-الف)؛ برقی و همکاران (۱۳۹۵)؛ محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۶)؛	و تاثیر واحد مسکونی در تولید مواد بهداشتی زائد و تخریب منابع طبیعی	
عبد الهی و اسلامی مقدم (۱۳۹۵)؛ بیگی نژاد و عامری صفات (۱۳۹۵)؛ کلانتری (۱۳۹۵)؛ قربانی پیرام و همکاران (۱۳۹۹)؛ بی طرف و همکاران (۱۳۹۶)؛ زهری (۱۳۹۶)؛	انطباق واحد مسکونی روستایی با محیط زیست و استفاده از مصالح طبیعی و دانش بومی در مسکن	ریکتر های طبیعت محور و اکوتوری
زهری (۱۳۹۶)	مصرف بهینه انرژی و منابع موجود در مسکن و اثرات مخرب زیست محیطی از طرق کاهش پسماند تولید شده	
زهری (۱۳۹۶)	قرار گیری ساختمان با هدف بهره گیری از انرژی های تجدید پذیر امکان بازیافت پسماند	

	ها، کاهش مصرف منابع ، ذخیره انرژی	
قربانی پارام و همکاران (۱۳۹۹)	جاذبه و احساس سرزندگی	
قربانی پارام و همکاران (۱۳۹۹)	تقلید از طبیعت و تنوع زیستی	
بی طرف و همکاران (۱۳۹۶)	استفاده از نور و تهویه طبیعی در بنا	
ایلکا و همکاران (۱۳۹۴)؛	مسکن و تعاملات فرهنگی در محیط	رویکرد زیست‌محیطی
اصلانیان و همکاران (۱۳۹۹) ؛ گلابی و همکاران (۱۳۹۷)	*روح مکان، هویت و جوهر مکانی، خاطره معنا	
گلابی و همکاران (۱۳۹۷)	* وحدت انسانی و واقع بودگی	رویکرد اجتماعی
کارزانی و همکاران (۱۳۹۹)	افزایش آگاهی مردم از سیاستها و برنامه های زیست محیطی و مسکن	
کارزانی و همکاران (۱۳۹۹) و راهب (۱۳۹۳)	افزایش میزان پاسخگویی مسئولین به نیازهای مردم و خواسته های ساکنین	
کارزانی و همکاران (۱۳۹۹)	افزایش سطح خدمات و ارتقای میزان کار آفرینی	

* هر مکانی روح ویژگی های خاص خودش را دارد. درک آن نیازمند گشودگی بر محیط دریافت خصوصیات آن است.

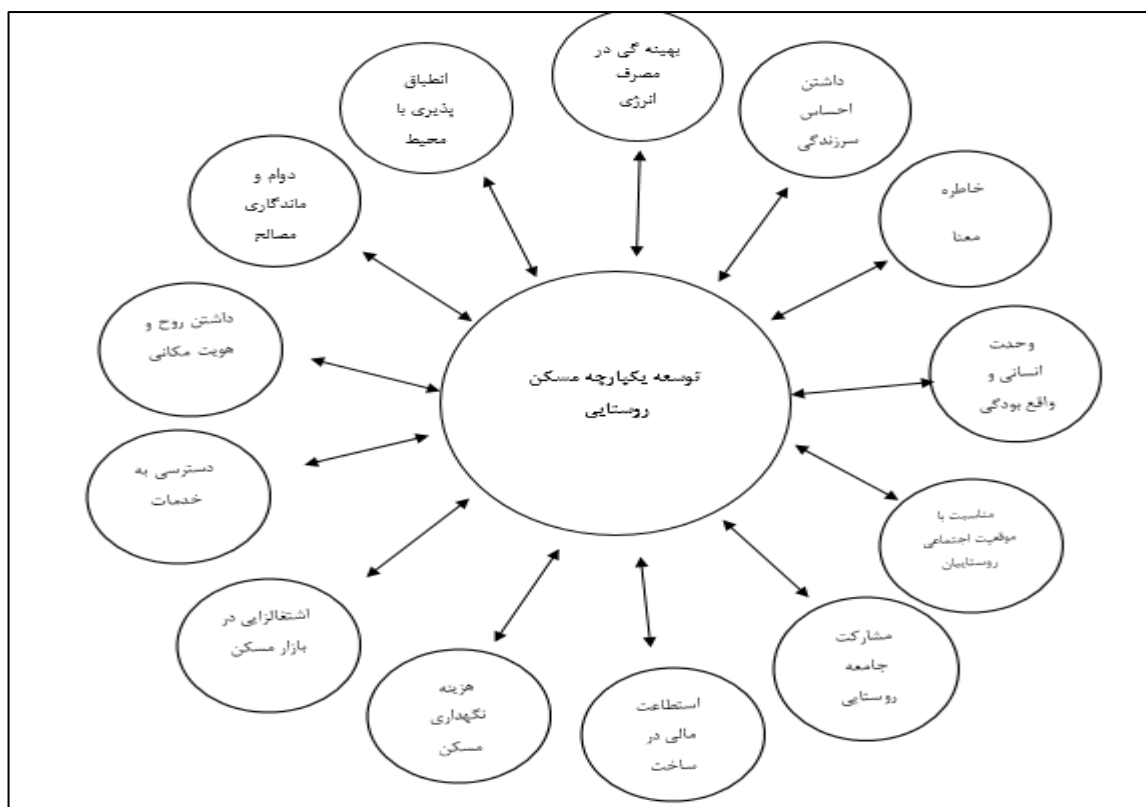
*. پدیدارشناسی بر وحدت زندگی و مکان تاکید دارد، چنانچه به زعم شولتز، مکان را نمی‌توان به وسیله مفاهیم تحلیلی و علمی شرح داد، زیرا علم، امور موجود را در قالب انتزاع‌هایی درمی‌آورد که دانش عینی را شکل می‌دهند. مبتنی بر فراترکیب انجام گرفته، غالب چارچوب های بررسی شده، بر چند مولفه تاکید بیش‌تر داشتند. این مولفه ها از ویژگی‌هایی برخوردار هستند که همه ابعاد توسعه مسکن روستایی را پوشش می دهند. این رو، گروه تحقیق چارچوب پیشنهادی را در قالب توسعه یکپارچه مسکن روستایی مفهوم سازی نمود. در این چارچوب مولفه ها در ۵ بعد زیست محیطی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، روانشناختی و کالبدی - فضایی دسته بندی شده اند (جدول شماره ۵ و شکل شماره ۲).



شکل ۲. چارچوب مفهومی مسکن مناسب

جدول ۵. ابعاد و مولفه های چارچوب توسعه یکپارچه مسکن روستایی

بعد	مولفه ها
زیست محیطی	انطباق پذیری با محیط زیست، بهینه گی در مصرف انرژی؛
روانشناختی	داشتن احساس سرزندگی، خاطره معنا، وحدت انسانی و واقع بودگی
اجتماعی-فرهنگی	مناسبت با موقعیت اجتماعی روستاییان، مشارکت جامعه روستایی
اقتصادی	استطاعت مالی در ساخت، هزینه نگهداری مسکن، اشتغالزایی در بازار مسکن
کالبدی-فضایی	دسترسی به خدمات، داشتن روح و هویت مکانی، دوام و ماندگاری مصالح ساخت؛



شکل ۳. چارچوب مفهومی توسعه یکپارچه مسکن روستایی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

چند نکته اساسی در بررسی و تحلیل روند مشاهده شده در این بخش حائز اهمیت است، نکته اول، تسلط نگرش پایداری در مسکن روستایی مبتنی بر چارچوب فرانوگرا در پژوهش‌های انجام یافته است. این امر سبب شده است تا بسیاری از پژوهش‌های مسکن مناسب، پایه پژوهش خود را بر تعاریف مسکن از نظر پایداری قرار دهند و برخی از آنها توانسته‌اند به نسبت به عمق نظریه پایداری دست یابند. لذا این مقاله‌ها علاوه بر این که به تعاریف مفهومی از مسکن پایدار روستایی پرداخته‌اند، موفق به استخراج روشمند معیارهای اصیل و مولفه‌ها از منظر پایداری نیز شده‌اند. نکته دوم، در مقاله‌های مورد مطالعه به لنزهای نظری (طبیعت محور که سهمی برابر (۱۹ درصد) و (پویش ساختاری - کارکردی و پدیدار شناسی هر کدام به ترتیب سهمی برابر (۱۲ و ۱۰ درصد) پرداخته شده است. نکته سوم در نهایت رویکرد مشارکتی سهمی برابر (۸ درصد) را به خود اختصاص داده‌اند. لزوم توجه به این رویکرد به شدت احساس می‌شود و هنوز به عمق و گستردگی مورد نظر دست نیافته‌اند. پژوهش در حوزه مسکن پایدار روستایی نیازمند تعمیق و ساماندهی است.

موضوعات پژوهشی، چارچوب نظری و دستاوردهای نظری پژوهش های علوم جغرافیایی باید دارای دقت بالای علمی باشند. دستیابی به دقت علمی نیز مدیون پژوهش ها با رفع کاستی ها، مطالعات بسان بهتری یابند و هم چنین این دستاوردهای نظری باید مورد تجدید نظر روش شناختی قرار گیرد. از آنجایی که پایداری مسکن به دنبال چیرستی و چیرایی آن است بایستی پژوهش های پیش تر در قالب یک پژوهش ترکیبی انجام شود در ادامه بایستی به این مساله اشاره داشته باشیم که رویکردهای کمی به نقش ارزش های دورنی و مفاهیم فرهنگی، اجتماعی و زیباشناسی مسکن اهمیت چندانی نمی دهد و مسلماً به تنهایی نمی تواند به مولفه های بنیادین و ریشه ای مسکن مناسب نیز پردازد. از طرف دیگر رویکرد کیفی در حوزه مسکن روستایی به نقش ارتباطات فضایی و ویژگی های بصری اهمیت چندانی نمی دهند در این راستا بهتر است برنامه ریزان و سیاست گذاران مسکن روستایی به جنبه های روش شناختی جدید (ترکیبی) در حوزه مسکن روستایی خوب دست یابند.

با توجه به اهمیتی که مسکن پایدار در جوامع روستایی پیدا کرده است پرداختن به مقوله مسکن در توسعه پایدار روستایی به طوری که در بر گیرنده تمام ویژگی های یک مسکن تمام عیار باشد اهمیت خاصی می یابد. برای رسیدن به نتایج کاربردی از جهات مختلف چون اقتصاد، فرهنگ، معماری سازه و غیره مسکن روستایی باید توجه کرد در حقیقت توسعه و پایداری مسکن موضوعی مجرد و انتزاعی نیست.

برنامه ریزان توسعه پایدار در حوزه مسکن هدف اصلی و نهایی خود را معطوف به تحقق تمامی ابعاد و جنبه توسعه پایدار بدانند و در این خصوص تلاش های گسترده و دامنه داری را برای رسیدن به اهداف متصور به انجام رسانند. در حقیقت از اهداف مهم توسعه پایدار ایجاد تحول مثبت در ابعاد مولفه های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی واحدهای مسکونی روستایی است با توجه به مشکلات و نارسایی های متعدد در مسکن روستایی ایران ایجاد تحول مثبت در مولفه های مورد نظر با تامین بهره مندی افراد از مسکن مناسب، افزایش میزان توانمندی اقتصادی، توجه به ویژگی های اقتصادی، اجتماعی، الگوی معماری و کارکردهای تولیدی- تدارکاتی مسکن روستایی زمینه و بستر مناسبی را در تحقق پدیده توسعه پایدار فراهم خواهد نمود. در این راستا بهتر است تأکیدی بر الگوهای تبیینی و هنجاری بسط یافته که یک چارچوب جدید را به همراه دارد ارائه دهند.

منابع و مأخذ

اصغری، ریحانه، (۱۳۹۰). بررسی مقایسه ای ریشه ها و مؤلفه های معماری پایدار و معماری اکولوژیک. مجموعه مقالات دومین همایش ملی معماری پایدار. مرکز آموزشی و فرهنگی سما همدان. ایران.

اصلانیان، یاشار؛ ذبیحی، حسین؛ رهبری منش، کمال، (۱۳۹۹). ساختارشناسی مفهوم رضایتمندی مسکن با رویکرد پدیدار شناسی (نمونه موردی: خانه قاجاری شیخ الاسلام و چند مجتمع مسکونی در زنجان). نشریه مطالعات هنر اسلامی. شماره ۳۷: ۱-۱۸.

- اکبر پور، محمد، جعفری، فیروز، کریمی، یاشار، (۱۳۹۵). واکاوی میزان نگرش مردم از معیارهای مسکن مناسب روستایی (مطالعه موردی : بخش مرکزی، شهرستان هسترود). نشریه جغرافیا و برنامه ریزی. شماره ۵۸: ۲۳-۴۲.
- ایلک، شاهین؛ نصیر سلامی، سید محمد رضا؛ صارمی، سید علی اکبر، (۱۳۹۴). تبیین مفهوم مسکن و سکونت در رویکرد پدیدارشناسی و رهیافت پارادایم های فرهنگی زیستی. مدیریت شهری. شماره ۳۹: ۱۸۸-۱۶۵.
- بذر افشان، جواد؛ شایان، محسن؛ بازوند، سجاد، (۱۳۹۶). ارزیابی عوامل تاثیر گذار پایداری مسکن در مناطق روستایی شهرستان زرین دشت. نشریه جغرافیا و برنامه ریزی. شماره ۶۲: ۴۱-۵۹.
- برقی، حمید؛ آقا امیرایی، علی؛ شایان، محسن، (۱۳۹۵). تحلیل و بررسی شاخص های پایداری مسکن در مناطق روستایی (مطالعه موردی : دهستان معمولان هرستان پلدختر). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. شماره ۱: ۵۷-۶۴.
- بسحاقی، محمد رضا؛ تقدیسی، احمد؛ آقا امیرایی، علی، (۱۳۹۳). بررسی و ارزیابی پایداری مسکن روستایی مطالعه موردی: دهستان ملاوی، شهرستان پلدختر. تحقیقات جغرافیایی. شماره ۱۱۴: ۱۴۶-۱۲۹.
- بسحاقی، محمد رضا؛ تقدیسی، احمد؛ آقا امیرایی، علی؛ دانش، کمال، (۱۳۹۵). تحلیلی بر نقش عوامل موثر بر پایداری مسکن در مناطق روستایی ایران (مطالعه موردی : دهستان ملاوی شهرستان پلدختر). فصلنامه مسکن و محیط روستا. شماره ۱۵۴: ۱۲۵-۱۳۴.
- بیطرف، احسان؛ حبیب، فرح؛ ذبیحی، حسین، (۱۳۹۶). نگرش بیوفیلیک رویکردی در ارتقا سطح کیفی محیط زندگی ساکنان مجتمع مسکونی. مدیریت شهری. شماره ۴۹: ۳۴۹-۳۳۱.
- بیگی نژاد، محمد علی؛ عامری صفات، علی اکبر، (۱۳۹۵). بررسی ویژگی های معماری بیوفیلیک در بناهای بومی ایرانی (نمونه مودی : اقلیم گرم و خشک). کنفرانس بین المللی نوآوری در علوم و تکنولوژی: ۵۰۰-۵۱۰.
- ثقفی، محمود، (۱۳۸۲). انرژی های تجدید پذیر نوین. انتشارات دانشگاه تهران. نوبت چاپ ۲. تهران.
- جعفری، عاطفه؛ مهدوی پور، حسین، (۱۳۹۲). نقش تکنولوژی های بومی در کیفیت فضاهای مسکونی. مسکن و محیط روستا. شماره ۱۴۱: ۵۱-۶۸.
- خاکی، غلامرضا، (1396). روش تحقیق با رویکرد پایان نامه نویسی، انتشارات بازتاب، نوبت چاپ ۹، تهران.
- راهب، غزال، (۱۳۹۳). الگویی برای طراحی مسکن روستایی مبتنی بر مشارکت و تامین نیازهای ساکنین. مسکن و محیط روستا. شماره ۱۴۶: ۳-۲۲.
- ربیعی فر، ولی اله، (۱۳۹۶). تبیین پایداری ساختار کالبدی - فضایی مسکن روستایی استان زنجان. نشریه برنامه ریزی توسعه کالبدی. شماره ۱: ۷۱-۹۰.

- رومیانی، احمد؛ سجاسی قیداری، حمد الله؛ منصوری، خیر النساء، (۱۳۹۷). تحلیل ساختاری - کارکردی مسکن روستایی با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی : دهستان رومشگان شرقی شهرستان کوهدشت). مسکن و محیط روستا. شماره ۱۶۲: ۵۵-۷۰.
- زهري، سارا، (۱۳۹۶). مقایسه تطبیقی مولفه های معماری بومی با اصول و معیارهای طراحی اکولوژیک. کنفرانس ملی دانش و فناوری نوین در علوم مهندسی در عصر تکنولوژی. تهران.
- زیاری، کرامت اله، قاسمی قاسموند، ۱۳۹۷، ارزیابی شاخص های کمی و کیفی مسکن با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی: شهر سامان)، پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، شماره ۲: ۱۹۷-۲۲۱.
- زیاری، سمیه، فرهودی، رحمت اله، پور احمد، احمد، حاتمی نژاد، حسین، (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل مسکن پایدار در شهر کرج، جغرافیا و توسعه، شماره ۱۵۶: ۵۲-۱۴۱.
- سرتپی پور، محسن؛ طوسی، سحر ندایی؛ شوک حاجی، سیما سعادت، (۱۳۹۸). ارزیابی طرح ویژگی بهسازی و نوسازی مسکن روستایی از منظر شاخصهای مسکن مطلوب و پایدار روستایی. نشریه هنرهای زیبا. معماری و شهر سازی. شماره ۱: ۲۹-۴۴.
- سرتپی پور، (۱۳۸۳). آسیب شناسی مشکلات مسکن در ایران. مجله علمی معماری و شهرسازی صفحه. شماره ۳۴: ۲۳-۴۳.
- سرتپی پور، محسن، (۱۳۹۰). پدیدارشناسی مسکن روستایی. مسکن و محیط روستا. شماره ۱۳۳: ۳-۱۴.
- سعیدی، عباس؛ احمدی، منیژه، (۱۳۹۰). شهرگی و دگردیسی ساختاری- کارکردی خانه های روستایی مورد : روستاهای پیرامون شهر زنجان. فصلنامه انجمن جغرافیایی ایران. شماره ۳۱: ۷-۳۲.
- سعیدی، عباس؛ رحانی فضلی، عبد الرضا؛ عزیز پور، فرهاد؛ محبی، علی اکبر، (۱۳۹۲). مسکن و پیوستگی ساختاری - کارکردی : بحثی در نظاموارگی فضای روستایی مورد روستاهای بخش راز و جرگلان شهرستان بجنورد (خراسان شمالی). جغرافیا (فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیایی ایران). شماره ۳۹: ۷-۳۲.
- سعیدی، عباس؛ طالشی، مصطفی؛ رابط، علیرضا، (۱۳۹۲). نوسازی مسکن و دگرگونی ساختاری - کارکردی خانه های روستایی مورد : « روستاهای شهرستان ایجرود (استان زنجان). فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیای ایران. شماره ۳۸: ۵-۳۱.
- سیانی، محمد قاسمی، افراخته، حسن، ریاحی، وحید، عزیزپور، فرهاد، ۱۳۹۷، تبیین تحولات ساختاری - کارکردی سکونت و مسکن روستایی مطالعه موردی : بخش بن رود و جلگه شهرستان اصفهان، نشریه برنامه ریزی توسعه کالبدی، شماره ۶: ۶۴-۴۷.
- شورچه، محمود، (۱۳۹۶). جغرافیای شهری معاصر (مبانی و کاربرد). ناشر پرهام نقش. نوبت چاپ اول. تهران.
- شیرزادی، محمد رضا، (۱۳۹۲). جایگاه پدیدارشناسی در تحلیل معماری و محیط، معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۱۱۵: ۹۱-۹۹.

طایفی نصر آبادی، مهلا، حاتمی نژاد، حسین، ۱۳۹۷، تحلیلی بر شاخص های پایداری مسکن (مطالعه موردی: منطقه یک شهرداری مشهد، نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، شماره ۶۶: ۳۰۷-۳۲۷).

عزیز پور، فرهاد، اسماعیلی، مرضیه، ۱۳۹۶، جشن نامه دکتر ایرانپور جزنی، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب، چاپ اول، تهران.

عزیز پور، فرهاد؛ صادقی، زهره، (۱۳۹۷). ارزشیابی اثرات اجرای طرح ویژه بهسازی بر توسعه مسکن روستایی (مطالعه موردی: دهستان ابریشم). فصلنامه مسکن و محیط. شماره ۱۶۴: ۳-۱۲.

علی الحسابی، مهران؛ راهب، غزال، (۱۳۸۸). آسیب شناسی توجه روستاییان به محیط طبیعی و حفظ زیست در برپایی مسکن: نمونه مورد مطالعه سکونتگاه های روستایی در استان گیلان. فصلنامه علوم محیطی. شماره ۳: ۲۰۶-۱۹۳.

فتاحی، احد اله، (۱۳۹۵). ارائه الگوی مسکن پایدار در مناطق روستایی مطالعه موردی: روستاهای استان لرستان. رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی. استاد راهنما مهدی پور طاهری. دانشگاه مدرس.

فتاحی، احد اله؛ پور طاهری، مهدی؛ افتخاری، رکن الدین، (۱۳۹۷). تحلیلی اسنادی مقالات - علمی - پژوهشی مسکن روستایی در دهه اخیر. نشریه پژوهش های روستایی. شماره ۳: ۴۴۵-۴۳۰.

فرشچی، حمید رضا؛ ترکی باغبادرانی، حامد، (۱۳۹۷). بررسی فرآیند مشارکت استفاده کنندگان (مردم) در روند طراحی مسکن با رویکرد معماری جمعی. دو ماهنامه علمی تخصصی پژوهش در هنر و علوم انسانی. شماره ۳: ۴۴-۳۳.

فقیه عبد الهی، هانیه؛ اسلامی مقدم ریال علی رضا، (۱۳۹۵). چرایی استفاده از طراحی هوشمند در معاری بیوفیلیک. سومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی: ۱۷-۱.

قاسم زاده، مسعود؛ کاری، بهروز؛ طهماسبی، فرهنگ، (۱۳۸۹). مسکن روستایی و ضوابط صرفه جویی در مصرف انرژی. فصلنامه مسکن و محیط روستا. شماره ۱۳۱: ۶۰-۵۱.

قدیری معصوم، مجتبی؛ حجتی پور، محمد؛ روستا، محمد امین، (۱۳۹۳). آسیب شناسی الگوی جدید مسکن روستایی از منظر توسعه پایدار (مورد: دهستان شوسف در شهرستان نهبندان) محله برنامه ریزی فضایی (جغرافیا). شماره ۳: ۱۴-۱.

قربانی پارام، محمد رضا؛ باور؛ سیروس، محمودی نژاد، هادی، (۱۳۹۹). ارزیابی تاثیر اصول معماری بیوفیلیک در کیفیت طراحی مسکن در اقلیم شمال ایران (مطالعه موردی: شهر گرگان). فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی. شماره ۲: ۴۰۵-۴۲۴.

قلمبرد دزفولی، مریم؛ نقی زاده، محمد؛ ماجدی، حمید، (۱۳۹۷). تبیین مبانی عوامل موثر ر شاخص های کیفی مسکن. هویت شهر. شماره ۳۶: ۱۱۰-۹۷.

کازرانی، فائزه؛ حنایی، تکتیم؛ سید الحسینی، سید مسلم، (۱۳۹۹). تبیین عوامل موثر بر برنامه ریزی مشارکتی در محلات مسکونی جهت دستیابی به رشد هوشمند با استفاده از مدل آنتروپی شانون (مطالعه موردی محله ایشار گران مشهد). فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس. شماره ۴۴: ۶۱-۸۹.

کریمی، سپیده؛ مفیدی شمیرانی، سید مجید؛ عریانی نژاد، رضا، (۱۳۹۲). بررسی معماری سبز در خانه های مسکونی در راستای همزیستی انسان با اکولوژی (مطالعه موردی: روستایی ورکانه). پژوهش های شهری هفت حصار. شماره ۵: ۵۴-۴۳.

کلانتری، زهرا، (۱۳۹۵). بررسی تاثیر استفاده از اصول معماری بیوفیلیک در ابعاد وجود انسان در طراحی بناها (نمونه موردی: فرح آباد شهر سازی). چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در عمران. معماری و شهرسازی: ۳۸۲-۴۰۰.

گلابی، بایزید؛ بایزیدی، قادر؛ طهماسبی، ارسلان؛ سحابی، جلیل، (۱۳۹۷). کاوش عمیق معنای خانه بومی به روش پدیدار شناسی (مورد مطالعه: خانه روستایی منطقه موکریان ایران). فصلنامه پژوهش های روستایی. شماره ۴: ۶۴۹-۶۷۰.

لطفی، حیدر علی، داود حس زاده، ۱۳۸۸، شاخص ها و مولفه های ضروری در برنامه ریزی و سیاست گذاری مسکن روستایی در ایران، فصل نامه جغرافیایی آمایش، شماره ۷: ص ۱۰۵-۱۲۸.

محمدی یگانه، بهروز؛ سنایی مقدم، سروش؛ چراغی، مهدی، (۱۳۹۶). پایداری مسکن روستایی بر مبنای تحلیل اطلاعات متقابل نمونه موردی: دهستان پشته زیلایی شهرستان چرام. نشریه برنامه ریزی توسعه کالبدی. شماره ۱: ۱۰۸-۹۱.

مرادی اهری، علی رضا، ۱۳۹۴، رتبه بندی معیارهای مسکن پایدار با استفاده از روش ANP، کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم اجتماعی: ۱-۱۵.

معینی، سروش؛ نیک برش، گلناز؛ حسن پور، شیما؛ حلیمی جلودار، علی رضا، (۱۳۹۴). نقد و بررسی معماری پایدار و میزان تاثیر گذاری آن بر معماری معاصر. دومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.

مهدی زاده، جواد؛ صراف زاده، هایده؛ پیر زاده نهوجی، محمد حسین؛ مطلق، محمد تقی؛ امیری، مهین دوخت، (۱۳۸۵). برنامه ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران). شرکت طرح و نشر پیام سیما چاپ دوم، تهران.

میری، بهاره؛ عزمی، آئیژ؛ اکبر پور، محمد، (۱۳۹۹). تحلیل ساختاری و کارکردی پایداری مسکن روستایی مطالعه موردی (دهستان سر فیروزه آباد) بخش مرکزی کرمانشاه. نشریه برنامه ریزی توسعه کالبدی، شماره ۴: ۷۳-۵۳.

نسترن، مهین؛ رعنائی، احد، (۱۳۸۹). تحلیلی بر مفهوم مشارکت و کارگروهي در پروژه های آماده سازی اراضی مسکن مهر. آرمانشهر. شماره ۴: ۱۲۳-۱۱۱.

وفامهر، محسن؛ مجیدی، سائنا، (۱۳۸۶). دام تکنولوژی و هویت فرهنگی در معماری. فصلنامه توسعه تکنولوژی. شماره ۱۱: ۵-۲۰.

- Charles. L. (2007.)Choguill, The search for policies to support sustainable housing. *Journal of Habitant International*. Vol.96, No.6: 149-143.
- Chiu, Rebecca .2006. "Housing affordability in Shenzhen special economic zone: A forerunner of China's housing reform". *Housing Studies*. 11 (4): 561–580.
- Danbil. H.; Joe. M and Gao, Lu .2005. "Achievements and Challenges: 30 Years of Housing Reforms in the People's Republic of China". Asian Development Bank Economics Working Paper Series No. 198. doi:10.2139/ssrn.1619161. SSRN 1619161.
- Dave Davis, Josh Meyer.2013. *Aatisha Singh, Molly Wright and Paul Zykovsky, Participation Tools for Better Community Planning*. local government commission the california endowment .
- Fateh, Mohammad, Dariush . Babak, "Theoretical Foundations of Architecture." Tehran: Science and Knowledge, 2011. (In Persian)
- Ibem, E. O., & Aduwo, B. E. (2015). A framework for understanding sustainable housing for policy development and practical actions :1-18.
- Kellert, Stephen R. & [others]. (2008), *Biophilic Design: The theory, Science, and practice of ringing Building Life*. Hoboken, New Hersey: John Wilcy & Sons, Inc.
- Maliene, V. & Malys, N (2009). Highquality housing-A key issue in delivering sustainable communities. *Building and Environment*, 44(2): 426-430.
- Masnavi, Mohamad Reza. (2003) .Sustainable Development, Urban S) Sustainability and Ecological Philosophy: the ememrgence of theoretical confilict and the nessslity establishing common grounds for sound actions: *journal of Environmental Studies* . Vol 28No . 30 : 11- 22.
- Mlecnik, E. (2013) *Innovation Development for Highly Energy-Efficient Housing*, Delft University Press.
- Norberg-Schulz. C. (2000). *Architecture: Presence. Language. Place*. Milan. Akira.
- Sharifi, Abdolreza and Azarpira, Morteza, (2015). Investigating the Modeling of the Natural Environment in Urban Architecture and Using Biofilica Theory (City in the Garden) and Comparison with Urbanism Approach in Isfahan School, Second National Conference on Sustainable Urban Architecture and Landscape(.in Persian)
- Wilson, Edward O. (1992) “*The diversity of life*”. Harvard University Press.

کاربست تئوری زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان^۱

اردلان حسینی^{۱*}، کیومرث حبیبی^۲

۱. مدیرعامل مهندسين مشاور آسو شهر ميديا، تهران، ايران

۲. دانشيار گروه شهرسازي، دانشكده معماری و شهرسازی، دانشگاه کردستان، سنندج، ايران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۰۶

چکیده

عدم توجه به فضای ورودی شهر در جریان رشد شتابان شهرنشینی، این فضاها را با بحران بی‌هویتی روبه‌رو کرده است. دستیابی به طراحی دارای کیفیت قابل‌فهم، رجوع به زمینه طرح راه برون‌رفت از این مسائل است. هدف از این پژوهش؛ حفظ و تداوم هویت پیشین، ارتباط مخاطب با هویت مکان از طریق ارتباط بصری با عناصر نمادین، ایجاد مکث از طریق ارتباط بصری با نشانه‌ها و عناصر نمادین محلی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه (از سمت همدان) است. روش پژوهش در این پژوهش ترکیبی است. در این پژوهش با رویکرد تفسیرگرایی، سعی شد به این سؤال که افراد، هویت ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان را چگونه درک و ارزیابی می‌کنند؟ پاسخ داده شود. در این راستا داده‌ها از طریق فنون مصاحبه عمیق و مشاهده و بازدید میدانی، گردآوری و موردبررسی قرار گرفتند. نمونه‌گیری، هدفمند بوده و مصاحبه‌ها پس از ۳۰ نمونه به اشباع نظری رسید. در تحلیل داده‌های مصاحبه، از روش تحلیل تماتیک استفاده شد. در نهایت نتایج برگرفته از تحلیل تماتیک و مشاهدات میدانی طبقه‌بندی و تفسیر شد. نتایج این پژوهش نشان داد عدم به‌کارگیری عناصر محیطی (انسانی و طبیعی) در ورودی شهر کرمانشاه باعث شده تا ورودی شهر، فاقد مؤلفه‌های یک ورودی متمایز باشد. مهم‌ترین عناصر محیطی شناسایی شده به‌عنوان نشانه و نمادهای بومی کرمانشاه عبارت‌اند از: طاق‌بستان، طاق‌گرا، مصالح سنگ و پوشش گیاهی منطقه، که در صورت کاربرست این عناصر در ورودی شهر بر اساس رویکرد زمینه گرایی می‌توانند باعث هویت بخشی به ورودی و آن را واجد مؤلفه‌های یک ورودی متمایز نمایند.

کلید واژه‌ها: طراحی؛ ورودی شهر؛ تئوری زمینه گرایی؛ نمادهای بومی؛ کرمانشاه.

^۱ این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان طراحی ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان با تأکید بر عامل سرعت نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی است.

* نویسنده مسئول: ardalan.hs@gmail.com

ارجاع به این مقاله: حسینی، اردلان، حبیبی، کیومرث. (۱۴۰۰). کاربرست تئوری زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۲(۴)، ۲۳-۴۲.

مقدمه و بیان مسأله

توجه به کیفیت در فرآیند برنامه‌ریزی شهری عامل کلیدی و مؤثر در تحقق ایجاد محیط شهری با رفاه مطلوب است (شیعه و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲). در شهرهای قدیم مفهوم ورود به شهر به معنای نفوذ از یک نقطه به یک زیستگاه محصور بود. اما در دوره‌های بعد با اهمیت یافتن روزافزون اتومبیل در نظام اطلاعات درون و برون شهری، ماهیت مبادی ورودی شهرها به لحاظ کالبدی- کارکردی دچار تغییرات اساسی شده است. بدین ترتیب دروازه شهر به‌عنوان عنصری شاخص با هویت و در ارتباط با سازمان کالبدی فضایی شهر، جای خود را به محور تندرو برای تردد وسایل نقلیه موتوری داد (سلطان‌زاده، ۱۳۷۲: ۴۲).

استفاده نامناسب از اراضی اطراف شهر باعث شده است تا سیما و ورودی‌ها، صرفاً به‌عنوان عنصری جهت مشخص نمودن محدوده شهر عمل کنند. ورودی شهرها فارغ از زمینه شناختی آن، با فرم‌ها و اشکالی مشابه یکدیگر ساخته می‌شوند که بار معنایی خاصی را به دنبال ندارند و می‌توان گفت ورودی‌ها فاقد هویت بوده است. (رحیمی و نقشبندی، ۱۴۰۰: ۹۵). امروزه هویت هر شهر بر اساس کیفیت فضاهای شهری آن شناخته می‌شود. زیرا محیط انسان‌ساخت شهرها محصول و نتیجه فکر و دست انسان‌های آن شهر است. به‌طورکلی در بررسی فضاهای شهری امروز نابسامانی‌های متفاوتی وجود دارد و بیشتر این فضاهای شهری از لحاظ عملکرد نامناسب و سیمای شهری آنان نیز، نشان از بی‌هویتی دارد. بنابراین لازم است با استفاده از مکانیسم‌های گوناگون در جهت رفع این معضلات اقدام گردد. (محمد زاده و مولایی، ۱۳۹۹: ۱۴۲).

برون‌رفت از این مسائل دستیابی به طراحی دارای کیفیت قابل فهم، ریشه‌دار و مستمر، رجوع به پیشینه و زمینه طرح است. این مهم بر پایه تئوری زمینه گرایی قابل‌بررسی و تحلیل است؛ زیرا بستر و زمینه هر طرحی، ترکیبی از ویژگی‌های محیطی، کالبدی، تاریخ، فرهنگ و فعالیت‌های اجتماعی و دستاوردهای مادی و معنوی آن درگذر زمان است. زمینه گرایی، سازگاری با زمینه کالبدی، تاریخی و اجتماعی و فرهنگی است که بر طبق ایده‌ها و اشکال گذشته در شکل دادن به کالبد شهرهای معاصر حضور دارند (تولایی، ۱۳۸۰: ۱).

ورودی شهر کرمانشاه به تبعیت از بالا رفتن سرعت فاقد معیارهای یک ورودی همچون، حس ورود، هدایت‌کنندگی، جذابیت بصری، هویت، انعطاف‌پذیری و ... هست. ورودی شهر کرمانشاه از آنجائی که دروازه ورود به غرب کشور با هویت خاص محلی و آثار تاریخی مادی و معنوی منحصربه‌فرد و خرده‌فرهنگ ویژه یکی از قدیمی‌ترین ساکنان سرزمین ایران هست و از سوی دیگر دروازه ورود به کشور عراق با اشتراکات قومی و مذهبی در دو سوی مرز هست حائز اهمیت است. بنابراین شایسته است ورودی شهر از بعد هویتی معرف ویژگی‌های فوق نیز باشد. از اینجاست که لزوم پرداختن به ورودی شهر به‌عنوان یک فضای شهری مطرح می‌شود و اهمیت آن در این است که ورودی، نخستین فضای شهری است که هر کس به هنگام ورود به شهر با آن مواجه می‌گردد (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۹).

سؤال‌های و فرضیه‌های پژوهش

سؤال اصلی؛ هویت ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان را چگونه درک، تفسیر و ارزیابی می‌شود؟
سؤال فرعی که در پی آن آمده است شامل: ۱- چه الگویی برای طراحی ورودی شهر کرمانشاه مناسب است؟
به نظر می‌رسد ورودی شهر کرمانشاه فاقد هویت متمایز و سکانس بندی یک ورودی است و وارد شونده بدون دریافت مؤلفه‌های یک ورودی، ناگهان در سکانس فیزیکی حضور می‌یابد.
الگوی بهینه برای طراحی ورودی شهر کرمانشاه استفاده از عناصر محیطی مبتنی بر تئوری زمینه گرایی است.

اهداف پژوهش

هدف از این پژوهش؛ شناسایی هویت ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان. حفظ و تداوم هویت پیشین، ارتباط مخاطب با هویت مکان از طریق ارتباط بصری با عناصر نمادین، ایجاد مکث از طریق ارتباط بصری با نشانه‌ها و عناصر نمادین محلی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه (از سمت همدان) است.

مبانی نظری

ورودی

در لغت‌نامه دهخدا ورودی منسوب به ورود دانسته شده و "ورود" در لغت به معنای رسیدن، درآمدن و وارد شدن هست. ورودی در معماری پاسخگوی عمل ورود به معنای "رسوخ در سطحی عمودی" است. گروه تیم تن نقش مهم و حساسی را برای فضای ورودی قائل شده و معتقد است که این فضا چه در بنا و چه شهر می‌تواند به‌عنوان بستری برای یک تجربه مطبوع انسانی عمل کند و بنابراین ورود و خروج آگاهانه نماید (بحرینی و بابلی، ۱۳۸۱). ورودی یعنی گذار از فضای گشوده و ورود به قلمروی دیگر که سرآغاز یا سرانجام یک سفر است. ورودی مفصل جداکننده دو فضای متفاوت است (مغاره و داوودپور، ۱۳۸۸).

ورودی شهر

ورودی به‌عنوان یکی از نشانه‌های شهر، نمایگر هویت شهر در ذهن بازدیدکنندگان آن است. از این‌رو به تبعیت از شرایط حاکم بر ماندگاری و خاطره‌انگیزی اولین برخورد برای یک بازدیدکننده جزو مؤثرترین فضاهای شهری است که حجم زیادی از خاطرات ذهن بازدیدکنندگان را تشکیل می‌دهد و تأثیر زیادی در نوع برداشت افراد از یک شهر دارد. به واقع فضای ورودی به‌مثابه یک مفصل است و نه یک خط و مرز. از این‌رو همانند هر مفصل دیگری لازم است دارای طیفی از زمان و سلسله‌مراتب میان دو عرصه باشد. ورود از طریق عبور از یک مسیر در درون سلسله فضاهایی صورت می‌گیرد که به تدریج از بیرون به درون از عمومی بودن فضاها کاسته شده بر محرومیت و خصوصی بودن آن اضافه می‌شود (خطیبی و رضایی، ۱۳۹۲: ۳). ورودی شهر نخستین فضای شهری است که هرکس به هنگام ورود به شهر با آن مواجه می‌شود. ورودی شهر، به آن بخش از شهر می‌گویند که به جهت ورود یا خروج از شهر مورد استفاده قرار می‌گیرد (رمضانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۱ و ۳۲).

زمینه گرایی

واژه زمینه به معنای متن و بافت در فرهنگ‌نامه‌های فارسی یافت می‌شود ولی زمینه گرایی به معنای توجه به و احترام به زمینه و جهات مختلف کالبدی، اجتماعی و فرهنگی است. در واژه‌نامه آریانپور معادلی که برای این واژه عنوان شده است Conextual است.

ریشه‌های مفاهیم زمینه، زمینه گرا و زمینه گرایی در میلان در اواسط دهه ۱۹۵۰ میلادی بنانهاده شد. احتمالاً آدریان قورتی اولین حضور قابل توجه اصطلاح زمینه در فرهنگ لغات معماری را به یادداشت‌های کریستوفر الکساندر درباره سنتز فرم در سال ۱۹۶۴ ارجاع می‌دهد. معنای مترادف محیط است، بجای مفاهیمی که از آن زمان تاکنون به‌دست آمده است (کووان، ۲۰۰۵: ۸۸).

زمینه گرایی ابتدا به ابعاد صرفاً کالبدی توجه داشته است، اما به تدریج حوزه مطالعات خود را به وجوه اجتماعی- فرهنگی جامعه و توجه به ابعاد زیست-محیطی در مسیر توسعه گسترش داد (طالبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۳).

زمینه مجموعه‌ای است کل‌نگر و غیر ساکن و زمینه گرایی رویکردی است که در طراحی محیط مصنوع، با ارج نهادن به ساختار ذهنی و عینی زمینه، به مثابه رویدادی هوشمند در ابعاد طبیعی، تاریخی و فرهنگی-اجتماعی، موجب پیوند دادن مخاطب با زمینه می‌شود (آزادی و معصومی نژاد، ۱۳۹۵: ۱). زمینه گرایی در راستای هویت بخشی به فرهنگ و تاریخ و حفاظت از عناصر سنتی محیط کالبدی تلاش می‌کند (لیمو، ۲۰۰۸: ۴۱). جیکوبز معتقد است که طرح‌های جدید زمینه گرایی نباید به یک کپی ساده از بناهای قدیمی تقلیل یابد (جاکوبز، ۱۹۹۶: ۲).

قاعده طلایی تیبالدز با عنوان "موضوع اصلی مکان" بیانگر این ایده است که: زمینه‌ها اولین مؤلفه‌های سازنده طراحی شهری موفق هستند. کیفیت منحصربه‌فرد بودن هر مکان شاید بارزترین منبع در دست طراحان شهری می‌باشند به همین خاطر معنی‌دار بودن و قابل ادراک بودن مکان جزء اساسی رضایت و دل‌بستگی به مکان از نظر لینچ هست (علی تاجر و اسدی، ۱۳۹۷: ۶۸). بوکانان معتقد است که زمینه فقط شامل محدوده بلافصل نیست بلکه تمام شهر و شاید ناحیه پیرامونش را نیز شامل شود (بهزادفر، ۱۳۸۵: ۲۳۴).

زمینه گرایی در اندیشه‌های نوشهر گرایی بیانیه‌ای در راستای احیای برگه‌های معماری قبل از دوران مدرن و آرمان‌های طرح‌های سنتی است (هیرت، ۲۰۰۹). به‌طور کلی زمینه گرایی دارای دو بعد طبیعی و انسانی است. زمینه طبیعی به ویژگی‌های محیطی مانند، اقلیم، پوشش گیاهی، جانوری، ویژگی‌های توپوگرافی و مورفولوژی زمینه می‌پردازد (ورلد فورت، ۲۰۰۴). زمینه انسانی شامل شاخه‌های تاریخی و سنت، کالبدی و اجتماعی فرهنگی است.

تاریخ گرایان معتقدند که گذشته برای شهرسازی کنونی درس‌هایی عینی دارد. اگر جامعه‌ای خود را از گذشته جدا کند، تلاش انسان گذشته را بیهوده فرض نموده است. جوهر جامعه و توسعه آن به سنت پیوند خورده است. همان‌طور که فرضیه برای کشف واقعیت‌ها در علم به کار می‌رود، سنت همین نقش را برای جامعه دارد. گرچه سنت قابل نقد و تغییر است، اما نظامی خاص ایجاد می‌کند و مبنایی است برای عمل (رووی و کوتر، ۱۹۷۸: ۱۸ و ۱۹).

شاخه کالبدی، کالبد را عامل انسجام دهنده می‌داند و در پی یافتن الگوهای فراگیری است که امکان روابط متقابل توده و فضا را فراهم کند و به تبیین روابط علی و معلولی و ساختارهای ارتباطی در شهر می‌پردازد (ماجدی و زرآبادی، ۱۳۸۹: ۸). بافت کالبدی و ساختار مکانی - کالبدی شهری از ابعاد مهم هویتی شهر است، زیرا شکل‌گیری بافت کالبدی شهر متأثر از اندیشه‌ها، باورها، فعالیت‌ها و سطح فرهنگ است. درواقع کالبد شهر امکان بازشناسی هویت شهری را به‌صورت بصری فراهم می‌کند و به همین دلیل از میان سایر ابعاد هویتی اهمیت بیشتری دارد (چنگیزی و احمدیان، ۱۳۹۲: ۵۵).

هر محیط شهری الگوی خاص برای توده و فضا دارد، اما طراحی شهری در صورتی موفق است که بتواند میان توده و فضا همزیستی مثبت ایجاد کند (آشپه‌ار، ۱۹۸۳: ۸۶). مصداق این جمله در روانشناسی گشتالت به‌خوبی نمود یافته است. در روانشناسی گشتالت، اگرچه تجربه‌های روان‌شناختی از عناصر حسی ناشی می‌شود، اما با خود این عناصر تفاوت دارند، بدین معنی که ما دنیا را نه به‌صورت مجموعه‌ای از محرک‌های جداگانه بلکه به‌صورت کل‌های معنی‌داری تجربه می‌کنیم. درنتیجه طبق این نظریه، کل چیزی فراتر از جمع جبری اجزاست. می‌توان گفت عمل ادراک به این معنی است که سیستم ادراکی ما داده‌های حسی دریافت شده از اعضای گوناگون و رابطه‌ی میان آن‌ها را درهم‌تنیده به‌صورت یک طرح کلی "گشتالت" درمی‌آورد (پاکزاد و ساکی، ۱۳۹۳: ۱۲).

شاخه اجتماعی فرهنگی از آنجا حائز اهمیت است که وظیفه شهرساز ایجاد مکان پایدار است و ایجاد مکان پایدار از طریق برقراری بهترین تناسب میان زمینه فرهنگی، کالبدی، نیازها و انتظارات استفاده‌کنندگان فراهم می‌شود. زیرا به نظر آن‌ها شکل فضایی به دنبال معنایی که داشته ایجاد شده و معنی پدیده در زمینه‌ی ای که ظاهر می‌شود درک می‌شود

(نوربرگ شولز، ۱۹۸۰: ۱۸). نیازهای انسانی با توسعه فناوری تغییر نمی‌کند از این رو لازم است سنت‌های مسلمی که مکان و فرهنگ‌ها را ساخته‌اند نیز حفظ گردند (بحرینی، ۱۳۸۳: ۲۶۳).

به نظر راجر ترانسیک، در شهرسازی معاصر، بناها جزئی از بافت خیابان‌ها و میدان‌ها و فضاهای باز زنده نیستند. توسعه‌ی شهرها بدون در نظر گرفتن روابط سه‌بعدی میان بناها و فضاها و درک واقعی از رفتار انسان صورت می‌گیرد و اهمیت نظم فضایی در عملکرد اجتماعی را تاکنون نادیده گرفته است (ترانیک، ۱۹۸۶: ۶۵). بنابراین وقتی عناصر از هم متمایز، به هم می‌پیوندند یک هدف، غایت یا معنی را می‌رسانند (ماجدی و زرآبادی، ۱۳۸۹: ۱۶) و این مهم در مورد فضاهای شهری به‌ویژه ورودی آن‌ها در راستای محقق ساختن توقعات موردی از یک ورودی شهر همچون خوانایی، پذیرندگی و تشخیص (پاکزاد، ۱۳۸۶) مصداق پیدا می‌کند.

هویت بخشی به ورودی شهر از طریق روش‌های زیر امکان‌پذیر است: ایجاد برخی از فعالیت‌های شناخته‌شده که ارزش هویت شهر را بازنمایی می‌کند. تقویت عملکردها و کاربری‌هایی که در ذهن عموم مردم به‌عنوان ویژگی‌های مقبول یک شهر پذیرفته‌شده است. تقویت چشم‌انداز و منظره با استفاده از یک یا چند عنصر از علائم طبیعی (مانند کوه‌ها، رودخانه‌ها، باغ‌ها و غیره)، یا عناصر علائم مصنوعی (مانند بناهای مذهبی، بناهای تاریخی و خیابان‌های مهم و غیره). استفاده از عناصر هویتی (برگرفته از مورفولوژی بومی شهر). (سیما و ترابی، ۱۳۸۴).

پیشینه پژوهش

در زمینه طراحی ورودی شهر مطالعاتی داخلی و خارجی انجام شده است که بررسی مهم‌ترین مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش حاضر می‌تواند نقطه تمایز و هم‌راستا بودن نتایج این مقاله را روشن‌تر سازد. در ادامه به مهم‌ترین مطالعه پیشین در داخل و خارج کشور اشاره می‌شود:

ترابی و سیما در سال ۱۳۹۳ در پژوهشی تحت عنوان "طراحی ورودی شهر با رویکرد هویت بخشی به فضای شهری؛ نمونه موردی: ورودی شرقی شهر زنجان" به بررسی مبانی طراحی ورودی شهر و مفهوم هویت به‌عنوان یکی از توقعات مورد انتظار از ورودی شهرها پرداخته‌اند و نیز مفهوم هویت شهری و مؤلفه‌های آن بیان را نیز بیان کرده‌اند. در انتها با توجه به مؤلفه‌های مستخرج شده فضای ورودی شرقی شهر زنجان طراحی گردیده است. در واقع در این پژوهش بُعد هویتی در طراحی ورودی شهری برجسته شده است.

ترابی و نجفی تروجنی در سال ۱۳۹۵ در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی نماد ورودی شهرها بر مبنای مؤلفه‌های کالبدی طراحی مطالعه موردی: نماد ورودی شرقی شهر قزوین به شناسایی مؤلفه‌های لازم در طراحی نمادهای ورودی شهرها و ارزیابی کیفیت نماد ورودی شهر قزوین بر اساس معیارهای کالبدی پرداخته‌اند. نتیجه این مطالعه نشان می‌دهد که عمده ضعف موجود در نماد ساخته شده ورودی شهر قزوین، عدم ارتباط با هویت شهر و سختی درک معنای آن توسط مخاطب می‌باشد.

شاه حسینی و مولایی در سال ۱۳۹۸ در پژوهشی تحت عنوان تبیین نقش و جایگاه میراث صنعتی در ارتقای ویژگی‌های کیفی سلسله‌مراتب مبادی ورودی شهری (موردپژوهی: کوره‌های آجرپزی مبادی ورودی شهر همدان) به بازخوانی و توجه به میراث صنعتی (کوره‌های آجرپزی) مستقر در ورودی شهر همدان پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که کوره‌های آجرپزی مستقر در مبادی ورودی این شهر، نقش مؤثری را در هویت بخشی به شهر همدان دارا بوده و با حرکت از حوزه بیرونی به سمت حوزه درونی، نقش و اثر انکارناپذیر این میراث برجسته‌تر می‌شود.

خلیلیان و همکاران در سال ۱۴۰۰ در پژوهشی تحت عنوان در جست‌وجوی ورودی شیراز بررسی تغییرات منظر ورودی شهر شیراز - دروازه قرآن- از پیش از قاجار تا امروز به مانایی مؤلفه ماهوی شکل‌دهنده به منظر ورودی شهر شیراز پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دروازه قرآن در کنار دو مؤلفه دره و کوه‌های اطراف ورودی به لحاظ عینی و ذهنی در دوره‌های تاریخی مختلف در شکل دادن به منظر و هویت ورودی شیراز نقش مهمی داشته‌اند. این مانا بودن به صورت پویا و همگام با تغییرات و نیازهای زمانه دستخوش تغییرات شده اما هیچ‌گاه از بار منظرین این مؤلفه‌ها در تعریف ورودی شهر شیراز کاسته نشده است.

رولا در سال ۲۰۱۹ در پژوهشی تحت عنوان تأثیر آلودگی بصری در ورودی شهرهای ساحلی لبنان به ارزیابی چراغانی و روشنایی موجود در ورودی‌ها پرداخته است و نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش این بود که ورودی شهرها از جهات مختلف از نظر بصری آلوده شده‌اند، به‌ویژه با نمای ساختمان‌ها، مصالح تبلیغاتی، کمبود عناصر زیبایی شناسانه و کمبود مبلمان خیابانی. این مطالعه توصیه می‌کند که شهرداری‌ها باید اقدامات متعددی را برای بهبود جنبه‌های بصری و زیبایی‌شناختی ورودی‌های شهرهای ساحلی انجام دهند. ایجاد مبلمان خیابانی، ساماندهی تابلوهای تبلیغاتی، وضع قوانین و قوانین برای تنظیم جنبه‌های زیبایی شناسی نمای ساختمان و نیز ترویج آموزش زیبایی شناسی در بین جامعه محلی می‌تواند به کاهش مشکلات کمک کند.

وانگ و همکاران در سال ۲۰۲۱ در پژوهشی تحت عنوان مطالعه موردی در مورد چشم‌انداز ورودی یوهانگ بزرگراه شانگهای هانگژو در پس زمینه شهر پارک به ارزیابی نقش پارک‌ها در چشم‌انداز ورودی شهر پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که پارک در ورودی شهر با زندگی شهروندان آمیخته می‌شود و به این ترتیب انسان، شهر، محیط زیست و صنعت به طور هماهنگ یکپارچه می‌شوند.

با این تفاسیر و بر پایه آنچه گفته شد عدم کاربست تئوری زمینه گرایی در طراحی سکانس‌های ورودی یک شهر و طراحی فضاهای موردنیاز متناسب با مؤلفه‌های یک ورودی از دلایل انتخاب این پژوهش است. زیرا تاکنون بیشتر پژوهش‌ها معطوف به طراحی ورودی با هدف مکث و توجه به جنبه‌های کالبدی و بصری بوده است. علاوه بر این مطالعاتی که در زمینه تئوری زمینه گرایی در فضاهای شهری انجام شده است مربوط به ورودی شهر نبوده است. این در حالی است که به‌کارگیری تئوری زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه می‌تواند توقعات موردی از ورودی شهر مانند خوانایی، پذیرندگی و تشخیص (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۱۲) برآورده سازد. از سوی دیگر از لحاظ روش‌شناسی مبتنی بر روش ترکیبی (کیفی - کیفی) بوده است که نتایج آن حاصل مصاحبه و مشاهدات میدانی است. بنابراین خلأ پژوهش در این مورد از یکسو، بیانگر ضرورت پرداختن به این موضوع و از سوی دیگر نشان‌دهنده جدید بودن پژوهش حاضر است.

روش پژوهش

روش پژوهش در این پژوهش ترکیبی (کیفی-کیفی) است. روش گردآوری اطلاعات به دو صورت میدانی و کتابخانه‌ای انجام شده است. در روش کتابخانه‌ای، داده‌های مربوط به مبانی، نظریات، مفاهیم، اصول، پیشینه و تجربیات انجام شده از اسناد بالادست و آثار منتشر شده در این زمینه استفاده شده است. در روش میدانی به دو صورت اطلاعات جمع‌آوری شده است. ۱- با استفاده از پیمایش میدانی و بازدید از محل، اقدام به شناسایی، عکس‌برداری و تهیه فیلم و گزارش شده است که متناسب با تئوری مورد استفاده، قیاس شده است ۲- استفاده از مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته که به روش تماتیک تحلیل شده است. با رویکرد تفسیرگرایی، سعی شد تا درک، تفسیر و ارزیابی مسئله موردبررسی، از منظر مصاحبه‌شوندگان، تحلیل شود.

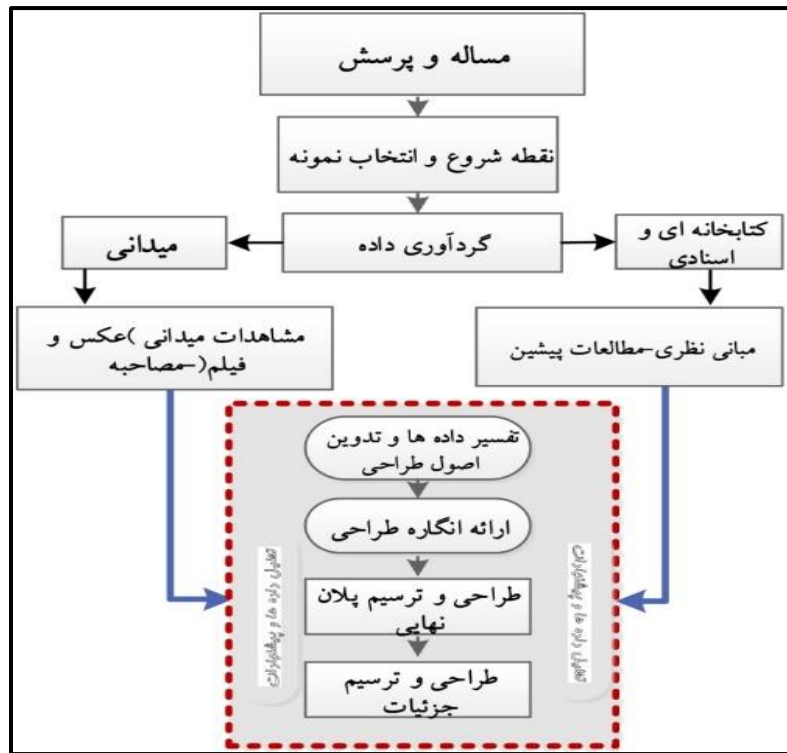
در این راستا از طریق فنون مصاحبه عمیق، مشاهده و بازدید میدانی، داده‌ها گردآوری شد و مورد تحلیل قرار گرفتند. نمونه‌ها به صورت هدفمند انتخاب شدند. نمونه آماری بر اساس معیارهایی از قبیل؛ شناخت از مکان، آشنایی به موضوع، در میان برخی از مدیران و دانشگاهیان انتخاب شدند. در شناسه گذاری باز از دو استراتژی سؤال کردن و مقایسه کردن برای استخراج مفاهیم استفاده شد. سؤالات به صورت کلی، باز و نیمه ساختاریافته مطرح شده‌اند. سؤالات با این هدف طرح شده‌اند تا مشخص شود آیا ورودی شهر کرمانشاه از منظر مصاحبه‌شوندگان واجد مؤلفه‌های یک فضای شهری همچون ادراکی- هویتی، فعالیتی- عملکردی و ارتباطی، بصری و محیط‌زیستی است؟ و چنانچه نیست خلأهای آن مشخص گردد و سپس با استفاده از عناصر محیطی منطقه که توسط مصاحبه‌شوندگان بیان شده است این خلأ با به‌کارگیری نمادین آن عناصر در طراحی و سکانس بندی ورودی شهر برطرف شود.

با استفاده از این رویکرد ابتدا سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی (تعیین مقوله هسته- نهایی) انجام گرفت.

تا مرحله اشباع اطلاعات از تعداد ۳۰ نمونه استفاده شده است. ویژگی جمعیت‌شناسی خبرگان همچنان که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است بدین شیوه بود، که از تعداد ۳۰ نفر خبره از نظر تحصیلات، تعداد ۶ نفر دارای مدرک کارشناسی، ۱۵ نفر کارشناسی ارشد و ۹ نفر دکتری بوده و از نظر تجربه نیز ۱۱ نفر ۳ تا ۱۰ سال، ۹ نفر ۱۰ تا ۱۵ سال و ۱۰ نفر ۱۵ تا ۳۰ سال تجربه داشتند. در واقع کارشناسانی انتخاب شدند که هم تجربه علمی کافی داشتند و هم به صورت مستقیم یا غیرمستقیم با موضوع مورد مطالعه ارتباط داشتند.

جدول ۱- ویژگی جمعیت‌شناسی خبرگان بر اساس تحصیلات و تجربه

سطح تحصیلات خبرگان	تعداد	درصد
کارشناسی	۶	۲۰٪
کارشناسی ارشد	۱۵	۵۰٪
دکتری	۹	۳۰٪
تجربه خبرگان	تعداد	درصد
۳ تا ۱۰ سال	۱۱	۳۴.۸٪
۱۰ تا ۱۵ سال	۹	۳۰.۴٪
۱۵ تا ۳۰ سال	۱۰	۳۴.۸٪

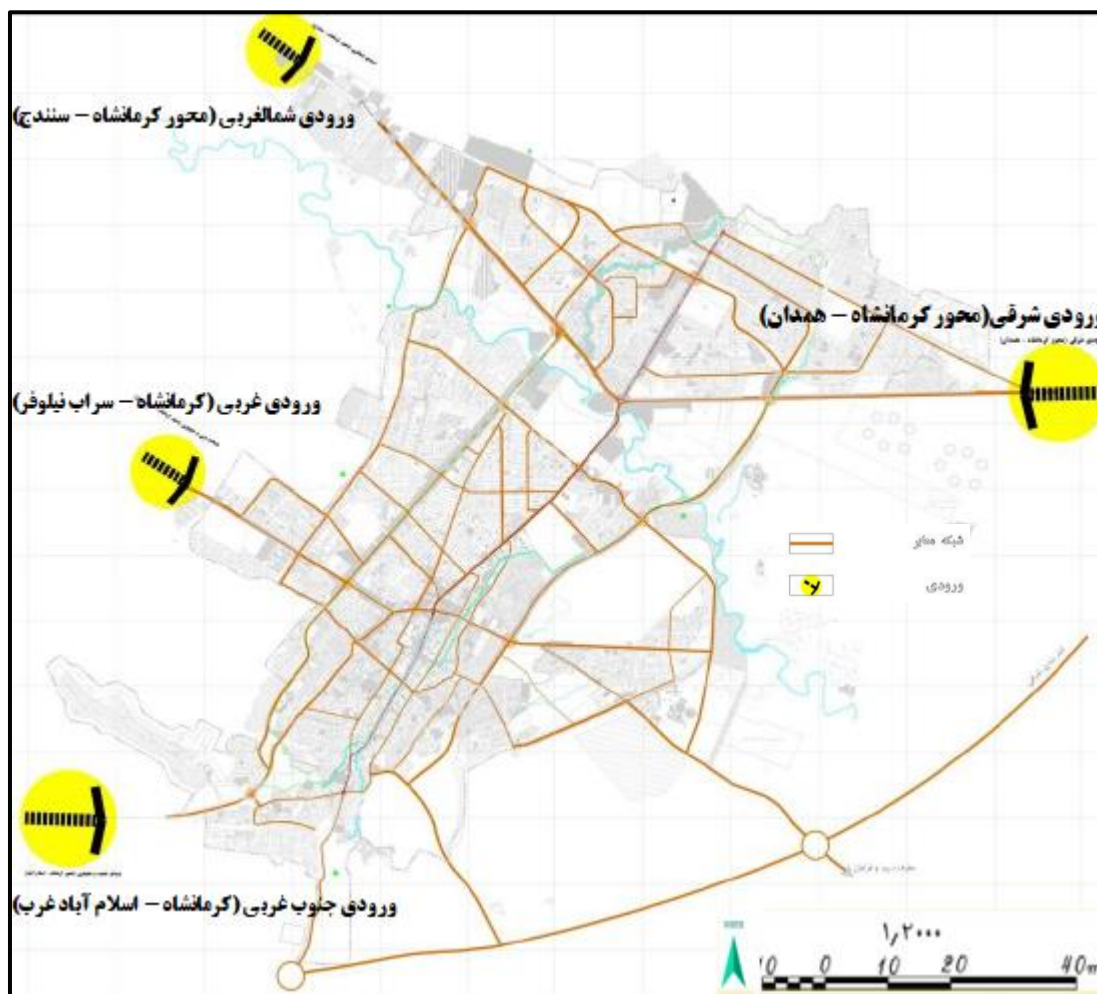


شکل ۱: نمودار فرآیند پژوهش طراحی ورودی شهر کرمانشاه

محدوده مورد مطالعه

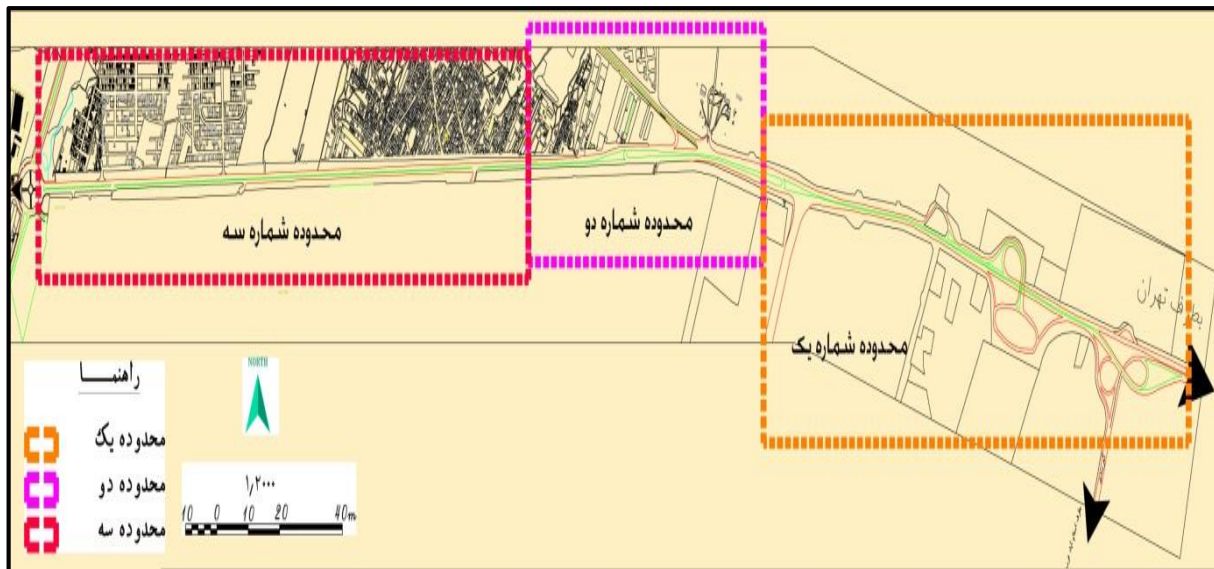
شهر کرمانشاه مرکز استان کرمانشاه و در غرب کشور واقع شده است. جمعیت کلان شهر کرمانشاه در سرشماری سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۹۴۶،۶۵۱ نفر بوده و مساحت آن ۹۳،۳۸۹،۹۵۶ مترمربع است. این شهر به دلیل قرارگرفتن در چهارراه دو محور شمال به جنوب و شرق به غرب و نیز همسایگی با کشور عراق و واقع شدن بر سر راه شهرهای زیارتی کربلا و بغداد از اهمیت بسیاری برخوردار است.

ورودی‌های شهر کرمانشاه از چهار جهت شامل ورودی جنوب و جنوب غربی (محور کرمانشاه-اسلام آباد غرب)، ورودی شمال غرب (محور کرمانشاه - اسلام آباد غرب)، ورودی از سمت غرب و جنوب غربی (محور کرمانشاه سراب نیلوفر) و ورودی شرقی (محور کرمانشاه- همدان و تهران) می باشد.



شکل ۲: نقشه شهر کرمانشاه و ورودی‌های آن

محدوده مورد مطالعه، ورودی شرقی کرمانشاه شامل محدوده تقریبی ۸ کیلومتری محور کرمانشاه - همدان است که مشخصات و ویژگی‌های آن در جدول ۱ و شکل ۲ و ۳ نشان داده شده است.



شکل ۳: نقشه محدوده بندی ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان

جدول ۲: سکانس بندی محدوده و ویژگی های هر کدام از سکانس ها

ردیف	سکانس	موقعیت	طول	معیار/ویژگی
۱	سکانس اول / حوزه روانی	از سمت همدان کمی بعد از کمر بندی شهر با وجود ساختمان های شهرک صنعتی بیستون و تا فاصله تقریبی ۵۰۰ متری جاده قدیم ورود به شهر (جاده طاق بستان)	۲,۹ کیلومتر	ظهور علائم و ساختمان هایی است که به طور متعارف در پیرامون شهرها مانند (سیلو، نیروگاه، کارخانه و ...) ساخته می شوند و یا عواملی که باعث تغییر حرکات وسایل نقلیه می گردد
۲	حوزه واسط و میانی / سکانس دوم	از ۵۰۰ متر قبل از سه راهی جاده قدیم تا ابتدای حوزه سوم	۱,۶ کیلومتر	روئیت ساخت وسازهای حاشیه ای و دور نمایی کلی از شهر
۳	حوزه سوم /سکانس سوم	نقطه اتصال خط فرضی مرکز جغرافیایی محله نوکان عمود بر بلوار شهید کشوری	۳,۴ کیلومتر	حضور فیزیکی شخص در آن محدوده

تجزیه و تحلیل داده ها

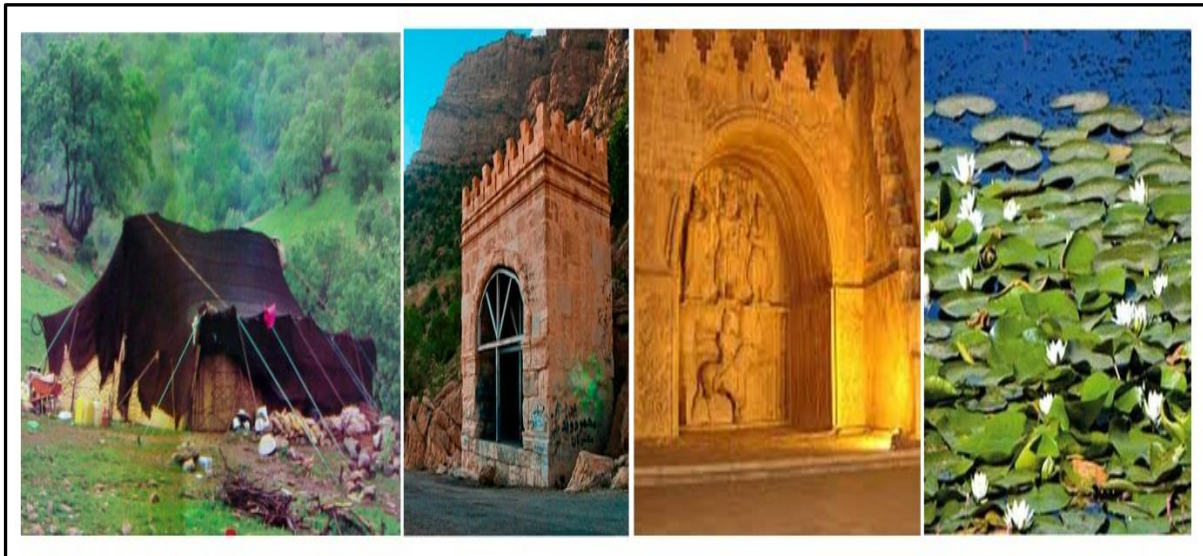
در این بخش با اجرای کامل کدگذاری باز و محوری و گزینشی به ترتیب به ۱۱ مفهوم اولیه، ۷ مقوله عمده و یک مقوله هسته نهایی استخراج شدند که در جدول آمده است.

جدول ۳: مفاهیم و مقولات مستخرج از داده‌های کیفی

مقوله هسته‌ای	مقولات عمده	شناسه/مفاهیم
عدم پایداری نسبی در یک مکان شهری (ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان) "به علت عدم طراحی و وجود همه مؤلفه‌های کیفی مناسب و متناسب با محیط طبیعی و انسانی شهر برای یک ورودی"	عدم تناسب گره‌ها	کاهش سرعت در دوراهی جاده قدیم
		کاهش سرعت در میدان امام خمینی
	مکت نابهنگام در محدوده فیزیکی	کاهش سرعت در ابتدای شروع ساختمان‌ها (محدوده فیزیکی)
	منظر بصری نامناسب	منظر نامناسب پل عابر پیاده، گاردریل، نمای نامناسب ساختمان‌ها و تعمیرگاه‌ها
	لبه قوی با منظر بصری مناسب	فضای سبز درختان بلند در کنار بلوار شهید کشوری
	دید به نشانه طبیعی و مصنوعی	وجود کوه پرآو و مراتع
		وجود پادگان نظامی
		وجود یادمان شهدا
		وجود هوانیروز
	آلودگی زیست‌محیطی	وجود زباله در محدوده محله نوکان و رها شدن فاضلاب و زباله‌های تعمیرگاهی
	مکان بدون کارکرد	عدم وجود خدمات رفاهی در ابتدای ورودی

مقولات به‌دست‌آمده در فرایند تحلیل تماتیک خط سیر ترکیب و شرایط ایجاد "عدم پایداری نسبی در یک مکان شهری (ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان) به علت عدم طراحی و وجود همه مؤلفه‌های کیفی مناسب و متناسب برای یک ورودی" را نشان می‌دهد. با این توضیح که: درحالی‌که کاهش تدریجی سرعت در سکانس‌های اول و دوم و سوم ضروری است، اما به علت وجود گره در مکان‌های نامناسب، یک‌باره و در محدوده فیزیکی (سکانس سوم) آن‌هم متأثر از وجود یک دوراهی بسیار نایب (دوراهی جاده قدیم تهران) رخ می‌دهد. منظر بصری نامناسب به علت وجود مصالح، رنگ، نمای نامناسب و ناهماهنگ با زمینه، خط آسمان نامنظم و محیط زیست ناسالم در لبه آشفته شمالی در ابتدای محدوده فیزیکی (تا محله نوکان) از دیگر مقولاتی است که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده‌اند. در مقابل به با توجه به وجود درختان بلند (لبه سبز) در کنار بلوار شهید کشوری در منتهی‌الیه محدوده فیزیکی، منظر بصری مناسب شکل گرفته که نیازمند ارتقاء است. دید به نشانه‌های طبیعی و مصنوعی مانند کوه پرآو، یادمان شهدا، هوانیروز و پادگان نظامی از مقولات مورد توجه مصاحبه‌شوندگان است که نیاز به ارتقاء دارد. فقدان کاربری‌های خدماتی در ابتدای ورود به شهر، عدم کارکرد این فضای شهری نشان را می‌دهد. تعمیرگاه‌ها، زباله‌ها و پسماندهای رهاشده، در ابتدای محدوده فیزیکی و محله نوکان، باعث آلودگی محیط زیست فضای ورودی شهر شده است.

از دیگر یافته‌های پژوهش که در پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان مورد اشاره قرار گرفت استفاده نمادین از عناصر محلی استان کرمانشاه مانند طاق‌بستان، طاق گرا، صنایع محلی، سیاه‌چادر، معبد آناهیتا، گل نیلوفر، یادمان شهدا و کوه پرآو در ورودی شهر بود که در شکل ۴ نشان داده شده است.



شکل ۴: برخی از عناصر محلی زمینه جهت عاریت گرفتن در طراحی ورودی (گل نیلوفر، طاق‌بستان، طاق‌گرا و سیاه‌چادر)

یافته‌های ناشی از مشاهدات میدانی در انطباق و مکمل نظرات مصاحبه‌شوندگان هست. در وضع موجود ورودی شهر کرمانشاه همچنان که در شکل شماره ۵ نشان داده شده است علیرغم وجود برخی امکانات و نقاط قوت، دارای نقاط ضعف عمده‌ای در ابعاد فوق است و یک نوع آشفتگی در ورودی شهر مشاهده می‌شود. از مصادیق آن می‌توان به خط آسمان نامنظم در محدوده فیزیکی، کاربری‌های ناسازگار مانند تعمیرگاه‌ها و سایر مشاغل مزاحم شهری، به‌کارگیری مصالح و رنگ ناهمخوان با شرایط محیطی منطقه، استفاده از رنگ‌های سرد و کسل‌کننده، مشکلات زیست‌محیطی ناشی از رهاسازی زباله و فاضلاب‌های خانگی و تعمیرگاه‌ها در سطح پیاده‌رو، وجود فضاهای رهاشده با پوشش خاکی و گردوخاک ناشی از آن، دیوار صلب و سخت هوانیروز با سیم‌خاردار و حفاظ‌های امنیتی مجموعه‌ای از مشکلات در ابعاد مختلف هویتی-ادارکی، عملکردی، بصری و زیست‌محیطی هستند که ورودی شهر کرمانشاه را صرفاً در حد یک مسیر ارتباطی تقلیل داده‌اند.



شکل ۵: تصاویری از یافته‌های پژوهش در ابعاد هویتی-ادراکی، بصری، عملکردی و زیست محیطی ورودی شهر

با وجود این منطقه کرمانشاه سرشار از آثار برجسته مادی و معنوی است که نماد و نشانی از اصالت فرهنگی مردمان این سرزمین است. مجموعه این عوامل و خصوصیات منحصر به فرد طبیعی و انسانی که در ذات منطقه وجود دارد منطقه کرمانشاه را پازلی متمایز از سایر مناطق کشور نشان می‌دهد. این ویژگی‌های برجسته که مورد تأکید جامعه آماری بوده است شامل آثار تمدن ایرانی همچون طاق‌بستان، طاق گرا، کتیبه بیستون، معبد آناهیتا و چند اثر دیگر که ویژگی منحصر به فرد منطقه کرمانشاه در کشور ایران هست. مجموعه این ویژگی‌ها هویت این سرزمین را نمایانی می‌کند. بر اساس مصاحبه‌ها، مشاهدات و مطالعات میدانی و قیاس با مبانی نظری در ابعاد، ادراکی- هویتی، فعالیتی- عملکردی و ارتباطی، بصری و محیط‌زیستی، مشخص گردید خلأ موجود در عدم به‌کارگیری عناصر محیطی مبتنی بر توقعاتی موردی از یک ورودی است.

ورودی شهر کرمانشاه از سمت همدان فاقد هرگونه ویژگی یک ورودی شهری است و توقعات موردی از یک ورودی را برآورده نمی‌سازد؛ زیرا صرفاً نقش ارتباطی دارد و بدون هرگونه خوانایی، پذیرندگی و تشخص (پاکزاد، ۱۳۸۶) ناگهان خود را دل شهر احساس می‌کنید و تمایزی از یک شهر با هویت مشخص و متمایز و حتی نقطه ورود به شهر به دست نمی‌دهد و به علت عدم تأمین خوانایی، پذیرندگی و تشخص فاقد مؤلفه‌های یک ورودی شهر است. در صورت کاربست تئوری زمینه گرایی در هنگام طراحی ورودی شهر و از طریق عاریت گرفتن از عناصر محیطی منطقه، ورودی شهر کرمانشاه واجد مؤلفه‌های کیفی یک ورودی خواهد بود و توقعات موردی از یک ورودی که شامل خوانایی، پذیرندگی و تشخص است را برآورده سازد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد مطالعات در راستای شاخص‌های فوق و به‌کارگیری تئوری زمینه گرایی جهت محقق ساختن آن‌ها بوده است.

نتایج پژوهش حاضر هم‌راستا و همسو با نتایج پژوهشات مشابه است. حبیبی و دیگران (۱۳۸۹) به این نتیجه رسیدند که در طراحی میدان شهری (امامزاده دو خاتون شهرکرد) به‌عنوان یک فضای جمعی شهری از ویژگی‌های فرهنگی منطقه استفاده شده است. در این پژوهش با استفاده از تلفیق کالبد و محتوا، تمهیدات ایجاد فضای شهری سرزنده، پویا و مطلوبی در محدوده آتی میدان پیشنهاد شده است. ساماندهی و طراحی شهری میدان امامزاده دوخاتون شهرکرد به تلفیق کالبد فضای شهری با محتوای آن در جهت حیات اجتماعی و سرزندگی از طریق سیمای زمین پرداخته شده است. تلفیقی از لایه‌های مختلف فرهنگی به‌عنوان ایده اصلی سیمای زمین میدان که با هدف یکپارچه کردن فضا و جداره‌های میدان از طریق سیمای زمین و محتوای فضا و استفاده از اصول تجربه‌شده در میادین موفق دنیا صورت گرفته است (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۶ و ۷۹). این مطالعات به‌خوبی نشان داد به‌کارگیری عناصر محیطی تحت تئوری زمینه گرایی در طراحی فضاهای شهری می‌تواند نتایج مشابه و مطلوبی به دست آورد. همچنین به باور ترابی و سیما یکی از نکات ضروری در تجسم عناصر هویت نوآوری است به‌گونه‌ای که این نوآوری درک و خوانایی علائم را کاهش ندهد و از سوی دیگر به حدی انتزاعی نباشد که باعث کاهش پیش‌بینی برای مخاطبان شود. (ترابی و سیما، ۱۳۹۲: ۵۳).

در طراحی ورودی شهر کرمانشاه تلاش شده تا اصول احصاء شده به شکل نوآورانه اعمال شود. به‌گونه‌ای که در طراحی ورودی، حفظ و تداوم هویت پیشین، ارتباط مخاطب با هویت مکان از طریق ارتباط بصری با عناصر نمادین، ایجاد مکث از طریق ارتباط بصری با نشانه‌ها و عناصر نمادین، پایداری زیست‌محیطی و طراحی عملکردی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه (از سمت همدان) را محقق سازد. زیرا بستر و زمینه هر طرحی، ترکیبی از ویژگی‌های محیطی، کالبدی، تاریخ، فرهنگ و فعالیت‌های اجتماعی و دستاوردهای مادی و معنوی آن درگذر زمان است که در طراحی ورودی جدید از ویژگی‌های فوق استفاده شده است. در نتیجه ورودی شهر کرمانشاه به‌عنوان یک فضای شهری نه تنها واجد مؤلفه‌های کیفی طراحی، متناسب با یک فضای شهری خواهد شد بلکه به‌عنوان یک فضای ورودی با هویت مشخص و متمایز از سایر ورودی‌های شهری خودنمایی خواهد کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج این پژوهش بر اساس یافته‌های ناشی از مشاهدات میدانی و مصاحبه با جامعه آماری پژوهش نشان داد که فرضیه‌های پژوهش مورد تأیید است. عدم به‌کارگیری عناصر محیطی (انسانی و طبیعی) در ورودی شهر کرمانشاه باعث شده تا ورودی شهر، فاقد مؤلفه‌های کیفی یک ورودی باشد و به تبعیت از آن یک هویت متمایزی نداشته باشد. به‌گونه‌ای که نه تنها ورودی شهر سکانس بندی مشخصی ندارد تا وارد شونده احساس ورود به شهر در آن شکل بگیرد بلکه دارای یک آشفتگی و عدم هماهنگی عناصر محیطی متناسب با اصول یک ورودی است. از مصادیق موارد فوق بر مبنای نتایج مشترک مشاهدات میدانی و نظر جامعه محلی مواردی مانند، آشفتگی در خط آسمان محدوده فیزیکی، دیوار صلب و سخت فرودگاه، استفاده از مصالح نامرغوب و غیر محلی با رنگ ناهماهنگ با زمینه محیطی و ... است. این در حالی است که عناصر محیطی متعددی با غنای بسیار بالا در منطقه وجود دارد که می‌تواند بر مبنای تئوری زمینه‌گرایی مورد استفاده قرار گیرد و متناسب با مؤلفه‌های مورد نیاز برای یک ورودی در هر سکانس به عاریت گرفته شود. این عناصر شامل طاق‌بستان، طاق‌گرا، گل نیلوفر، سیاه‌چادر، مصالح محلی مانند سنگ، نشانه‌های برجسته‌ای همچون کوه پرآو، صنایع‌دستی، پوشش گیاهی منطقه و آثار تاریخی معماری که در سطح منطقه است.

از نتایج مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های انجام شده مشخص گردید که ابعاد زمینه‌گرایی در پس ذهن مصاحبه‌شوندگان مورد تأکید می‌باشد. در این راستا موارد و اصول زیر که می‌تواند در طراحی فضای ورودی شهر مورد استفاده قرار گیرد قابل احصاء است:

۱- هماهنگی عناصر کالبدی با محیط

۲- استفاده از نمادهای بومی و محلی

۳- استفاده از مصالح بومی

۴- طراحی عملکردی

۵- پایداری زیست‌محیطی.

در این راستا عناصر محیطی که می‌تواند در طراحی ورودی شهر مورد استفاده قرار گیرد شامل؛ طاق‌بستان، طاق‌گرا، صنایع محلی، سیاه‌چادر، معبد آناهیتا، گل نیلوفر، یادمان شهدا و کوه پرآو که در سکانس بندی‌های ورودی و متناسب با هر المان یا فضای شهری از آن‌ها استفاده شده است. از مصادیق آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: از جزئیات طاق‌بستان در دیوار فرودگاه و سایر بناهای خدماتی محدوده، از سیاه‌چادر در طراحی آلاچیق، از گل نیلوفر در طراحی پل عابر پیاده، مصالح سنگ محلی در نمای ساختمان‌های محدوده، از پوشش گیاهی منطقه در فضای سبز محدوده، ایجاد کاربری‌های خدماتی متناسب با نیاز وارد شوندگان با مرکزیت یادمان شهدا به‌عنوان یک فضای جاذب گردشگر عقیدتی-مذهبی، استفاده شده است. با کاربست این عناصر متناسب با اصول و مؤلفه‌های مورد انتظار از یک ورودی، ورودی شهر کرمانشاه نه تنها واجد یک ورودی داری پذیرندگی، خوانایی و تشخیص خواهد بود بلکه به‌عنوان یک فضای شهری متمایز از سایر ورودی‌ها و خاص کرمانشاه خواهد بود.

در طراحی و خلق مکانه‌ای جدید با تأسی از اصول فوق از عناصر محیطی در طراحی ورودی شهر که در جدول شماره ۴ و شکل ۶ نشان داده شده، استفاده شده است.

جدول ۴: کاربست اصول زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر کرمانشاه

ردیف	اصول احصاء شده از زمینه گرایی در طراحی ورودی شهر	مصادیق
۱	هماهنگی عناصر کالبدی با محیط	نشانه‌ها و نقاط عطف موجود در سایت شامل نشانه‌های طبیعی (کوه پر آو، اراضی کشاورزی، مراتع، باغات)، و نشانه‌های مصنوعی (یادمان شهدا و ...) در طرح ورودی حفظ و تقویت شده است.
		استفاده از درختان بومی در ایجاد فضای سبز اطراف ورودی، داخل پارک و جداره‌های سبز پیش‌بینی شده است.
۲	استفاده از نمادهای بومی و محلی	از سیاه‌چادر برای تهیه آلاچیق استراحتگاه‌های داخل فضای سبز الگوبرداری شده است.
		به‌منظور ایجاد تنوع در فضاها در شکل و فرم پل‌ها و روگذرهای عابر پیاده، احجام روشنایی از عناصر محلی مانند گل نیلوفر الگوبرداری شده است.
		در طراحی ساختمان‌ها و کاربری‌های خدماتی کنار محور از جزئیات بناهای تاریخی مانند طاق‌بستان و طاق گرا استفاده شده است
		از ترکیب جزئیات معماری طاق گرا و طاق‌بستان در طراحی دیوار هوانیروز استفاده شده است
		ایجاد المان عاریت گرفته‌شده از طاق‌بستان
۳	استفاده از مصالح بومی	استفاده از مصالح سنگ محلی در نمای بناها
		استفاده از مصالح سنگ محلی جهت سطوح پیاده
۴	طراحی عملکردی	ایجاد کاربری‌های خدماتی موردنیاز یک ورودی در اطراف یادمان شهدا
		طراحی مسیرهای ورودی و خروجی ایمن و تفکیک خطوط عبوری سواره استاندارد
		طراحی مسیر پیاده در پیوند با کاربری‌های اطراف ورودی با جنس و مصالح مناسب
		اختصاص قطعاتی از مسیر به فضاهای پر تحرک عمومی برای مسافران و حتی شهروندان و تعیین عملکرد محدوده‌ها با محوطه‌سازی.
		تقویت و توسعه جداره‌ها با پوشش سبز
۴	پایداری زیست‌محیطی	انتقال کاربری‌های ناسازگار مانند تعمیرگاه‌های اطراف ورودی و جایگزینی کاربری‌های خدماتی سازگار و متناسب
		ایجاد کانیو و هدایت آب‌های روان
		جلوگیری از هدایت فاضلاب و پسماند در سطح پیاده‌رو و خیابان



شکل ۶: کاربست اصول احصاء شده در طراحی ورودی شهر

منابع و مأخذ

- اصلانی، احسان، نگین مینایی و منصور نیک پور. (۱۳۹۲). طراحی فضاهای شهری با تکی بر زمینه انسان گرایانه. همایش ملی شهرسازی انسان گرا. دانشگاه آزاد اسلامی قزوین.
- براتی، ناصر، و سیده نسیم نجفی تروجنی. (۱۳۹۵). ارزیابی نماد ورودی شهرها بر مبنای مؤلفه‌های کالبدی طراحی (نمونه مورد بررسی: نماد ورودی شرقی شهر قزوین)، فصلنامه مطالعات شهری، شماره ۱۹: ۸۱-۹۱.
- بهزاد فر، مصطفی. (۱۳۸۵). هویت شهر؛ نگاهی به هویت شهر تهران. تهران: نشر شهر.
- پاکزاد، جهان‌شاه و الهه ساکی. (۱۳۹۳). تجربه‌ی زیبایی‌شناختی محیط. نشریه هنرهای زیبا، دوره ۱۹، شماره ۳: ۵-۱۴.
- پاکزاد، جهان‌شاه و حمیده بزرگ. (۱۳۹۴). الفبای روانشناسی محیط برای طراحان. چاپ سوم. تهران: انتشارات آرمان‌شهر.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۶). راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران. چاپ سوم. تهران: انتشارات شهیدی.
- تولایی، نوین. (۱۳۸۰). زمینه گرایی در شهرسازی. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۴: ۳۴-۴۳.
- چنگیزی، نگار، و احمدیان، رضا (۱۳۹۲). بررسی شاخص‌های هویت فضای شهری در بافت تاریخی (نمونه موردی: بازار کرمان). مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۱۱: ۵۳-۶۳.
- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۲). مقدمه‌ای بر روش پژوهش در علوم انسانی. چاپ ششم. تهران: انتشارات سمت.
- حبیبی، کیومرث، مجتبی صفدر نژاد و حمیدرضا موسوی. (۱۳۹۱). ساماندهی و طراحی شهری میدان امام‌زاده دو خاتون شهرکرد مبتنی بر فرهنگ بومی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره ۸: ۸۷-۶۹.
- خلیلیان، سیما، زندیه، مهدی، هاشمی، آیدا آل. (۱۴۰۰). در جست‌وجوی ورودی شیراز، بررسی تغییرات منظر ورودی شهر شیراز -دروازه قرآن- از پیش از قاجار تا امروز، مجله منظر، شماره ۱۳(۵۷): ۷۸-۸۹.
- سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۷۲). فضاهای ورودی در معماری سنتی ایران. چاپ اول. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- شاه تیموری، یلدا مظاهریان، حامد. (۱۳۹۱). رهنمودهای طراحی برای ساختارهای جدید در زمینه‌ی تاریخی، نشریه هنرهای زیبا، دوره ۱۷، شماره ۴: ۲۹-۴۰.
- شاه حسینی، گلاره، مولایی، و محمد مهدی (۱۳۹۸). تبیین نقش و جایگاه میراث صنعتی در ارتقای ویژگی‌های کیفی سلسله‌مراتب مبادی ورودی شهری (موردپژوهی: کوره‌های آجرپزی مبادی ورودی شهر همدان)، نشریه نقش جهان، شماره ۱: ۱۳-۲۲.
- شیعه، اسماعیل، حبیبی، کیومرث، سعیدی، مهدی. (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی طراحی محور به‌عنوان رویکردی نوین در شهرسازی، فصلنامه باغ نظر، شماره ۳۵: ۱۴-۳.
- طالبی، مانی، رضا ویسی، گنجی افسوران، مسلم. (۱۳۹۵). برند سازی شهری در بستر بازآفرینی شهر رشت. رشت: انتشارات رمه.
- علی تاجر، سعید، بوالوردی، سمیرا اسدی (۱۳۹۷). تأثیر نیازهای انسانی بر دلبستگی به محیط کالبدی در مسکن و پیش‌بینی عوامل مؤثر در ارتقاء آن، مطالعه موردی: شهر تهران. معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، (۲۳)، ۶۵-۷۴.
- فلامکی، محمد منصور. (۱۳۹۱). باز زنده سازی بناها و شهرهای تاریخی. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- قدیری، بهرام. (۱۳۸۵). ساختارهای جدید در محیط‌های تاریخی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- قریب، فریدون. (۱۳۸۲). ضوابط ساماندهی و معیارهای طراحی شهری برای مبادی ورودی شهرها، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۱: ۲۸-۴۵۸.

- لنگ، جان. (۲۰۰۵). طراحی شهری؛ گونه شناسی، رویه‌ها و طرح‌ها همراه با بیش از ۵۰ مورد خاص. ت: سید حسین بحرینی (۱۳۹۴)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- کالن، گوردن. (۱۹۹۱). گزیده منظر شهری، ت: منوچهر طبیبیان (۱۳۹۵)، تهران: چاپ ششم، انتشارات دانشگاه تهران.
- کورت گروتو، یورگ. (۱۹۸۷). زیبایی‌شناسی در معماری. ت: جهان‌شاه پاکزاد و عبدالرضا همایون (۱۳۷۵)، تهران: چاپ چهارم، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- گل، یان. (۲۰۱۵). شهر انسانی. ت: علی و لیلا غفاری (۱۳۹۴). تهران: چاپ دوم، انتشارات علم معمار رویال.
- ماجدی، حمید؛ حمیده زرآبادی، زهرا السادات. (۱۳۸۹). شهر نشان‌دار به‌مثابه شهر زمینه گرا، فصلنامه پژوهشات فرهنگی، شماره ۳: ۱-۲۱.
- معماریان، غلامحسین. (۱۳۸۴). سیری در مبانی نظری معماری. چاپ هشتم. تهران: انتشارات سروش دانش.

Ashihara, Y (1983). The Aesthetic Townscape , Trans, Lynne E. Riggs Cambridge: MIT Press.

Cowan, R. (2005). The Dictionary Contextualism, Tisbury: Streetwise press.

Freeman, R.W. (1976). Integrity in the Vieux Carre. in the Economic Benefits of Preseving Old Buildings. Latham. J.E., Ed.; The Preservation Press/National Trust for Historic Preservation: Washington. DC .USA, pp.111-115.

Geddes ,p (1968). cites in Evolution: an introduction to the Town planning Movement and to the study of cities. london: Emesst Benn Limited

Giddes ,p (1979) cites in Evolution: an introduction to the Town planning Movement and to the study of cities. london: Emesst Benn Limited.

Hijazi Rola (2019) Impact of Visual Pollution at the Entrances of Coastal Cities in Lebanon, European Scientific Journal June 2019 edition Vol.15, No.17 ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431

Hirt, S.A. (2009) Premodern, modern, postmodern? placing new urbanism into a historical perspective. J. Plan. Hist. No. 8. 248-273.

Jacobs, J. (1996). The Deat and Life of Great American Cities, Random House Digital, Inc. new York, NY. USA.

Liu, X. (2008). Theories of modern Architecture; China Architecture & Building. Press Beijing. China.

Mumford, L. (1938). The Culture of Cities. Secker & Warburg: London, UK.

Norberg-Schulz, C. (1980). Genius Loci: Toward the Phenomenology of Architecture, New York: Rizzoli.

Rowe C&F. kotter (1978) collage city. Cambridge: Mit press.

Stern, R.A.M. (1983). After modernist movement. Architect, No. 15, 201-205

Trancik, R. (1986). Finding Lost Space: Theories of Urban Design, New York: Van Nostrand Reinhold.

Waterhouse , A (1978) Boundaries of the city: THE Architecture of Western . Torento university: A PRESS.

Wolford, jane N. , (2004), Architectural Contextualism in the Twentieth Century: with particular, refrence to the architects E. Fay Jones and John Carl Warnecke, Thesis (Ph.D), Georgia Institute of technology

www.pss.org

Yang Wang et al (2021), Case study on the landscape of Yuhang Entrance of Shanghai-Hangzhou expressway under the background of the park city IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 865 012025

تحلیل پیشران‌های کلیدی موثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی-عملیاتی شهر و

شهرداری‌ها با رویکرد آینده‌پژوهی در شهرهای استان خراسان رضوی

علی اکبر عنابستانی^{۱*}، زهرا عنابستانی^۲

۱. استاد گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

۲. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، مشهد، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۱

چکیده

تهیه طرح‌های راهبردی-ساختاری با گذشت چند دهه از شروع آن در انگلستان و آمریکا در دهه ۱۳۷۰ توسط وزارت مسکن و شهرسازی مورد توجه قرار گرفت. در اواسط دهه ۱۳۹۰ دستورالعمل تهیه و تدوین برنامه‌های راهبردی-عملیاتی شهر و شهرداری توسط وزارت کشور به دفاتر امور شهری استانداری‌های ذی‌ربط ابلاغ گردید. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی و تحلیل محرک‌ها و پیشران‌های موثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌ها در افق ۲۰ ساله آن‌هاست. پژوهش حاضر، از حیث هدف «کاربردی» و به لحاظ روش و ماهیت «توصیفی-تحلیلی» است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش، ۳۵ شهر استان خراسان رضوی که برنامه‌های آن دریافت شده است و بر این اساس تعداد ۴۸ مشاور و کارشناس در شهرداری‌های تابعه برای تکمیل پرسشنامه‌ها مورد پرسشگری قرار گرفتند. روایی پرسشنامه‌ها بر اساس نظر متخصصین و به‌ویژه مشاوران و پایایی آن بر پایه آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ و مورد تایید قرار گرفت. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحلیل مولفه‌های اثرگذار بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی-عملیاتی شهر و شهرداری از نرم افزار Micmac استفاده شد. نتایج بدست آمده با توجه به امتیاز بالای اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم، عوامل ۴۵ گانه در ۴ مولفه اصلی پیشران‌های کلیدی در افق برنامه‌ها، نشان داد که عواملی از قبیل پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها در تدوین و اجرای برنامه‌های راهبردی با اثرمستقیم (+۸) و غیرمستقیم (+۲۵۴۸)، هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه‌های راهبردی-عملیاتی با اثرمستقیم (+۷) و غیرمستقیم (+۱۸۸۰)، تغییر نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان به سوی برنامه‌ریزی استراتژیک در حوزه‌های توسعه شهری و منطقه‌ای با اثرمستقیم (+۶) و غیرمستقیم (+۱۹۷۰)، در رده محرک‌ها و پیشران‌های کلیدی به شمار می‌روند.

کلید واژه‌ها: اثربخشی، برنامه راهبردی، برنامه عملیاتی، آینده پژوهی، خراسان رضوی.

* نویسنده مسئول: anabestani@um.ac.ir

ارجاع به این مقاله: عنابستانی، علی اکبر، عنابستانی، زهرا. (۱۴۰۰). تحلیل پیشران‌های کلیدی موثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی-عملیاتی شهر و شهرداری‌ها با رویکرد آینده پژوهی در شهرهای استان خراسان رضوی. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۲(۴)، ۴۳-۶۸.

مقدمه و بیان مسأله

افزایش روند شهرنشینی که امروزه به معضلی برای کشورهای در حال توسعه مانند ایران تبدیل شده است، توجه ویژه به تدوین الگوی بهینه طرح‌های توسعه شهری را دوچندان می‌سازد. طرح‌های جامع شهری که خطوط و اصول کلیدی توسعه شهر را در گذشته مشخص می‌کردند، هم‌اکنون کار آبی لازم را برای مواجهه با تحولات جدید شهرها و شهروندان از دست داده‌اند. از سوی دیگر در طول چند دهه اخیر در سطح جهانی، برنامه‌ریزی شهری از حالت مجموعه‌ای از روش‌ها و فنون کاربردی به سطح یک دانش میان‌رشته‌ای ارتقاء پیدا کرده است که رابطه‌ای تنگاتنگ با نظریه‌های فلسفی و علوم اجتماعی دارد. در اوایل قرن بیستم، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای تحت تأثیر شرایط عمومی آن زمان و زیر نفوذ اندیشه برنامه‌ریزی عقلانی به صورت "الگوی طرح‌های جامع-تفصیلی" در اروپا و آمریکا شکل گرفت که تا حدود دهه ۱۹۶۰ نقشی فراگیر و مسلط در جهان داشت. در واقع تا آن زمان تصور می‌شد که شهر و مسائل آن نیز مانند هر پدیده دیگر به کمک تعقل و علوم شناختی قابل کنترل است. اما، با گذشت زمان، پیچیدگی شهرها، محدود بودن ابزارهای شناختی و حساس بودن میزان و نوع مداخله در ساختار و عملکرد شهرها، موجب پدید آمدن نظریه‌های جدیدی در این عرصه گشت که الگوی برنامه‌ریزی ساختاری-راهبردی یکی از محصولات اصلی این تغییر تفکر است (الیاس‌زاده مقدم، ۱۳۹۰: ۳۶).

در برنامه‌ریزی جدید، اهداف ثابت و تغییرناپذیر پنداشته نمی‌شوند. بنابراین اهداف در طول دوره برنامه قابل تعریف و دستیابی مجدد هستند. از این رو فرآیندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای اهداف در یک ارتباط چرخه‌ای قرار می‌گیرند و یکدیگر را بازسازی می‌کنند. این مقوله ضرورت تحول در رویکرد طرح جامع و تلاش در تغییر تهیه و تدوین برنامه‌ها، موضوعات مهمی را روشن ساخت. از جمله مسائل مورد بحث در این زمینه، برداشت جدید از برنامه‌ریزی است که آن را به صورت یک فرآیند می‌بیند که برنامه‌ها از طریق آن جرح و تعدیل و تنظیم می‌شدند (غم‌امی، ۱۳۸۴: ۲۱).

در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ که به تدریج الگوهای برنامه‌ریزی جدیدی بر این نظریه عمومی سیستم‌ها، شکل گرفت و فرآیند برنامه‌ریزی شهری و کاربری زمین نیز از الگوی ثابت و غیرقابل انعطاف طرح جامع فاصله می‌گرفت، شهر بجای شناخت جامع، در کلیتی جامع مورد بررسی قرار گرفت. تا نیمه اول قرن ۲۰، تصور می‌شد که طراحی شهری باید در محدوده‌های ثابت صورت گیرد و از رشد آتی نیز کاملاً جلوگیری می‌شد این ایده پلان ایستاده به گفته لویلن دیویس در زمانی قابل طرح بود که جمعیت آینده شهر رقم ثابتی فرض می‌شد و حرکت آزاد اتومبیل نیز نقش قاطع و تعیین‌کننده‌ای نداشت، در حالی که از نیمه دوم این قرن، تصور از ثبات جمعیت دچار تحول شد و اکنون همگان بر سر تحول و توسعه همه مراکز سکونت‌ی اتفاق نظر دارند (مشهودی، ۱۳۸۰: ۱۳۳).

با شکل‌گیری نگاه جدید به تحول‌پذیری شهرها که ریشه در تفکرات سیستمی دارد، دو الگوی برنامه‌ریزی ساختاری و راهبردی نخست در دو کشور انگلستان و آمریکا مورد توجه و استفاده قرار گرفتند. در این دیدگاه پویایی تغییر و تحول دائمی، جزء ذات سیستم است. از این رهگذر در برنامه‌ریزی شهری اخیر نیز پویایی و تغییر و تحول شهرها جزو اصول برنامه‌ریزی و پیش‌بینی در نظر گرفته می‌شود (مهندسان مشاور فرهاد، ۱۳۷۹: ۱۰).

الگوی طرح‌های ساختاری - راهبردی، برخلاف الگوی سنتی طرح‌های جامع (الگوی گدس) که بر مبنای الگوی خطی بررسی، تحلیل طرح تعریف می‌شود، به صورت چرخه‌ای عمل کرده و مفهوم طرح در واقع جایگزین جمع‌بندی و نتیجه‌گیری یا سنتز مطالعات می‌شود. پیشنهادی طرح ساختاری - راهبردی نیز به صورت راهبرد و سیاست در قالب تحلیل‌های انجام گرفته و چشم‌اندازهای آتی ارائه می‌گردد. از دیدگاه طرح‌های ساختاری - راهبردی، طرح‌های شهری، در واقع به عنوان نوعی تصمیم تلقی می‌شوند. فرایند تصمیم‌سازی در توسعه و عمران شهرها، حاصل فرآیندی است که مشتمل بر هدف، تحلیل و سیاست است (احمدیان، ۱۳۸۲: ۴۱).

طرح‌های ساختاری - راهبردی به دنبال ناکامی‌های الگوی طرح جامع در مقابله با مشکلات شهرها و هدایت توسعه شهری مطرح شده‌اند، جدیدترین رویکردها در برنامه‌ریزی شهری هستند. موضوع برنامه‌ریزی کاربری زمین در طرح‌های ساختاری و راهبردی، به‌طور اساسی متفاوت از رویکرد طرح جامع است. طرح‌های ساختاری و راهبردی اغلب شامل سه نوع طرح اجرایی موردی، موضعی و محدوده عمل است. برنامه‌ریزی کاربری زمین در طرح‌های ساختاری و راهبردی در دو سطح کلی راهبردی (سیاست‌گذاری) و اجرایی (اجرای سیاست‌های کلی) مطرح می‌شود. در این طرح‌ها نخست سیاست‌های مرتبط با کاربری زمین تعریف می‌شوند و سپس نحوه استفاده از زمین در قالب طرح‌های محلی تبلور کالبدی می‌یابد (مهندس‌ان مشاور فرهنگ، ۱۳۷۹: ۲۲). همان‌طور که گفته شد در چارچوب تفکر سیستمی و الگوهای مبتنی بر آن، برنامه‌ریزی کاربری زمین، در راستای اهداف اصلی این طرح‌ها، یعنی ساماندهی کل نظام شهر به‌منظور اعتلای کیفیت زندگی قرار دارد. موضوع مهم در طرح‌های ساختاری و راهبردی، تدوین معیارها و اهدافی برای کاربری زمین است که منجر به ایجاد توسعه‌ای پایدار و اعتلای کیفیت محیط زندگی می‌شوند.

بر این اساس اولین تلاش‌ها برای اجرای طرح‌های ساختاری- راهبردی در ایران به سال‌های ۱۳۷۸ برمی‌گردد به‌نحوی که در سال ۱۳۷۹ بر اساس «دستورالعمل تهیه و تنظیم برنامه عملیات نوسازی عمران و توسعه شهر (برنامه میان‌مدت عمرانی شهرداری)» شهرداری‌ها ملکف تهیه برنامه میان‌مدت عمرانی شدند و در ادامه این فرایند سازمان امور شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور در سال ۱۳۹۲ برابر موضوع ابلاغیه شماره ۳۲۶۰ مورخ ۱۳۹۲/۲/۱۰ «شیوه‌نامه تدوین برنامه راهبردی شهرداری‌های کشور» را برای تهیه طرح‌های راهبردی ابلاغ نمود و نهایتاً در سال ۱۳۹۴ «دستورالعمل تهیه، تصویب، اجرا و پایش برنامه عملیات نوسازی و عمران و اصلاحات شهر (برنامه راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری)» در تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۵ به شهرداری‌ها ابلاغ گردید. بر این اساس از سال ۱۳۹۵ و در راستای تدوین برنامه راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری در استان خراسان رضوی تاکنون بیش از ۷۳ شهرداری اقدام به انعقاد قرارداد با مشاورین حقیقی و حقوقی برای تهیه طرح‌های مذکور نموده‌اند، که تاکنون بر پایه آخرین اطلاعات در دسترس (شهریورماه ۱۳۹۹) فقط حدود ۳۵ برنامه در مرحله تحویل کار، تصویب و یا ابلاغ هستند. لذا با بهره‌گیری از تجاربی در که در زمینه مطالعه و اجرای برنامه‌های راهبردی- عملیاتی در سطح شهر و شهرداری‌های استان خراسان رضوی در این مطالعه سوال اصلی این است که محرک‌ها و پیشران‌های کلیدی مؤثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری چیست؟

۲. مبانی نظری پژوهش

برنامه‌ریزی راهبردی

راهبردها را می‌توان آن دسته از تصمیماتی دانست که اهداف یک برنامه و طرح را هماهنگ نموده و مسیرهای اصلی دستیابی به آن‌ها را تعیین می‌کنند. راهبردها جهت‌گیری و شرایط الزم و مناسب برای حرکت به سمت اهداف برنامه استراتژیک را نشان می‌دهند. راه ر سیدن به اهداف عینی شده (خرد) با اتکاء به هنر، قدرت، تلاش و تمامی امکانات، توجه به ضعف‌ها و قوت‌ها و فائق آمدن بر تهدیدها و پوشاندن ضعف‌ها راهبرد محسوب می‌شوند. راهبرد را می‌توان نقشه راه یا طریق نائل شدن به اهداف خرد دانست. شندل و هافر استراتژی را به‌عنوان «فعالیت‌های تأمین‌کننده هماهنگی میان منابع داخلی و استعدادهای سازمان با فرصت و تهدیدهای محیط بیرونی» تعبیر می‌کنند. (مرادی مسیحی، ۱۳۸۹). اما برنامه‌ریزی استراتژیک (راهبردی) شامل تعریف و مشخص نمودن جهت مشترک حرکت و ایجاد استراتژی‌های اصلی است که شمارا در ساختن چشم‌انداز آینده، اجرای برنامه استراتژیک، تنظیم و اصلاح آن در طی سال هدایت می‌کند (هینز، ۱۳۹۵: ۴۶).

فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی دربرگیرنده مجموعه‌ای از فعالیت‌های هدفمند، منظم و مرتبط با یکدیگر است که انجام موفقیت‌آمیز آن‌ها مستلزم به‌کارگیری روش‌شناسی مناسب و تقسیم فعالیت‌ها به مراحل مختلف است.

برنامه‌ریزی راهبردی با تصمیم‌گیری راجع به راهبرد و برنامه‌ریزی چگونگی به اجرا درآوردن آن ارتباط دارد. می‌توان برای برنامه‌ریزی راهبردی سه عنصر اساسی را در نظر گرفت:

- تجزیه و تحلیل راهبردی که طی آن پژوهشگر به دنبال درک موقعیت راهبردی سازمان است.
- مرحله انتخاب راهبردی است که با تدوین راه‌های عملی ممکن، ارزیابی و انتخاب بین آن‌ها سروکار دارد؛
- اجرای راهبرد است که به برنامه‌ریزی و چگونگی اجرای راهبرد برگزیده مربوط می‌شود، هرچند در عمل این مراحل شکل خطی ندارند و مرتبط با یکدیگر و به‌موازات هم انجام می‌گیرند.

فرد. آر. دیوید فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی را دربرگیرنده سه مرحله می‌داند: تدوین راهبردها، اجرای راهبردها و ارزیابی راهبردها (معاونت امور شهرداری‌ها، ۱۳۹۴).

برنامه‌ریزی عملیاتی

برنامه و سیاست‌های اولویت‌بندی شده‌ای که می‌توانند برای اجرائی شدن و به واقعیت پیوستن آرمان‌ها، اهداف عملیاتی، راهبردها و سیاست‌های فرادست در عرصه عملیاتی یک واحد جغرافیایی- مکانی و یا سازمان به واقعیت پیوسته و تبلور عینی پیدا کنند، برنامه اقدام محسوب می‌شوند (براتی و سرداری، ۱۳۸۸: ۳۲). آخرین مرحله تدوین برنامه راهبردی، تدوین برنامه عملیاتی است. در این مرحله بر اساس اهداف و استراتژی‌های تدوین‌شده و نیز بر اساس نتایج تحلیل استراتژیک، پروژه‌های عملیاتی پیشنهاد می‌شوند. باید اشاره کرد که تنها پیشنهاد پروژه کافی نیست، بلکه اجرایی کردن پروژه‌ها و در مرحله بعد نظارت بر اجرای آن‌ها، از دیگر گام‌های مهم این مرحله است. بنابراین مرحله تدوین برنامه عملیاتی (میان‌مدت/ ۵ ساله)، خود شامل سه مرحله است که عبارت‌اند از: تدوین برنامه عملیاتی (پیشنهاد پروژه)، اجرای پروژه‌ها و ارزیابی آن‌ها و نظارت بر اجرای پروژه‌ها.

تاکنون مطالعه‌های زیادی در زمینه تدوین برنامه‌های راهبردی و همچنین پیاده‌سازی آن‌ها صورت گرفته است. گرچه مطالعه‌های نظری بیشتر در حوزه تدوین راهبردها بوده‌اند، بااین‌حال نتایج مطالعه‌های اخیر نشان داده است که مشکل اصلی سازمان‌ها در پیاده‌سازی برنامه‌های راهبردی می‌باشد، به‌طوری‌که بیش از ۷۰ درصد علت شکست راهبردها در مرحله اجرای آن‌ها نهفته است. دو دلیل اصلی و عمده این مشکل وجود دارد که عبارتند از: اول اینکه سازمان‌ها به‌طور معمول باقابلیت‌ها و توانمندی‌های مدیریتی اداره می‌شوند، حال‌آنکه پیاده‌سازی راهبردها بیش از آنکه نیازمند مدیریت باشد، نیازمند راهبری است. دلیل دوم این امر شکافی است که بین لایه راهبردی و لایه عملیاتی (مدیریتی) سازمان‌ها وجود دارد (عنابستانی، ۱۳۹۸).

آینده‌پژوهی و برنامه‌ریزی راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری

آینده‌نگری یکی از ابزارهای بسیار مؤثر و مفید در راستای یاری به تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران است (Mahmoudi, 2010). امروزه، علم آینده پژوهی، مبانی نظری پراکنده و غیرمنسجم درخصوص برنامه ریزی برای آینده را به علم مدون با اصول و مبانی متقن تبدیل کرده که وظیفه آن، علاوه بر تحلیل روندهای گذشته، کشف، ابداع و ارزیابی آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب است (Zali, 2011). مطالعه‌های آینده و آینده پژوهی، حوزه پژوهشی نسبتاً جدیدی است که قلمرو آن همه عرصه‌های معرفت نظری و تکاپوهای علمی آدمی را در می‌نورد (Maleki, 2006).

امروزه تلاش سازمان‌های پیشرو به منظور مقابله با بحران‌ها جهت حفظ حیاتشان از یکسو، ظهور جامعه فراصنعتی با حرکت از اقتصاد تولیدی به اقتصاد خدماتی با محوریت دانش به عنوان منبع نوآوری از سو ی دیگر، همچنین ایفای نقش

سازنده و فزاینده ساختارهای محوری نظیر دانشگاه ها، سازمان های پژوهشی، مراکز رشد و توسعه در سازمان ها مؤید ضرورت پرداختن به پدیده آینده نگری است (Bodlai, 2011).

برنامه ریزی شهری در واقع به دنبال تأمین رفاه شهروندان، از طریق ایجاد محیطی بهتر، مساعدتر، سالم تر، آسان تر، مؤثرتر و دلپذیرتر می باشد. تلاش برنامه ریزان شهری در دوره های پیشین نیز معطوف به این اهداف بوده است. اما هریک از آنها با استفاده از امکانات عصر خود، و میزان شناخت از محیط پیرامونی خود را پی گرفته اند، و در حد پیش بینی هایی از آینده و تحولات جامعه و روزگار خود داشته اند، توانسته اند در تحقق اهدافشان موفق باشند. در شرایط پر تحول کنونی، در برنامه ریزیهای توسعه مباحثی همچون فناوری اطلاعات و توسعه آن، ارتقای شاخص های بهداشتی و آموزشی، احداث شبکه های زیربنایی، توسعه خدمات اجتماعی و مسائلی از این قبیل از فضاهای قابلیت دار توسعه آینده و محورهای آن نیست بلکه از جمله الزامات و مقدمات توسعه برای حضور در جهان آینده است. بنابراین، برای ایفای نقش در آینده ضرورت دارد با اتکا به رویکردهای جدید برنامه ریزی، به طور جدی پیشرفتهای توسعه و تحولات آینده براساس مگاترندها و روندهای ناپوسته، سناریوسازی شده و متناسب با قابلیت ها و توانمندی های جامعه به واکاوی مسائل چالش برانگیز کنونی و آینده و برنامه ریزی برای حضور موفق در آینده اقدام شود (مقیمی، ۱۳۹۴).

مهم ترین منابعی که نزدیک به موضوع پژوهش و به طور مستقیم با موضوع پژوهش ارتباط داشته، مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱- پیشینه نظری پژوهش

پژوهشگر	نتایج
سعیدنیا (۱۳۸۲)	وی معتقد است برنامه ریزی استراتژیک توسعه شهری کلیه فعالیت های تصمیم گیری و سیاست گذاری را همراه یکدیگر به صورت کامل و پویا در نظر می گیرد. انتخاب استراتژیک باید بتواند بین پنج عامل تعادل برقرار کند: «۱. دامنه انتخاب؛ ۲. پیچیدگی؛ ۳. ناسازگاری؛ ۴. عدم اطمینان؛ و ۵. پیشرفت».
رهنمای و همکاران (۱۳۸۸)	نتایج پژوهش بازگو می کنند که برای کمک به ایجاد فرآیندهای تصمیم سازی مشارکتی در شهرهای میانی کشورهای در حال توسعه و به منظور کاستن از سطح فقر شهری و تأمین توسعه پایدار، سازمان همکاری شهرها، راهبرد توسعه شهر به عنوان ابزار مؤثری ترویج شود.
رهنما و صادقی (۱۳۹۱)	بسترهای بایسته برای برپایی الگوی مدیریت استراتژیک شهری عبارت بودند از: «شاخص اطلاعات، تفکر استراتژیک، تعهد، خود نوسازی، ثبات نسبی، شفافیت، شهروندمداری، مشارکت، یکپارچگی، خودارزیابی و بسیج منابع.» یافته ها نشان داد که در کلان شهر مشهد میانگین ۱۱ شاخص مذکور برابر ۲/۲ است که کمتر از ۲/۵ (حد متوسط در طیف لیکرت) قرار دارد.
رهنما و همکاران (۱۳۹۱)	نتایج نشان داد که در گذر از برنامه ریزی جامع به برنامه ریزی استراتژیک فرصت های بالقوه شهر بانه و ضعف ها، در مقایسه با نقاط قوت و تهدیدهای فراروی شهر، از شدت بیشتری برخوردارند و این شهر از نظر راهبردی در وضعیت تدافعی قرار دارد.
اشرفی و جان بابانژاد (۱۳۹۳)	چشم انداز نهایی شهر ساوه بر ۶ محور استراتژیک استوار که عبارت اند از شهری صنعتی و اقتصادی، شهری فرهنگی- تاریخی، شهری سالم و پایدار، توانمند در فرآوری محصولات کشاورزی، شهری دانشگاهی و قطب علمی منطقه و جذاب و بانشاط برای فعالیت ها و جتنواره های ورزشی و فرهنگی.
مقیمی (۱۳۹۴)	سناریونویسی برای آینده و تشکیل سبد سناریوها مبتنی بر متغیرهای تأثیرگذار در جامعه آینده از دیگر مراحل مهم در رویکرد نو به برنامه ریزی است که لازم است تمهیدات لازم و احتیاطی جهت برخورد با هرگونه آینده ممکن در جهان آینده اندیشیده شود.

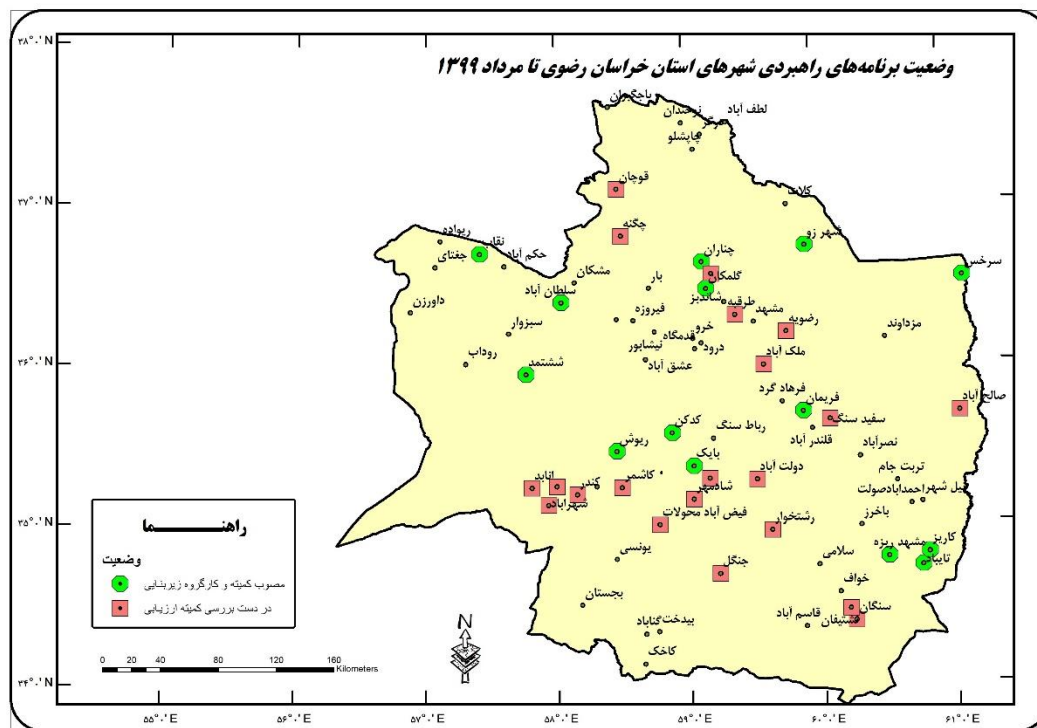
حسینی سیاه‌گلی و قدمی (۱۳۹۵) - الف)	نتایج پژوهش نشان می‌دهد عامل نگرشی - دانشی بر مبنای نظر کارشناسان، با توجه به میزان اختلاف، از میانگین مبنای پایین به‌دست‌آمده برای آن از اولویت بیشتری جهت گرایش به سمت برنامه‌ریزی استراتژیک دارد و ثانیاً هر ۴ مؤلفه نگرشی - دانشی، هنجاری - رفتاری، ارتباطی و نهادی - رسمی تأثیر مستقیم و معناداری بر فرایند تغییر و پذیرش رویکرد استراتژیک در برنامه‌ریزی شهری ایران دارند.
حسینی سیاه‌گلی و قدمی (۱۳۹۵) - ب)	نتایج نشان می‌دهد مانع نگرشی دانشی بزرگ‌ترین مانع پیشروی نظام برنامه‌ریزی شهری در ایران می‌باشد. و این باعث می‌شود که با توجه به مهم بودن این شاخص در صورت رفع موانع مربوط به این شاخص باید ابتدا نگرش و دانش که دو مقوله مهم و محافظه‌کارانه در برابر مقاومت می‌باشد را تقویت کرد، چنانچه به این دو مقوله توجه شود و شکاف میان این دو از بین رود مسلماً مسیر دستیابی به شرایط ایده آل در زمینه سایر شاخص‌ها نیز برای دستیابی به رویکرد استراتژیک تسهیل خواهد شد.
قدمی و حسینی سیاه‌گلی (۱۳۹۵)	نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که مهم‌ترین موانع پیشروی برنامه‌ریزی استراتژیک در ایران به ترتیب اولویت معیار نگرشی/ دانشی، هنجاری/ رفتاری، ارتباطی و مدیریتی می‌باشد، که برای پیاده‌سازی آن راهکارهای پیشنهاد شده است، که نیازمند توجه جدی مدیران و برنامه‌ریزان شهری و منطقه‌ای ایران است.
احدنژاد و همکاران (۱۳۹۷)	نتایج به‌دست‌آمده از ماتریس ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی با توجه به نمره‌های نهایی عوامل داخلی که برابر ۲/۴۶ و عوامل خارجی با ۲/۴۰ که هر دو کمتر از ۲/۵ و در نتیجه شاخص‌های استراتژی توسعه شهری دچار ضعف، به‌گونه‌ای که ماتریس داخلی - خارجی (IE) جایگاه شاخص‌های استراتژی توسعه شهری را نشان داد که در میان چهار موقعیت تهاجمی، محافظه‌کارانه، تدافعی و رقابتی، این شاخص‌ها در موقعیت تدافعی قرار دارند.
علی‌اکبری و کماسی (۱۳۹۷)	نتایج پژوهش نشانگر وضعیت نامطلوب کلان‌شهر کرمانشاه در چهار شاخص استراتژی توسعه شهری است. واضح است، در درون ساختار متمرکز نظام برنامه‌ریزی شهری و حاکمیت مطلق سیاست‌ها و تصمیم‌های دولت مرکزی، برنامه‌ریزی دموکراتیک به‌طور اعم و رویکرد مشارکتی از طریق CDS به‌طور اخص، کاری غیرممکن یا بسیار دشوار خواهد بود.
پریزادی و بیگدلی (۱۳۹۷)	نتایج نشان می‌دهد که عواملی با ماهیت کالبدی، خدماتی، اقتصادی، دسترسی و حمل‌ونقل به پایداری در شهر جدید اندیشه کمک نموده‌اند و مهم‌ترین عواملی که پایداری را در آن تحدید می‌کنند، ماهیت اجتماعی، زیست‌محیطی دارند و مهم‌ترین راهبرد برای تقویت پایداری عبارت است از توجه به رعایت عدالت در توزیع خدمات و امکانات.
	نتایج نشان می‌دهد از میان چهار حالت تهاجمی، محافظه‌کارانه، رقابتی و تدافعی شهر قائم‌شهر از نظر موقعیت حکمروایی شایسته شهری در حالت تدافعی قرار دارد. به همین دلیل راهبردهای مناسب جهت موقعیت تدافعی و با استفاده از ماتریس کمی برنامه‌ریزی راهبردی جهت اولویت‌بندی هریک از راهبردها مشخص گردید.
Leigh (2000)	وی عنوان می‌کند که پروژه‌های توسعه استراتژی که دولت می‌تواند برای کمک به توسعه مجدد مناطق شهری در نظر بگیرد توسط گروه صاحبان کسب‌وکار در سطح ایالت میشیگان قابل اجرا است.
Zimmerman (2008)	بنابراین عقاید فلوریدا با اقدامات شهرداری باعث شد حتی آنچه از قبل یکی از بزرگ‌ترین شهرهای قطبی اقتصادی و نژادی ایالات متحده بود، تسکین بیشتری بخشد.
Varady (2011)	اجرای استراتژی‌های توسعه شهری به توصیف منشأ، اجرا و تأثیر استراتژی‌های بازسازی شهری و طرح‌های طراحی شده برای جذب ساکنان، کسب‌وکار، شغل، خریداران و بازدیدکننده‌ای برای مکان‌های که در چند دهه کاهش و رها شده‌اند، می‌پردازد.
Rasoolimanesh et al (2011)	در این مقاله مقایسه دو تعریف خاص از استراتژی‌های توسعه شهر مطرح شده توسط اتحادیه شهرها و بانک جهانی به منظور دستیابی به توسعه پایدار به بیان و تحلیل شده است.
Gao et al. (2012)	نتایج نشان داد که اثربخشی استراتژی‌ها و توزیع آثار آن می‌تواند بسیار متفاوت از آنچه باشد که بدون بهره‌گیری از یک مدل شبیه‌سازی انجام می‌شود. مدل شبیه‌سازی شده پژوهش نشان داده است که تصمیم‌گیری شهری می‌تواند به توسعه‌دهندگان استراتژی شهری در درک بسیاری از تعاملات محلی

در شهرها، بررسی راهبردها، و بهبود رفاه جامعه کمک کند.	
این دستاورد بر اساس تعاریف مختلف CDS در سطح مختلف متفاوت است. این مقاله با انتخاب برخی تعاریف خاص از CDS توسط آژانس‌های بین‌المللی، این موفقیت را مورد مطالعه و مقایسه قرار می‌دهد.	Rasoolimanesh et al (2012)
نتایج نشان داد که بین عوامل موفقیت و پیاده‌سازی CDS در قزوین رابطه مثبت وجود دارد. ایجاد اجماع، مشارکت مؤثر، نهاده‌ها شدن، رهبری و ظرفیت‌سازی از عوامل تعیین‌کننده موفقیت CDS است. این عوامل تأثیر مثبتی در اجرای CDS دارند.	Rasoolimanesh et al (2014)
مطالعه با بررسی تأثیر ذینفعان، مدیریت مالی، نهاده‌سازی، ایجاد ظرفیت و رهبری در اجرای آینده CDS به ادبیات اجرای CDS کمک می‌کند. در یک سطح عملی‌تر، این یافته‌ها به گسترش دانش مربوط به چگونگی اجرای موفقیت‌آمیز CDS در زمینه ایران کمک می‌کند.	Rasoolimanesh et al (2015)

جمع بندی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، به طور کلی مطالعات انجام شده تاکنون پیرامون برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه شهری (CDS) و با توجه مدت زمان نسبتاً کم از شروع ابلاغ و اجرای برنامه راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها توسط وزارت کشور در سال ۱۳۹۵ تاکنون مطالعات خاصی پیرامون این نوع از برنامه‌های راهبردی در کشور انجام نشده است، حال آن‌که در پژوهش پیش‌رو تلاش بر این است که پیشران‌های کلیدی مؤثر بر افزایش اثربخشی مطالعه و اجرای این برنامه در دستور کار قرار گیرد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش در نوشتار حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی- تحلیلی با رویکرد آینده‌پژوهی است. در این پژوهش جمع‌آوری اطلاعات به روش اسنادی (منابع کتابخانه‌ای، مجله‌های علمی) و میدانی (پرسشنامه) بوده است. پرسش‌نامه به جهت استخراج پیشران‌های کلیدی مؤثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها، در قالب پرسشنامه میک مک تهیه و در بین اعضای جامعه آماری توزیع و تکمیل شده است. در پژوهش حاضر، نمونه‌گیری موضوعیت ندارد، بلکه پرسش‌شوندگان تمام شهرداری‌ها و مشاورینی هستند که برنامه راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری خود را تدوین و جهت ارزیابی علمی به دفتر امور شهری ارسال نموده‌اند. از بین ۵۵ شهر استان خراسان رضوی که برنامه راهبردی- عملیاتی آن‌ها در حال تدوین است، فقط تا مرداد ۱۳۹۹ تعداد ۳۵ برنامه به دبیرخانه ارزیابی علمی برنامه‌های راهبردی رسیده و مراحل ارزیابی علمی خود را طی می‌نماید، لذا جامعه آماری پژوهش حاضر ۱۴ مشاور و ۳۵ شهرداری است که کمی بیش از یک سوم شهرهای استان را شامل می‌گردد.



شکل ۱- آخرین وضعیت بررسی برنامه‌های راهبردی - عملیاتی شهر و شهرداری‌های استان

برای بررسی روایی پرسشنامه از نظرات اساتید دانشگاه استفاده و اصلاحات لازم بر اساس پیشنهادات ارائه شده، انجام شد. پس از تکمیل پرسشنامه، به جهت سنجش پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. با توجه به اینکه میزان آلفا در این متغیر بالای ۰,۷ است، پایایی آنها قابل قبول و مناسب ارزیابی می‌شود. به جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و تحلیل ساختاری تأثیرگذاری هریک از شاخص‌های موثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها از نرم افزار Micmac استفاده شد که در ابتدا تأثیر متغیرها نسبت به یکدیگر از صفر تا چهار براساس طیف تعریف شده در این نرم افزار و بر نظر کارشناسان و متخصصان ارزش گذاری شد؛ سپس تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم و همچنین شاخص‌های دارای پتانسیل اثرگذار و اثرپذیر مستقیم و غیرمستقیم و در نهایت تأثیرگذارترین شاخص‌های کلیدی شناسایی شده است.

در این بخش قابل ذکر است که شاخص‌های ۴۵ گانه اثرگذار بر برنامه‌های راهبردی- عملیاتی تبدیل به چهار مولفه مدیریتی- نهادی، ارتباطی، هنجاری- رفتاری و نگرشی- دانشی و سپس مورد آزمون قرار گرفت. در این بخش با استفاده از نظرات کارشناسی و با بهره‌گیری از روش‌های آینده پژوهی به ارزیابی عوامل موثر بر افزایش موفقیت در حوزه تدوین و اجرای برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری در افق ۲۰ ساله برنامه‌ریزی در ایران پرداخته که نتایج آن به تفصیل در حوزه‌های مختلف در ادامه ارائه خواهد شد. در این بخش با استفاده از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای و پندل خبرگان، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌شناسایی و در ادامه با استفاده از روش کمی آینده‌پژوهی و استفاده از نرم‌افزار MICMAC به میزان تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری عوامل شناسایی شده اقدام گردید. جدول زیر دسته‌بندی متغیرها جهت معرفی به مدل تحلیل اثرات متقاطع را نشان می‌دهد.

جدول ۲- عوامل اثرگذار بر افزایش اثربخشی در تدوین و اجرای برنامه‌های راهبرد-عملیاتی

مؤلفه	شاخص
عوامل مدیریتی-نهادی	انعطاف‌پذیر نمودن سیستم تدوین برنامه‌ریزی و مدیریت شهری از لحاظ تدوین، تصویب و اجرای برنامه (Mn1)؛ تحقق بخشیدن به یک برنامه جامع و یکپارچه عملیاتی (Mn2)؛ فرهنگ‌سازی برای استقرار برنامه‌ریزی استراتژیک و الزامات اجرایی آن (Mn3)، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی-فضایی هر شهر (Mn4)، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری (Mn5)، تدوین استانداردهایی برای تسهیل کنترل برنامه راهبردی-عملیاتی (Mn6)، هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه (Mn7)، ایجاد هماهنگی بین مشاوران برنامه‌های راهبردی و طرح‌های جامع و تفصیلی (Mn8)، ارزیابی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه شهر (Mn9)، تحلیل شکاف میان وضع موجود و وضع مطلوب در آینده (Mn10)، تقویت ستاد تصویب و پایش برنامه‌های راهبردی و عملیاتی در استانداری و فرمانداری (Mn11)، تسریع در فرایند تصویب برنامه و پایش مستمر آن‌ها (Mn12)
عوامل ارتباطی	ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) (E1)، توجه به تغییرات شدید تکنولوژیکی و عصر اطلاعات (E2)، بهبود ارتباطات فناوری با الگوسازی و بومی‌سازی محلی (E3)، شکل‌گیری یک محیط رقابتی و ارتباط با شهرهای پیش‌رو (E4)، ایجاد زمینه‌سازی لازم برای بهره‌مندی از خلاقیت شهروندان (E5)، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی (E6)، توجه به معیشت، اشتغال‌زایی و آینده‌نگری منابع انسانی (E7)، افزایش درجه انتخاب شهروندان و توجه به خواسته‌های آنان (E8)، بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها (E9)، تعامل شدید بین مولفه‌های اقتصادی محلی، منطقه‌ای و ملی و حتی بین‌المللی (E10)، کاهش بوروکراسی اداری جهت سرعت بخشیدن به پیشرفت امور (E11)
عوامل هنجاری-رفتاری	ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه (R1)، هماهنگ‌سازی مهارت‌ها، منابع، توانمندی‌های شهر و پیرامون (R2)، نهادینه‌سازی فرهنگ تغییر، ظرفیت‌سازی و سناریوسازی متناسب با توان شهر (R3)، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری (R4)، ارتقای حس مسئولیت‌پذیری مدیران و برنامه‌ریزان در قبال طرح‌های توسعه شهری (R5)، ارزیابی و پایش عملکردی برنامه عملیاتی (فعالیت‌ها و پروژه‌ها) (R6)، کاهش فساد اداری و زمینه‌سازی برای اختصاص بودجه بر اساس پیشرفت کار (R7)، تحقق خرد جمعی و تصمیم‌سازی در نظام برنامه‌ریزی (R8)، ارتباط متقابل بین سطوح کلان و هماهنگی بیشتر بین برنامه‌ها و نیازهای روز (R9)، تبدیل شدن برنامه‌ها به یک خواست جمعی (R10)، پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها (R11)
عوامل نگرشی-دانشی	اصلاح ساختارها و فرایندها جهت ارتقای سطح خدمات رسانی و ساماندهی کاربری‌ها (H1)، بهبود مدیریت هزینه به‌منظور پایداری مالی و اثربخشی کارکردی (H2)، شناخت بهتر منابع و امکانات و بهره‌گیری از فرصت‌ها (H3)، ارتقای مشارکت مردمی و بهره‌مندی عموم مردم از امکانات عمومی (H4)، آمادگی تغییر سازمان‌های مرتبط با مدیریت و برنامه‌ریزی شهری (H5)، نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان نسبت به تغییر رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک (H6)، پذیرش تغییر از نگرش متمرکز در برنامه‌ریزی به نگرش مشارکتی (H7)، استقبال مشاوران از الگوی برنامه‌ریزی راهبردی-عملیاتی (H8)، مشارکت ذی‌نفعان و به‌ویژه نخبگان و سرمایه‌گذاران و ... در فعالیت‌ها و پروژه‌های توسعه شهری (H9)، دانش محور و سناریوسازی (شهر الکترونیک، شهر اکولوژیک، شهر هوشمند و غیره) (H10)، تحقق رویکرد حکمروایی خوب شهری در برنامه‌های راهبردی (H11)

مأخذ: انجام مطالعات اکتشافی و مصاحبه با مشاوران و مدیران پروژه‌های شهرداری‌ها، ۱۳۹۹

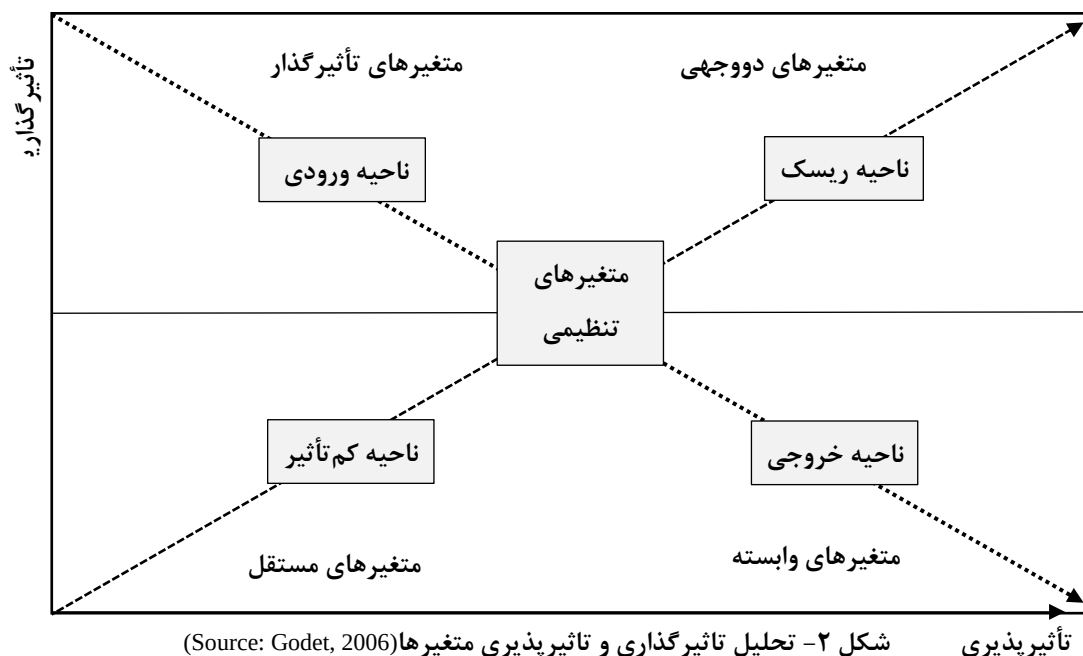
۴. یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که از مجموع ۴۸ نفر کارشناسان مورد پرسشگری ۶۳/۲ درصد مرد و ۳۶/۸ درصد زن و ۱۰/۵ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۳۱/۶ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۵۷/۹ درصد دارای مدرک دکتری و به لحاظ تخصص، ۳۱،۶ درصد از پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی در رشته برنامه‌ریزی شهری، حدود ۲۱ درصد افراد در رشته مهندسی عمران، ۲۱ درصد در رشته شهرسازی، ۱۰،۶ درصد در رشته محیط‌زیست، ۱۰،۶ درصد در رشته مهندسی صنایع و MBA و ۵،۲ درصد در حوزه علوم اجتماعی بوده‌اند. در ادامه با استفاده از روش کمی آینده پژوهی و استفاده از مدل معادلات ساختاری (Micmac) به میزان تاثیرگذاری یا تاثیرپذیری عوامل شناسایی شده اقدام

گردید (جدول ۳). با توجه به ابعاد ماتریس‌های مدیریتی-نهادی، ارتباطی، هنجاری- رفتاری و نگرشی- دانشی درجه پرشدگی آن‌ها بین ۸۹/۶ تا ۹۰/۹ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب شده تاثیر زیادی بر روی هم گذاشته‌اند. از مجموع ۴۵۹ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس‌ها، ۴۸ رابطه‌ای با مقدار صفر وجود دارد به این معنی است که عوامل بر همدیگر تاثیر نگذاشته یا از همدیگر تاثیر نپذیرفته‌اند. ۱۳۳ رابطه، عددشان یک بوده است به این معنی که تاثیر کمی نسبت به هم داشته‌اند، ۲۹۸ رابطه، عددشان دو بوده است به این معنی که رابطه تاثیرگذار نسبتاً قوی داشته‌اند، ۲۸ رابطه، عددشان سه بوده است بدین معنی که روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد بوده است و از تاثیرگذاری و تاثیرپذیری زیادی برخوردار بوده‌اند. درنهایت هیچ رابطه‌ای با مقدار P وجود نداشته است که نشان دهنده روابط پتانسیلی و غیرمستقیم عامل‌ها بوده است.

جدول ۳- تحلیل داده‌های ماتریس و تأثیرات متقاطع عوامل موثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌ها

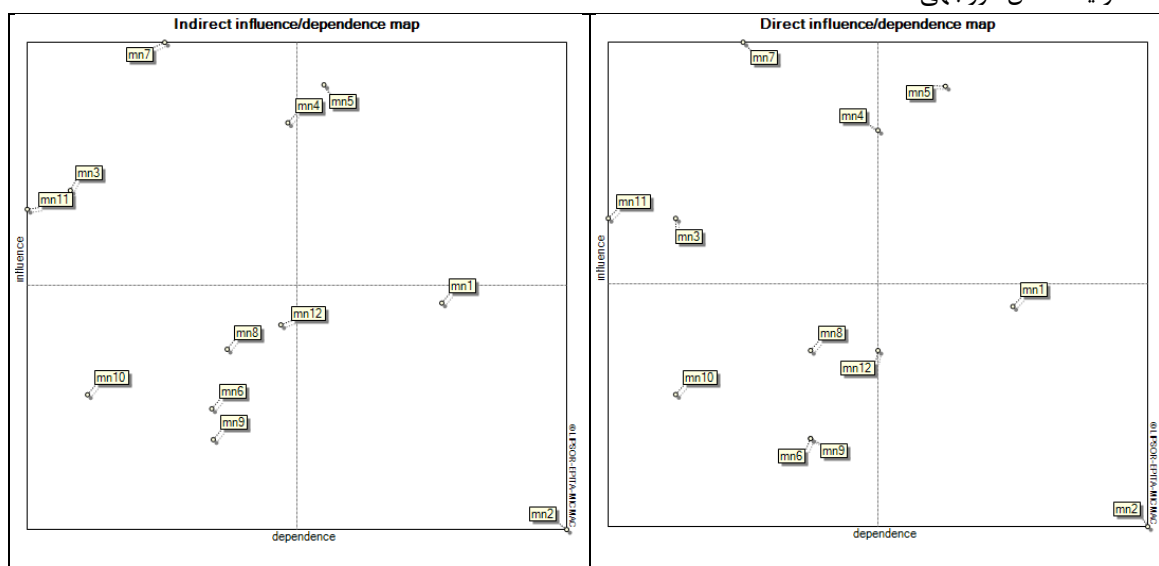
اطلاعات ماتریس	مدیریتی- نهادی	ارتباطی	هنجاری- رفتاری	نگرشی- دانشی
ابعاد ماتریس	۱۲	۱۱	۱۱	۱۱
تعداد تکرار	۲	۲	۲	۲
تعداد صفر	۱۵	۱۱	۱۱	۱۱
تعداد یک	۴۶	۴۲	۲۵	۲۰
تعداد دو	۷۵	۶۴	۷۷	۸۲
تعداد سه	۸	۴	۸	۸
تعداد P	۰	۰	۰	۰
جمع	۱۲۹	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
درجه پرشدگی	۸۹,۵۸	۹۰,۹۰	۹۰,۹۰	۹۰,۹۰



در ماتریس متقاطع جمع اعداد سطرهای هر متغیر، میزان تاثیرگذاری و جمع ستونی هر متغیر نیز میزان تاثیرپذیری آن متغیر را از متغیرهای دیگر نشان می‌دهد. نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، از پایداری یا ناپایداری سیستم حکایت می‌کند. در بخش روش‌شناسی و تحلیل میک‌مک در مجموع دو نوع پراکنش تعریف شده است که به نام سیستم‌های پایدار و سیستم‌های ناپایدار معروف هستند. در سیستم‌های پایدار پراکنش متغیرها به صورت L انگلیسی نشان داده شده است؛ یعنی برخی متغیرها دارای تاثیرگذاری بالا و برخی دارای تاثیرپذیری بالا هستند. در سیستم‌های پایدار مجموعاً سه دسته متغیر را می‌توان مشاهده کرد: الف: متغیرهای بسیار تاثیرگذار بر سیستم (عوامل کلیدی). ب: متغیرهای مستقل. ج: متغیرهای خروجی سیستم (متغیرهای نتیجه). با توجه به شکل (۲)، در سیستم جایگاه هر یک از عوامل و نقش آن کاملاً روشن شده است. اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر از سیستم‌های پایدار است. در این سیستم، متغیرها حول محور قطبی صفحه پراکنده هستند و متغیرها در بیشتر مواقع حالت بینابینی از تاثیرگذاری و تاثیرپذیری را نشان می‌دهند که این امر ارزیابی و شناسایی عوامل کلیدی را بسیار مشکل می‌کند. با وجود این، در این سیستم نیز راه‌هایی ترسیم شده است که می‌تواند راهنمای گزینش و شناسایی عوامل کلیدی باشد. در مجموع متغیرها دارای دو نوع تاثیر هستند: تاثیر مستقیم و تاثیر غیرمستقیم که به ترتیب بررسی خواهند شد.

۱.۴. عوامل نهادی - مدیریتی اثرگذار بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی - عملیاتی

همانطور که در نقشه پراکندگی خروجی تاثیرات مستقیم شکل ۳ (a سمت راست) و تاثیرات غیرمستقیم شکل ۳ (b سمت چپ) ۱۲ عامل کلیدی عوامل مدیریتی-نهادی اثرگذار بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی-عملیاتی در افق برنامه‌ریزی دیده می‌شود. در بررسی اثرات مستقیم غیرمستقیم ۴ عامل تاثیرگذار و ۵ عامل کم تاثیر (مستقل)، دو عامل وابسته و یک عامل دوجوهی است.

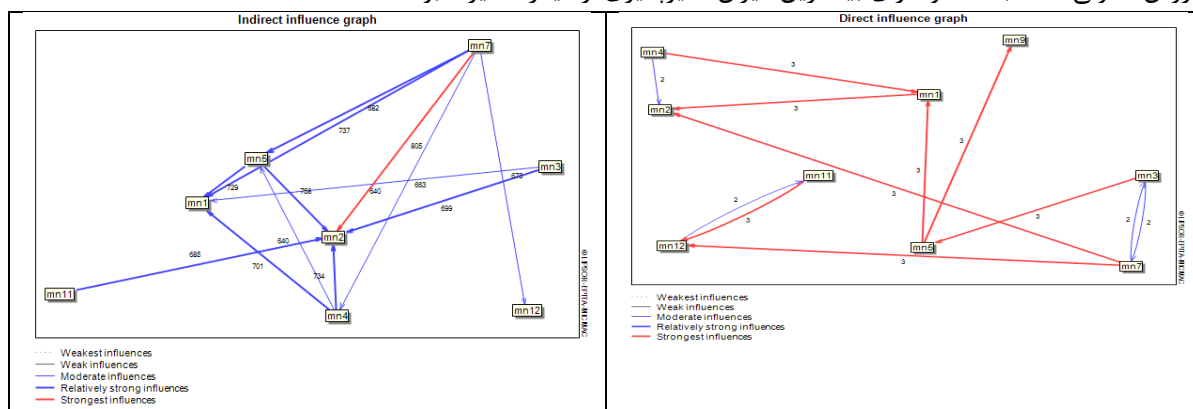


شکل ۳- نگاره وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) عوامل مدیریتی - نهادی افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی - عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها

جدول ۴- تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل مدیریتی- نهادی افزایش اثربخشی برنامه‌ها

نوع متغیر	شاخص های مربوطه
متغیرهای تاثیر گذار	فرهنگ‌سازی برای استقرار برنامه‌ریزی استراتژیک و الزامات اجرایی آن (Mn3)، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی-فضایی هر شهر (Mn4)، هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه (Mn7)، تقویت ستاد تصویب و پایش برنامه‌های راهبردی و عملیاتی در استانداری و فرمانداری (Mn11).
متغیرهای تاثیر پذیر	انعطاف‌پذیر نمودن سیستم تدوین برنامه‌ریزی و مدیریت شهری از لحاظ تدوین، تصویب و اجرای برنامه (Mn1)، تحقق بخشیدن به یک برنامه جامع و یکپارچه عملیاتی (Mn2).
متغیرهای مستقل	تدوین استانداردهایی برای تسهیل کنترل برنامه راهبردی-عملیاتی (Mn6)، ایجاد هماهنگی بین مشاوران برنامه‌های راهبردی و طرح‌های جامع و تفصیلی (Mn8)، ارزیابی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه شهر (Mn9)، تحلیل شکاف میان وضع موجود و وضع مطلوب در آینده (Mn10)، تسريع در فرآیند تصویب برنامه و پایش مستمر آن‌ها (Mn12).
متغیرهای دوجبهی	-
متغیرهای ریسک	توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری (Mn5).
متغیرهای هدف	انعطاف‌پذیر نمودن سیستم تدوین برنامه‌ریزی و مدیریت شهری از لحاظ تدوین، تصویب و اجرای برنامه (Mn1).

مقدار تاثیری که تک‌تک عوامل بر یکدیگر می‌گذارند توسط مدل معادلات ساختاری (Micmac) به توان‌های مختلف رسیده است که مجموع آنها مقدار کمی تاثیرپذیری یا تاثیرگذاری را تشکیل می‌دهد. در این راستا، با توجه به ۱۲ متغیر بررسی شده برای عامل مدیریتی- نهادی، متغیرهای هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه (۲۴)، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری (۲۳)، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی-فضایی هر شهر (۲۲) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تاثیرپذیری پایین و تاثیرگذاری بالاست. در تاثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای تحقق بخشیدن به یک برنامه جامع و یکپارچه عملیاتی (۱۶۶۲۹)، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری (۱۶۰۸۶)، فرهنگ‌سازی برای استقرار برنامه‌ریزی استراتژیک و الزامات اجرایی آن (۱۵۲۵۲)، تسريع در فرآیند تصویب برنامه و پایش مستمر آن‌ها (۱۴۲۰۸) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تاثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.



شکل ۴- نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها (تاثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

عوامل مدیریتی- نهادی افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها

برحسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم، می‌توان گفت که شاخص‌های هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی-فضایی هر شهر به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۵، متغیرهای هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی-فضایی هر شهر به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

Classement par dépendance			Classify variables according to their in		
Rank	Variable	Variable	Rank	Variable	Variable
1	2 - mn2	2 - mn2	1	7 - mn7	7 - mn7
2	1 - mn1	1 - mn1	2	5 - mn5	5 - mn5
3	5 - mn5	5 - mn5	3	4 - mn4	4 - mn4
4	4 - mn4	4 - mn4	4	3 - mn3	3 - mn3
5	12 - mn12	12 - mn12	5	11 - mn11	11 - mn11
6	6 - mn6	8 - mn8	6	1 - mn1	1 - mn1
7	8 - mn8	9 - mn9	7	8 - mn8	12 - mn12
8	9 - mn9	6 - mn6	8	12 - mn12	8 - mn8
9	7 - mn7	7 - mn7	9	10 - mn10	10 - mn10
10	3 - mn3	10 - mn10	10	6 - mn6	6 - mn6
11	10 - mn10	3 - mn3	11	9 - mn9	9 - mn9
12	11 - mn11	11 - mn11	12	2 - mn2	2 - mn2

شکل ۵- طبقه بندی متغیرها بر اساس میزان تأثیر مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

شکل ۶- طبقه بندی متغیرها بر اساس میزان وابستگی مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

بر حسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم می‌توان گفت که شاخص‌های تحقق بخشیدن به یک برنامه جامع و یکپارچه عملیاتی، انعطاف‌پذیر نمودن سیستم تدوین برنامه‌ریزی و مدیریت شهری از لحاظ تدوین، تصویب و اجراء برنامه، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۶، متغیرهای تحقق بخشیدن به یک برنامه جامع و یکپارچه عملیاتی، انعطاف‌پذیر نمودن سیستم تدوین برنامه‌ریزی و مدیریت شهری از لحاظ تدوین، تصویب و اجراء برنامه، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

۲.۴. عوامل ارتباطی مؤثر در افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی - عملیاتی

همانطور که در نقشه پراکندگی خروجی تاثیرات مستقیم شکل ۷ (a سمت راست) و تاثیرات غیرمستقیم شکل ۷ (b سمت چپ) ۱۱ عامل کلیدی عوامل ارتباطی اثرگذار بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی-عملیاتی در افق برنامه‌ریزی دیده می‌شود. در بررسی اثرات مستقیم غیرمستقیم ۳ عامل کم تاثیر (مستقل)، یک عامل وابسته و ۸ عامل دوجهی (ریسک) است.

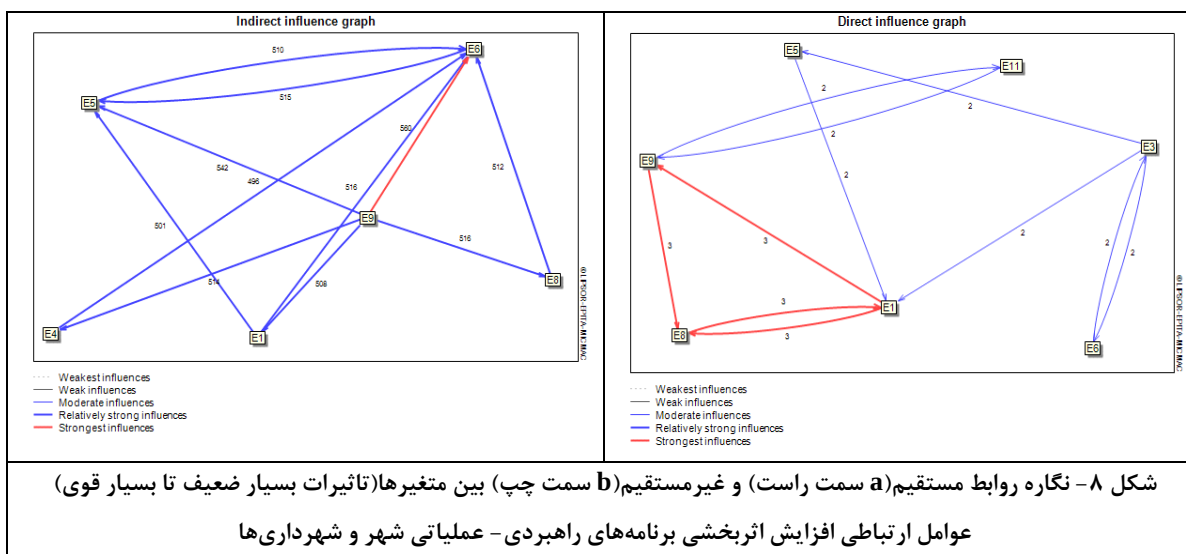


جدول ۵- تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل ارتباطی افزایش اثربخشی برنامه‌ها

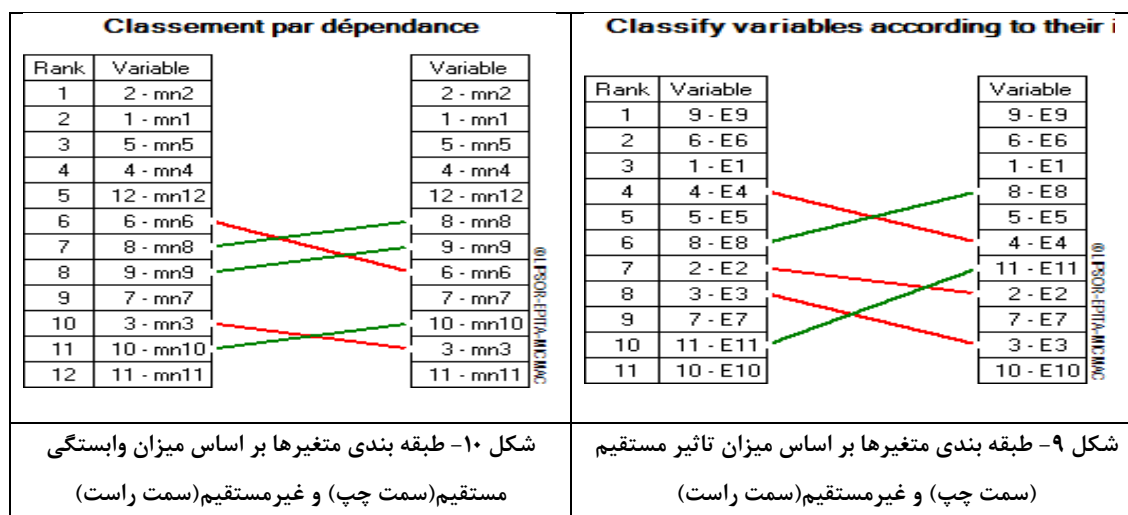
نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تاثیرگذار -	
متغیرهای تاثیرپذیر	توجه به تغییرات شدید تکنولوژیکی و عصر اطلاعات (E1)
متغیرهای مستقل	بهبود ارتباطات فناوری با الگوسازی و بومی‌سازی محلی (E3)، کاهش بوروکراسی اداری جهت سرعت بخشیدن به پیشرفت امور (E11)، تعامل شدید بین مولفه‌های اقتصادی محلی، منطقه‌ای و ملی و حتی بین المللی (E10).
متغیرهای دوجهی -	
متغیرهای ریسک	ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) (E1)، شکل‌گیری یک محیط رقابتی و ارتباط با شهرهای پیش‌رو (E4)، ایجاد زمینه‌سازی لازم برای بهره‌مندی از خلاقیت شهروندان (E5)، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی (E6)، توجه به معیشت، اشتغال‌زایی و آینده‌نگری منابع انسانی (E7)، افزایش درجه انتخاب شهروندان و توجه به خواسته‌های آنان (E8)، بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها (E9).
متغیرهای هدف	توجه به تغییرات شدید تکنولوژیکی و عصر اطلاعات (E1)

با توجه به نتایج بررسی ۱۱ متغیر برای عامل ارتباطی، متغیرهای بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها (۱۹)، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی (۱۸)، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) (۱۷) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین تاثیرگذاری از دیگر

متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. در بررسی اثرات پتانسیل غیرمستقیم ۱۸ مشاهده می‌شود که بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای مستقل تشکیل می‌دهند. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی (۵۴۳۶)، ایجاد زمینه‌سازی لازم برای بهره‌مندی از خلاقیت شهروندان (۵۲۶۵)، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) (۴۹۸۴)، شکل‌گیری یک محیط رقابتی و ارتباط با شهرهای پیشرو (۴۹۵۹) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.



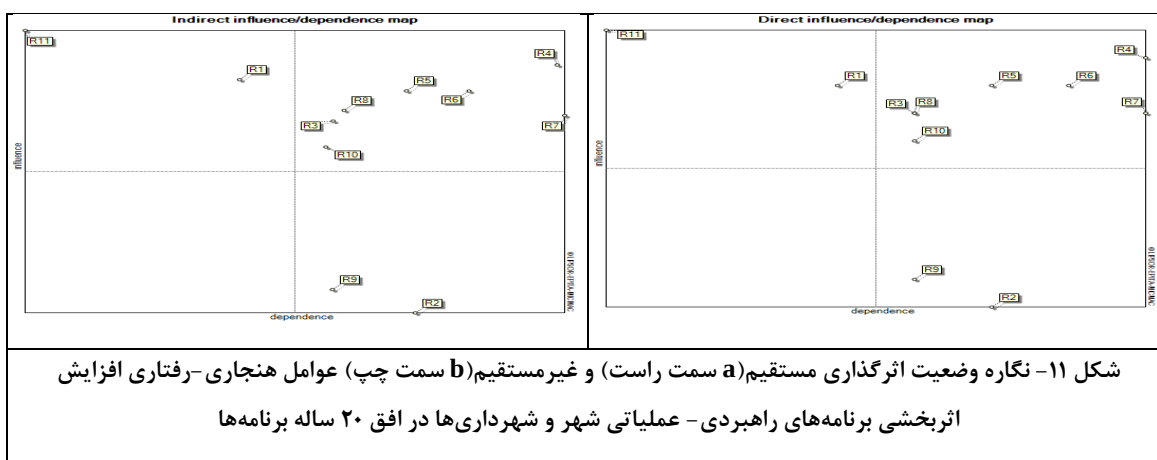
برحسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم می‌توان گفت که شاخص‌های بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۹ متغیرهای بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.



بر حسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم می‌توان گفت که شاخص‌های توجه به تغییرات شدید تکنولوژیکی و عصر اطلاعات، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان)، ایجاد زمینه‌سازی لازم برای بهره‌مندی از خلاقیت شهروندان به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۱۰، متغیرهای توجه به تغییرات شدید تکنولوژیکی و عصر اطلاعات، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان)، ایجاد زمینه‌سازی لازم برای بهره‌مندی از خلاقیت شهروندان به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

۳.۴. عوامل هنجاری- رفتاری مؤثر در افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی

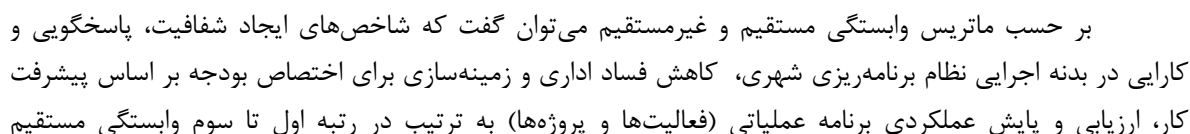
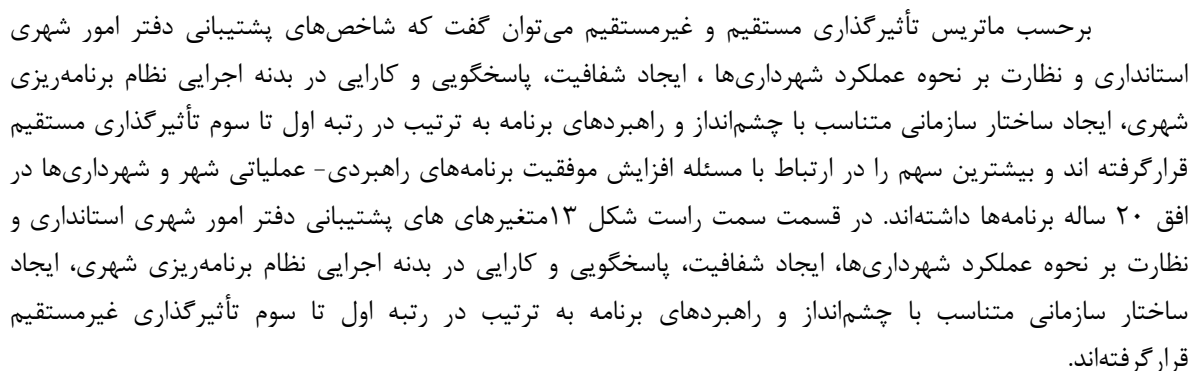
برپایه نتایج نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم شکل ۱۱ (a سمت راست) و تأثیرات غیرمستقیم شکل ۱۱ (b سمت چپ) ۱۱ عامل کلیدی عوامل هنجاری- رفتاری اثرگذار بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی در افق برنامه‌ریزی دیده می‌شود. در بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم، ۲ عامل تأثیرگذار، دو عامل وابسته و ۷ عامل دوجویی (ریسک) است.



جدول ۶- تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل هنجاری- رفتاری افزایش اثربخشی برنامه‌ها

نوع متغیر	شاخص های مربوطه
متغیرهای تاثیرگذار	ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه (R1)، پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها (R11)
متغیرهای تاثیرپذیر	هماهنگ‌سازی مهارت‌ها، منابع، توانمندی‌های شهر و پیرامون (R2)، ارتباط متقابل بین سطوح کلان و هماهنگی بیشتر بین برنامه‌ها و نیازهای روز (R9)
متغیرهای مستقل	-
متغیرهای دووجهی	-
متغیرهای ریسک	نهادینه‌سازی فرهنگ تغییر، ظرفیت‌سازی و سناریوسازی متناسب با توان شهر (R3)، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری (R4)، ارتقای حس مسئولیت‌پذیری مدیران و برنامه‌ریزان در قبال طرح‌های توسعه شهری (R5)، ارزیابی و پایش عملکردی برنامه عملیاتی (فعالیت‌ها و پروژه‌ها) (R6)، کاهش فساد اداری و زمینه‌سازی برای اختصاص بودجه بر اساس پیشرفت کار (R7)، تحقق خرد جمعی و تصمیم‌سازی در نظام برنامه‌ریزی (R8)، تبدیل شدن برنامه‌ها به یک خواست جمعی (R10).
متغیرهای هدف	-

با توجه به ۱۱ متغیر بررسی شده برای عامل هنجاری- رفتاری، متغیرهای پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها (۲۲)، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری (۲۱)، ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه (۲۰) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تأثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. در بررسی اثرات پتانسیل غیرمستقیم و مطابق شکل b۱۲ مشاهده می‌شود که بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای دووجهی تشکیل می‌دهند. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای کاهش فساد اداری و زمینه‌سازی برای اختصاص بودجه بر اساس پیشرفت کار (۷۰۷۷)، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری (۷۰۴۶)، ارزیابی و پایش عملکردی برنامه عملیاتی (فعالیت‌ها و پروژه‌ها) (۶۶۸۴)، هماهنگ‌سازی مهارت‌ها، منابع، توانمندی‌های شهر و پیرامون (۶۴۶۳) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.



قرار گرفته اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته اند. در قسمت سمت راست شکل ۱۴، متغیرهای کاهش فساد اداری و زمینه‌سازی برای اختصاص بودجه بر اساس پیشرفت کار، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری، ارزیابی و پایش عملکردی برنامه عملیاتی (فعالیت‌ها و پروژه‌ها) به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته اند.

۴-۷-۶- عوامل نگرشی- دانشی مؤثر در افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی

برپایه نتایج نقشه پراکندگی خروجی تاثیرات مستقیم شکل ۱۵ (a سمت راست) و تاثیرات غیرمستقیم شکل ۱۵ (b سمت چپ) ۱۱ عامل کلیدی عوامل نگرشی- دانشی اثرگذار بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی-عملیاتی در افق برنامه‌ریزی دیده می‌شود. در بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم، ۲ عامل تأثیرگذار، دو عامل وابسته و ۷ عامل دوجوهی (ریسک) است.

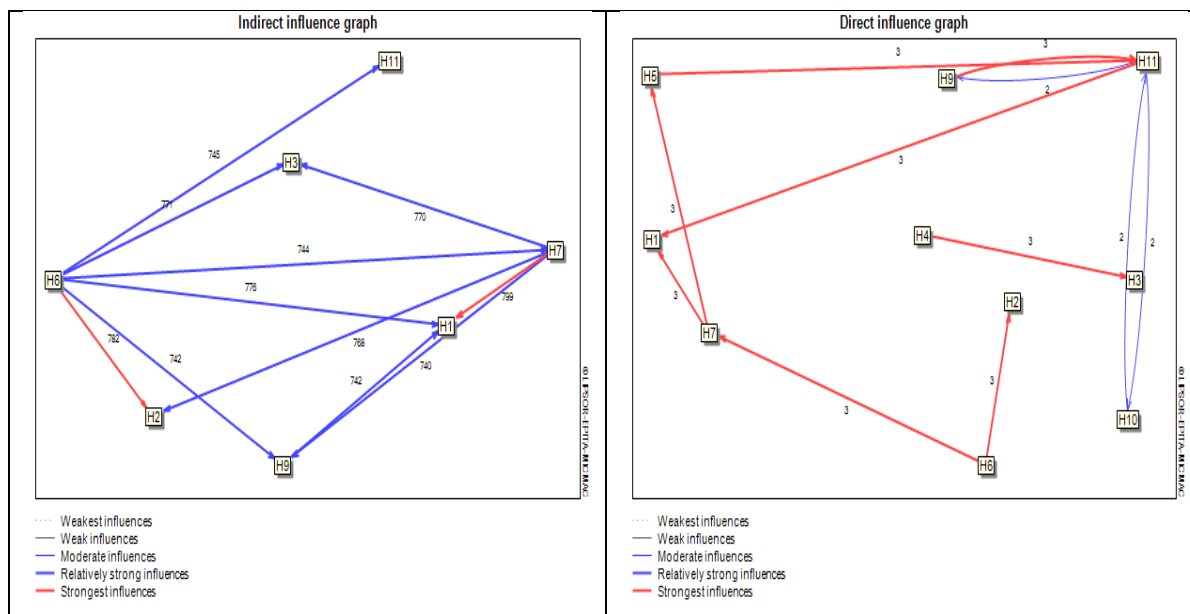


جدول ۶- تحلیل وضعیت اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم عوامل هنجاری- رفتاری افزایش اثربخشی برنامه‌ها

نوع متغیر	شاخص های مربوطه
متغیرهای تاثیرگذار	آمادگی تغییر سازمان‌های مرتبط با مدیریت و برنامه‌ریزی شهری (H5)، نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان نسبت به تغییر رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک (H6)، دانش محور و سناریوسازی (شهر الکترونیک، شهر اکولوژیک، شهر هوشمند و غیره) (H10)
متغیرهای تاثیرپذیر	بهبود مدیریت هزینه به‌منظور پایداری مالی و اثربخشی کارکردی (H2)، شناخت بهتر منابع و امکانات و بهره‌گیری از فرصت‌ها (H3)
متغیرهای مستقل	ارتقای مشارکت مردمی و بهره‌مندی عموم مردم از امکانات عمومی (H4)، استقبال مشاوران از الگوی برنامه‌ریزی راهبردی- عملیاتی (H8)

متغیرهای دووجهی	-
متغیرهای ریسک	اصلاح ساختارها و فرایندها جهت ارتقای سطح خدمات رسانی و ساماندهی کاربری‌ها (H1)، پذیرش تغییر از نگرش متمرکز در برنامه‌ریزی به نگرش مشارکتی (H7)، مشارکت ذی‌نفعان و به‌ویژه نخبگان و سرمایه‌گذاران و ... در فعالیت‌ها و پروژه‌های توسعه شهری (H9)، تحقق رویکرد حکمروایی خوب شهری در برنامه‌های راهبردی (H11)
متغیرهای هدف	-

با توجه به نتایج بررسی ۱۱ متغیر برای عامل نگرشی-دانشی، متغیرهای نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان نسبت به تغییر رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک، آمادگی تغییر سازمان‌های مرتبط با مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و دانش محور و سناریوسازی (شهر الکترونیک، شهر اکولوژیک، شهر هوشمند و غیره) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تأثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. در بررسی اثرات پتانسیل غیرمستقیم و مطابق شکل ۱۶ مشاهده می‌شود که بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای دووجهی تشکیل می‌دهند. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و ... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه (۷۴۶۳)، نهادینه‌سازی فرهنگ تغییر، ظرفیت‌سازی و سناریوسازی متناسب با توان شهر (۷۳۹۱)، هماهنگ‌سازی مهارت‌ها، منابع، توانمندی‌های شهر و پیرامون (۷۳۷۶)، پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها (۷۱۱۶) به ترتیب دارای بیشترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیشترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.



شکل ۱۶- نگاره روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

عوامل نگرشی-دانشی افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها

برحسب ماتریس تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم می‌توان گفت که شاخص‌های ارزیابی و پایش عملکردی برنامه عملیاتی (فعالیت‌ها و پروژه‌ها)، کاهش فساد اداری و زمینه‌سازی برای اختصاص بودجه بر اساس پیشرفت کار، ارتباط

متقابل بین سطوح کلان و هماهنگی بیشتر بین برنامه‌ها و نیازهای روز به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۱۷ متغیرهای های ارزیابی و پایش عملکردی برنامه عملیاتی (فعالیت‌ها و پروژه‌ها)، کاهش فساد اداری و زمینه‌سازی برای اختصاص بودجه بر اساس پیشرفت کار، ارتباط متقابل بین سطوح کلان و هماهنگی بیشتر بین برنامه‌ها و نیازهای روز به ترتیب در رتبه اول تا سوم تأثیرگذاری غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

Classement par dépendance			Classify variables according to their i		
Rank	Variable	Variable	Rank	Variable	Variable
1	1-H1	1-H1	1	6-H6	6-H6
2	2-H2	3-H3	2	7-H7	7-H7
3	3-H3	2-H2	3	9-H9	9-H9
4	7-H7	11-H11	4	1-H1	1-H1
5	9-H9	9-H9	5	5-H5	5-H5
6	11-H11	7-H7	6	10-H10	11-H11
7	5-H5	10-H10	7	11-H11	10-H10
8	10-H10	5-H5	8	8-H8	8-H8
9	4-H4	4-H4	9	2-H2	2-H2
10	6-H6	6-H6	10	4-H4	4-H4
11	8-H8	8-H8	11	3-H3	3-H3

شکل ۱۸- طبقه بندی متغیرها بر اساس میزان وابستگی مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

شکل ۱۷ طبقه بندی متغیرها بر اساس میزان تأثیر مستقیم (سمت چپ) و غیرمستقیم (سمت راست)

بر حسب ماتریس وابستگی مستقیم و غیرمستقیم می‌توان گفت که شاخص‌های ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه، هماهنگ‌سازی مهارت‌ها، منابع، توانمندی‌های شهر و پیرامون، نهادینه‌سازی فرهنگ تغییر، ظرفیت‌سازی و سناریوسازی متناسب با توان شهر به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی مستقیم قرار گرفته‌اند و بیشترین سهم را در ارتباط با مسئله افزایش موفقیت برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها داشته‌اند. در قسمت سمت راست شکل ۱۸، متغیرهای ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه، نهادینه‌سازی فرهنگ تغییر، ظرفیت‌سازی و سناریوسازی متناسب با توان شهر، هماهنگ‌سازی مهارت‌ها، منابع، توانمندی‌های شهر و پیرامون به ترتیب در رتبه اول تا سوم وابستگی غیرمستقیم قرار گرفته‌اند.

۵. نتیجه گیری و پیشنهادها

در مجموع پس از بررسی یکایک شاخص‌ها و استخراج عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از آن‌ها، در جدول ۷ تمامی عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) در افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی در افق برنامه در چهار شاخص: مدیریتی- نهادی، ارتباطی، هنجاری- رفتاری، نگرشی- دانشی آرایه شده است.

در مولفه **مدیریتی- نهادی** عوامل: هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی- فضایی هر شهرداری تأثیرگذاری مستقیم و عوامل: هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه، توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری، انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی- فضایی هر شهر، دارای تأثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

در مولفه **ارتباطی**، عوامل: بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) دارای تأثیرگذاری مستقیم و عوامل: بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها، دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی، ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان) دارای تأثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

جدول ۷- محرک‌ها و پیشران‌های کلیدی مؤثر بر افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی

ردیف	پیشران	اثربخشی مستقیم	اثربخشی غیرمستقیم
۱	هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه	+۷	+۱۸۸۰
۲	توجه به تفکر استراتژیک، آینده‌پژوهی و پویایی محیط شهری	+۳	-۳۱۹۲
۳	انطباق و تدوین قوانین و مقررات با توجه به ویژگی‌های مکانی- فضایی هر شهر	+۳	+۵۰۱
۴	بهبود ارتباطات فرهنگی بین شهروندان و سازمان‌ها	+۲	+۵۱۷
۵	دانایی‌محوری سازمان‌ها و نهادهای اجرایی مبتنی بر منابع انسانی	-۲	-۴۵۶
۶	ایجاد روابط بین مدیران شهری و شهروندان (ذی‌نفعان)	-۲	-۱۷۹
۷	پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها	+۸	+۲۵۴۸
۸	ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری	۰	-۲۸
۹	ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه	+۳	+۱۱۰۹
۱۰	نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان نسبت به تغییر رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک	+۶	+۱۹۷۰
۱۱	پذیرش تغییر از نگرش متمرکز در برنامه‌ریزی به نگرش مشارکتی	+۲	+۷۲۴
۱۲	مشارکت ذی‌نفعان و به‌ویژه نخبگان و سرمایه‌گذاران و ... در فعالیت‌ها و پروژه‌های توسعه شهری	+۱	+۳۲۴

در مولفه **هنجاری- رفتاری**، عوامل: پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری، ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه دارای تأثیرگذاری مستقیم و عوامل: پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد

شهرداری‌ها، ایجاد شفافیت، پاسخگویی و کارایی در بدنه اجرایی نظام برنامه‌ریزی شهری، ایجاد ساختار سازمانی متناسب با چشم‌انداز و راهبردهای برنامه دارای تأثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

در مولفه **نگرشی-دانشی**، عوامل: نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان نسبت به تغییر رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک، پذیرش تغییر از نگرش متمرکز در برنامه‌ریزی به نگرش مشارکتی، مشارکت ذی‌نفعان و به‌ویژه نخبگان و سرمایه‌گذاران و ... در فعالیت‌ها و پروژه‌های توسعه شهری دارای تأثیرگذاری مستقیم و عوامل: نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان نسبت به تغییر رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک، پذیرش تغییر از نگرش متمرکز در برنامه‌ریزی به نگرش مشارکتی، مشارکت ذی‌نفعان و به‌ویژه نخبگان و سرمایه‌گذاران و ... در فعالیت‌ها و پروژه‌های توسعه شهری دارای تأثیرگذاری غیرمستقیم می‌باشند.

در نهایت نتایج پژوهش نشان داد که مهم‌ترین محرک‌ها و پیشران‌های کلیدی برای افزایش اثربخشی برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری عبارت‌اند از:

- پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها در تدوین و اجرای برنامه‌های راهبردی؛
- هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه‌های راهبردی- عملیاتی؛
- تغییر نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان به سوی برنامه‌ریزی استراتژیک در حوزه‌های توسعه شهری و منطقه‌ای؛
- و ...

به جهت مقایسه پژوهش حاضر با مطالعات گذشته به می‌توان به نتایج پژوهشات حسینی سیاه‌گلی و قدمی (۱۳۹۵- الف)، حسینی سیاه‌گلی و قدمی (۱۳۹۵- ب)، قدمی و حسینی سیاه‌گلی (۱۳۹۵) و رهنما و صادقی (۱۳۹۱) اشاره نمود که در بحث شناسایی عوامل موثر بر اجرای برنامه‌ریزی راهبردی در کشور تا حدودی همخوانی دارد اما پژوهش حاضر به تحلیل و تعیین پیشران‌های کلیدی موثر افزایش اثربخشی مطالعه و اجرای برنامه‌های راهبردی- عملیاتی شهر و شهرداری‌ها می‌پردازد. در این شرایط نقش عوامل نهادی- مدیریتی و انگیزشی- دانشی می‌تواند در افزایش اثربخشی این برنامه‌ها در افق ۲۰ ساله برنامه‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد.

منابع و مأخذ

- احدنژاد، محسن،، حیدری، محمدتقی، تیموری، اصغر. و طهماسبی مقدم، حسین. (۱۳۹۷). «تحلیلی بر شاخص‌های استراتژی توسعه شهری (CDS) با رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک (مطالعه موردی: شهر زنجان». **مطالعات عمران شهری**، سال دوم، شماره ۵: ۴-۲۲.
- احمدیان، رضا. (۱۳۸۲). «امکان سنجی استفاده از طرح‌های ساختاری - راهبردی در نظام برنامه ریزی شهری ایران». **مجله مدیریت شهری**، سال چهارم، شماره ۱۴: ۳۶-۴۷.
- اشرفی، یوسف. و جانبابانژاد، محمدحسین. (۱۳۹۳). «برنامه‌ریزی راهبردی و تدوین چشم‌انداز شهر ساوه». **آمایش سرزمین**، سال ششم، شماره ۱: ۸۳-۱۱۲.

ارغان، عباس. و بهروزی، حمزه. (۱۳۹۸). «بررسی جایگاه حکمروایی شایسته شهری جهت برنامه ریزی راهبردی مناسب با استفاده از مدل SWOT؛ نمونه موردی: شهر قائمشهر». **مجله علمی تخصصی شباک**، سال پنجم، شماره ۴۶: ۲۷-۴۰

راتی، ناصر، و سرداری، محمدرضا. (۱۳۸۸). **برنامه توسعه راهبردی (استراتژیک) شهری: برنامه توسعه راهبردی شهر قزوین تا سال ۱۴۱۰ (از تئوری تا عمل)**. تهران: نوآوران دانشگاه پارسه.

پریزادی، طاهر. و بیگدلی، لیلا. (۱۳۹۷). «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه پایدار شهر جدید اندیشه». **فصلنامه شهر پایدار**، سال یکم، شماره ۱: ۵۷-۷۸.

حسینی سیاه‌گلی، مهناز و قدمی، مصطفی. (۱۳۹۵- الف). «بررسی عوامل مؤثر بر تغییر در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران با استفاده از نظریه مبنایی». **فصلنامه جغرافیایی سرزمین**، سال سیزدهم، شماره ۵۱: ۳۱-۵۱.

حسینی سیاه‌گلی، مهناز و قدمی، مصطفی. (۱۳۹۵- ب). «تحلیلی بر مولفه‌های گرایش به رویکرد استراتژیک در فرایند برنامه‌ریزی شهری در ایران». **جغرافیا و پایداری محیط**، سال ششم، شماره ۱۸: ۸۱-۹۵.

رهنما، محمدرحیم. و صادقی، مجتبی. (۱۳۹۱). «شناسایی وسنجش بسترهای بایسته برای الگوی مدیریت استراتژیک شهری برای مدیریت شهری مشهد». **پژوهش و برنامه‌ریزی شهری**، سال سوم، شماره ۹: ۲۱-۳۴.

رهنما، محمدرحیم، مافی، عزت‌الله، اسدی، روح‌الله و سلیمی، محمود. (۱۳۹۱). «گذار از برنامه‌ریزی جامع به برنامه‌ریزی استراتژیک (نمونه موردی: شهر بانه)». **مطالعات جغرافیایی مناطق خشک**، سال دوم، شماره ۸: ۳۹-۵۴.

رهنمایی، محمدتقی، شعبانی‌فرد، محمد. و سراسکانرود، محمد. (۱۳۸۸). «توسعه استراتژیک شهرهای میانی ایران با تأکید بر رویکرد CDS راهی به سوی توسعه منطقه‌ای». **آمایش سرزمین**، سال یکم، شماره ۱: ۲۱-۵۴.

سعیدنیا، احمد. (۱۳۸۲). «سرشت استراتژیک برنامه‌ریزی و مدیریت شهری». **مجازی**، سال یکم، شماره ۱: ۶-۱۳.

علی‌اکبری، اسماعیل. و کماسی، حسین. (۱۳۹۷). «ارزیابی شاخص‌های استراتژی توسعه شهری (CDS) در کلانشهر کرمانشاه». **مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری**، سال پنجم، شماره ۸: ۱۹۳-۲۱۰.

عنابستانی، علی‌اکبر. (۱۳۹۸). **ارائه مدل اثربخشی تدوین برنامه‌های راهبردی شهرداری‌های استان خراسان رضوی**، مشهد: استانداری خراسان رضوی.

غمامی، مجید. (۱۳۸۴). **روشهای شهرسازی**. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.

قدمی، مصطفی. و حسینی سیاه‌گلی، مهناز. (۱۳۹۵). «ارزیابی عوامل مؤثر بر پیاده‌سازی برنامه‌ریزی استراتژیک در ایران». **فصلنامه پژوهشات جغرافیایی**. سال سی و یکم، شماره ۱۲۰: ۸۴-۱۰۰.

مرادی مسیحی، وراز. (۱۳۸۹). **برنامه‌ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی**. شرکت پردازش، برنامه‌ریزی شهری تهران.

مشهودی، سهراب. (۱۳۸۰). **مبانی طرح‌های سیال شهری**. تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.

معاونت امور شهرداری‌ها. (۱۳۹۴). **دستورالعمل تهیه، تصویب، اجرا و پایش برنامه عملیات نوسازی و عمران و اصلاحات شهر (برنامه راهبردی - عملیاتی شهر و شهرداری)**. تهران: انتشارات سازمان امور شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

مقیمی، ابوالفضل. (۱۳۹۴). «معرفت‌شناسی آینده‌پژوهی در رویکردهای نظری به برنامه‌ریزی شهری، معماری و صنعت ساختمان». **مدیریت شهری**، شماره ۳۸: ۷۵-۱۰۲.

مهندسین مشاور فرنیاد. (۱۳۷۹). برنامه‌ریزی ساختاری -راهبردی توسعه شهری، تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران، جلد چهارم: جایگاه برنامه‌ریزی ساختاری -راهبردی در ایران. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.

هینز، استیون. (۱۳۹۵). رویکرد تفکرسیستمی به برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک. ترجمه رشید اصلانی، چاپ سوم، تهران: انتشارات آگاه.

الیاس‌زاده مقدم، نصرالدین. (۱۳۹۰). «بررسی و امکان سنجی جایگزینی الگوی برنامه‌ریزی ساختاری - راهبردی بالگوی برنامه‌ریزی جامع شهری در ایران: مطالعه ای تطبیقی - مقایسه‌ای». *مجله معماری و شهرسازی آرمان‌شهر*، سال دوم، شماره ۶: ۳۵-۴۸.

Bodlai, H., Kooshki Jahromi, A., & Akbari, M. (2011). Use of normative scenario-writing and innovative strategic knowledge management in the commercialization of creative ideas in the insurance industry. *The 18th National Conference and the 4th International Seminar on Insurance and Development*.

Gao, L., Durnota, B., Ding, Y., & Dai, H. (2012). An agent-based simulation system for evaluating gridding urban management strategies. *Knowledge-Based Systems*, 26, 174-184.

Godet, M. (2006). *Creating Future Scenario Planning as a Strategic Management Tool*. Preface by Joseph F. COATES, Translated by Adam Gerber and Kathryn Radford.

Leigh, D. (2000). Causal-utility decision analysis (CUDA): Quantifying SWOTs. *Annual-San Diego-Pfeiffer and Company-*, 2, 251-266.

Mahmoudi, B. (2010). Statistics and its role in policy making and decision-making from the foresight perspective. *Strategy Report*, 1(2), 123-140.

Maleki, A. (2006). Scenario-based planning: A way to reduce decision-making problems, *Yas Strategy*, (8): 73-112.

Rasoolimanesh, S. M., Badarulzaman, N., & Jaafar, M. (2011). Achievement to sustainable urban development using city development strategies (CDS): A comparison between cities alliance and the world bank definitions. *Journal of Sustainable Development*, 4(5), 151.

Rasoolimanesh, S. M., Badarulzaman, N., & Jaafar, M. (2012). City development strategies (CDS) and sustainable urbanization in developing world. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 36, 623-631.

Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., & Badarulzaman, N. (2014). Examining the contributing factors for the successful implementation of city development strategy in Qazvin City, Iran. *Cities*, 41, 10-19.

Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., Badarulzaman, N., & Ramayah, T. (2015). Investigating a framework to facilitate the implementation of city development strategy using balanced scorecard. *Habitat International*, 46, 156-165.

Varady, D. P. (2011). *John Kromer: Fixing broken cities: the implementation of urban development strategies*. Routledge, New York and London,

Zali, N. (2011). Forecasting of regional strategy and policy-making with a scenario-based approach, *Strategic Studies Quarterly*, 14(4): 33-54.

Zimmerman, J. (2008). From brew town to cool town: Neoliberalism and the creative city development strategy in Milwaukee. *Cities*, 25(4), 230-242.

مطالعه تطبیقی نقش مکان در اثر گذاری عوامل اقتصادی در نشاط شهروندان محلات شهر اهواز^۱

صفیه دامن باغ^{۱*}، ناهید سجادیان^۲

۱. دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۲. استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۴

چکیده

در شهر اهواز با ویژگی های خاص خود به لحاظ شهرنشینی و وضعیت اقتصادی (از جمله نقش مهم اقتصاد سیاسی نفت در جریان شهرنشینی و توسعه شهر اهواز به عنوان یک شهر نفت خیز) نشاط محیطی شهروندان، به عنوان یک مسئله ی مهم شناخته می شود که با توسعه روند شهرنشینی و افزایش مسائل و مشکلات شهری اهمیت آن روزبه روز بیشتر می شود. به گونه ای که این مسائل سلامت روانی، اجتماعی و به دنبال آن نشاط شهروندان را در معرض خطر قرار می دهد که این امر لزوم پرداختن به وضعیت نشاط شهروندان در اهواز را مشخص می نماید. نکته قابل توجه این است که تاکنون مطالعه ای به بررسی روند تأثیرگذاری متغیرهای اقتصادی بر روی نشاط شهروندان توأم با در نظر گرفتن تغییرات یک متغیر دیگر (متغیر مکان) نپرداخته است که مسئله اصلی پژوهش حاضر نیز همین مورد می باشد که این مهم با استفاده از رویکرد جغرافیای رفتاری و نقش مکان و محیط در اثرگذاری متغیرهای اقتصادی در نشاط شهروندان شهر اهواز صورت می پذیرد. پژوهش حاضر از نوع نظری-کاربردی و به لحاظ روش شناسی "توصیفی-تحلیلی" و در حیطه جغرافیای رفتاری است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه های مورد آزمون قرار گرفته شده از جمله پرسشنامه ۲۹ گویه ای استاندارد شادکامی آکسفورد و پرسشنامه محقق ساخته است. جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان شهر اهواز (اعم از زن و مرد) در محدوده سنی ۱۵ سال به بالا است که برابر با ۸۸۷۲۸۰ نفر از کل جمعیت شهر اهواز است. حجم نمونه نیز متناسب با جامعه آماری و بر اساس فرمول کوکران ۳۸۵ نفر و روش نمونه گیری نیز تصادفی ساده و در دسترس است. پرسش نامه ها در شش محله منتخب و متناسب با جمعیت آن ها توزیع و تکمیل گردید. نتایج پژوهش نشان داد که بین محلات مورد مطالعه از لحاظ اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان تفاوت معناداری وجود دارد و اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان براساس مکان های متفاوت، متغیر است. در واقع سطوح یکسان متغیرها و عوامل اقتصادی منجر به سطوح مختلف نشاط در بین محله های متفاوت می شود، که این امر مفهوم نابرابری سطح نشاط در سطح شهر اهواز را توجیه می نماید. در واقع عوامل محیط اقتصادی به واسطه تفاوت ها و نابرابری های فضایی و مکانی منجر به نابرابری سطح نشاط در بین شهروندان می شود. نتایج مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار AMOS نیز نشان داد که میزان اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی بر سطح نشاط شهروندان در محلات ششگانه مورد بررسی یکسان نبوده و از یک الگوی خاص پیروی نمی کند؛ بلکه متغیر مکان -یا تفاوت در سطح مکان ها- در این زمینه به عنوان متغیر واسطه ای نقش آفرینی می کند. در نهایت راه کارهای مناسب ارائه گردیده است.

کلید واژه ها: نشاط، عوامل اقتصادی، تفاوت مکانی، شهر اهواز.

^۱ این مقاله مستخرج از رساله دکتری تحت عنوان تحلیل جغرافیایی نشاط در شهر اهواز نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید چمران اهواز است.

* نویسنده مسئول: safiyeh_damanbagh@yahoo.com

ارجاع به این مقاله: دامن باغ، صفیه، سجادیان، ناهید. (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی نقش مکان در اثرگذاری عوامل اقتصادی در نشاط شهروندان محلات شهر اهواز. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۲(۴)، ۶۹-۹۴.

مقدمه و بیان مسأله

احساس نشاط یکی از مهم‌ترین احساسات و نیازهای روحی - روانی انسان است که در مجموعه زندگی او اثرات مثبتی دارد و به عنوان یک هدف متعالی، تمامی تلاش انسان به ویژه در محیط‌های شهری متوجه به دست آوردن آن است (اکبرزاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۸). نشاط از آن دسته متغیرهایی است که متأثر از عوامل مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی است و لذا یک مفهوم تک بعدی محسوب نمی‌شود اما تمرکز این پژوهش بر روی تأثیر عوامل اقتصادی بر احساس نشاط است. از زمان ارسطو جستجوی نشاط انسان‌ها، برای فیلسوفان جذاب بوده است و بعد از آن اقتصاددانانی نظیر جرمی بنتهام^۱ و جان استوارت میل^۲ و آدام اسمیت^۳ نیز بر اهمیت نشاط تأکید داشته‌اند. بنتام به عنوان نماینده مکتب «اصلت فایده» اعتقاد داشت در هر لحظه بایستی در بین انواع امکانات چیزی را برگزید که به افراد بیشتری لذت رساند و در این میان فعالیت اقتصادی هدف نهایی بشر نیست؛ بلکه ابزاری برای زندگی شاد و سعادت‌مند است (نادمی و جلیلی کامجو، ۱۳۹۷: ۲).

امروزه در مباحث اقتصادی مفاهیم جدیدی همانند شادی و نشاط ظهور یافته است این در حالی است که در تحلیل‌های اقتصادی از جمله اقتصاددانان نئوکلاسیک عواملی همانند پول، دارایی و مصرف مورد تأکید بود (Graham, 2011: 33؛ جعفری، ۱۳۹۵: ۶۸). اقتصاد شادکامی مطالعه تئوریکی و کمی شادی و نشاط، عاطفه مثبت و منفی، بهزیستی، کیفیت زندگی، رضایت از زندگی و مفاهیم مرتبط است که اقتصاد را با زمینه‌های دیگر نظیر روان‌شناسی، بهداشت و جامعه‌شناسی ترکیب می‌کند؛ چراکه نشاط علاوه بر اینکه پدیده‌ای روان‌شناختی و اجتماعی است، یک پدیده مادی نیز می‌باشد که باید آن را از دیدگاه مادی بررسی و تحلیل کرد (منصف و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷).

تاکنون اقتصاددانان زیادی به ارزیابی چگونگی تأثیرگذاری عوامل اقتصادی نظیر درآمد، ثروت و اشتغال، بیکاری، تورم و غیره بر روی نشاط افراد پرداخته‌اند. متغیر سطح درآمد از جمله متغیرهای مهمی است که اثرگذاری مثبت آن بر روی سطح رفاه و نشاط شهروندان در مطالعات اقتصادی از جمله در مطالعات فری و استوتزر^۴ (۲۰۰۲) و ساکس^۵ و همکاران (۲۰۱۲) مورد تأکید بوده است؛ چراکه برخورداری از سطح درآمد مناسب، توانایی افراد را برای تأمین نیازهای زندگی و خدمات رفاهی بالا می‌برد. همچنین یکی از متغیرهای تأثیرگذار در سرمایه‌ی اقتصادی، اشتغال و وضعیت شغلی افراد است. در واقع اشتغال یک موقعیت ثابت درآمدی را برای افراد به وجود می‌آورد. ادبیات گستره‌ای در ارتباط با نشاط و اشتغال وجود دارد. بیکار بودن نیز توسط اکثریت اقتصاددانان یک وضعیت مشکل و سخت در نظر گرفته شده است. دیتلا و همکاران (۲۰۰۶)، استدلال می‌کردند که شواهدی وجود دارد که بیکاری منبع اقتصادی بزرگی در ناراحتی و اضطراب انسان است. وجود بیکاری در جامعه، حتی برای کسانی که به کار اشتغال دارند، استرس‌آور و شادمانی زداست (Ditella & Macculloch, 2006: 26). بلنچ فلور^۶ (۱۹۹۱) یکی از دلایل این امر را ترس از بیکار شدن می‌داند (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲۳).

دیتلا و همکاران (۲۰۰۱) دریافتند که نشاط اظهار شده توسط افراد بیکار خیلی پایین‌تر از افراد شاغل با ویژگی‌های مشابه است (Ditella et al, 2001: 336). فری و استوتزر (۲۰۰۲) نیز به نتایج مشابهی رسیدند (Frey & Stutzer, 2002: 15). در واقع می‌توان گفت، بیکاری و ترس از بیکاری از عوامل مؤثر در عدم نشاط افراد است. زمانی که در یک

۱. Jeremy Bentham

۲. John Stuart Mill

۳. Adam Smith

۴. Frey & Stutzer

۵. Sacks

۶. Blanchflower

جامعه افراد زیادی در تأمین شغل برای خود دچار مشکل و نگرانی باشند این احساس نگرانی و ترس حتی در افرادی که دارای شغل هستند نیز تسری می‌یابد و این افراد نیز دچار احساس ناامنی و نگرانی در رابطه با بی‌ثباتی شغلی می‌شوند (Ruprah & Luengas, 2001:61). وجود تورم و نگرانی در مورد افزایش قیمت‌ها نیز می‌تواند به عنوان یک عامل مهم و اثرگذار دیگر در کاهش سطح نشاط شهروندان باشد (Romer, 2011:5).

وجود تورم در جامعه به واسطه‌ی افزایش احساسات منفی مانند نگرانی، نارضایتی و احساس ناامیدی در بین همه قشرها و گروه‌های جامعه به ویژه گروه‌های کم درآمد که قدرت خرید پایین‌تری دارند، اثر منفی بر سطح شادمانی و نشاط دارد (جعفری، ۱۳۹۵: ۷۲). با توجه به آنچه که بیان شد در اکثر مطالعات انجام شده تاکنون، تأثیر متغیرهای اقتصادی روی نشاط، به صورت خطی مورد بررسی قرار گرفته است و مطالعاتی که رابطه غیرخطی برخی از متغیرها را روی نشاط تحلیل کرده‌اند، اندک هستند.

نکته قابل توجه این است که تاکنون مطالعه‌ای به بررسی روند تأثیرگذاری متغیرهای اقتصادی بر روی نشاط شهروندان توأم با در نظر گرفتن تغییرات یک متغیر دیگر (متغیر مکان) نپرداخته است که مسئله اصلی پژوهش حاضر نیز همین مورد می‌باشد که این مهم با استفاده از رویکرد جغرافیای رفتاری و نقش مکان و محیط در اثرگذاری متغیرهای اقتصادی در نشاط شهروندان صورت می‌پذیرد. در علم جغرافیا به رابطه متقابل انسان و محیط پرداخته می‌شود و مبحث نشاط از جمله مباحثی است که در نوع رابطه مثبت با محیط از سوی انسان اثرگذار است. بحث نشاط در جغرافیا در حیطه جغرافیای رفتاری که محصول ورود اندیشه‌های روان‌شناسی به حیطه مباحث جغرافیایی است، مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ چرا که در مورد اهمیت ادراک، خلاقیت، تفکر و عقاید مردم که در فرموله کردن دیدگاه‌های آن‌ها نسبت به محیط و در نتیجه در نحوه‌ی روابطشان با محیط تأثیر می‌گذارد، تأکید دارد (پوراحمد، ۱۳۹۲: ۱۷۷). جغرافیای رفتاری به مطالعه احساس و ادراک انسانی از مکان و محیط می‌پردازد (احمدی، ۱۳۹۵: ۴۳).

بنابراین در تحلیل رفتارگرایی در جغرافیای شهری، تأثیر محیط شهری در رفتار و فعالیت گروه‌های مختلف شهری بررسی می‌شود، هم‌چنین در زمینه‌ی شیوه‌هایی که در آن، مردم ادراک می‌کنند، سپس واکنش مطلوب نشان می‌دهند و در نهایت در محیط‌شان تأثیر می‌گذارند به بررسی می‌پردازد. در واقع در این دیدگاه جغرافیایی، تأکید و گفتمان میان صورت ذهنی، جامعه و فضا مورد توجه می‌باشد (شکوئی، ۱۳۹۱: ۱۱۱).

پراکندگی جغرافیایی نیز از ارکان مهم و عمده‌ی مطالعات جغرافیایی است و به فهم و ادراک و بررسی خصوصیات و موقعیت‌های جغرافیایی کمک می‌کند. چگونگی قرارگیری عناصر، پدیده‌ها، نقاط و مکان‌ها بر روی سطح کره-ی زمین پراکندگی یا توزیع فضایی^۱ نامیده می‌شود (پوراحمد، ۱۳۹۲: ۱۰۳).

از نظر هستی‌شناسی تأکید جغرافیا بر پراکندگی‌هاست؛ یعنی پراکندگی پدیده‌های عینی یا ذهنی (همانند نشاط) را مطالعه می‌کند. در واقع جغرافیا همه‌ی هستی‌های عینی و ذهنی را در چهارچوب پراکندگی مطالعه می‌کند و کار مطالعه‌ی جغرافیایی یا تحلیل فضایی شرح ساختار پراکندگی‌هاست. تاکنون مطالعه‌ی علمی نشاط غالباً به عنوان بخشی از مطالعات مربوط به رفاه شناخته شده است، اما ارتباط آن با تحلیل‌های جغرافیایی کمیاب است. بنابراین با توجه به اهمیت این موضوع، درک و اندازه‌گیری نشاط و رفاه ذهنی از بعد جغرافیایی یک کار منحصر به فرد است. چراکه علاوه بر عوامل مختلف روان‌شناختی و اجتماعی و غیره تعدادی عوامل جغرافیایی نیز وجود دارد که بر روی احساس نشاط شهروندان تأثیر می‌گذارند. بر این اساس یک رویکرد جغرافیایی جامع برای بررسی نشاط و رفاه ذهنی و به منظور پاسخ به این که نشاط و رفاه ذهنی ممکن است بر اساس کدام یک از عوامل "فردی" (به عنوان مثال وضعیت اشتغال) وضعیت خانوار (مثلاً درآمد خانوار) و یا به طور گسترده‌تر (محیط اجتماعی-اقتصادی) و یا موقعیت و شرایط زندگی فرد باشد و هم‌چنین برای تعیین اهمیت نسبی چنین خصوصیات در کشورهای مختلف و در داخل مناطق و شهرها در یک کشور، ضروری است (Brereton

¹. Spatial Distribution

et al, 2008:387; Carbonell & Gowdy, 2007: 510; Mitchell & Popham, 2008:1656) بنابرین بسیار مهم است که در مطالعات این موضوع به طور کامل درک شود که چرا و چگونه محل یا مکانی که یک فرد زندگی می‌کند ممکن است سطح نشاط او را تحت تأثیر قرار دهد، یا به عبارت دیگر، اینکه چگونه مکان و فضا بر روی میزان احساسات مردم آن اثر می‌گذارد، مورد بررسی قرار گیرد (Ballas & dorling, 2013: 469). علاوه بر این باید بررسی شود که آیا ویژگی‌ها و عوامل خاصی از مکان باعث می‌شود که ساکنان آن خوشحال و خرسند یا ناراضی، ناامید و افسرده باشند و با توجه به این عوامل بین مکان‌ها از نظر سطح شادی و نشاط تفاوتی وجود دارد (Ballas & Tranmer, 2012: 72).

در شهر اهواز، با ویژگی‌های خاص خود به لحاظ شهرنشینی و وضعیت اقتصادی (از جمله نقش مهم اقتصاد سیاسی نفت در جریان شهرنشینی و توسعه شهر اهواز به عنوان یک شهر نفت خیز) نیز نشاط محیطی شهروندان، به عنوان یک مسئله‌ی مهم شناخته می‌شود که با توسعه روند شهرنشینی و افزایش مسائل و مشکلات شهری اهمیت آن روزبه‌روز بیشتر می‌شود. به گونه‌ای که این مسائل سلامت روانی، اجتماعی و به دنبال آن نشاط شهروندان را در معرض خطر قرار می‌دهد که این امر لزوم پرداختن به وضعیت نشاط شهروندان در اهواز را مشخص می‌نماید. در این راستا پژوهش حاضر به طور مشخص در پی پاسخگویی به این سؤال است که نقش مکان زندگی (تفاوت مکانی) در اثربخشی نشاط شهروندان از عوامل و شرایط اقتصادی چگونه است؟

مبانی نظری پژوهش

برای مدت طولانی، اقتصاددانان به طور گسترده‌ای مطالعه خوشبختی و نشاط و علل آن را نادیده گرفته بودند و بیشتر تحقیقات تجربی در مورد اندازه‌گیری و عوامل تعیین‌کننده شادی و نشاط توسط روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و دانشمندان علوم سیاسی صورت می‌گرفت. اما در سال‌های اخیر، تعداد زیادی از اقتصاددانان تأثیر شرایط اقتصادی بر میزان رضایت از زندگی و نشاط را در قالب رفاه ذهنی را که به صورت خود گزارش شده است، بررسی می‌کنند (Stanca, 2008:2). در ادامه دیدگاه برخی اقتصاددانان در ارتباط با نشاط بیان شده است.

دیدگاه بنتهام

در قرن هجدهم (۱۷۸۹-۱۹۸۳م) جرمی بنتهام^۱ و عده‌ای دیگر اعلام کردند که هدف سیاست عمومی باید افزایش نشاط و سعادت در جامعه باشد. بنام استدلال کرد که تمام اقدامات انسانی باید با هدف تولید بیش‌ترین شادی و نشاط برای بیشترین تعداد افراد باشد (Ballas & dorling, 2013:166).

از این رو علم اقتصاد حول بررسی سعادت و نشاط در جامعه تحول پیدا کرد. بنتهام از شادی و نشاط تبیین اقتصادی به دست می‌دهد. او فقدان نشاط را با متغیرهای اقتصادی (توزیع ثروت و درآمد) تبیین می‌کند. لذا در قالب تحلیل‌های اقتصادی می‌توان وجود افسردگی عمومی در سطح جامعه را به عواملی چون؛ عدم اشتغال و بیکاری، نبود درآمد مناسب، رفاه عمومی پایین، بی‌عدالتی اقتصادی، فقدان شایسته‌سالاری بوروکراتیک در جامعه و نظایر آن نسبت داد. پس هر چه میزان درآمدهای عمومی بیشتر باشد به همان اندازه شادی و نشاط بیشتر خواهد بود (قرائی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴).

¹. Jeremy Bentham

دیدگاه ویلکینسون و پیکت^۱

ویلکینسون (۱۹۹۷) نیز استدلال کرده است که نابرابری درآمد در مناطق کوچک (مانند خیابان‌ها، بخش‌ها و یا حتی شهرهای کوچک) بازتابی از جدایی‌گزینی سکونتگاه‌ها از نظر فقیر و غنی است. او بیان می‌کند که اگر مردم از نظر سلامت و رفاه مادی در محله‌های فقیرتر محروم هستند نه به خاطر نابرابری در محله‌های خودشان بلکه به دلیل آنکه در رابطه با جامعه گسترده‌تر در سطح ملی اندازه‌گیری می‌شوند به عنوان محروم شناخته می‌شوند (Ballas & dorling, 2013:172). ویلکینسون و پیکت (۲۰۰۹) نیز شواهدی ارائه می‌دهند که نشان می‌دهد سیاست‌های اجتماعی و اقتصادی که بر توزیع درآمد یک جامعه تأثیر می‌گذارد، می‌تواند تفاوت‌های زیادی را در سلامت روانی و اجتماعی کل جمعیت این جامعه ایجاد کند. به طوری که پایین بودن میزان نابرابری درآمد، منجر به جوامع با انسجام بیشتر، اعتماد و همکاری بیشتر و کاهش استرس و فشارهای روانی و اجتماعی می‌شود (Ballas et al, 2016:2).

دیدگاه ریچارد استرلین^۲

ادبیات مربوط به اقتصاد و نشاط در اوایل دهه ۱۹۷۰ با کار محققان و پیشگامانی همانند ریچارد استرلین، توسعه پیدا کرد. ریچارد استرلین یکی از نخستین اقتصاددانانی بود که رابطه بین ارزیابی شخصی از نشاط و درآمد را مورد بررسی قرار داد (Brereton et al, 2008:386). وی در مقاله‌ی خود در سال ۱۹۷۴، با عنوان "آیا رشد اقتصادی سرنوشت انسانی را بهبود می‌دهد؟" بر اساس برخی شواهد تجربی، در مورد عواملی که به نشاط کمک می‌کنند، بحث کرد. با استفاده از پیمایش‌های نشاط از ۱۹ کشور، استرلین دریافت که در یک کشور معین، افراد با درآمد بالا احتمال بیشتری دارد که شادی‌شان را گزارش کنند. به علاوه استرلین دریافت که نشاط در ایالات متحده علی‌رغم افزایش گسترده‌ی میانگین درآمد واقعی شخصی، راکد و ایستا باقی مانده بود. با استفاده از این الگو، افراد ثروتمندتر در هر زمان معین، شادی بزرگ‌تری را گزارش کرده‌اند. این مسئله به تناقض استرلین شهرت یافته است.

بر اساس دیدگاه این اقتصاددان، افرادی که در تأمین هزینه‌ها و نیازهای زندگی‌شان توانایی کافی دارند، بعد از به دست آوردن حد معینی از ثروت و درآمد، نقش و اثرگذاری درآمد در سطح نشاط آن‌ها اهمیت کمتری دارد و نشاط آن‌ها به عوامل دیگری بستگی دارد (نیلی و همکاران، ۱۳۹۴:۲۷).

دیدگاه آرگایل^۳ و داینر^۴

بر اساس دیدگاه آرگایل (۱۹۹۹) تغییر در سطح درآمد شهروندان منجر به تغییر سطح نشاط آنان می‌شود و در این میان افرادی که در گروه‌های سطح پایین درآمدی نسبت به افرادی که در گروه‌های با سطح درآمد بالاتر قرار دارند بیشتر از متغیر سطح درآمد اثر می‌پذیرند (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰:۱۶۰). بنابراین می‌توان استنباط کرد که سرمایه‌ی اقتصادی علی‌رغم تصور و خیال اولیه، منجر به نشاط بیشتر نمی‌شود. به عبارت دیگر، درآمد و ثروت می‌تواند به عنوان عوامل تأثیرگذار بر نشاط عمل کند ولی تداوم و استمرار آن به متغیرهای مهم دیگر وابسته است.

از نظر آرگایل یکی از اثرات و نمودهای بارز بیکاری، وجود نگرانی‌ها و پایین آمدن سطح شادکامی افراد در دنیای مدرن است به طوری که رفاه، کیفیت زندگی و روحیات شهروندان (پایین آمدن احساس عزت نفس) به خصوص در افراد بیکار را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد (خورسندی و علی بابایی، ۱۳۹۵:۱۱). به اعتقاد داینر وقتی افراد در زندگی برای

۱. Wilkinson & Pickett

۲. Richard Easterlin

۳. Argyle

۴. Diener

تأمین نیازهای اولیه مانند غذا، مسکن و امنیت که از منابع اصلی و پایه‌ای نشاط هستند برخوردار باشند، درآمد و ثروت در مرتبه‌های بعدی اهمیت برای نشاط قرار می‌گیرد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۲۲).

دیدگاه مارکس

کارل مارکس (۱۸۴۷) اهمیت نسبی موقعیت اجتماعی از طریق تاثیر نابرابری و مقایسه‌های اجتماعی بر رفاه انسان را در یک زمینه عدالت اجتماعی شناسایی کرد. همچنین وی معتقد است وضعیت نشاط افراد جامعه به وسیله موقعیت‌های مادی تحت تاثیر قرار می‌گیرد و بیان می‌کند که "وضعیت عینی و مادی زندگی، رفاه و سعادت را به ارمغان می‌آورد".

سطح درآمد به همراه توزیع متناسب و عادلانه پول و ثروت و همچنین برخورداری و دسترسی قشرهای مختلف جامعه از سطح درآمد مناسب باعث احساس خوشایند و در پی آن احساس نشاط شهروندان می‌شود. چرا که با از بین بردن اختلاف سطح و تفاوت بین قشرهای مختلف از لحاظ سطح درآمد و رفاه، می‌توان فرصت‌های برابر را برای همه اقشار جامعه فراهم کرد (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۵). بسیاری از مطالعات تجربی که اثرات مقایسه در رابطه با نشاط را بررسی کرده‌اند بر درآمد نسبی (درآمد یک فرد را در رابطه با درآمد دیگران) و رتبه درآمدی آن‌ها متمرکز شده‌اند. منطق در اینجا این است که درآمد وسیله برقراری ارتباط وضعیت نسبی در یک سلسله مراتب اجتماعی است (Layard, 2005; 13) و در نتیجه موقعیت فرد از نظر توزیع درآمد نیز یک شاخص برای ارزیابی آن‌ها می‌باشد.

رفاه ذهنی و اقتصاد شادکامی^۱

یکی از رویکردهای جدید اقتصادی که به صورت ترکیبی از علم اقتصاد و روان شناسی بهره گرفته است، رویکرد اقتصاد شادکامی است که هدف آن برخلاف رویکردهای قبلی که رفاه را به صورت عینی در نظر می‌گرفتند، این رویکرد ارزیابی رفاه افراد را به صورت یک موضوع ذهنی معرفی می‌کند (DiTella & MacCulloch, 2006: 27). بنابراین اکثر اقتصاددانان در مطالعات خود در زمینه‌ی رفاه ذهنی به این مسئله پرداخته‌اند که آیا همزمان با رشد اقتصادی و افزایش درآمد، رفاه ذهنی افراد نیز افزایش یافته است یا خیر؟ در برخی مطالعات مشخص شده است که میزان رفاه ذهنی افرادی که دارای سطح درآمد بالاتر بوده‌اند نسبت به افراد با سطح درآمد پایین‌تر، بالاتر بوده است این در حالی است که با گذشت زمان افراد با سطح درآمد بالاتر بیان کرده‌اند که درآمد بیشتر باعث نشاط بیشتر آن‌ها نشده است (Blanchflower & Oswald, 2004: 1360). برای شناسایی عوامل اقتصادی که بر میزان نشاط شهروندان تأثیرگذار هستند از مطالعات گذشته و مبانی نظری استفاده شده است که در جدول (۲) این عوامل از دیدگاه پژوهشگران و نظریه پردازان آورده شده است.

جدول ۲: عوامل اقتصادی اثرگذار بر سطح نشاط شهروندان بر اساس مطالعات پژوهشگران و مبانی نظری					
پژوهشگر/نظریه پرداز	میزان درآمد	شغل و کیفیت شغلی	بیکاری	تورم	بی‌ثباتی اقتصادی کلان
دی تلا و مک کولای (۲۰۰۶)	×		×		نابرابری سطوح درآمدی و فقر
استنکا (۲۰۰۸)	×		×		
گراهام (۲۰۰۹)		×			

¹. Economics of happiness

گاندلمن و هرناندز موریلو (۲۰۰۹)	×	×		
بکچتی و همکاران (۲۰۱۰)	×	×		
روپراه و لیوانگاس (۲۰۱۱)	×	×		
جیانگ و همکاران (۲۰۱۲)	×			
ماریلو و کیوموس (۲۰۱۲)	×	×		
بلانچفلور و همکاران (۲۰۱۴)	×	×		
آگان، سینک و اورهان (۲۰۱۶)	×	×		
ریس (۲۰۱۷)	×			
گوریف و ملنیکف (۲۰۱۸)	×			
دهقانی و همکاران (۱۳۹۰)	×			
افشاری و دهمرده (۱۳۹۳)	×			
محمدیان و همکاران (۱۳۹۴)	×	×		
خورسندی و علی بابایی (۱۳۹۵)	×	×		
نادمی و جلیلی کامجو (۱۳۹۷)	×			
جلیلی کامجو و نادمی (۱۳۹۸)	×			
منصف و همکاران (۱۳۹۸)	×	×	×	
جرمی بنتهام (۱۹۸۳-۱۷۸۹م)	×	×	×	×
ویلکینسون و پیکت (۲۰۰۹)	×			
ریچارد استرلین (۱۹۷۰)	×			
آرگایل (۱۹۹۹)	×			
کارل مارکس (۱۸۴۷)	×			
اقتصاد شادکامی	×			

منبع: مطالعات نگارندگان

پیشینه‌ی پژوهش

در رابطه با با بحث عوامل اقتصادی و نشاط مطالعات خارجی و داخلی متعددی صورت گرفته و از زوایای گوناگونی به بحث شادی و نشاط پرداخته‌اند که برخی از آن‌ها در جدول (۱) آمده است.

جدول ۱: پیشینه‌ی مطالعات خارجی و داخلی متعدد مرتبط با بحث عوامل اقتصادی و نشاط

پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	خلاصه‌ای از نتیجه پژوهش
دی تلا و مک کولای ^۱	۲۰۰۶	کاربردهای داده‌های شادی در اقتصاد	سطح رضایتمندی و نشاط افراد در زندگی متأثر از سطح درآمد آن‌هاست، این در حالی است که بیکاری و تورم به عنوان دو عامل بازدارنده و کاهش دهنده سطح رضایت و نشاط افراد شناسایی می‌شوند.
استنکا ^۲	۲۰۰۸	بررسی الگوی فضایی رفاه ذهنی و نشاط	ناهمگونی فضایی در توزیع وضعیت درآمد و بیکاری میان کشورهای مختلف با احساس نشاط و خوشبختی ارتباط دارد.
گراهام ^۳	۲۰۰۹	نگاهی به تحقیقات صورت گرفته در خصوص عوامل نشاط در بخش‌های مختلف جهان	با مقایسه عوامل مختلف اثرگذار در نشاط افراد در نقاط مختلف جهان مشخص شد که تفاوت و ناهمگونی در سه عامل زمینه‌ها و ساختارهای اقتصادی، وضعیت بازار کار و وضعیت آموزشی منجر به تفاوت در سطح نشاط در بخش‌های مختلف جهان شده است.
گاندلمن و هرناندز	۲۰۰۹	بررسی اثر بیکاری و تورم بر شادی	وجود عواملی مانند تورم و بیکاری در جامعه باعث می‌شود تا افراد نسبت به

^۱. Di Tella & MacColloch^۲. Stanca^۳. Graham

موریلو ^۱	ادراک شده فردی	تأمین امکانات و منابع رفاهی خود در زندگی نگرش مثبتی نداشته باشند و در ایجاد این احساس ناخوشایند نقش بیکاری نسبت به تورم بالاتر است.
بیکپتی ^۲ و همکاران	۲۰۱۰	سنجش دیدگاه‌های اقتصاد شادکامی با رویکردی به اثرات بیکاری و بی‌ثباتی و افزایش قیمت‌ها بر سطح رفاه
روپیرا و لیوانگاس ^۳	۲۰۱۱	سنجش نقش تورم و بیکاری در سطح نشاط مردم کشورهای آمریکای لاتین
ماریلیو و کیوهوس ^۴	۲۰۱۲	بررسی نقش عوامل اقتصادی، شغلی و جمعیت شناختی بر رفاه ذهنی کشورهای در حال توسعه
بلانچفلور ^۵ و همکاران	۲۰۱۲	مقایسه اثر بیکاری و تورم بر شادی در کشورهای اروپایی
آگان ^۶ و همکاران	۲۰۱۶	سنجش و مقایسه نقش عوامل اقتصادی سه گانه بیکاری، تورم و درآمد سرانه بر سطح شادکامی
ریس ^۷	۲۰۱۷	اثر نابرابری درآمد روی شادی و نشاط چیست؟
گوریف و ملنیکف ^۸	۲۰۱۸	بررسی همگرایی شادی و نشاط در کشورهای در حال گذار
دهقانی و همکاران	۱۳۹۰	بررسی تأثیر سرمایه اقتصادی بر شادی جوانان
افشاری و دهمرده	۱۳۹۳	بررسی اثر متغیرهایی همچون فقر، نابرابری و شاخص توسعه انسانی بر شادکامی در کشورهای منتخب جهان
محمدیان و همکاران	۱۳۹۴	تحلیل عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر شادی (یک تحلیل اقتصادسنجی با در

۱. Gandelman & Hernandez- Murillo

۲. Becchetti

۳. Ruprah & Luengas

۴. Marilou and Kiohos

۵. Blanchflower

۶. Agan, Sevinc and Orhan

۷. Reis

۸. Gurive & Melnikov

اقتصادی نیز سطح درآمد به عنوان عامل افزایش دهنده و بیکاری به عنوان عامل کاهشده سطح نشاط شناخته می‌شوند.	نظر گرفتن محدودیت‌های مذهبی)		
میزان اثرگذاری عوامل اقتصادی بیکاری و تورم با توجه به شرایط کشورهای مختلف از جمله ایران متفاوت بوده است و بیکاری نسبت به تورم در کاهش سطح نشاط نقش مؤثرتری داشته است.	بیکاری بدتر است یا تورم؟ مقایسه اثر بیکاری و تورم بر شادی	۱۳۹۵	خوهرسندی و علی بابایی
فقر مطلق و نسبی تأثیر مثبت و معنادار بر نابرابری شادی در جامعه ایران داشته است.	ارزیابی تأثیر فقر مطلق و نسبی بر نابرابری شادی در ایران	۱۳۹۷	نادمی و جلیلی کامجو
نابرابری توزیع درآمد تأثیر غیرخطی آستانه‌ای بر نابرابری شادی دارد به طوری که نظریه هرم معکوس مزو مبنی بر تأثیر نابرابری درآمدی در مقاطع بالای هرم معکوس بر شادی تایید شد.	ارزیابی رابطه بین نابرابری درآمد و نابرابری شادی، مطالعه موردی: ایران	۱۳۹۸	جلیلی کامجو و نادمی
نتایج پژوهش، رابطه شادی با درآمد سرانه، سلامت، مصرف، مخارج دولتی و آزادی اقتصادی را مثبت و رابطه شادی با نابرابری درآمد، تورم و بیکاری را منفی نشان می‌دهد.	بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر شادی در کشورهای منتخب: رهیافت رگرسیون آستانه‌ای پانل	۱۳۹۸	منصف و همکاران

منبع: مطالعه و گردآوری نگارندگان

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع نظری-کاربردی و به لحاظ روش‌شناسی "توصیفی-تحلیلی" است. مهم‌ترین بخش توصیفی مطالعه حاضر گردآوری متغیرهای تبیین‌کننده نشاط با استفاده از روش اسنادی و کتابخانه‌ای است. در این راستا، متغیرهای کلیدی و تبیین‌کننده نشاط از منابع و پیشینه‌ی مربوط به موضوع استخراج و گردآوری گردید. از آنجایی که نشاط با چگونگی نگرش و داوری فرد درباره نحوه گذران زندگی‌اش مرتبط است و این نوع داوری متأثر از ادراکات شخصی فرد و تجربه احساسات و عواطف مثبت است که بر سبک تبیین، قضاوت و تصمیم‌گیری او اثر می‌گذارد، بنابراین موضوع نشاط در حیطه جغرافیای رفتاری مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

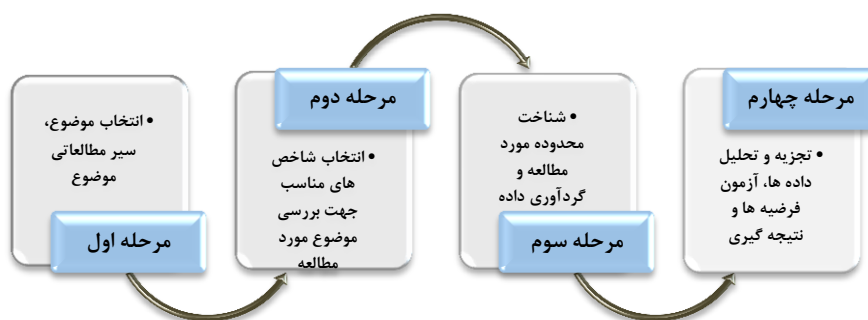
برای سنجش مباحث ذهنی رویکردها و روش‌های مختلفی وجود دارد و با توجه به اینکه موضوع نشاط در حیطه جغرافیای رفتاری است، ابزار اصلی دستیابی به اطلاعات استفاده از پرسشنامه است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه‌های مورد آزمون قرار گرفته شده از جمله پرسشنامه ۲۹ گویه‌ای استاندارد شادکامی آکسفورد^۱ و پرسشنامه محقق ساخته است^۲. جامعه آماری پژوهش نیز شامل شهروندان شهر اهواز (اعم از زن و مرد) در محدوده سنی ۱۵ سال به بالا است که برابر با ۸۸۷۲۸۰ نفر از کل جمعیت شهر اهواز است. ولی برای سهولت سنجش و همچنین انجام مطالعات در نهایت شش محله از شهر اهواز به عنوان نمونه‌های موردی انتخاب و جمعیت آن‌ها به عنوان جامعه هدف پژوهش مورد مطالعه قرار گرفت. حجم نمونه نیز متناسب با جامعه آماری و بر اساس فرمول کوکران^۳، با سطح اطمینان ۹۵ درصد و پیش برآورد واریانس ۲۵ درصد و دقت احتمالی مطلوب ۵ درصد تعداد ۳۸۵ پرسشنامه برآورد گردید که به نسبت حجم جمعیت محلات مورد مطالعه از کل جامعه هدف برای هر محله محاسبه شد. روش نمونه‌گیری نیز تصادفی ساده و در دسترس است و به نحوی بوده است که تا حد امکان تمامی گستره محلات مورد بررسی به شیوه حضوری و مراجعه مستقیم مورد پوشش قرار گیرد. جهت تحلیل داده‌ها و اطلاعات به دست آمده در محیط نرم افزار spss از روش‌های آماری مختلفی از جمله

۱. Oxford Happiness Inventory

۲. این پرسشنامه را آرگایل و لو در سال ۱۹۸۹ میلادی تهیه کردند و ضریب آلفای ۰/۹۰ را با ۱۳۴۷ آزمودنی به دست آوردند. پایایی این پرسشنامه در پژوهش‌های متعددی که تاکنون انجام گرفته مورد تأیید قرار گرفته است. بررسی پایایی صوری این پرسشنامه نشان داده است که این پرسشنامه توانایی سنجش نشاط را بر اساس مؤلفه‌های آن در ایران را داراست. در این راستا برای سنجش سطح نشاط شهروندان اهواز از این پرسشنامه استفاده شده است.

۳. Cochran Formula

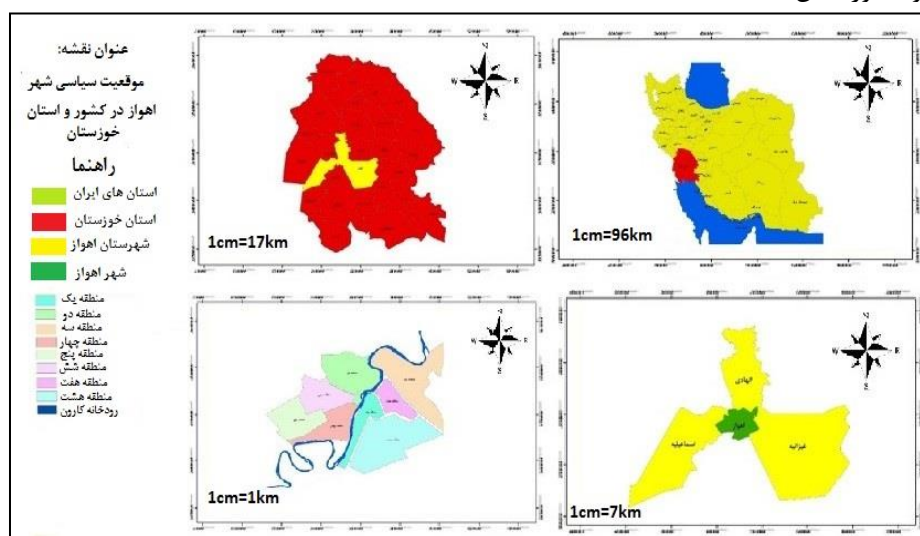
آزمون تی مستقل^۱ و تحلیل واریانس یک راهه^۲ و همچنین از مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار AMOS استفاده شده است. همچنین از نرم افزار GIS و Excel نیز بهره گرفته شده است. در شکل (۱) فرایند انجام پژوهش نشان داده شده است.



شکل ۱: فرایند انجام پژوهش ترسیم: نگارندگان

معرفی محدوده مورد مطالعه

قلمرو جغرافیایی پژوهش حاضر، شهر اهواز می‌باشد. شهر اهواز مرکز استان خوزستان است و جمعیت آن طبق آمار رسمی سال ۱۳۹۵ برابر ۱۱۸۴۷۸۸ نفر می‌باشد، که به‌عنوان هفتمین شهر پرجمعیت ایران به‌شمار می‌آید (محمدی ده چشمه و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۳). اهواز در موقعیت جغرافیایی ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی، در بخش جلگه‌ای خوزستان و با ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا واقع شده است. شهر اهواز براساس آخرین مستندات (سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵) و آخرین منطقه بندی شهرداری، دارای ۸ منطقه شهری، ۳۴ ناحیه و ۱۲۴ محله می‌باشد (معاونت برنامه‌ریزی شهرداری اهواز، ۱۳۹۶: ۶). در شکل (۲) موقعیت و جایگاه شهر اهواز در تقسیمات سیاسی استان و کشور نشان داده شده است.



شکل ۲: موقعیت و جایگاه شهر اهواز در تقسیمات سیاسی استان و کشور

¹ . Independent-Sample T Test

² . One-Way ANOVA

برای تحلیل جغرافیایی از روش تحلیل تطبیقی استفاده شده است و لذا شش محله به عنوان نمونه‌های موردی انتخاب شده است. برای انتخاب محله‌های هدف، در ابتدا محلات شهر اهواز براساس شاخص‌های مکانی شامل جمعیت (مانند اشتغال و بیکاری و ...)، سطح کیفیت زندگی (الگوی گذران اوقات فراغت، امنیت و ...)، قشربندی اجتماعی (سطح تحصیلات، وضعیت مسکن و ...) سطح‌بندی شد و در نهایت شش محله شهرک نفت و کیانپارس (به عنوان نماینده محلات سطح یک یا توسعه‌یافته)، محله عامری و گیت بوستان (به عنوان نماینده محلات سطح دو یا متوسط) و محله منبع آب و کوی علوی (به عنوان نماینده محلات سطح سه یا سطح توسعه پایین) برای مطالعه انتخاب شدند. همچنین انتخاب محله‌ها به گونه‌ای بوده است که توزیع و پراکندگی آن‌ها گستره جغرافیایی و مناطق شهر اهواز را پوشش می‌دهد. در جدول (۳) مشخصات محلات مورد مطالعه نشان داده شده است.

جدول ۳: مشخصات محلات مورد مطالعه

محله	منطقه	جمعیت	مساحت (هکتار)	سطح
شهرک نفت	۳	۶۴۲۹	۴۹۸	یک
کیانپارس	۲	۴۶۷۶۲	۴۰۷	یک
گیت بوستان	۴	۷۱۳	۷۲	دو
عامری	۷	۴۴۹۴	۳۷	دو
منبع آب	۷	۲۷۹۹۱	۱۱۷	سه
کوی علوی (شلنگ آباد)	۶	۴۷۹۷۸	۷۰۳	سه

منبع: (معاونت برنامه‌ریزی و توسعه شهرداری اهواز، ۱۳۹۶)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این مرحله از پژوهش به ارزیابی وضعیت عوامل محیط اقتصادی و سطح نشاط شهروندان در محلات مورد مطالعه شهر اهواز پرداخته شده است. یکی از متغیرهای تأثیرگذار در سرمایه‌ی اقتصادی، اشتغال و وضعیت شغلی افراد است. در واقع اشتغال یک موقعیت ثابت درآمدی را برای افراد به وجود می‌آورد. ادبیات گستره‌ای در ارتباط با نشاط و اشتغال وجود دارد. بیکار بودن نیز توسط اکثریت اقتصاددانان یک وضعیت مشکل و سخت در نظر گرفته شده است. چراکه بیکاری منبع اقتصادی بزرگی در ناراحتی و اضطراب انسان است. وقتی تعداد زیادی از افراد در یک جامعه برای تأمین شغل خود با مشکل مواجه هستند و به راحتی نمی‌توانند به شغل دست پیدا کنند حتی افرادی که شاغل هستند نیز احساس امنیت شغلی خود را از دست می‌دهند. در واقع هزینه‌های بیکاری فقط از آن کسانی نیست که بدون درآمد هستند، بلکه بار هزینه‌ای اضافی هم وجود دارد که هزینه‌های غیرمالی بیکاری نامیده می‌شود. این هزینه‌های غیرمستقیم به واسطه‌ی عزت-نفس پایین افراد، از دست دادن روابط اجتماعی و هویت در جامعه نشان داده می‌شود. بیکاری ابعاد نشاط را تحت تأثیر قرار می‌دهد، از جمله عاطفه‌ی مثبت، رضایت از زندگی و علاوه بر آن عاطفه‌ی منفی را نیز دربرمی‌گیرد. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که نشاط اظهار شده توسط افراد بیکار خیلی پایین‌تر از افراد شاغل با ویژگی‌های مشابه است. در واقع می‌توان گفت، بیکاری و ترس از بیکاری از عوامل مؤثر در عدم نشاط افراد است. همان طور که در جدول (۴) نشان داده شده است در بین نمونه مورد مطالعه در محلات ششگانه، به ترتیب محله‌های کیانپارس، شهرک نفت و گیت بوستان تعداد و درصد بیشتری از افراد شاغل را بر گرفته‌اند. این در حالی است که تعداد و درصد افراد بیکار به ترتیب در بین سه محله کوی علوی (شلنگ آباد)، عامری و منبع آب بیشتر از محله‌های دیگر است.

جدول ۴: وضعیت اشتغال و بیکاری در محلات مورد مطالعه

محلّه	شاغل		بیکار		تعداد نمونه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
شهرک نفت	۲۱	۷۰	۹	۳۰	۳۰
کیانپارس	۸۳	۷۲	۳۲	۲۸	۱۱۵
گیت بوستان	۱۴	۷۰	۶	۳۰	۲۰
عامری	۱۳	۵۲	۱۲	۴۸	۲۵
منبع آب	۴۵	۶۴/۵	۲۵	۳۵/۵	۷۰
کوی علوی (شلنگ‌آباد)	۷۴	۵۹/۲	۵۱	۴۸/۸	۱۲۵

منبع: یافته‌های پژوهش

در جدول (۵) نیز وضعیت و نوع مشاغل شهروندان به تفکیک در محلات مورد مطالعه نشان داده شده است. بر اساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه افراد شاغل به لحاظ نوع شغل به چند گروه شامل کارمند، کارگر، آزاد، خانه‌دار و سایر^۱ تقسیم شده‌اند. براساس جدول (۵)، به ترتیب در بین محله‌های گیت بوستان، شهرک نفت و کیانپارس بالاترین درصد مربوط به گروه کارمند بوده است و سایر گروه‌های شغلی درصد کمتری را به خود اختصاص داده‌اند. در محله عامری نیز بیشتر از نیم درصد یعنی حدود ۵۳/۸ درصد را شهروندان دارای شغل آزاد تشکیل داده است. در دو محله کوی علوی (شلنگ‌آباد) و منبع آب نیز بیشترین درصد به ترتیب با ۶۲/۱ و ۵۱/۱ درصد مربوط به گروه شغلی کارگر بوده است. هم‌چنین با بررسی نوع شغل پاسخ دهندگان در محلات مختلف مشخص شد که در محله‌های گیت بوستان، شهرک نفت و کیانپارس اکثر پاسخ دهندگان دارای مشاغل رسمی و دولتی هستند اما در محله‌های عامری، کوی علوی (شلنگ‌آباد) و منبع آب بیشتر مشاغل شهروندان از نوع مشاغل خدماتی هستند.

جدول ۵: وضعیت و نوع مشاغل در محلات مورد مطالعه

محلّه	کارمند		کارگر		آزاد		خانه‌دار		تعداد نمونه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
شهرک نفت	۱۷	۸۱	۲	۹/۵	۲	۹/۵	-	-	۳۰
کیانپارس	۴۱	۴۹/۴	۸	۹/۷	۲۳	۲۷/۷	۱۱	۱۳/۲	۱۱۵
گیت بوستان	۱۲	۸۵	-	-	۲	۱۵	-	-	۲۰
عامری	۲	۱۵/۳۹	۳	۲۳/۲۱	۷	۵۳/۸	۱	۷/۶	۲۵
منبع آب	۸	۱۷/۸	۲۳	۵۱/۱	۱۲	۲۶/۶	۲	۴/۵	۷۰
کوی علوی (شلنگ‌آباد)	۷	۹/۴۵	۴۶	۶۲/۱	۱۵	۲۰/۲	۶	۸/۲۵	۱۲۵

منبع: یافته‌های پژوهش

در این بخش متغیر سطح درآمد شهروندان که از نظر بسیاری از دیدگاه‌ها اقتصادی به عنوان یکی از متغیرهای مهم و اساسی در سطح نشاط شهروندان شناخته می‌شود، مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نتایج حاصل از پرسشنامه، در هر دو محله شهرک نفت و گیت بوستان ۶۰ درصد و در محله کیانپارس ۴۹/۵۵ درصد از پاسخ دهندگان دارای درآمد

^۱ . با توجه به اینکه برای گزینه "سایر" پاسخی ثبت نشده بود از آوردن آن در جدول صرف نظر شده است.

ماهیهانه بیشتر از ۱۰ میلیون تومان هستند و افراد با درآمد زیر ۳ میلیون تومان در این سه محله وجود نداشته است. در محله عامری نیز ۴۰ درصد از پاسخ دهندگان درآمد بالاتر از ۱۰ میلیون تومان داشته‌اند. در محله منبع آب ۳۰ درصد شهروندان با درآمد ماهیهانه سه تا پنج میلیون تومان و محله کوی علوی (شلنگ آباد) با ۵۶ درصد درآمد ماهیهانه دو تا سه میلیون بیشترین درصد را داشته است و کمترین درصد مربوط به گروه درآمدی بیشتر از ده میلیون تومان است. در جدول (۶) وضعیت و میزان درآمد ماهیهانه خانوار در محلات مورد مطالعه نشان داده شده است.

جدول ۶: وضعیت سطح درآمد ماهیهانه خانوار در محلات مورد مطالعه

محله	کمتر از ۱ میلیون تومان	۱-۲ میلیون تومان	۲-۳ میلیون تومان	۳-۵ میلیون تومان	۵-۱۰ میلیون تومان	بیشتر از ۱۰ میلیون تومان
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
شهرک نفت	-	-	-	-	۶	۱۹/۹
کیانپارس	-	-	-	-	۲۰	۱۷/۴
گیت بوستان	-	-	-	-	۱	۵
عامری	-	-	۲	۸	۳	۱۲
منبع آب	۲	۲/۸	۱۱	۱۵/۷۷	۲۰	۲۸/۵۸
کوی علوی (شلنگ آباد)	۱۵	۱۲	۱۴	۱۱/۲	۷۰	۵۶

منبع: یافته‌های پژوهش

تفاوت میان دو گروه شهروندان شاغل و بیکار از نظر سطح نشاط از جمله مباحث مورد تاکید در این پژوهش است. برای مقایسه دو گروه شاغل و بیکار از نظر سطح نشاط، از آزمون t مستقل استفاده شده است، چرا که هدف مقایسه دو گروه مستقل با نمونه‌های نابرابر می‌باشد. بر اساس نتایج به دست آمده در جدول شماره (۷) و با توجه به نتایج آزمون لوین^۱ مشخص است که سطح معنی‌داری به دست آمده برای سطح نشاط در دو گروه شاغل و بیکار کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین دو گروه شاغل و بیکار از نظر سطح نشاط دارای تفاوت میانگین معناداری هستند و واریانس گروه‌های مستقل شاغل و بیکار از نظر سطح نشاط با هم برابر نیستند. (با ضریب اطمینان ۹۵ درصد). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که شهروندان دارای شغل سطح نشاط خود را بهتر و بالاتر از شهروندان بیکار ارزیابی کرده‌اند. وضعیت اشتغال در میزان درآمد و ثروت و به طور کلی در رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی شهروندان تأثیر مهمی دارد. نرخ اشتغال بالاتر باعث افزایش قدرت خرید و ثروت، دسترسی به فرصت‌های آموزش و فراغت و دسترسی بهتر به فرصت‌های جدید اقتصادی و غیره می‌شود. این در حالی است که بیکاری منجر به احساسات منفی و ناخوشایند از جمله افسردگی، کاهش اعتماد به نفس می‌شود. همان طور که پیش‌تر مشخص شد با توجه به اینکه تعداد و درصد افراد بیکار در بین سه محله کوی علوی (شلنگ آباد)، عامری و منبع آب بیشتر از محله‌های دیگر است پس انتظار می‌رود که شهروندان این محله‌ها سطح نشاط خود را پایین‌تر از دیگر محله‌ها ارزیابی کنند.

¹. Levenes Test

جدول ۷: نتایج آزمون t مستقل برای دو گروه شهروندان شاغل و بیکار از نظر سطح نشاط در شهر اهواز

فروض	تست تساوی واریانس‌ها (تست لوین)						تست تساوی میانگین‌ها
	مقدار	سطح معنی	مقدار	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	
	آماره F	داری	آماره t		(دوطرفه)	ها	
با فرض تساوی واریانس‌ها	۸/۲۴۹	۰/۰۰۲	۳/۴۲۷	۳۷۸	۰/۰۰۱	۱/۲۵۳	
با فرض عدم تساوی واریانس‌ها	–	–	۲/۴۵۸	۳۱۹/۸۳۸	۰/۰۰۱	۱/۱۹۰	

منبع: یافته های پژوهش

در این بخش نیز تفاوت میان گروه های درآمدی مختلف از نظر سطح نشاط مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. در این راستا شهروندان از نظر سطح درآمد به چند گروه شامل افراد دارای درآمد ماهیانه کمتر از ۱ میلیون تومان، ۱-۲ میلیون تومان، ۲-۳ میلیون تومان، ۳-۵ میلیون تومان، ۵-۱۰ میلیون تومان، بیشتر از ۱۰ میلیون تومان تقسیم شده اند. به منظور بررسی تفاوت سطح نشاط میان گروه های درآمدی مختلف از تحلیل واریانس یک راه و آزمون شفه استفاده شده است. زمانی که محقق بخواهد به بررسی تفاوت میانگین های بیش از دو جامعه یا بیش از دو گروه و یا بیش از چند شاخص استفاده کند، استفاده از روش تحلیل واریانس مناسب می باشد.

در ارزیابی تحلیل واریانس، میزان معنی داری معیار قرار می گیرد. اگر میزان آن کوچکتر از ۰/۰۵ و بزرگتر از ۰/۰۱ باشد، می توان قضاوت کرد که بین گروه های مورد مطالعه تفاوت در سطح ۹۵٪ می باشد. در صورتی که عدد به دست آمده کوچکتر از ۰/۰۱ باشد، می توان ادعا کرد که این تفاوت در سطح ۹۹٪ معنادار است (جدول ۸). پس از پی بردن به سطح معناداری میانگین ها، محقق باید مقایسه های دیگری را نیز در بین گروه ها، مناطق و یا شاخص ها انجام دهد که در این جا با توجه نامساوی بودن تعداد نمونه ها در گروه های درآمدی مختلف، از آزمون مقایسه ی چندگانه شفه استفاده شده است.

جدول ۸: تحلیل واریانس تفاوت سطح نشاط در بین گروه های با سطوح درآمدی مختلف

متغیر	-	جمع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	معنی داری
نشاط	درون گروهی	۷۹۵۰۸/۶۴۸	۵	۱۵۹۰۱/۷۳۰	۳۰/۲۴۴	۰/۰۰۰
	بین گروهی	۱۹۹۲۷۰/۷۱۳	۳۷۹	۵۲۵/۷۸۰		
	کل	۲۷۸۷۷۹/۳۶۱	۳۸۴	-		

منبع: یافته های پژوهش

بر اساس مقایسه تطبیقی گروه های درآمدی مختلف بر اساس آزمون شفه همان گونه که در جدول شماره (۹) نیز نشان داده شده است، در بین گروه های درآمدی مختلف به لحاظ سطح نشاط، ۳ طبقه را می توان شناسایی نمود. از نظر سطح نشاط گروه های با درآمد ماهیانه کمتر از ۱ میلیون تومان و ۱-۲ میلیون تومان، به ترتیب با امتیاز ۴۳/۹۳۵ و ۵۱/۱۱۱ در طبقه اول، گروه های با درآمد ماهیانه ۲-۳ میلیون تومان و ۳-۵ میلیون تومان، به ترتیب با امتیاز ۷۰/۲۱۰ و ۷۳/۷۰۲ در طبقه دوم و گروه های با درآمد ماهیانه ۵-۱۰ میلیون تومان و بیشتر از ۱۰ میلیون

تومان به ترتیب با امتیاز ۸۳/۲۵۸ و ۸۴/۴۵۰ در طبقه سوم قرار گرفته است. این امر نشان دهنده تفاوت در بین گروه‌های درآمدی مختلف از لحاظ سطح نشاط آن‌ها می‌باشد به طوری که گروه‌های با درآمد ماهیانه کمتر از ۱ میلیون تومان و ۱ میلیون ۲- میلیون تومان، سطح نشاط خود را نسبت به گروه‌های دیگر پایین‌تر ابراز کرده‌اند و در این میان سطح نشاط گروه گروه‌های با درآمد ماهیانه ۵ میلیون- ۱۰ میلیون تومان و بیشتر از ۱۰ میلیون تومان بالاتر از گروه‌های درآمدی دیگر بوده است. این امر نشان می‌دهد که ارتباط مثبت بین سطح درآمد و سطح نشاط وجود دارد که این ارتباط در بین اقشار کم درآمد بیشتر است. در واقع درآمد هدفی برای نشاط نیست؛ بلکه به مثابه ابزاری برای دستیابی به انواع دیگری از اهداف و خواسته‌های زندگی شهروندان است. داشتن پول و درآمد، به شهروندان اجازه می‌دهد تا به زندگی بهتر و مرفه‌تری دست یابند و بتوانند بخشی از درآمد خود را صرف هزینه برای افزایش شادی و نشاط خود اختصاص دهند. افزایش درآمد و افزایش قدرت خرید هم‌چنین می‌تواند موجب افزایش مخارج افراد و خانوارها برای شادی و نشاط همچون مسافرت، تغذیه مناسب، پوشاک مناسب و ... شود. همان‌طور که پیش‌تر مشخص شد با توجه به اینکه تعداد و درصد بیشتری از شهروندان با سطح درآمد پایین‌تر در محله‌های محله کوی علوی (شلنگ آباد)، منبع آب و عامری نسبت به محله‌های دیگر زندگی می‌کنند پس انتظار می‌رود که شهروندان این محله‌ها سطح نشاط خود را پایین‌تر از دیگر محله‌ها ارزیابی کنند.

جدول ۹: طبقه‌بندی سطح نشاط در بین گروه‌های با سطوح درآمدی مختلف

معنی‌داری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵			سطح درآمد
۳	۲	۱	
		۴۳/۹۳۵	کمتر از ۱ میلیون تومان
		۵۱/۰۱۱	۱ میلیون ۲- میلیون تومان
	۷۰/۲۱۰		۲ میلیون ۳- میلیون تومان
	۷۳/۷۰۲		۳ میلیون ۵- میلیون تومان
۸۳/۲۵۸			۵ میلیون ۱۰- میلیون تومان
۸۴/۴۵۰			بیشتر از ۱۰ میلیون تومان
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری

منبع: یافته‌های پژوهش

در این بخش به بررسی و ارزیابی میزان اختلاف عوامل محیط اقتصادی و سطح نشاط شهروندان در محلات مورد مطالعه پرداخته شده است. به منظور این ارزیابی از تحلیل واریانس یک راه و آزمون شفه استفاده شده است. همان‌طور که در جدول (۱۰) نیز مشاهده می‌شود، سطح معنی‌داری برابر با صفر به دست آمده است. بنابراین معنادار بودن آن را در سطح ۹۹٪ تأیید می‌کند. به این معنا که شهروندان مورد پرسش قرار گرفته، در محلات مورد مطالعه از نظر میزان تأثیرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط آن‌ها دارای اختلاف نظر می‌باشند. از آن‌جا که شغل یکی از مهم‌ترین حوزه‌های زندگی شهروندان محسوب می‌شود، انتظار می‌رود وضعیت و کیفیت شغل فرد و ارزیابی که او از شغل خود دارد، بر احساس نشاط او تأثیر داشته باشد.

بر اساس مقایسه تطبیقی محلات مورد مطالعه بر اساس آزمون شفه همان‌گونه که در جدول شماره (۱۰) نیز نشان داده شده است، در سطح محلات شش‌گانه به لحاظ میزان اثرگذاری کیفیت شغلی در نشاط شهروندان، ۲ طبقه را می‌توان شناسایی نمود. از نظر میزان اثرگذاری کیفیت شغلی در احساس نشاط شهروندان محله شهرک نفت و پس از آن بوستان به ترتیب با امتیاز ۳/۰۳ و ۳/۱ میانگین بالاتری نسبت به محله‌های دیگر داشته‌اند و محله‌های کیانپارس و عامری با امتیاز ۲/۸۹ و ۲/۶۸ پس از آن‌ها قرار گرفته‌اند اما با توجه به کم بودن اختلاف میانگین این ۴ محله در طبقه دوم قرار گرفته‌اند. اما در دو محله منبع آب و کوی علوی از دیدگاه شهروندان کیفیت شغلی آنان نتوانسته احساس نشاط آن‌ها را به

طور مناسبی افزایش دهد و با توجه به پایین بودن میانگین این عامل اقتصادی در این دو محله نسبت به محله‌های دیگر مشخص است که شهروندان این دو محله و به ویژه محله کوی علوی از کیفیت شغلی خود چندان رضایت و احساس خرسندی ندارند. بنابراین ساکنان محله منبع آب و کوی علوی از وضعیت شغلی خود به دلیل وجود مشکلاتی که با آن مواجه بوده که در نهایت درآمد و پس‌انداز ناچیزی را عاید آن‌ها می‌سازد، احساس نارضایتی می‌کنند و به آینده و پیشرفت شغلی خود امیدوار نیستند.

از نظر متغیر تناسب بین مهارت و تخصص با شغل و احساس نشاط شهروندان محله‌های مورد مطالعه در چهار دسته قرار گرفته‌اند. این متغیر در محله‌های شهرک نفت و بوستان امتیاز در حد متوسط به دست آورده است اما امتیاز این متغیر برای چهار محله کیانپارس، عامری، منبع آب و کوی علوی پایین‌تر از حد میانگین بوده است، به ویژه برای محله کوی علوی امتیاز این متغیر بسیار کم بوده است. که این امر نشان می‌دهد که در این محله‌ها به ویژه محله کوی علوی و منبع آب شهروندان به ناچار برای رهایی از بیکاری و احساسات منفی ناشی از آن شغلی را انتخاب می‌کنند و در آن شغل علی‌رغم علاقه و تمایل به فعالیت خود ادامه می‌دهند.

از نظر متغیر احساس امنیت و امید به آینده شغلی و تأثیر آن در احساس نشاط شهروندان، محلات مورد مطالعه در سه دسته قرار گرفته‌اند. میزان امتیاز به دست آمده برای این متغیر در همه محلات شش‌گانه پایین‌تر از حد متوسط و میانگین بوده است که این نشان می‌دهد که شهروندان نسبت به وضعیت پیشرفت و آینده شغلی خود احساس امیدواری بالایی ندارند و حتی کسانی که دارای شغل‌های ثابت هستند ترس و نگرانی برای از دست دادن کار خود را دارند، اما وضعیت این متغیر در دو محله کوی علوی و منبع آب بسیار ضعیف بوده است و اختلاف زیادی با سطح میانگین دارد. در واقع می‌توان گفت، بیکاری و ترس از بیکاری از عوامل مؤثر در عدم نشاط شهروندان است. وجود تعداد زیاد افراد بیکار در جامعه حس ترس و نگرانی را حتی برای افراد شاغل به وجود می‌آورد و این تصور در آنان ایجاد می‌کند که ممکن آن‌ها نیز شغل خود را از دست بدهند. از دیگر متغیرها و نشانگرهای اصلی در سنجش فقر و محرومیت که در اکثر تحقیقات مورد توجه قرار می‌گیرد، میزان تناسب بین درآمد و هزینه‌های انجام شده زندگی افراد است که می‌تواند بازتاب کیفیت زندگی آنان باشد.

از نظر متغیرهای تناسب بین وضعیت درآمد و هزینه‌های زندگی و تأثیر آن در احساس نشاط شهروندان و احساس امنیت و عدم وجود نگرانی برای تأمین هزینه‌های مربوط به بهداشت و سلامت و نشاط محلات شش‌گانه به دو دسته تقسیم شده‌اند. از نظر شهروندان وضعیت این دو متغیر نیز به گونه‌ای بوده است که در همه محلات شش‌گانه امتیاز آن پایین‌تر از حد میانگین بوده است اما در دو محله منبع آب و کوی علوی وضعیت این متغیر متفاوت و بسیار پایین‌تر از حد میانگین بوده است. به طوری که بیشتر درآمد آن‌ها تنها صرف نیازهای اساسی زندگی از جمله خوراک و پوشاک می‌شود و تنها نگرانی و دغدغه ذهنی آن‌ها چگونگی تأمین نیازهای اساسی‌شان است. در بعضی خانوارها مشاهده شده که به سختی می‌توانند هزینه‌های مربوط به خوراک و پوشاک خود را تأمین نمایند و از لحاظ هزینه‌هایی از جمله بهداشت و سلامت در تنگنا هستند و در تأمین هزینه‌های دیگر از جمله مسافرت و غیره برای افزایش شادی و نشاط خود نیز بسیار ناتوان هستند.

با بررسی متغیر الگو و شیوه‌های مصرف و تأثیر آن در احساس نشاط شهروندان در بین محلات مورد مطالعه از نظر امتیاز پاسخ دهندگان به این متغیر محلات به چهار دسته تقسیم شده‌اند. با بررسی این متغیر نیز مشخص شد که امتیاز پاسخ‌ها برای همه محلات مورد مطالعه پایین‌تر از حد میانگین و متوسط بوده است. با این حال از نظر

میانگین پاسخ به این متغیر و نقش آن در احساس نشاط شهروندان در بین محلات مورد مطالعه تفاوت وجود دارد. به طوری که محله‌های کوی علوی، منبع آب و عامری به ترتیب کمترین امتیاز را از نظر این متغیر به دست آورده‌اند.

از نظر متغیر میزان پس انداز برای تأمین نیازهای زندگی و داشتن احساس آسایش و رفاه مادی و تأثیر این دو متغیر در احساس نشاط شهروندان نیز بر اساس امتیاز و میانگین پاسخ‌های به دست آمده برای این دو متغیر محلات مورد مطالعه در سه گروه دسته‌بندی شده‌اند. امتیاز این متغیرها نیز در همه محلات مورد مطالعه پایین‌تر از حد میانگین بوده است اما با این وجود از لحاظ میانگین پاسخ‌ها از نظر شهروندان محلات شش‌گانه تفاوت وجود دارد. به طوری که در این متغیرها نیز به ترتیب محلات کوی علوی، منبع آب، عامری، کیانپارس، بوستان و شهرک نفت کمترین تا بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند.

بر اساس میانگین پاسخ‌ها بر اساس متغیر وجود فرصت‌های شغلی و حمایت از مشاغل کارآفرینی و تأثیر آن در احساس نشاط شهروندان نیز در بین محلات مورد مطالعه سه طبقه مشخص شد. از نظر شهروندان امتیاز این متغیر نیز در همه محلات مورد مطالعه کمتر از حد میانگین بوده است. اما میانگین این متغیر نیز در بین محلات مورد مطالعه متفاوت بوده است. به گونه‌ای که به ترتیب محلات کوی علوی، منبع آب، عامری، کیانپارس، بوستان و شهرک نفت کمترین تا بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند.

امتیاز پاسخ‌ها برای متغیر تعادل در توزیع ثروت و نبودن شکاف طبقاتی در بین افراد جامعه و تأثیر آن در احساس نشاط شهروندان نیز برای همه محلات مورد مطالعه پایین‌تر از حد میانگین و در بین محلات شش‌گانه متفاوت بوده است. با توجه پایین بودن امتیاز این متغیر در بین محلات کوی علوی، منبع آب و عامری مشخص می‌شود که شهروندان این محلات اثرات منفی نابرابری‌ها و وجود شکاف طبقاتی را بر سطح نشاط خود اثرگذارتر می‌دانند. شهروندان با مشاهده و درک وضعیت نابرابر حاکم بر اجتماع و شهر و مقایسه خود با افراد و دیگر اعضای اجتماع خصوصاً همسالان و خانواده‌های آنان، احتمالاً رفتارها و عواطف مخربی را در آن‌ها ایجاد می‌کند که ناخوشایند هستند و از احساس بهزیستی، خوشبختی و نشاط آن‌ها می‌کاهد. پیگیری وضعیت و آمار بیکاری هم برای مردم و هم سیاست‌گذاران اهمیت دارد. بیکاری ابعاد نشاط از جمله عاطفه‌ی مثبت، رضایت از زندگی و علاوه بر آن عاطفه‌ی منفی را نیز دربرمی‌گیرد، را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تورم و بی‌ثباتی و افزایش قیمت‌ها نیز به واسطه‌ی افزایش هزینه‌های زندگی و کاهش سطح رفاه، عدم اطمینان نسبت به آینده و ایجاد و گسترش احساس نارضایتی می‌تواند بر رفاه و نشاط شهروندان اثر بگذارد.

با بررسی امتیاز متغیرهای وضعیت و شرایط اقتصادی کشور (سطح کلان) از نظر و بیکاری و تورم و اثرات آن بر سطح نشاط شهروندان در بین محلات مورد مطالعه سه طبقه مشخص شد. وضعیت بیکاری و تورم در عدم احساس نشاط شهروندان محله کوی علوی و منبع آب به عنوان محله‌های با سطح درآمد پایین، بیشترین میزان اثرگذاری را داشته است و پس از آن‌ها به ترتیب محلات عامری، بوستان، کیانپارس و شهرک نفت را تحت تأثیر قرار داده است.

از نظر متغیر امید به بهبود شرایط اقتصادی و شرایط معیشت در کشور در آینده و اثرگذاری آن در سطح نشاط شهروندان نیز امتیاز به دست آمده برای این متغیر در بین محلات مورد مطالعه نشان داد که به طور کلی میانگین احساس امیدواری نسبت به شرایط اقتصادی در آینده پایین‌تر از حد میانگین است و در سطح محلات با سطح درآمدی پایین‌تر این احساس امیدواری به آینده ضعیف‌تر است. این امر نشان می‌دهد که شهروندان و به ویژه محلات فقیرنشین و با سطح درآمد پایین‌تر شدیداً نسبت به اوضاع اقتصادی در سطح کلان حساس‌اند؛ چراکه وضعیت اقتصادی بر سطح زندگی و رفاه آنان بسیار اثرگذار است.

جدول ۱۰: اختلاف میانگین عوامل محیط اقتصادی و نشاط شهروندان در محلات مورد مطالعه

عوامل محیط اقتصادی و نشاط						
معناداری طبقات						
محله‌ها						
کوی علوی	منبع آب	عامری	بوستان	کیانپارس	شهرک نفت	در سطح آلفا ۰/۰۵
۱/۸۰۸	۲/۰۰					۱
		۲/۶۸	۳/۰۳	۲/۸۹	۳/۱	۲
۱/۴۴	-	-	-	-	-	۱
-	۲/۲۴	-	-	-	-	۲
-	-	۲/۴۰	-	۲/۸۳	-	۳
-	-	-	۳/۰۲	-	۳/۰۶	۴
۱/۴	-	-	-	-	-	۱
-	۱/۸۴	۲/۰۸	-	-	-	۲
-	-	-	۲/۵۵	۲/۶۸	۲/۸۳	۳
۱/۲۵	۱/۵۲	-	-	-	-	۱
-	-	۲/۳۲	۲/۴۰	۲/۵۳	۲/۶۳	۲
۱/۴۴	۱/۴۸	۱/۸۸	-	-	-	۱
-	-	-	۲/۵	۲/۵۴	۲/۷۳	۲
۱/۲۷	۱/۶۲	-	-	-	-	۱
-	-	۱/۸۴	-	-	-	۲
-	-	-	۲/۳۵	۲/۱۹	-	۳
-	-	-	-	-	۲/۶۰	۴
۱/۲۸	۱/۸۱	-	-	-	-	۱
-	-	۲/۰۴	-	-	-	۲
-	-	-	۲/۳۵	۲/۳۴	۲/۴۶	۳
۱/۲۶	۱/۶	-	-	-	-	۱
-	-	۲/۱	-	-	-	۲
-	-	-	۲/۲۴	۲/۳۰	۲/۳۳	۳
۱/۱۶	۱/۴۵	-	-	-	-	۱
-	-	۱/۸۸	-	-	-	۲
-	-	-	۲/۶۵	۲/۱۱	۲/۱۶	۳
۱/۳۰	۱/۵۵	۱/۸۳	-	-	-	۱
-	-	-	۲/۰۴	۱/۹۶	۱/۸۷	۲
۳/۹۸	۳/۹۳	-	-	-	-	۱
-	-	۲/۸۶	۲/۷۸	-	-	۲
-	-	-	-	۲/۳۸	۲/۱۹	۳
۴/۳۲	۴/۳	-	-	-	-	۱
-	-	۳/۰۷	۲/۸۱	-	-	۲
-	-	-	-	۲/۳۰	۲/۲۵	۳
-	-	-	۲/۰۰	۲/۰۹	۲/۰۱	۱

کیفیت شغلی و نشاط

تناسب بین مهارت و تخصص با شغل و نشاط

احساس امنیت و امید به آینده شغلی و نشاط

تناسب وضعیت درآمد و هزینه‌های زندگی و نشاط

احساس امنیت و عدم وجود نگرانی برای تأمین هزینه-
های مربوط به بهداشت و سلامت و نشاط

الگو و شیوه‌های مصرف و نشاط

میزان پس انداز من برای تأمین نیازهای زندگی و نشاط

داشتن احساس آسایش و رفاه مادی و نشاط

وجود فرصت‌های شغلی و حمایت از مشاغل کارآفرینی
و نشاطتعادل در توزیع ثروت و نبودن شکاف طبقاتی در بین
افراد جامعه و نشاطشرایط اقتصادی کشور از نظر تورم و عدم احساس
نشاط

وضعیت بیکاری در کشور و عدم احساس نشاط

امید به بهبود شرایط اقتصادی و شرایط معیشت در

۱/۳۹	۱/۳۵	۱/۲۲	-	-	-	۲	کشور در آینده و نشاط
------	------	------	---	---	---	---	----------------------

منبع: یافته‌های پژوهش

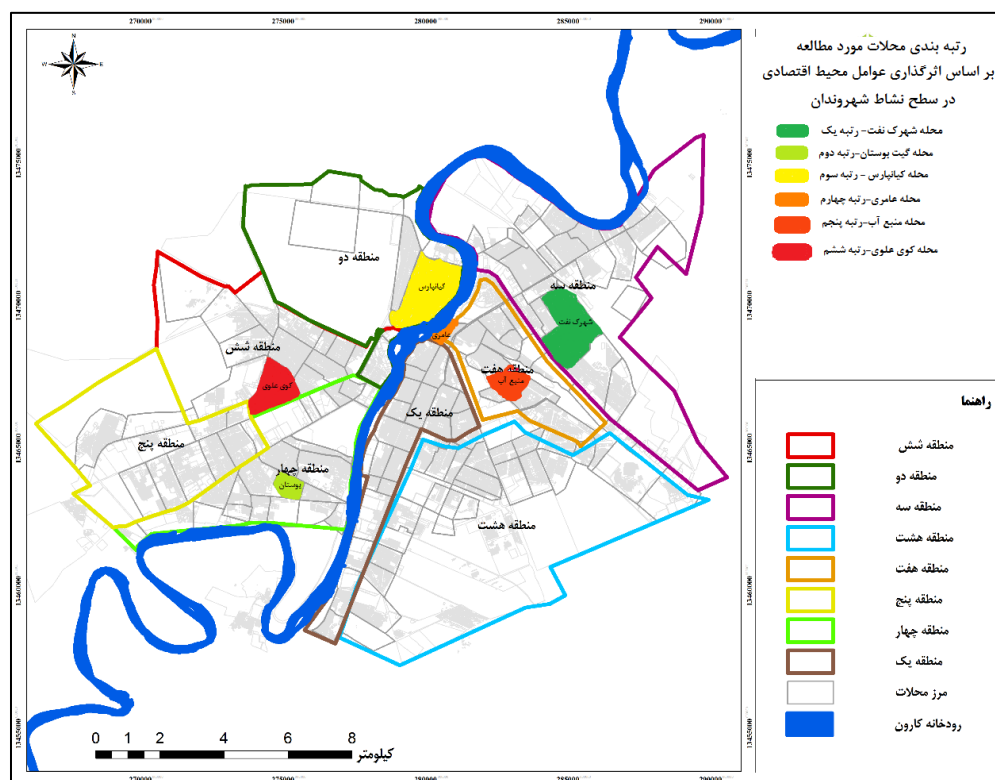
سطح کلی نشاط شهروندان بر اساس میانگین عوامل محیط اقتصادی در محلات مورد مطالعه نیز در جدول شماره (۱۱) نشان داده شده است. بنابراین با در نظر گرفتن عوامل محیط اقتصادی و اثرات آن در نشاط شهروندان، محلات شش‌گانه را می‌توان به چهار گروه تقسیم کرد. محله‌های کوی علوی (شلنگ آباد) و منبع آب در گروه یک، محله عامری در گروه دو، محله کیانپارس در گروه سه و شهرک نفت و گیت بوستان نیز در گروه چهارم قرار گرفته‌اند. این امر بیانگر آن است که بین محلات مورد مطالعه از لحاظ اثر گذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان تفاوت معناداری وجود دارد. به طور کلی یافته‌های این بخش از پژوهش نشان می‌دهد که اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان براساس مکان‌های متفاوت، متغیر است.

جدول ۱۱: طبقه‌بندی سطح نشاط شهروندان بر اساس اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در محلات مورد مطالعه

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵				محله
۴	۳	۲	۱	
			۲۰/۸۱۴	کوی علوی (شلنگ آباد)
			۲۳/۵۰۰	منبع آب
		۲۶/۰۴۳		عامری
	۳۰/۲۱۷			کیانپارس
۳۲/۹۰۹				گیت بوستان
۳۴/۲۵۰				شهرک نفت

منبع: یافته‌های پژوهش

در شکل شماره (۳) رتبه‌بندی محلات مورد مطالعه براساس اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان، نشان داده شده است. در واقع این رتبه‌بندی براساس سطوح مکانی از غنی به فقیر است و ناهمگونی فضایی در توزیع وضعیت درآمد (شکاف درآمدی در بین محلات مورد مطالعه) و بیکاری منجر به ناهمگونی و شکاف سطح نشاط شهروندان در محله‌های مورد مطالعه شده است. بنابراین نابرابری و شکاف سطح نشاط در بین محله‌های مورد مطالعه به عنوان تابعی از جدایی‌گزینی محله‌ها از نظر فقیر و غنی است.



شکل ۳: رتبه‌بندی محلات مورد مطالعه براساس اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان

در این مرحله نیز به تحلیل ارتباط ساختاری عوامل محیط اقتصادی، محله (مکان) و سطح نشاط شهروندان با استفاده از تحلیل عامل تأییدی در قالب مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار AMOS اقدام گردید. این مقوله می‌تواند به ارزیابی و ارتباط این عوامل باهم دیگر برای تبیین وضعیت و سطح نشاط محیطی شهروندان شهر اهواز کمک نماید. در این راستا نمایه‌های آماری استخراج شده از مدل تحلیل عاملی تأییدی در مدلسازی معادلات ساختاری AMOS، نشان از معناداری ارتباط ساختاری عوامل مطرح شده دارد.

برای ارزیابی برازندگی الگوی معادلات ساختاری از چند سنجه یا معیار استفاده می‌شود. مهم‌ترین سنجه‌های شکل‌دهنده‌ی آماری در ساختار عاملی تأییدی سنجه خی دو یا کای اسکوتر (X) یا (CMIN)، نسبت کای اسکوتر بر درجه‌ی آزادی (CMIN/DF)، شاخص برازش تطبیقی (CFI) و شاخص برازش افزایشی (IFI) شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص برازش اصلاح شده (NFI) و در نهایت ریشه میانگین مربعات تقریبی (RMSEA) است. این سنجه‌ها دارای مقدار معینی بوده که تحلیل را معنادار ساخته و به تشریح ارتباط ساختاری متغیرهای به دست آمده می‌پردازد.

یکی از شاخص‌های برازندگی مطلق مدل، شاخص مجذور کای (χ^2) است و مقدار آن اگر از صفر بیشتر باشد، برازندگی مدل پایین‌تر است. میزان مجذور کای، یک اندازه معقول برازندگی است در صورتی که حجم نمونه برابر با ۷۵ تا ۲۰۰ باشد. اما برای مدل‌های با حجم نمونه بیش‌تر، مجذور کای تقریباً همیشه از نظر آماری معنادار است و این موجب می‌شود که آماره مجذور کای (χ^2) تقریباً همیشه مدل را رد کند. به علت متورم شدن میزان کای اسکوتر در نمونه‌های تحلیلی اکثر تحلیل‌گران از نسبت مجذور کای اسکوتر بر درجه آزادی استفاده می‌کنند که نمونه‌های دقیق تحلیل شده برای شناسایی ساختار را به کار می‌گیرد. یکی از متغیرهایی که بر روی میزان مجذور کای اثرگذار است، اندازه و حجم نمونه

است. بنابراین اکثر محققان مقدار مجذور کای نسبی که از نسبت مجذور کای به درجه آزادی آن به دست می‌آید را در نظر می‌گیرند. نسبت این شاخص اثر اندازه نمونه را بر مدل مجذور کای را کاهش می‌دهد. اگر این شاخص دارای مقدار کمتر از ۲، بین ۲ تا ۵ و بزرگتر از ۵ باشد به ترتیب دارای برازندگی، عالی، خوب و ضعیف و غیرقابل قبول خواهد بود. همان طور که در جدول (۱۲) نشان داده شده است مقدار آن ۳/۱۶ به دست آمده است.

یکی دیگر از معیارهایی که در الگوی معادلات ساختاری مورد بررسی قرار می‌گیرد، شاخص نیکویی برازش^۱ است که میزان آن بین صفر و یک متفاوت است و اگر مقدار آن به یک نزدیک باشد دارای برازش بیشتری است. از دیگر شاخص‌هایی که برازش یک مدل را با مدل پایه که قائل به وجود کوواریانس بین متغیرها نیست، مقایسه می‌کنند، شاخص برازش تطبیق^۲ و شاخص برازندگی افزایشی^۳ است. اگر میزان این دو شاخص به یک نزدیک باشد، مدل از برازش بهتری برخوردار است. البته این مقدار باید حداقل ۰/۹۰ باشد تا مدل مورد نظر پذیرفته شود. شاخص برازندگی هنجار شده^۴ نیز یک شاخص برازندگی افزایشی است که برای تعیین برازش یک الگو از آن استفاده می‌شود. اگر مقدار این شاخص بالاتر از ۰/۹۰ باشد، مناسب است. نتایج تحلیل ساختار ارتباطی سه متغیر مورد مطالعه در همه‌ی این سنجه‌های مورد نظر نشان از قابل قبول بودن آن‌ها دارد. شاخص‌های برازش تطبیقی و افزایشی مطابق با استانداردهای آماری تعیین شده هر چه به سمت ۱ میل کند، برازش از سطح نكویی بالایی برخوردار خواهد بود. نتایج این دو شاخص برای متغیرها و تبیین ارتباط ساختاری آن‌ها نیز قابل قبول به دست آمده است. از دیگر شاخص‌های برازندگی که به عنوان ریشه دوم میانگین مجزورات باقی مانده و تابعی از مقدار کواریانس در نظر گرفته می‌شود، شاخص ریشه خطای تقریب میانگین مجزورات^۵ است که با توجه به در نظر گرفتن صفر به عنوان برازش کامل و ۰/۱۰ به بالا به عنوان برازش بسیار ضعیف قرارگیری متغیرها در بازه‌ی ۰/۰۴۱۱ نشان دهنده‌ی برازش مناسب و خوبی برای این متغیرهاست (جدول ۱۲).

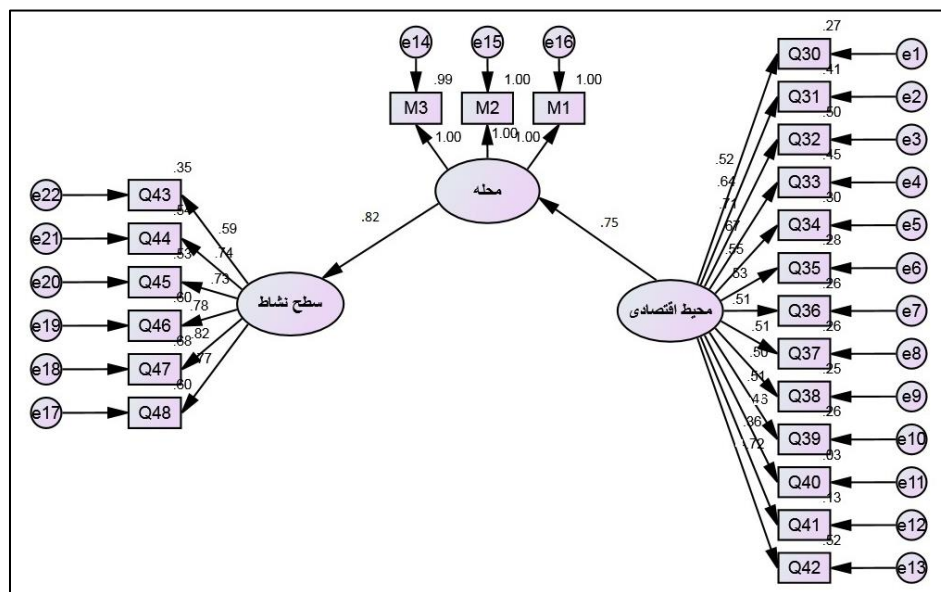
جدول ۱۲: آماره ساختار عاملی تأییدی متغیرهای پژوهش

نوع معیار	معیار برازش مدل	میزان	معیار مورد پذیرش	نتیجه
معیارهای مطلق (برازندگی مدل)	کای اسکوتر (CMIN)	۱۴۹/۰۲۲		
	درجه آزادی (DF)	۴۷		
	سطح معناداری (P)	۰/۰۰۰	پایین‌تر از ۰/۰۵	مورد پذیرش
معیارهای نسبی	نسبت کای اسکوتر به درجه آزادی (CMIN/DF)	۳/۱۶	بین ۱ تا ۵	مورد پذیرش
	ریشه میانگین مجزورات خطای برآورد (RMSEA)	۰/۰۴۱۱	کمتر از ۰/۱۰	مورد پذیرش
	شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۵۴	بیشتر از ۰/۹۰	مورد پذیرش
	شاخص برازش اصلاح شده (NFI)	۰/۹۲۱	بیشتر از ۰/۹۰	مورد پذیرش
	شاخص برازندگی فزاینده (IFI)	۰/۹۲۲	بیشتر از ۰/۹۰	مورد پذیرش
	شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)	۰/۹۲۲	بیشتر از ۰/۹۰	مورد پذیرش

منبع: یافته‌های پژوهش

۱. (GFI)
 ۲. (CFI)
 ۳. (IFI)
 ۴. (NFI)
 ۵. (RAMSEA)

در شکل (۴) وزن‌های مسیر یا بتا بر روی مسیرها و مقدار واریانس تبیین شده بر روی مستطیل‌ها نمایش داده شده است. میزان وزن‌های مسیر برای همه عوامل مربوط به محیط اقتصادی معنادار و بالاتر از ۰/۵۰ است که نشان از اثرگذاری این عوامل در سطح نشاط شهروندان دارد.^۱



شکل ۴: مدل ارتباط متغیرهای سه گانه مورد مطالعه

منبع: یافته‌های پژوهش

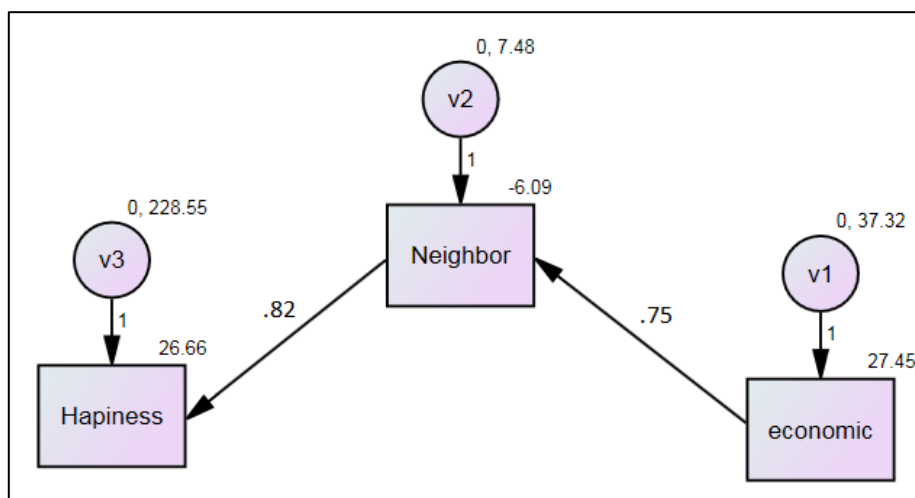
در شکل (۵) نیز معماری ساختاری ارتباطی سه متغیر محیط اقتصادی، محله (مکان) و سطح نشاط شهروندان نشان می‌دهد که بر اساس آماره‌ی رگرسیون وزن‌دار (WR) ارتباط ساختاری بین سه متغیر مورد مطالعه بالاتر از ۰/۵۰ به دست آمده است که تراز مثبت و قابل قبولی برای تشریح اهمیت ارتباط این سه متغیر است. در حقیقت این مسئله نشان از تأیید نقش واسطه‌ای مکان (محله) در اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان شهر اهواز است. با توجه به نتایج فوق چنین استنباط می‌شود که میزان اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی بر سطح نشاط شهروندان در محلات ششگانه مورد بررسی یکسان نبوده و از یک الگوی خاص پیروی نمی‌کند؛ بلکه متغیر مکان -یا تفاوت در سطح مکان‌ها- در این زمینه به عنوان متغیر واسطه‌ای نقش آفرینی می‌کند. اهمیت نقش متغیر مکان در تغییرات سطح نشاط شهروندان می‌تواند فرآیند مثبتی را در عرصه‌ی تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای نشاط شهروندان شهر اهواز را رقم بزند.

^۱ در شکل شماره ۴، توضیح حروف لاتین به این شرح می‌باشد:

عوامل اقتصادی: Q30: کیفیت شغلی و نشاط، Q31: تناسب بین مهارت و تخصص با شغل و نشاط، Q32: احساس امنیت و امید به آینده شغلی و نشاط، Q33: تناسب وضعیت درآمد و هزینه‌های زندگی و نشاط، Q34: احساس امنیت و عدم وجود نگرانی برای تأمین هزینه‌های مربوط به بهداشت و سلامت و نشاط، Q35: الگو و شیوه‌های مصرف و نشاط، Q36: میزان پس انداز من برای تأمین نیازهای زندگی و نشاط، Q37: داشتن احساس آسایش و رفاه مادی و نشاط، Q38: وجود فرصت‌های شغلی و حمایت از مشاغل کارآفرینی و نشاط، Q39: تعادل در توزیع ثروت و نبودن شکاف طبقاتی در بین افراد جامعه و نشاط، Q40: شرایط اقتصادی کشور از نظر تورم و عدم احساس نشاط، Q41: وضعیت بیکاری در کشور و عدم احساس نشاط، Q42: امید به بهبود شرایط اقتصادی و شرایط معیشت در کشور در آینده و نشاط.

متغیرهای نشاط: Q43: امیدواری، Q44: رضایتمندی، Q45: خلق مثبت، Q46: سلامتی، Q47: کارآمدی، Q48: عزت نفس.

شاخص‌های مکانی: M1: جمعیت شناسی، M2: کیفیت زندگی، M3: قشریندی اجتماعی.



شکل ۵: معماری ساختار ارتباطی سه متغیر محیط اقتصادی، محله (مکان) و سطح نشاط شهروندان اهواز

منبع: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در جغرافیا هر واقعیت ذهنی یا عینی با مکان پیوند می‌یابد و از آنجا که مفهوم کانونی در علم جغرافیا "مکان" است و تحت شرایط نظام طبیعی و انسانی خود بر اثر تحولات درونی و بیرونی در طول زمان متغیر می‌باشد، کیفیت‌های متفاوتی از فعالیت، معیشت و رفاه را در خود جای می‌دهد. از طرفی در سال‌های اخیر جریانی بدیل در علم اقتصاد به وجود آمده است که بر اندازه‌گیری رفاه در قالب شاخص‌های ذهنی (از جمله بحث نشاط) تأکید دارد. پژوهش‌هایی که تا کنون انجام گرفته به صورت خطی اثر عوامل اقتصادی را بر روی نشاط بررسی کرده‌اند اما در این پژوهش سعی شد تا اثر عوامل اقتصادی بر روی نشاط شهروندان با توجه به متغیر واسطه‌ای تفاوت مکانی (نابرابری‌های فضایی) مورد تحلیل قرار گیرد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان داد که عوامل اقتصادی از جمله وضعیت درآمد و اشتغال شهروندان متغیر کنترلی مهمی در توزیع نشاط در سطح محلات شهر اهواز است. در بین نمونه مورد مطالعه در محلات ششگانه، به ترتیب محله‌های کیانپارس، شهرک نفت و گیت بوستان تعداد و درصد بیشتری از افراد شاغل را بر گرفته‌اند. این در حالی است که تعداد و درصد افراد بیکار به ترتیب در بین سه محله کوی علوی (شلنگ آباد)، عامری و منبع آب بیشتر از محله‌های دیگر است. توجه به اینکه تعداد و درصد افراد بیکار در بین سه محله کوی علوی (شلنگ آباد)، عامری و منبع آب بیشتر از محله‌های دیگر است شهروندان این محله‌ها سطح نشاط خود را پایین‌تر از دیگر محله‌ها ارزیابی کرده‌اند. همچنین با توجه به اینکه تعداد و درصد بیشتری از شهروندان با سطح درآمد پایین‌تر در محله‌های کوی علوی (شلنگ آباد)، منبع آب و عامری نسبت به محله‌های دیگر زندگی می‌کنند، شهروندان این محله‌ها سطح نشاط خود را پایین‌تر از دیگر محله‌ها ارزیابی کرده‌اند. بنابراین شهروندان محلات با سطح درآمد پایین در شهر اهواز دچار احساس ناامیدی، عدم رضایت خاطر و سرخوردگی بیشتری هستند. همچنین با توجه به بالا بودن بار تکفل خانوارهای طبقات پایین، قدرت خرید این طبقات برای صرف مخارج برای شادی و نشاط خانواده عملاً بسیار محدود شده یا از بین می‌رود.

نتایج این پژوهش همسو با نتایج پژوهش تیان و یانگ (۲۰۰۵) است که بر اساس آن متغیر سطح درآمد به عنوان یک متغیر مهم و اساسی برای ارتقا سطح نشاط شناخته می‌شود. همچنین نتایج پژوهش آرگایل و لو (۱۹۹۰) تأیید می‌کند که در بین گروه‌های با سطح درآمد مختلف، سطح نشاط افراد در گروه‌های کم درآمد اثر بیشتری از شرایط اقتصادی می‌پذیرد. علاوه بر این یافته‌های این پژوهش منطبق و همسو با دیدگاه نظریه‌پردازانی همچون بنتهام، ویلکینسون و پیکت، استرلین، داینر و مارکس در مورد اثرگذاری عوامل اقتصادی از جمله درآمد بر سطح نشاط شهروندان است و نتایج پژوهش-

هایی که نشان می‌دهند که از لحاظ میزان متوسط شادی و نشاط بین کشورهای فقیر و غنی تفاوت قابل توجهی وجود دارد را نیز تأیید می‌کند. با در نظر گرفتن عوامل محیط اقتصادی و اثرات آن در نشاط شهروندان، محلات شش‌گانه به چهار گروه تقسیم شدند. محله‌های کوی علوی (شلنگ آباد) و منبع آب در گروه یک، محله عامری در گروه دو، محله کیانپارس در گروه سه و شهرک نفت و گیت بوستان نیز در گروه چهارم قرار گرفتند. این امر بیانگر آن است که بین محلات مورد مطالعه از لحاظ اثر گذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان تفاوت معناداری وجود دارد و اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی در سطح نشاط شهروندان براساس مکان‌های متفاوت، متغیر است. در واقع سطوح یکسان متغیرها و عوامل اقتصادی منجر به سطوح مختلف نشاط در بین محله‌های متفاوت می‌شود، که این امر مفهوم نابرابری سطح نشاط در سطح شهر اهواز را توجیه می‌نماید. در واقع عوامل محیط اقتصادی به واسطه تفاوت‌ها و نابرابری‌های فضایی و مکانی منجر به نابرابری سطح نشاط در بین شهروندان می‌شود. بنابراین مکان و محیط جغرافیایی می‌تواند نقش عمده‌ای در تعیین نوع زندگی و احساسات شهروندان بازی کند.

نتایج بررسی و تحلیل ارتباط ساختاری عوامل محیط اقتصادی، محله (مکان) و سطح نشاط شهروندان با استفاده از تحلیل عامل تأییدی در قالب مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار AMOS نیز نشان داد که میزان اثرگذاری عوامل محیط اقتصادی بر سطح نشاط شهروندان در محلات شش‌گانه مورد بررسی یکسان نبوده و از یک الگوی خاص پیروی نمی‌کند؛ بلکه متغیر مکان - یا تفاوت در سطح مکان‌ها- در این زمینه به عنوان متغیر واسطه‌ای نقش آفرینی می‌کند. بنابراین اهمیت نقش متغیر مکان در تغییرات سطح نشاط شهروندان می‌تواند فرآیند مثبتی را در عرصه‌ی تصمیم سازی و تصمیم‌گیری برای نشاط شهروندان شهر اهواز را رقم بزند.

- با توجه به اینکه نتایج پژوهش نشان داد که وجود نابرابری در عوامل محیط اقتصادی در بین مکان‌ها و محلات مختلف شهر اهواز در نابرابری سطح نشاط شهروندان اثر داشته است، بنابراین رفع محرومیت‌ها و ارائه خدمات اساسی به مناطق و محله‌های محروم می‌تواند در ارتقا سطح نشاط جمعیت بزرگی از شهر اهواز اثر داشته باشد (حجم بزرگی از جمعیت شهر اهواز حدود ۴۰ درصد وسعت این شهر در محلات حاشیه نشین و اسکان غیررسمی و به عنوان محله‌های محروم شناخته می‌شوند). به این ترتیب کاهش شکاف طبقاتی می‌تواند کاهش نابرابری در سطح نشاط در بین طبقات و گروه‌های مختلف در محله‌های مختلف شهر اهواز، میانگین شاخص‌های نشاط را بهبود بخشد. بنابراین مسئولان شهر اهواز باید در نظر داشته باشند که سیاست توزیع درآمدها و ثروت‌ها در این شهر به گونه‌ای بوده است که سبب توسعه اجتماعی- اقتصادی کل شهر اهواز نگردیده است و سیاست فضایی به بهره‌برداری توده‌های محروم (به ویژه در محله‌های حاشیه نشین و اسکان غیررسمی از جمله محله‌های منبع آب و کوی علوی) از توسعه اجتماعی- اقتصادی کارساز نبوده است. شرایط فراهم آمده زمینه‌ای را فراهم کرده تا گروه‌های پردرآمد در برخی محله‌های شهر اهواز از اوضاع موجود بیشتر بهره‌مند شوند. در این خصوص برنامه‌های ارتقاء زندگی شهری، کاهش فقر، توانمندسازی مناطق و محله‌ها و مهار کردن رشد سرطانی زیستگاه‌های غیررسمی در شهر اهواز از اولویت‌هایی است که در توسعه محلی و شهری این شهر باید به آن پرداخته شود. همچنین اثرات نابرابری‌های اقتصادی و فضایی در سطح نشاط شهروندان این شهر و تفاوت میان محلات و بافت‌های مختلف این شهر از نظر سطح نشاط باید در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها به طور جدی مورد توجه قرار بگیرد. که در این زمینه توجه به موارد زیر می‌تواند کارساز باشد:

- ایجاد زمینه برای پایدار کردن مناطق و محله‌های محروم (محله‌های مهاجرنشین و اسکان غیررسمی) از جنبه‌ی اقتصادی، که در این حوزه به نظر می‌رسد ایجاد زمینه‌های اشتغال پایدار و افزایش درآمد سرانه در محدوده‌های دارای کیفیت پایین زندگی می‌تواند تا حدود بسیاری در ارتقای وضعیت اجتماعی و اقتصادی مؤثر باشد. در این زمینه می‌توان

علاوه بر ایجاد مشاغل دولتی با استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی، شرکت‌های دانش بنیان، تعاونی‌ها و ایجاد کسب و کارهای ارزان در خانواده‌های محروم تا حدود بسیاری این مسئله را پوشش داد. علاوه بر آن اعطای تسهیلات بانکی با سوده‌های حداقلی و نیز تنفس‌های مناسب در زمان باز پرداخت آن، تقویت مراکز فنی و حرفه‌ای در زمینه مهارت آموزی با مهارت جویان می‌توان فعالیت‌های مناسبی داشت.

- کمک به افزایش اشتغال محلی می‌تواند منجر به افزایش سطح درآمد و به دنبال آن افزایش احساس امید و نشاط در محله‌های محروم و به ویژه در گروه جوانان گردد. که در این زمینه بالا بردن تخصص و مهارت نیروی کار موجود در محله‌های محروم و حاشیه نشین شهر اهواز، از طریق آموزش‌های رسمی و فنی و حرفه‌ای و بالا بردن سطح مهارت جوانان از راه تشویق آنان به فراگیری علم و دانش، تخصص و مهارت، به منظور جذب در اقتصاد بخش رسمی و کاهش اشتغال در بخش غیررسمی در آینده این سکونتگاه‌ها مؤثر باشد.

منابع و مأخذ

- ۱، احمدی، علی (۱۳۹۵)، رویکرد ادراکی به محیط در جغرافیای رفتاری، فصل‌نامه رشد آموزش جغرافیا، دوره ۳۱، شماره ۱، صص ۴۴-۵۰.
- اکبر زاده، فاطمه، دهقانی، حمید، خوشفر، غلامرضا، جانعلی زاده چوب بستی، حیدر. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر سه نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر شادی جوانان. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۴(۲)، ۶۷-۸۸.
- امانپور، سعید، دامن باغ، صفیه، علیزاده، هادی. (۱۳۹۹). تحلیل عوامل مؤثر در شکل‌گیری تصویر شهر در راستای برندسازی مؤثر شهری. مطالعه موردی: کلانشهر اهواز. مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۱۰(۳۵)، ۶۷-۸۶.
- پوراحمد، احمد. (۱۳۹۲) قلمرو و فلسفه جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ششم.
- جعفری، محمد (۱۳۹۵). سنجش عوامل مؤثر بر شادمانی در کشورهای اسلامی، پژوهشنامه اقتصاد کلان، سال یازدهم، شماره ۲۲، ۶۵-۸۴.
- خورسندی، مرتضی، علی‌بابایی، نسترن. (۱۳۹۵). بیکاری بدتر است یا تورم؟ مقایسه اثر بیکاری و تورم بر شادی. پژوهشنامه اقتصادی، ۱۶(۶۳)، ۱-۲۴.
- دهقانی، حمید، اکبرزاده، فاطمه، خوشفر، غلامرضا، ربانی، رسول. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر سرمایه اقتصادی بر شادی جوانان. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ، ۴(شماره ۱۳-۱۲)، ۱۵۹-۱۸۲.
- شکوئی، حسین (۱۳۹۱)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، انتشارات سمت، چاپ پانزدهم، جلد اول.
- عباس‌زاده، محمد؛ علیزاده اقدم، محمد باقر؛ کوهی، کمال؛ علی پور (۱۳۹۲). انواع سرمایه‌ها، حلقه مفقوده در تبیین شادکامی دانشجویان (دانشجویان دانشگاه تبریز)، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۵۱، ۲۴۴-۲۱۵.
- قرائی، حمیدرضا، میرخاقانی، آرش، روانشادنی، سمیه (۱۳۹۵) فرآیند طراحی معماری با رویکرد نشاط اجتماعی در شهر، همایش بین‌المللی افق‌های نوین در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی و مدیریت فرهنگی شهرها، اسلامشهر.
- محمدی ده چشمه، مصطفی، سجادیان، ناهید، شجاییان، علی، قیصری نرگس (۱۳۹۷)، بررسی تطبیقی جغرافیای فراغت در کلان شهر اهواز، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دوره ۱۸، شماره ۴۸، صص ۲۳۹-۲۱۷.
- مرکز آمار ایران - سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵.
- معاونت برنامه‌ریزی شهرداری اهواز (۱۳۹۶)، گزیده اطلاعات مناطق، نواحی و محلات شهر اهواز، ویرایش سوم، انتشارات روابط عمومی و امور بین‌الملل شهرداری اهواز.

منصف، عبدالعلی، معلمی، مژگان، بیابانی، جهانگیر، نجاتی، مهدی، طاهری زاده اناری پور، جواد. (۱۳۹۸). بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر شادی در کشورهای منتخب: رهیافت رگرسیون آستانه‌ای پانل. فصلنامه علمی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۹(۳۶)، ۱۵-۳۴.

نادمی، یونس، جلیلی کامجو، سید پرویز. (۱۳۹۷). ارزیابی تاثیر فقر مطلق و نسبی بر نابرابری شادی در ایران. فصلنامه علمی - پژوهشی مدل‌سازی اقتصادی، ۱۲(۴۱)، ۱-۲۶.

نیلی، فرهاد، بابازاده خراسانی، بهزاد، شادکار، محمدسعید. (۱۳۹۴). بررسی وابستگی رفاه ذهنی مردم جوامع در حال توسعه به متغیرهای کلان اقتصادی. تحقیقات اقتصادی، ۵۰(۱)، ۲۱-۴۸.

Ballas, D, Dorling, D, Nakaya, T, Tunstall, H, (2016) Happiness, Social Cohesion and Income Inequalities in Britain and Japan, Department of Geography, University of Sheffield, CWiPP Working Paper Series No.7.

Ballas, D, Dorling, D. (2013), The Geography of Happiness, in David, estimation in Britain and Japan, Studies in Regional Science, vol. 42, pp.163-187.

Ballas, D, Tranmer, M, (2012), Happy People or Happy Places? A Multilevel Modeling Approach to the Analysis of Happiness and Well-Being, International Regional Science Review, 35(1), 70-102.

Blanchflower, D. & Oswald, A. (2004). Well-being over time in Britain and the USA, Journal of Public Economics, 88, 1359-1386.

Brereton, F, Clinch, J. P, Ferreira, S, (2008) Happiness, geography and the environment, Ecological Economics, (65), 3 8 6 – 3 9 6.
Brookings Institution Press.

Carbonell A.F.i and Gowdy, J (2007), Environmental degradation and happiness, Ecological Economics, 60, (3), 509-516

Di Tella, R. & MacCulloch, R.J. (2006). Some Uses of Happiness Data in Economics, Journal of Economic Perspectives, 20(20): 25-46.

Di Tella, R., R. J. MacCulloch and A. J. Oswald (2001), "Preferences Over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness", *The American Economic Review*, 91(1), 335-341.

Frey, S., & Stutzer, A. (2002). Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Human Well-Being. Princeton University Press.

Graham, C. (2011). "The Pursuit of Happiness an Economy of Well-Being".
Washington, D. C.:

Layard, R (2005). Happiness: Lessons from a new Science, London: Allen Lane.

Mitchell, R. and Popham, F. (2008) Effect of exposure to natural environment on health inequalities: an observational population study. The Lancet 372(9650), pp. 1655-1660.

Romer, D. (2011), Advanced Macroeconomics, McGraw-Hill Education; 4 Edition.

Ruprah, I. J. and Luengas, P. (2011), "Monetary Policy and Happiness: Preferences Over Inflation and Unemployment in Latin America", The Journal of Socio-Economics, 40(1), 59-66.

Stanca, L, (2008) The Geography of Economics and Happiness, Economics Department.

بررسی تاثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی بر رفتارهای مثبت شهروندی منطقه ۱۶ تهران^۱

مهرزاد الله ویردی^۱، مریم ایلانلو^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جغرافیا برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد الکترونیکی، تهران، ایران

۲. استادیار گروه جغرافیا، واحد ماهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماهشهر، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۰۴

چکیده

شهروندی و رفتار شهروندان، از متغیرها و عوامل بنیادین، در گسترش سرمایه اجتماعی و به دنبال آن توسعه جوامع بشری است، که اهمیت یافتن آن در مطالعات شهری و پرداختن به آن در این تحقیق نشأت گرفته از آن است. هدف از این پژوهش بررسی شاخص‌های رضایت شهروندی و تأثیر رضایت بر رفتارهای مثبت در منطقه ۱۶ تهران می‌باشد. این پژوهش از نظر روش در زمره تحقیقات توصیفی-پیمایشی و از نوع همبستگی محسوب می‌شود به منظور بررسی کیفیت ادراک شده در منطقه ۱۶ شهرداری تهران، چهار بعد (امکانات و زیرساخت‌های شهری، نیازهای پایه، محیط اجتماعی و محیط زیست) و به منظور رفتارهای مثبت، رضایت کلی (۴ گویه)، دلبستگی شهروندان (۳ گویه)، قصد ترک (۲ گویه) و گفتار مثبت (۲ گویه) بر مقیاس لیکرت ۵ در امتیازی در نظر گرفته شد. در مرحله بعد پرسش‌نامه در جامعه آماری توزیع گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها پس از تهیه ماتریس همبستگی، با استفاده از برنامه Amos و از طریق تحلیل مسیر، محاسبات لازم صورت گرفت و برای مدل پیشنهادی Amos شاخص‌های نیکویی برازش اجرا گردید. نتایج متغیر کیفیت ادراک شده نشان می‌دهد تفاوت چشمگیری بین نواحی مورد مطالعه در میانگین به دست آمده برای هر یک از گویه‌ها وجود دارد به نحوی که ناحیه یک نسبت به سایر نواحی از میانگین کمتر برخوردار هستند. نتایج به دست آمده، از آزمون مدل برای بررسی روابط متغیرها به این شرح بود که تأثیر رضایت در دلبستگی شهری با ۰/۵۵۰ مثبت بود. تأثیر کیفیت ادراک شده در رضایت شهروند به عنوان بالاترین ضریب مسیر در بین ضرایب تأیید شد. به عنوان بالاترین ضریب مسیر در بین ضرایب تأیید شد. همچنین تأثیر مثبت متغیر رضایت در گفتار مثبت ۰/۵۳۶ تأیید شد.

کلید واژه ها: رضایت‌مندی، شهروند، کیفیت زندگی، منطقه ۱۶ تهران.

^۱ این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان بررسی و تحلیل تأثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی بر رفتارهای مثبت شهروندی (مطالعه موردی: منطقه ۱۶ تهران). نویسنده اول به راهنمایی نویسنده دوم، استادیار گروه جغرافیا، واحد ماهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی است.

* نویسنده مسئول: m.ilanlou@mhriau.ac.ir

ارجاع به این مقاله: الله ویردی، مهرزاد، ایلانلو، مریم. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی بر رفتارهای مثبت شهروندی منطقه ۱۶ تهران. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۲(۴)، ۹۵-۱۱۸.

مقدمه و بیان مسأله

شهروندی و رفتار شهروندان، از متغیرها و عوامل بنیادین، در گسترش سرمایه اجتماعی و به دنبال آن توسعه جوامع بشری است (میاو^۱ و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۴۴)، که اهمیت یافتن آن در مطالعات شهری و پرداختن به آن در این پژوهش نشأت گرفته از آن است. مفهوم شهروند و شهروندی از مفاهیمی است که از دیرباز تاکنون مطرح بوده و سیر تکامل خود را در ادوار و جوامع مختلف طی نموده است (ترسا^۲ و همکاران، ۲۰۲۰: ۱۰۰). این مفهوم که حامل مدنیت و پیشرفت بوده است، از منظرهای گوناگون توسط مکاتب مختلف فلسفی، سیاسی، شهری و حقوقی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در بررسی و مطالعه مفهوم شهروندی، همواره آمیختگی و رابطه تنگاتنگ با اخلاق و روابط اخلاقی به چشم می‌خورد (ژانگ و اکسو^۳، ۲۰۱۹: ۲).

«مفهوم شهروندی» علاوه بر زمینه‌های سیاسی، بر روابط اخلاقی بین اعضای جامعه و نیز مسایل سنتی نظری جامعه‌شناسی، مثل شرایط یگانگی و همبستگی اجتماعی، ناظر است (ویو^۴، ۲۰۲۰: ۳). اخلاق مدنی، همچنین مستقیماً با تغییرات هویتی و تصویری مرتبط است که شهروندان نسبت به خود و دیگر شهروندان دارند (نگوین^۵ و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۷۰).

نقش رفتارهای انسانی به موازات عناصر فیزیکی در ساخت کالبد شهر مهم هستند، منشأ این تاثیر در این خلاصه می‌شود که انسان برای هر فعالیت نیاز به یک بستر رفتاری دارد و این بستر با آستانه و حریم آن تعریف می‌شود (اسپوکر و فاکس^۶، ۲۰۱۸: ۱۳۳). امروزه مولفه رفتار انسانی در شهرها، مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است به طوری که در ترسیم حریم فعالیت‌ها از رویکرد بوم‌شناختی و نظام اجتماعی همچون الگوی کارآمد که با ماهیت پیچیده روابط محیط و فعالیت‌های انسانی همخوانی دارد استفاده می‌گردد (توندر و همکاران^۷، ۲۰۱۹: ۹۲).

به طور کلی رفتار شهروندی^۸ یک نوع رفتار ارزشمند و مفید است که افراد آن را به صورت دلخواه و داوطلبانه از خود بروز می‌دهند (فخویری و بنیویت^۹، ۲۰۱۹: ۳۴۷). به عبارت دیگر ساختار رفتار شهروندی سازمانی به دنبال شناسایی، اداره و ارزیابی رفتارهای فرانش کارکنانی است که در سازمان فعالیت می‌کنند و در اثر این رفتارهای آنان، اثربخشی^{۱۰} سازمانی بهبود می‌یابد (زنکر و روته^{۱۱}، ۲۰۱۹: ۱۳). در این میان رضایت شهروندان از محیط کالبدی شهری و کیفیت آن می‌تواند بر رفتار، اخلاق و فرهنگ شهروندان اثر گذارد، یعنی رفتارهایی را تضعیف یا تشویق نماید (داویسون^{۱۲} و همکاران، ۲۰۲۰: ۲). رضایت شهروند ابزاری مهم برای تعیین دیدگاه شهروندان نسبت به شهری است که در آن زندگی می‌کنند که به واسطه ماهیت یا کیفیت درک شده محیط‌های مرتبط شهری تصویر می‌گیرد و افراد خارج از شهرها همواره به دنبال آگاهی از سطح آن هستند، زیرا آن‌ها به طور طبیعی منابع غیررسمی موثق، معتبر، و داخلی اطلاعات درباره مکان می‌باشند (رهنما و ابراهیمی، ۱۳۹۹: ۴۰).

بسیاری از ناهنجاری‌های رفتاری در جوامع شهری، مانند: خشونت، پرخاشگری، تجاوز به حقوق دیگران و رعایت نکردن قانون، ضمن داشتن ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی، در کیفیت فضاهای سکونتی و کاری آنان نهفته است. فقر و تبعیض،

¹- Miao

²- Teresa

³- Zhang & Xu

⁴- Wu

⁵- Nguyen

⁶- Spector & Fox

⁷- Tonder

⁸- Citizenship Behavior

⁹- Fakhoury & Benoit

¹⁰- Organizational effectiveness

¹¹- Zenker & Rütte

¹²- Davison

تزلزل اقتصادی و بیکاری، اتکا و وابستگی، آلودگی‌های گوناگون، فشارهای عصبی، ترافیک، متصویرات اجتماعی، کمبود وسایل تفریحی، متصویرات مسکن، زاغه‌نشینی، تراکم بیش از اندازه، حاشیه‌نشینی و... عواملی هستند که در شهرهای مروزی به صورت مسائلی حاد جلوه‌گر شده است (بردی‌انامراد نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۶). بیش‌تر موارد ذکر شده در فوق را می‌توان به نوعی جزء شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر عنوان نمود.

سوالات و فرضیه های پژوهش

در همین راستا سؤالات پژوهش عبارتند از:

- (۱) آیا بین رضایت شهروندی و دلبستگی رابطه معنا دار وجود دارد؟
 - (۲) آیا بین رضایت شهروندی و قصد ترک رابطه معنا دار وجود دارد؟
 - (۳) آیا بین رضایت شهروندی و گفتار مثبت رابطه معنا دار وجود دارد؟
 - (۴) آیا بین رضایت شهروندی و کیفیت ادراک شده رابطه معنا دار وجود دارد؟
 - (۵) آیا بین نواحی ۶ گانه منطقه ۱۶ تهران به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد؟
- و فرضیه های پژوهش عبارتند از:

- (۱) بین رضایت شهروندی و دلبستگی رابطه معنا دار وجود دارد.
- (۲) بین رضایت شهروندی و قصد ترک رابطه معنا دار وجود دارد.
- (۳) بین رضایت شهروندی و گفتار مثبت رابطه معنا دار وجود دارد.
- (۴) بین رضایت شهروندی و کیفیت ادراک شده رابطه معنا دار وجود دارد.
- (۵) بین نواحی ۶ گانه منطقه ۱۶ تهران به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد.

مبانی نظری پژوهش

۱. کیفیت زندگی

واژه کیفیت در لاتین (Qual) به معنی چیزی و (Quality) به مفهوم چگونگی آمده و (Qol) از منظر واژگانی با معنی چگونگی زندگی و دربرگیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد، ویژه و یگانه و متفاوت با دیگران است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۵۲). مفهوم کیفیت زندگی مفهوم وسیعی است که به ارزیابی زندگی در تمام بخش‌های آن می‌پردازد. از این رو در حوزه تقریباً همه رشته‌ها دخیل شده و تعریف واحدی که مورد توافق همه باشد، ندارد (حاتمی نژاد و کاظم‌آبادی، ۱۳۹۶: ۵۶).

۲. رضایتمندی

مفهوم رضایتمندی بر دامنه گسترده‌ای از تمایلات و مطلوبیت‌ها جهت رفع نیازهای پایه و یا متعالی انسان اشاره دارد. این رضایتمندی طیف مختلفی را پوشش می‌دهد. بنابراین چنانچه شرایط فعلی در سازگاری نزدیک با آنچه فرد برای نیازها و آرمان‌های خودش تعریف کرده است، باشد، رضایتمندی حاصل می‌گردد (امانیور و آبیاری، ۱۳۹۳: ۱۵۹). در این خصوص چهار نوع رضایت از زندگی وجود دارد:

رضایت ناشی از داشتن که متأثر از میزان برخورداری افراد از امکانات می باشد.

رضایت ناشی از ارتباط که معطوف به روابط اجتماعی است.

رضایت ناشی از بودن، پنداشت فرد نسبت به خویشتن و تعریف از کیستی خود که دلالت بر معناداری و کنترل بر زندگی خود در مقابل خود بیگانگی دارد.

رضایت ناشی از اقدام و عمل که بیشتر معطوف به چگونگی زمان در اختیار در اقلب اوقات فراغت می شود (خواجه شاهکوهی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۸۸).

۳. دلبستگی

دلبستگی به مکان پیوندی عاطفی است که مردم با مناطق خاصی که مایل‌اند در آن باقی بمانند و جایی که احساس راحتی و امنیت میکنند برقرار می‌کنند (رهنما و ابراهیمی، ۱۳۹۹). دلبستگی مکانی مفهومی چندبعدی و بین‌رشته‌ای است که جنبه‌های مختلفی از پیوند فرد با مکان را در هم می‌آمیزد. واژه دلبستگی به مکان به تأثیر عاطفی یک مکان اشاره دارد که افراد به لحاظ حسی و فرهنگی به آن جذب می‌شوند. تأثیر حسی، عاطفی و درونی مکان بر انسان، مرکز تفکر دلبستگی به مکان است چرا که انسان‌ها می‌توانند به یک شیء، خانه، ساختمان، محله و یا یک مجموعه‌ی طبیعی جذب می‌شوند. در واقع دلبستگی به مکان ارتباطی نمادین با مکان است که با دادن معانی عاطفی و حسی مشترک فرهنگی، توسط افراد به مکان خاص یا یک سرزمین شکل می‌گیرد و مبنای نحوه‌ی ادراک گروه یا فرد از مکان و نحوه‌ی ارتباط وی با آن می‌باشد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۳).

دیدگاه‌های کیفیت زندگی

در ادبیات مطروحه در این زمینه ما با دو رویکرد اصلی در سنجش کیفیت زندگی شهری مواجه می‌شویم رویکرد عینی و رویکرد ذهنی. این دو رویکرد غالباً بطور مجزا از همدیگر و بندرت در ترکیب باهم برای سنجش کیفیت زندگی شهری به کار می‌روند (نسترن و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰).

۱. رویکرد عینی

کیفیت عینی زندگی، شرایط بیرونی زندگی را نمایش می‌دهد. به عبارتی رویکردهای عینی یا شاخص‌های اجتماعی، معیارهایی هستند که انعکاس دهنده شرایط عینی مردم در یک واحد جغرافیایی و فرهنگی مفروض است. این رویکرد مبتنی بر داده‌های کمی و عینی از شرایط زندگی است تا اینکه بر ادراک ذهنی افراد از محیط اجتماعی متکی باشد. تحت لوای مفهومی شاخص‌های اجتماعی، متغیرها طی وسیعی از حوزه‌های اجتماعی را بررسی و اندازه‌گیری می‌کنند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۵۱).

۲. رویکرد ذهنی

دومین رویکرد شامل مدل سازی روابط میان ویژگی‌های محیط شهری و اندازه‌گیری ارزیابی‌های ذهنی از قلمروهای کیفیت زندگی مردم بوده، که شامل رضایتمندی از پدیده‌های خاص و از زندگی به عنوان یک کل است. این دیدگاه که به دیدگاه ذهنی شناخته شده، نوعی داده‌های جمع‌آوری شده از میان روش‌های پژوهش زمینه‌یاب و داده‌های تحلیل شده از طریق روش‌هایی مانند تحلیل رگرسیون یا مدل‌های چند ساختاری را درگیر می‌کند (احمدی، نادری کرون‌دان، ۱۹۲: ۷۴). واقعیت خیلی مهم این است که کیفیت نمی‌تواند تنها از طریق شرایط عینی تعیین شود، بلکه در نظر گرفتن بهزیستی ذهنی افراد نیز دارای اهمیت است. فوتوان سیک اظهار می‌کند که شاخص‌های عینی به تنهایی نمی‌توانند کیفیت واقعی زندگی را نمایش دهند، زیرا این شاخص‌ها دارای پایایی بالا، اما قابلیت اطمینان پایین در ارزیابی بهزیستی انسانی اند (هاشم پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴).

کیفیت زندگی یک فرد به حقایق عینی و خارجی زندگی اش و دریافت ها و ادراکات درونی و ذهنی او از این عوامل و نیز از خودش وابسته است. این مساله تقریباً توسط اکثر پژوهشگران مورد تصدیق قرار گرفته است. بنابراین، پژوهشات در مورد کیفیت زندگی عمدتاً می‌کوشد تا اثر مرکب این عوامل عینی و ذهنی را بر رفاه و سعادت بشری بسنجد. در طی دهه‌های گذشته دو رویکرد علمی به سنجش کیفیت زندگی وجود داشته است، اولی رویکرد عینی یا شاخص‌های اجتماعی و دومی سنجش ذهنی بهزیستی است. جنبش شاخص‌های اجتماعی بر اندازه‌گیری متمرکز است. رشد شاخص‌های اجتماعی در سنجش کیفیت زندگی با مورد سؤال قرار دادن همبستگی رشد اقتصادی رفاه، همزمان بوده است. در مقابل، پژوهشات ذهنی سنجش بهزیستی، به تجربه ذهنی افراد از زندگیشان مربوط است. در این جا فرض پایه آن است که بهزیستی می‌تواند از طریق تجارب آگاهانه مردم به واسطه احساس لذت و رضایت شناختی، تعریف شود.

معیارها و ابزارهای پژوهشات ذهنی و شاخص‌های اجتماعی مبتنی بر تعاریف متفاوتی از کیفیت زندگی است. با این وجود، اتخاذ رویکرد علمی به بهزیستی، نیازمند داشتن دیدگاهی جامع درباره پدیده از طریق ترکیب نقاط قوت دو رویکرد پیش گفته است. رویکردهای عینی یا شاخص‌های اجتماعی، معیارهایی هستند که انعکاس دهنده شرایط عینی مردم در یک واحد جغرافیایی و فرهنگی مفروض است. این رویکرد مبتنی بر داده‌های کمی و عینی از شرایط زندگی است تا این که بر ادراک ذهنی افراد از محیط اجتماعی متکی باشد. تحت لوای مفهومی شاخص‌های اجتماعی، متغیرها طیف وسیعی از حوزه‌های اجتماعی را مورد بررسی و اندازه‌گیری قرار می‌دهند در مقابل فرض پایه پژوهشات بهزیستی ذهنی این است که برای درک و شناخت بهزیستی افراد، سنجش مستقیم واکنش انفعالی و شناختی افراد در قبال کل و نیز حوزه‌هایی خاص از زندگیشان ضرورت دارد (احمد آخوندی و همکاران، ۱۳۹۳: ۷).

پیشینه پژوهش

در این زمینه پژوهش‌های زیادی توسط محققین در داخل و خارج از کشور انجام شده است. Chen و همکارانش در سال ۲۰۱۶ م، مقاله ای تحت عنوان یک هدف سودمند برای ارزیابی کیفیت زندگی شهری با استفاده از ویژگی‌های کاربری‌های اراضی پرداختند. نتایج آنها نشان می‌دهد که روش مبتنی بر GIS به کار رفته در این پژوهش می‌تواند به عنوان یک راه حل ساده و مستقیم برای ارزیابی عینی کیفیت زندگی شهری در مناطق مختلف و محله های آنها استفاده شود.

Rastegar و همکارانش در سال ۲۰۱۷ مقاله ای تحت عنوان نقش سرمایه اجتماعی در بهبود کیفیت زندگی و عدالت اجتماعی در شهر مشهد ارائه دادند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که مسئولین شهری به خصوص شهرداری ها و شورای شهر، به نظرات و دیدگاه های مردم در برنامه ریزی اهمیتی نمی‌دهند، در نتیجه مشارکت مردمی بسیار کم است. بنابراین بین دیدگاه مدیران و شهروندان در مورد نقش سرمایه اجتماعی در بهبود کیفیت زندگی تفاوت وجود دارد.

Kaklauskas و همکارانش در سال ۲۰۱۸ مقاله ای تحت عنوان تجزیه و تحلیل معیارهای کیفیت زندگی ارائه داده اند. آنها به ارزیابی کیفیت زندگی در شهرهای اروپایی با استفاده روش INVAR پرداختند. نتایج آنها نشان می‌دهد که برنامه‌ریزان شهر با اعمال روش INVAR می‌توانند کیفیت زندگی شهر را بهبود ببخشند. اغلب برنامه‌ریزان شهری امکانات توسعه اقتصادی و رشد یک شهر را تعیین می‌کنند و از سرمایه‌گذاری در یک منطقه حمایت می‌کنند. بنابراین یک برنامه‌ریز شهری می‌تواند ارزش سرمایه‌گذاری یک منطقه را با پروژه‌های INVAR تعیین کنند.

زیاری و همکارانش (۲۰۱۶) به سنجش کیفیت زندگی از دیدگاه عدالت اجتماعی در مناطق ۲ و ۱۶ پرداختند. نتایج پژوهش، نمایانگر توزیع نامتعادل فرصت‌ها و امکانات شهری در این دو منطقه است. از این‌رو، در کنار شمال و جنوب جغرافیایی باعث ایجاد شمال و جنوب اجتماعی نیز شده است.

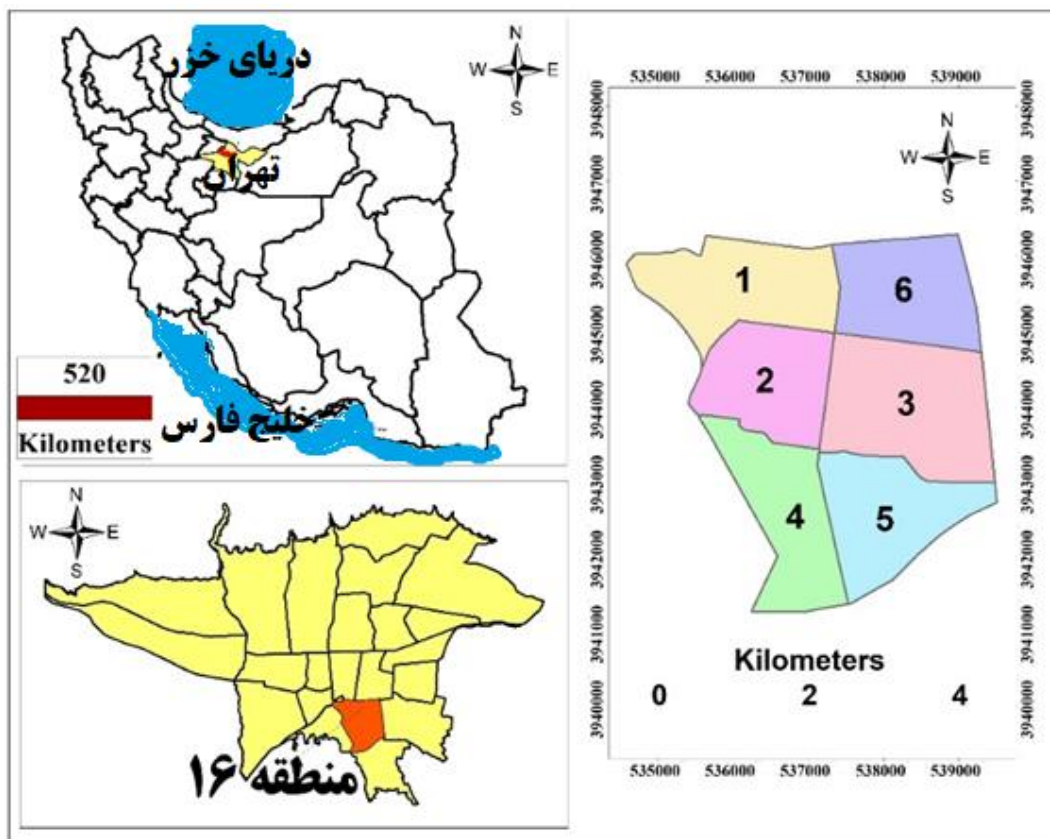
مردانی (۱۴۰۰) به ارزیابی کیفیت زندگی در روستاهای پیراشهری، مورد: دهستان صادقیه شهرستان نجف آباد پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در کل شاخص‌های «امنیت اجتماعی و فردی، کیفیت بهداشت و سلامت و کیفیت محیط‌زیست» در وضعیت مناسب‌تری نسبت به شاخص‌های دیگر قرار دارند و شاخص‌های کیفیت درآمد و اشتغال و کیفیت زیرساخت در وضعیت نامناسبی قرار دارند.

منطقه ۱۶ تهران یکی از مناطق قدیمی تهران می‌باشد که دارای جمعیت زیادی می‌باشد. این شهرداری دارای ۶ ناحیه است و مرکز آن در میدان بهمن - ابتدای دشت آزادگان جنوبی - بعد از فرهنگسرای بهمن قرار دارد. این منطقه به مانند بیشتر مناطق پایتخت، مهاجرپذیر بوده و از سراسر کشور به نسبت گوناگون، اقوام ایرانی را در خود جا داده است اما بافت اولیه این منطقه را ترک‌های آذربایجان (آذری‌ها) تشکیل داده‌اند. هم‌اکنون نیز بیشتر ساکنین و اهالی این منطقه را ترک‌های اردبیل، شهرستان سراب و زنجان، اهالی شمال کشور و ترکمن صحرا تشکیل می‌دهند. این منطقه دارای حسینی‌ها و هیئت‌های مذهبی فراوانی است که هر قومیت دارای هیئت مخصوص خود می‌باشد. (آلبوغیش و شویچی، ۱۳۹۳).

با توجه به قدیمی بودن، امکانات کمی دارد و نبود بیمارستان در نزدیکی آن یکی از مشکلات این منطقه است هر چند، چندین درمانگاه و ساختمان پزشکان وجود دارد اما درمانگاه شبانه روزی در این محدوده وجود ندارد و در صورت بروز مشکل اورژانسی برای ساکنین در شب، برای رسیدن به نزدیک‌ترین مرکز درمانی مسافت زیادی را باید طی نمایند. در این محدوده در برخی نواحی آن به مانند جوادیه، املاک متروکه با متراژ بالا وجود دارد. این مکان‌ها در گذشته کارخانه، قالیشویی و یا حمام بوده‌اند اما در حال حاضر کارایی خود را از دست داده و به صورت املاک متروکه رها شده‌اند. این املاک اسباب آلودگی و محل تجمع حیوانات موذی بوده و برای همسایگان خود ایجاد مشکل می‌کنند. اهالی محله برای حل مساله برخی از این املاک متروکه بارها اقدام کرده‌اند اما نتیجه مطلوبی نگرفته‌اند و این املاک همچنان در محله وجود دارند و ایجاد مشکل می‌کنند. به طور کلی تفاوت در نواحی ۶ گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران زیاد می‌باشد. هدف کلی این پژوهش بررسی تاثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی بر رفتارهای مثبت شهروندی در نواحی ۶ گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران می‌باشد.

شناخت منطقه مورد مطالعه

همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد منطقه مورد مطالعه این پژوهش، منطقه ۱۶ شهرداری تهران می‌باشد (تصویر ۲). این منطقه از شمال با مناطق ۱۱ و ۱۲ و خیابان شوش حدفاصل انبار نفت و میدان شوش همسایه هست. همچنین از شرق به منطقه ۱۵، از جنوب به منطقه ۲۰ و از غرب به مناطق ۱۷ و ۱۹ بزرگراه شهید تندگویان - خیابان بهمنیار محدود می‌شود. شهرداری منطقه ۱۶ در میدان بهمن، ابتدای دشت آزادگان جنوبی، بعد از فرهنگسرای بهمن قرار دارد. این شهرداری دارای ۶ ناحیه است و مرکز آن در میدان بهمن - ابتدای دشت آزادگان جنوبی - بعد از فرهنگسرای بهمن قرار دارد (سایت شهرداری منطقه ۱۶ تهران).



شکل ۱: نقشه موقعیت منطقه مورد مطالعه

روش پژوهش

الف. این پژوهش از نظر هدف، از نوع پژوهشات کاربردی است؛ زیرا نتایج آن برای آگاهی از میزان رضایت‌مندی شهروندان از محیط زندگی و تأثیر این رضایت بر بروز رفتارهای مثبت در ارگان‌های شهرداری، فرمانداری و استانداری کاربرد دارد.
ب- این پژوهش از نظر مکانی از نوع پژوهشات میدانی است؛ زیرا داده‌های پژوهش با حضور در جامعه و یا نمونه آماری و با استفاده از ابزارهای پرسشنامه و مصاحبه گردآوری می‌شود.

ج- این پژوهش از نظر روش در زمره پژوهشات توصیفی-پیمایشی و از نوع همبستگی محسوب می‌شود؛ زیرا به بررسی میزان رضایت شهروندان می‌پردازد و عناصر و متغیرهای پژوهش و نحوه ارتباط میان آنان را در چارچوب مشخص توصیف می‌کند.

پس از جمع‌آوری داده‌های اصلی پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده وارد کامپیوتر شده و با استفاده از نرم‌افزار SPSS عملیات تحلیل داده‌ها انجام گرفت. در این بخش یافته‌های پژوهش در دو بخش توصیفی و استنباطی ارائه می‌شود. در بخش توصیفی جداول فراوانی و نمودارهای مربوط به گویه‌ها و متغیرهای اندازه‌گیری شده در پرسشنامه به ترتیب ارائه می‌شوند و در بخش استنباطی روابط موجود در مدل پژوهش بررسی می‌شوند. جدول ۲ تعداد توزیع پرسش‌نامه در هر ناحیه را نشان می‌دهد.
جمعیت منطقه‌ی ۱۶ براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، ۲۶۷۶۷۸ نفر می‌باشد، که شامل ۸۹,۹۲۸ خانوار است. بدین ترتیب تعداد پرسش‌نامه توزیع شده در سطح منطقه طبق فرمول کوکران ۱۸۸ نفر می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱: تعداد پرسش نامه توزیع شده در منطقه

ناحیه	جمعیت	تعداد
یک	۴۹۵۸۹	۳۲
دو	۴۶۳۵۳	۳۰
سه	۷۵۴۰۹	۳۹
چهار	۵۳۴۰۹	۳۴
پنج	۵۱۶۱۶	۳۳
شش	۱۲۵۲۰	۲۰
کل	۲۶۷۶۷۸	۱۸۸

برای تعیین پایایی پژوهش از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج هر شاخص در جدول ۲ نشان داده شده است. چون عدد به دست آمده در هر شاخص بیشتر از ۰/۷ است بنابراین، پایایی مورد قبول می باشد.

جدول ۲: نرخ آلفای کرونباخ در هر شاخص

شاخص	آلفای کرونباخ
امکانات و زیرساخت های شهری	۰/۸۷۶
نیازهای پایه	۰/۷۵۶
محیط اجتماعی	۰/۸۲۱
زیست محیطی	۰/۹۲۳
رضایت کلی	۰/۷۹۸
دلبستگی	۰/۸۵۶
قصد ترک ناحیه	۰/۸۳۴
گفتار مثبت	۰/۸۰۹
مجموع	۰/۸۳۴

شاخص ها و متغیرها

داده های لازم در پژوهش حاضر با استفاده از یک پرسشنامه بسته بر اساس پاسخ های ۵ گزینه ای طیف لیکرت صورت گرفت. بدین ترتیب که برای هر سوال از پرسشنامه احساسات، ۵ گزینه بصورت زیر در نظر گرفته شده است: (پاسخ = ۱ بسیار ناچیز یا اصلا، پاسخ = ۲ کم، پاسخ = ۳ متوسط، پاسخ = ۴ زیاد، پاسخ = ۵ خیلی زیاد). همچنین برای هر سوال از پرسشنامه رفتار شهروندی سازمانی، ۵ گزینه بصورت زیر در نظر گرفته شده است: (پاسخ = ۱ بسیار زیاد، پاسخ = ۲ زیاد، پاسخ = ۳ نه بسیار زیاد نه بسیار کم، پاسخ = ۴ کم، پاسخ = ۵ بسیار کم) و همچنین برای دو سوال آخر رفتار شهروندی این طیف به ترتیب بصورت (پاسخ = ۱ کاملا موافقم، پاسخ = ۲ موافقم، پاسخ = ۳ نه موافقم نه مخالفم، پاسخ = ۴ مخالفم، پاسخ = ۵ کاملا مخالفم) و (پاسخ = ۱ کاملا موثر، پاسخ = ۲ بالاتر از متوسط، پاسخ = ۳ بسیار زیاد نه بسیار کم، پاسخ = ۴ پایین تر از متوسط، پاسخ = ۵ کاملا غیر موثر) در نظر گرفته شد. برای سوالات عدالت این طیف به صورت (پاسخ = ۱ کاملا موافقم، پاسخ = ۲ موافقم، پاسخ = ۳ نه موافقم نه مخالفم، پاسخ = ۴ مخالفم، پاسخ = ۵ پاسخ = ۵ کاملا مخالفم) در نظر گرفته شد.

به منظور بررسی کیفیت ادارک شده در منطقه ۱۶ شهرداری تهران، ۲۵ گویه در چهار بعد (امکانات و زیرساخت‌های شهری، نیازهای پایه، محیط اجتماعی و محیط زیست) در نظر گرفته شد. در شاخص رضایت کلی ۴ گویه (من زندگی در شهر تهران را دوست دارم، من فکر می کنم این منطقه یک مکان خوب و قابل زندگی است، من از منطقه و محل زندگی ام راضی هستم، من این منطقه را دوست ندارم و به اجبار در آن زندگی می کنم). (Taecharungroj and Taecharungroj, 2016; Zenker et al., 2004). (Lam et al., 2013).

دلبستگی شهروندان نیز با ۳ گویه (این منطقه معانی شخصی زیادی برای من دارد، محیط منطقه برای من مثل خانه ام است. من احساس می کنم به این منطقه تعلق دارم) (Zenker and Rütter, 2014). برای تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از توزیع پرسش‌نامه از نرم افزار SPSS و روش‌های آماری استفاده گردیده است. و از برنامه EQS برای آزمون مدل مسیر و تحلیل‌های اصلی پژوهش استفاده شد. همچنین دو گویه (مکان‌های دیگر فرصت‌های بیشتری برای انجام کارهایی که دوست دارم دارند، من برای سکونت از این ناحیه به ناحیه یا منطقه دیگری نقل مکان خواهم کرد) به منظور بررسی متغیر قصد ترک و ۲ گویه (من در مورد محل زندگی ام به صورت مثبت صحبت می کنم، من زندگی در این ناحیه را به مردم توصیه می کنم) (Zenker and Rütter, 2014) به منظور بررسی متغیر گفتار مثبت بر مقیاس لیکرت ۵ در امتیازی در نظر گرفته شد.

ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه در ابتدا با آزمون t صورت پذیرفت. سپس میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش محاسبه گردید. پس از تهیه ماتریس همبستگی، با استفاده از برنامه Amos و از طریق تحلیل مسیر، محاسبات لازم صورت گرفت و برای مدل پیشنهادی Amos، شاخص برازش نیکویی اجرا گردید. با توجه به این که در این پژوهش بحث اصلی، بررسی نظام روابط حاکم بر متغیرهای مستقل و وابسته است استفاده از تحلیل مسیر لازم است. تحلیل سازه مولفه‌های متغیر مستقل و تحلیل سازه متغیرهای وابسته و مستقل به همراه مولفه‌هایشان شده است. در این بین به منظور سنجش برازش، شاخص‌های زیر بررسی شدند.

شاخص: Chi-Square/df یک شاخص تناسب تطبیق و تعدیل مدل با اندازه نمونه است. مقدار آن باید کمتر از ۴ باشد.
شاخص: RMSEA تحت عنوان ریشه متوسط مجذور خطاهای تخمین می‌باشد و بنابراین این عدد باید هر چه کوچکتر و به صفر نزدیک باشد تا برازش مدل بهتر شود. براساس برخی از منابع، این عدد باید کوچکتر از ۰/۰۸ باشد.
شاخص: RMR تحت عنوان ریشه متوسط مجذور مقادیر باقی‌مانده می‌باشد و بنابراین، این عدد باید هر چه کوچکتر و به صفر نزدیک باشد تا برازش مدل بهتر شود. بر اساس برخی از منابع، این عدد باید کوچکتر از ۰/۰۸ باشد.
شاخص: AGFI، NFI، CFI، GFI، NNFI شاخص‌های مختلفی هستند که نشان‌دهنده میزان نیکویی برازش مدل هستند و هر چه به عدد ۱ نزدیک‌تر باشند، نشانگر برازش بهتر مدل هستند. در ادامه، نتایج تحلیل‌های انجام شده بر روی هر یک از سازه‌های پژوهش ارائه می‌شود. این نتایج برای هر یک از سازه در دو بخش ارایه می‌شوند:
مدل اندازه‌گیری هر سازه در حالت معناداری: در این حالت اعداد فلش‌های ترسیم شده از متغیرهای مکنون به سمت متغیرهای مشاهده شده، مقادیر t را نشان می‌دهند که با احتمال ۰/۹۵، مقادیر بزرگتر از ۱/۹۶ مقادیر معنادار به حساب می‌آیند و از مدل حذف نمی‌شوند.

جدول ۱: مستندسازی شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت زندگی شهری در سه حوزه مطالعات سازمان‌های بین‌المللی، مطالعات آکادمیک و سازمان‌های ویژه شهری و به تفکیک شاخص‌ها و مطالعات مربوطه

ردیف	شاخص های اندازه گیری کیفیت زندگی	سازمان های بین المللی		مطالعات آکادمیک																				مطالعات شهری		
		World Health Organization (۱۹۹۷)	UN-Habitat (۱۹۹۸)	Asian Development Bank -ADB(۲۰۰۱)	Economist Intelligence Unit-EIU(۲۰۰۵)	Das(۲۰۰۸)	Ulungin(۲۰۰۱)	Cinnéide and Fahy(۲۰۰۸)	Jaan Lee(۲۰۰۸)	McMahon(۲۰۰۲)	Turksever and Atalik(۲۰۰۰)	Mccera and Stinson(۲۰۰۵)	Zebardast(۲۰۰۹)	Santos and Martins(۲۰۰۷)	Berger and Blomquist(۲۰۰۸)	El-Ostia(۲۰۰۷)	Jimenez Pozo(۲۰۰۷)	Ji and Xu(۲۰۰۲)	Rapley(۲۰۰۵)	Massam(۲۰۰۲)	Winnipeg Quality of Life Indicators Report(۱۹۹۸)	New Zealand QOL Reporting System- NQORS(۲۰۰۷)	FCM Quality of Life Reporting System- QOLRS(۲۰۰۴)	London Sustainable Development Commission(۲۰۰۴)	Bostock Marketing Group-BMG(۲۰۰۸)	
۱	رضایتمندی از دسترسی به اینترنت																									
۲	رضایتمندی از وضعیت سیستم فاضلاب																									
۳	رضایتمندی از دسترسی به مراکز فرهنگی در سطح شهر																									
۴	رضایتمندی از وسایل خانگی و مبلمان																									
۵	رضایتمندی از روابط همسایگی																									
۶	رضایتمندی از روشنایی و نور خیابان ها و فضاهای شهری																									
۷	رضایتمندی از وضعیت خدمات بانکی																									
۸	رضایتمندی از خدمات پستی																									
۹	رضایتمندی از دسترسی به مراکز خرید																									
۱۰	رضایتمندی از وضعیت حمل و نقل																									
۱۱	رضایتمندی از وضعیت جمع آوری پسماند																									
۱۲	رضایتمندی از وضعیت ترافیک																									
۱۳	رضایتمندی از تعداد و کیفیت پارکینگ ها																									
۱۴	رضایتمندی از میزان درآمد																									
۱۵	رضایتمندی از هزینه های زندگی																									
۱۶	رضایتمندی از محله مسکونی																									
۱۷	رضایتمندی از امنیت شغلی																									
۱۸	رضایتمندی از دسترسی به مراکز آموزشی																									
۱۹	رضایتمندی از وضعیت امکانات ورزشی																									
۲۰	رضایتمندی از فرصت ها و امکانات تفریحی و فراغتی																									
۲۱	رضایتمندی از وضعیت فضاهای باز																									
۲۲	رضایتمندی از حمایت های بهداشتی																									
۲۳	رضایتمندی از دسترسی به مراکز بهداشتی و درمانی																									
۲۴	رضایتمندی از سطح اعتماد به نمایندگان مردمی																									
۲۵	رضایتمندی از عملکرد شهرداری																									
۲۶	رضایتمندی از احساس امنیت در رابطه با جرم در شهر																									
۲۷	رضایتمندی از کیفیت هوا																									
۲۸	رضایتمندی از کیفیت آب آشامیدنی																									
۲۹	رضایتمندی از نظافت خیابان ها و مکان های عمومی																									
۳۰	رضایتمندی از وضعیت فضاهای سبز																									

یافته‌های پژوهش

برای تجزیه و تحلیل یافته‌های استنباطی از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. مقدار T در این آزمون، نشانگر رضایتمندی بالاتر از حد متوسط و مقدار منفی T نشان دهنده رضایتمندی پایین تر از حد متوسط است: جدول ۴ نتایج آزمون t در شاخص امکانات و زیرساخت‌های شهری در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد.

سنگ فرش و مبلمان شهری، کیفیت خدمات حمل و نقل شهری و میزان کیفیت آسفالت خیابان‌ها ناحیه که مقدار t آن‌ها مثبت است و بالاتر از صفر است، مابقی گویه‌ها منفی می‌باشند. این امر بیانگر این مطلب است که در گویه‌ها منفی میزان

رضایت کمتر از متوسط می‌باشد. در این میان گویه تعداد پارکینگ های عمومی کمترین میزان ضریب t را دارد. با توجه به نتایج به دست آمده گویه‌های وضعیت ترافیک منطقه، تعداد پارکینگ‌های عمومی و دسترسی به فضاهای آموزشی و فضاهای سبز از حد متوسط در منطقه پائین تر می‌باشد. و سایر گویه‌ها از حد متوسط بالاتر هستند. در این میان کیفیت سنگ‌فرش خیابان‌ها مطلوب‌تر از سایر گویه‌ها در سطح منطقه می‌باشد. و وضعیت ترافیک در منطقه نامطلوب‌تر از سایر گویه‌ها می‌باشد. که بیانگر کمی بالاتر از حد متوسط می‌باشد.

جدول ۴: نتایج آزمون t در شاخص امکانات و زیرساخت های شهری در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	۱	۲	۳	۴	۵	۶
میزان کیفیت آسفالت خیابان‌ها ناحیه	۳/۰۱۶	۲/۹۶۵	۵/۲۳۱	۳/۷۹۱	۳/۲۶۱	۲/۴۶۲
وضعیت ترافیک منطقه	-۷/۸۵۶	-۲/۳۱۹	-۲/۹۷۳	-۳/۲۹۴	-۶/۱۵۸	-۱/۱۸۴
کیفیت سنگ فرش و مبلمان شهری	۲/۲۴۴	۳/۶۹۳	۱/۵۳۰	۴/۶۴۹	۵/۰۳۷	۱/۷۷۵
کیفیت خدمات حمل و نقل شهری	۲/۳۰۱	۱۲/۵۶	۳/۷۳۰	۴/۰۱۴	۳/۰۷۱	۷/۱۱۲
دسترسی به مراکز عرضه و بازارهای نیازهای روزانه	-۹/۰۲۷	۵/۸۰۹	۵/۰۳۴	-۰/۵۷۱	۱۲/۰۴	۸/۰۶
پارک ها و فضاهای سبز در سطح ناحیه	-۹/۰۲۷	-۲/۰۲۷	-۱/۰۳۴	-۱/۶۹	-۱/۰۸۹	-۱/۰۱
تعداد پارکینگ های عمومی	-۱۱/۲۸	-۱/۲۷۷	-۱/۴۳۷	-۰/۵۲۸	-۱/۱۴۰	-۱/۸۷۸
تعداد مراکز تفریحی و سرگرمی	-۱۰/۴۱	۰/۴۹۴	۳/۷۱۴	-۰/۷۶۹	۱/۵۶۳	-۳/۷۵۰
دسترسی به آب آشامیدنی مناسب	-۴/۳۶۶	۳/۴۱۹	۲/۵۰۲	۱۱/۷۹۴	۶/۵۶۹	۷/۱۳۲
دسترسی به فضاهای آموزشی	-۴/۳۷۰	۱۱/۲۸۲	۸/۶۷۱	۹/۸۱۵	۹/۰۴۹	-۲/۰۸۰
دسترسی به فضاهای ورزشی	-۱۰/۸۵	۵/۷۴۵	۱۱/۹۳	۸/۴۶۴	۹/۸۹۸	-۲/۹۸۵
مجموع	-۴/۴۱۳	۲/۰۳۹	۲/۲۶	۲/۵۵	۲/۷۳	۱/۷۸۰

جدول ۵ نتایج آزمون t در شاخص نیازهای پایه در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. براساس نتایج به دست آمده:

در ناحیه یک تمامی گویه‌های شاخص نیازهای پایه به جز گویه هزینه خدمات درمانی و بهداشتی کمتر از حد متوسط می‌باشد و ضریب آزمون t منفی می‌باشد. در این میان گویه تناسب دستمزدها با هزینه‌های جاری زندگی وضعیت نامطلوب‌تری نسبت به سایر گویه‌ها دارند. گویه هزینه خدمات درمانی و بهداشتی نیز در حد متوسط می‌باشد. در ناحیه ۲ به جز گویه هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی سایر گویه از حد متوسط پائین تر می‌باشند. در حالی که وضعیت سایر گویه‌ها از حد متوسط پائین تر می‌باشد. در ناحیه ۴، وضعیت تمامی گویه‌ها از حد متوسط پائین تر می‌باشد. در ناحیه ۵ به جزء هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی وضعیت سایر گویه‌ها از حد متوسط پائین تر است. گویه زمینه اشتغال و فرصت‌های شغلی مناسب در حد متوسط می‌باشد. در ناحیه ۶، وضعیت سه گویه پایداری شغلی و اقتصادی، هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی، هزینه خدمات درمانی و بهداشتی به دلیل بالا بودن ضریب t از صفر، بالاتر از حد متوسط می‌باشند. در حالی که سایر گویه‌ها از حد متوسط پائین تر می‌باشند.

جدول ۵: نتایج آزمون t در شاخص نیازهای پایه در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	۱	۲	۳	۴	۵	۶
زمینه اشتغال و فرصت های شغلی مناسب	-۴/۸۹۰	-۰/۴۶۶	-۱/۲۷۷	-۱/۷۹۵	۰/۰۰۰	-۵/۵۲
پایداری شغلی و اقتصادی	-۴/۴۶	-۱/۵۲	-۱/۹۷	-۳/۸۹۰	-۲/۲۸۳	۵/۷۵۰
مسکن مناسب برای خرید یا اجاره	-۱/۶۹	-۵/۰۲۲	-۱/۰۰۰	-۱/۹۸۰	-۲/۲۶۲	-۳/۸۷
هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی	-۳/۲۷۳	۹/۵۷	۶/۵۹۰	-۷/۶۱۶	۴/۳۹۷	۸/۱۵۸
هزینه خدمات درمانی و بهداشتی	۱/۷۱۳	-۴/۲۰	۲/۹۷	-۳/۷۵۱	-۰/۶۲۶	۰/۷۶۱
تناسب دستمزدها با هزینه های جاری زندگی	-۱۳/۲۱	-۱۵/۸۳	-۱۴/۲۷	-۱۳/۳۱	-۱۶/۱۵	-۶/۱۵
مجموع	-۱۱/۱۸	-۴/۶۴	-۸/۸۴	-۴/۸۳	-۴/۴۹	-۳/۵۸

جدول ۶ نتایج آزمون t در شاخص نیازهای پایه در منطقه ۱۶ شهرداری تهران نشان می‌دهد.

وضعیت گویه‌های زمینه اشتغال و فرصت های شغلی مناسب، پایداری شغلی و اقتصادی، مسکن مناسب برای خرید یا اجاره و تناسب دستمزدها با هزینه های جاری زندگی به دلیل کمتر بودن ضریب آزمون t از صفر از حد متوسط پائین تر می‌باشند. گویه هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی از حد متوسط بالاتر می‌باشد و وضعیت گویه هزینه خدمات درمانی و بهداشتی در حد متوسط می‌باشد. با توجه به سطح معنی داری و فاصله‌های اطمینان منفی به دست آمده از آزمون t-test زمینه اشتغال و فرصت‌های شغلی مناسب، پایداری شغلی و اقتصادی، مسکن مناسب برای خرید یا اجاره و هزینه خدمات درمانی و بهداشتی، تناسب دستمزدها با هزینه‌های جاری زندگی نیز بیان می‌کند این گویه‌ها دارای اختلاف معنی‌دار با میانگین ۳ و کمتر از سطح متوسط می‌باشند.

جدول ۶: نتایج آزمون t در شاخص نیازهای پایه در منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	فاصله اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t
	بالا	پایین				
زمینه اشتغال و فرصت های شغلی مناسب	-۰/۲۵۱	-۰/۴۸۲	-۰/۳۶۷	۰/۰۰۰	۱۸۷	-۶/۲۹۱
پایداری شغلی و اقتصادی	-۰/۳۲۰	-/۵۳۰	-۰/۴۲۵	۰/۰۰۰	۱۸۷	-۷/۹۸۰
مسکن مناسب برای خرید یا اجاره	۰/۲۶۰	-۰/۴۵۲	-۰/۳۵۶	۰/۰۰۰	۱۸۷	-۷/۳۲۹
هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی	۰/۷۴۳	۰/۵۶۵	۰/۶۵۹	۰/۰۰۰	۱۸۷	۱۳/۸۰
هزینه خدمات درمانی و بهداشتی	۰/۱۸۷	-۰/۰۴۹۰	۰/۰۶۹	۰/۰۰۰	۱۸۷	۰/۰۱۱
تناسب دستمزدها با هزینه های جاری زندگی	-۱/۲۸۰	-۱/۴۷۸	-۱/۳۸۲	۰/۰۰۰	۱۸۷	-۲۸/۵۶
مجموع						-۸/۳۵۱

جدول ۷ نتایج آزمون t در شاخص محیط اجتماعی در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. در ناحیه یک تمامی گویه‌ها به جزء رضایت از محله مسکونی بالاتر از حد متوسط می‌باشند. در ناحیه دو و سه و پنج سکوت و آرامش در سطح محله‌های منطقه کمتر از حد متوسط می‌باشند و سایر گویه‌ها بالاتر از حد متوسط قرار دارند. در هر سه ناحیه روابط اجتماعی بین مردم در وضعیت مطلوب‌تری نسبت به سایر گویه‌ها می‌باشد. در ناحیه چهار تمامی گویه‌ها به جزء رضایت از محله مسکونی که در وضعیت متوسط قرار دارد سایر گویه‌ها پائین تر از حد مطلوب واقع شده‌اند. در ناحیه شش تمامی گویه‌ها بالاتر از

حد متوسط قرار دارند. گویه سکوت و آرامش در سطح محله‌ها در حد متوسط قرار دارد. به لحاظ مجموع شاخص محیط اجتماعی در نواحی یک و چهار پایین‌تر از حد متوسط قرار دارند. و در ناحیه دو در حد متوسط و در نواحی سه، پنج و شش از حد متوسط بالاتر قرار دارد.

جدول ۷: نتایج آزمون t در شاخص محیط اجتماعی در نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	۱	۲	۳	۴	۵	۶
روابط اجتماعی بین مردم	۳/۲۷	۶/۴۶	۴/۰۷	-۱/۷۹	۳/۶۱	۵/۰۷
سکوت و آرامش در سطح محله‌های شهر	-۴/۸۰	-۷/۳۷	-۳/۴۶	-۳/۸۹	-۵/۴۶	۰/۰۰
رضایت از محله مسکونی به لحاظ شاخص‌های اجتماعی	-۲/۹۷	۲/۶۵	۱/۵۶	-۱/۹۸	۲/۸۰	۱/۲۴
اعتماد به اهالی محله	۱/۸۵	۲/۶۷	۳/۶۳	۰/۰۰	۳/۰۷	۱/۷۰
مجموع	-۱/۶۵۵	۰/۰۵۶	۳/۷۶	-۲/۵۶۶	۱/۰۰۵	۲/۰۰۲

جدول ۸ نتایج آزمون t در شاخص محیط اجتماعی در منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. بدین ترتیب با توجه به نتایج به دست آمده دو گویه روابط اجتماعی بین مردم و اعتماد به اهالی محله بالاتر از حد متوسط قرار دارند و رضایت از محله مسکونی به لحاظ شاخص‌های اجتماعی در حد متوسط و سکوت و آرامش در سطح محله‌های منطقه کمتر از حد متوسط قرار دارد.

جدول ۸: نتایج آزمون t در شاخص محیط اجتماعی در منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	فاصله اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t
	بالا	پایین				
روابط اجتماعی بین مردم	۰/۵۳۳	۰/۳۵۷	۰/۴۴۶	۰/۰۰۰	۱۸۷	۳/۴۳۳
سکوت و آرامش در سطح محله‌های منطقه	-۰/۵۰۳	-۰/۲۹۴	۰/۳۸۹	۰/۰۰۰	۱۸۷	-۲/۵۶
رضایت از محله مسکونی به لحاظ شاخص‌های اجتماعی	۰/۵۳۰	۰/۳۳۱	-۰/۴۳۰	۰/۰۰۰	۱۸۷	۰/۵۱۱
اعتماد به اهالی محله	۰/۵۷۱	۰/۳۸۶	۰/۴۷۲	۰/۰۰۰	۱۸۷	۲/۲۳۵
مجموع						۰/۶۵۴

جدول ۹ نتایج آزمون t در شاخص زیست‌محیطی در نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده: در تمامی نواحی شش‌گانه کیفیت هوا پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. نحوه جمع‌آوری پسماندها و زباله‌ها مطلوب‌ترین گویه می‌باشد. وضعیت فاضلاب در ناحیه ۵ در حد متوسط قرار دارد. در مجموع این شاخص در تمامی نواحی جزء ناحیه دو در حد متوسط قرار دارد. این شاخص در ناحیه دو بالاتر از حد متوسط قرار گرفته است.

جدول ۹: نتایج آزمون t در شاخص زیست‌محیطی در نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	۱	۲	۳	۴	۵	۶
کیفیت هوای منطقه	-۷/۸۵	-۴/۲۰۰	-۱۳/۰۳	-۷/۰۷۷	-۶/۴۳۳	-۵/۲۷۱
پاکیزگی و تمیزی منطقه	۳/۰۲۰	۲/۶۰	۱/۲۱	۰/۶۱۶	۰/۷۰	۱/۷۷۵
وضعیت فاضلاب منطقه	۱/۷۱۳	۱/۰۴	۱/۲۶	۱/۳۹۷	۰/۰۰۰	۱/۷۶۲
نحوه جمع‌آوری پسماندها و زباله	۵/۴۱۶	۷/۳۰	۱۳/۶۴	۷/۰۷۷	۶/۱۵۸	۴/۶۲۵
مجموع	۰/۷۶۶	۲/۰۷۵	۰/۷۷۰	۰/۵۰۳	۰/۱۰۶	۰/۱۸۰

جدول ۱۰ نتایج آزمون t در شاخص زیست‌محیطی در منطقه ۱۶ شهرداری تهران نشان می‌دهد. بدین ترتیب در تمامی گویه‌ها به جزء کیفیت هوای منطقه ضریب آزمون t پائین‌تر از حد متوسط قرار دارد. با توجه به سطح معنی‌داری و فاصله‌های اطمینان منفی به دست آمده از آزمون t -test کیفیت هوای منطقه نیز بیان می‌کند این گویه دارای اختلاف معنی‌دار با میانگین ۳ و کمتر از سطح متوسط می‌باشد. مجموع این شاخص در منطقه برابر با ۰/۳۶۷ می‌باشد که در حد متوسط است.

جدول ۱۰: نتایج آزمون t در شاخص زیست‌محیطی در منطقه ۱۶ شهرداری تهران

گویه	فاصله اطمینان ۹۵٪		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	t
	بالا	پایین				
کیفیت هوای منطقه	۰/۵۶۶	-۰/۷۳۱	-۰/۶۴۸	۰/۰۰۰	۱۸۷	-۱۵/۶۰
پاکیزگی و تمیزی منطقه	۰/۵۴۱	۰/۳۵۲	۰/۴۴۶	۰/۰۰۰	۱۸۷	۲/۳۳۹
وضعیت فاضلاب منطقه	۰/۳۴۰	۰/۱۳۸	۰/۲۳۹	۰/۰۰۰	۱۸۷	۳/۶۷۳
نحوه جمع‌آوری پسماندها و زباله	۰/۷۱۰	۰/۵۲۳	۰/۶۱۷	۰/۰۰۰	۱۸۷	۹/۰۶
مجموع						۰/۳۶۷

جدول ۱۱ رتبه‌بندی نواحی شش گانه براساس متغیر کیفیت ادارک شده را نشان می‌دهد. بدین ترتیب ناحیه شش ۰/۰۹۵ رتبه اول و ناحیه یک با ۴/۱۲۰- رتبه آخر را در بین نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران به لحاظ متغیر کیفیت ادارک شده کسب کرده‌اند.

جدول ۱۱: رتبه‌بندی نواحی شش گانه منطقه ۱۶ تهران براساس متغیر کیفیت ادارک شده

رتبه	t	ناحیه
۶	-۴/۱۲۰	یک
۲	-۰/۱۴۵	دو
۴	-۰/۵۱۲	سه
۵	-۱/۱۸۵	چهار
۳	-۰/۱۶۲	پنج
۱	۰/۰۹۵	شش

بررسی همبستگی بین متغیرها

در این مرحله با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، همبستگی بین متغیرها در نرم افزار SPASS محاسبه گردید. برای هر ناحیه به طور جداگانه این عمل صورت گرفت و سپس در کل منطقه ۱۶ تهران میزان همبستگی بین متغیرها و رگرسیون خطی آن‌ها محاسبه گردید. شاخص‌های امکانات و زیرساخت‌های شهری، محیط اجتماعی، نیازهای پایه و زیست‌محیطی به عنوان یک متغیر و تحت عنوان محیط ادارک شده در نظر گرفته شده است.

جدول ۱۲ میانگین، انحراف‌معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه یک منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. دارد. چنانچه مشاهده می‌شود کیفیت ادارک شده با رضایت کلی دارای رابطه مثبت با ضریب همبستگی ۰/۲۶۴ و سطح معنی‌دار ۰/۰۰۰ است. رابطه بین گفتار مثبت و رضایت کلی با بیشترین ضریب در بین ضرایب همبستگی با مقدار ۰/۵۷۴ مثبت و البته معنی‌دار ۰/۰۰۰ بود. همچنین، بین رضایت و دلبستگی شهر رابطه مثبت و معنادار ۰/۱۳۳ وجود دارد. ولی رابطه

بین رضایت و قصد ترک منفی و البته معنادار (۰/۳۵۴) وجود دارد. بین کیفیت ادراک شده و قصد ترک رابطه مثبت و معنادار (۰/۵۵) وجود

جدول ۱۲: میانگین، انحراف معیار، وهمبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه یک منطقه ۱۶ شهرداری تهران

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دلبستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۲/۹۴	۰/۵۸۸	۱				
رضایت شهروندی	۲/۹۹	۰/۷۲۸	۰/۲۶۴ ۰/۰۰۰	۱			
دلبستگی شهری	۳/۳۵	۰/۵۳۵	۰/۱۵۵ ۰/۰۰۰	۰/۱۳۳ ۰/۰۰۰	۱		
قصد ترک	۳/۴۷	۰/۹۶۹	۰/۰۵۵ ۰/۰۰۱	-۰/۳۵۴ ۰/۰۰۱	-۰/۱۳۳ ۰/۰۰۰	۱	
گفتار مثبت	۳/۲۰۴	۰/۷۸۰	۰/۰۹۵ ۰/۰۰۰	۰/۵۷۴ ۰/۰۰۰	۰/۴۱۳ ۰/۰۰۰	۰/۱۳۷ ۰/۰۰۰	۱

جدول ۱۳ میانگین، انحراف معیار، وهمبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه دو منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می دهد. همانطور که نتایج نشان می دهد بین کیفیت ادراک شده و رضایت شهروندی رابطه مثبت با ضریب همبستگی ۰/۰۷۸ و رابطه معنادار ۰/۰۰۰ وجود دارد. در حالی که بین کیفیت ادراک شده و دلبستگی شهری رابطه منفی با ضریب -۰/۰۵۴ و رابطه معنادار ۰/۰۰۰ وجود دارد.

جدول ۱۳: میانگین، انحراف معیار، وهمبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه دو منطقه ۱۶ شهرداری تهران

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دلبستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۳/۲۶۲	۰/۲۴۴	۱				
رضایت شهروندی	۲/۷۰۵	۰/۴۴۰	۰/۰۷۸ ۰/۰۰۰	۱			
دلبستگی شهری	۳/۱۱	۰/۵۱۱	-۰/۵۴ ۰/۰۰۱	۰/۳۹۸ ۰/۰۰۰	۱		
قصد ترک	۳/۶۹	۰/۴۲۶	۰/۳۱۸ ۰/۰۰۰	۰/۰۶۶ ۰/۰۰۰	۰/۱۹۵ ۰/۰۰۰	۱	
گفتار مثبت	۳/۳۶	۰/۵۸۱	-۰/۱۰۱ ۰/۰۰۰	۰/۱۹۹ ۰/۰۰۰	۰/۲۴۱ ۰/۰۰۰	۰/۱۳۶ ۰/۰۰۰	۱

جدول ۱۴ میانگین، انحراف معیار، وهمبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه سه منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می دهد. با توجه به نتایج به دست آمده بین کیفیت ادراک شده و رضایت شهروندی همبستگی مثبت (۰/۰۵۶) و رابطه معنادار (۰/۰۰۰) وجود دارد. بین کیفیت ادراک شده و دلبستگی شهری (۰/۱۰۹-) و کیفیت ادراک شده و قصد ترک همبستگی

دوره ۲، شماره ۴، شماره پیاپی ۶ زمستان ۱۴۰۰

منفی (۰/۱۰۷-) و کیفیت ادراک شده و گفتار مثبت (۰/۱۳۹-) همبستگی منفی و رابطه معنادار (۰/۰۰۱) وجود دارد. بیشترین ضریب همبستگی در میان ضرایب بین دلبستگی شهری و رضایت شهروندی (۰/۳۵۴) و رابطه معنادار (۰/۰۰۰) مشاهده می‌شود.

جدول ۱۴: میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه سه منطقه ۱۶ شهرداری تهران

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دلبستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۴/۲۲	۰/۲۱۲	۱				
رضایت شهروندی	۳/۳۲	۰/۳۵۸	۰/۰۵۶ ۰/۰۰۰	۱			
دلبستگی شهری	۳/۷۴	۰/۴۷۱	- ۰/۱۰۹ ۰/۰۰۱	۰/۳۵۴ ۰/۰۰۰	۱		
قصد ترک	۳/۱۹	۰/۵۷۱	- ۰/۱۰۷ ۰/۰۰۱	- ۰/۲۱۹ ۰/۰۰۱	- ۰/۱۵۷ ۰/۰۰۰	۱	
گفتار مثبت	۳/۵۹	۰/۵۶۵	- ۰/۱۳۹ ۰/۰۰۱	۰/۱۵۹ ۰/۰۰۰	۰/۲۸۴ ۰/۰۰۰	۰/۳۰۵ ۰/۰۰۰	۱

جدول ۱۵ میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه چهار منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. همانطور که نتایج نشان می‌دهد بیشترین ضریب همبستگی میان ضرایب بین گفتار مثبت و رضایت شهروندی با ضریب (۰/۶۱۰) و رابطه معنادار (۰/۰۰۰) وجود دارد. بین کیفیت ادراک شده و رضایت شهروندی (۰/۲۶۰)، کیفیت ادراک شده و قصد ترک (۰/۲۱۳) همبستگی مثبت و رابطه معنادار (۰/۰۰۰) وجود دارد.

جدول ۱۵: میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه چهار منطقه ۱۶ شهرداری تهران

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دلبستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۳/۲۴	۰/۲۲۶	۱				
رضایت شهروندی	۳/۴۰	۰/۴۳۲	۰/۲۶۰ ۰/۰۰۰	۱			
دلبستگی شهری	۳/۵۷	۰/۵۰۲	- ۰/۱۴۷ ۰/۰۰۱	۰/۲۰۵ ۰/۰۰۰	۱		
قصد ترک	۲/۷۱	۰/۸۵۷	- ۰/۲۱۳ ۰/۰۰۰	۰/۳۱۰ ۰/۰۰۰	۰/۳۴۰ ۰/۰۰۰	۱	
گفتار مثبت	۳/۰۳	۰/۸۴۰	- ۰/۳۴۳ ۰/۰۰۱	۰/۶۱۰ ۰/۰۰۰	۰/۳۸۹ ۰/۰۰۰	- ۰/۱۳۰ ۰/۰۰۱	۱

جدول ۱۶ میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه پنج منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می دهد. با توجه به نتایج کمترین ضریب میان ضرایب همبستگی بین رضایت کلی و قصد ترک (۰/۴۱۸-) مشاهده می شود و بیشترین ضریب بین رضایت شهروندی و گفتار مثبت (۰/۶۳۶) با رابطه معنادار (۰/۰۰۰) وجود دارد.

جدول ۱۶: میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه پنج منطقه ۱۶ شهرداری تهران

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دلبستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۳/۱۸	۰/۱۸۸	۱				
رضایت شهروندی	۲/۹۶	۰/۸۰۱	۰/۳۱۰ ۰/۰۰۰	۱			
دلبستگی شهری	۳/۳۶	۰/۵۲۶	۰/۱۰۳ ۰/۰۰۰	۰/۳۸۹ ۰/۰۰۰	۱		
قصد ترک	۳/۶۰	۱/۰۱	-۰/۱۰۹ ۰/۰۰۱	-۰/۴۱۸ ۰/۰۰۰	-۰/۱۸۳ ۰/۰۰	۱	
گفتار مثبت	۳/۱۰	۰/۸۵۲	۰/۲۹۲ ۰/۰۰۰	۰/۶۳۶ ۰/۰۰۰	۰/۴۹۱ ۰/۰۰۰	-۰/۲۱۶ ۰/۰۰۱	۱

جدول ۱۷ میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه شش منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می دهد. براساس نتایج به دست آمده بیشترین ضریب همبستگی بین دلبستگی شهری و گفتار مثبت با ضریب (۰/۳۳۳) و رابطه معنادار (۰/۰۰۰) وجود دارد. بین کیفیت ادراک شده و رضایت شهروندی (۰/۰۲۸-)، و دلبستگی شهری (۰/۰۲۲-) همبستگی منفی و رابطه معنادار (۰/۰۰۱) وجود دارد. در حالی که بین گفتار مثبت و دلبستگی شهری همبستگی مثبت (۰/۳۳۳) و رابطه معنادار (۰/۰۰۰) وجود دارد.

جدول ۱۷: میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در ناحیه شش منطقه ۱۶ شهرداری تهران

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دلبستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۳/۲۵	۰/۳۶۶	۱				
رضایت شهروندی	۳/۶۴	۰/۴۹۳	-۰/۰۲۸ ۰/۰۰۱	۱			
دلبستگی شهری	۳/۴۸	۰/۴۹۰	-۰/۰۲۲ ۰/۰۰۱	-۰/۵۶۰ ۰/۰۰۱	۱		
قصد ترک	۲/۸۷	۰/۵۹۵	۰/۲۱۷ ۰/۰۰۰	۰/۱۹۲ ۰/۰۰۰	-۰/۰۵۹ ۰/۰۰۱	۱	
گفتار مثبت	۳/۶۴	۰/۳۸۵	۰/۱۵۶ ۰/۰۰۰	-۰/۲۶۷ ۰/۰۰۱	۰/۳۳۳ ۰/۰۰۰	-۰/۴۱۲ ۰/۰۰۱	۱

جدول ۱۸ میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در منطقه ۱۶ شهرداری تهران را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده بین گفتار مثبت و رضایت شهروندی بیشترین همبستگی مثبت (۰/۵۷۴) با رابطه معنادار (۰/۰۰۰) مشاهده می‌شود. بین قصد ترک و رضایت شهری (۰/۳۵۴-) و دل‌بستگی شهری (۰/۱۳۳) نیز همبستگی منفی و رابطه معنادار (۰/۰۰۱) وجود دارد.

جدول ۱۸: میانگین، انحراف معیار، و همبستگی درونی متغیرهای پژوهش در منطقه ۱۶ شهرداری تهران

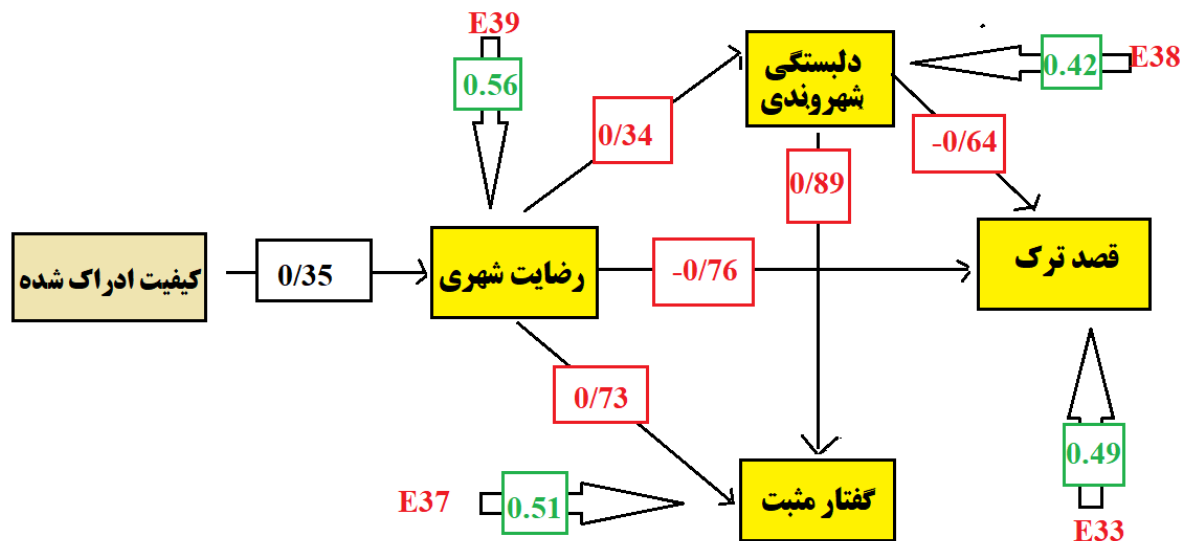
متغیر	میانگین	انحراف معیار	کیفیت ادراک شده	رضایت	دل‌بستگی شهری	قصد ترک	گفتار مثبت
کیفیت ادراک شده	۳/۱۴	۰/۲۹۰	۱				
رضایت شهروندی	۲/۹۹	۰/۷۲۸	۰/۴۴۶ ۰/۰۰۰	۱			
دل‌بستگی شهری	۳/۳۵	۰/۵۳۵	۰/۱۳۷ ۰/۰۰۰	۰/۴۰۴ ۰/۰۰	۱		
قصد ترک	۳/۴۷	۰/۹۶۹	-۰/۱۶۹ ۰/۰۰۰	-۰/۳۵۴ ۰/۰۰۱	-۰/۱۳۳ ۰/۰۰۱	۱	
گفتار مثبت	۳/۲۰	۰/۷۸۰	۰/۴۱۴ ۰/۰۰۰	۰/۵۷۴ ۰/۰۰۰	۰/۴۱۳ ۰/۰۰۰	-۰/۱۳۷ ۰/۰۰۱	۱

تحلیل مسیر داده‌ها

هدف از بررسی برازش کل مدل این است که مشخص شود تا چه حد کل مدل با داده‌های تجربی مورد استفاده سازگاری و توافق دارد. مجموعه وسیعی از معیارها و شاخص‌های نیکویی برازش وجود دارد که از آنها برای اندازه‌گیری برازش کل مدل استفاده می‌شود. در ادامه مدل‌ها اندازه‌گیری برای هر یک از سازه‌های مدل پژوهش ارائه شده است. در این مطالعه، دو دسته شاخص‌های مطلق و شاخص‌های نسبی برای اندازه‌گیری برازش مدل استفاده شد. برخوردار است. تصویر ۲ و جدول ۱۹ خلاصه نتایج این بخش را نشان می‌دهد. براساس شاخص‌های نیکویی برازش مدل مفهومی پژوهش همه شاخص‌های ذکر شده در سطح قابل قبولی قرار دارند و بنابراین، مدل از برازش مناسبی برخوردار می‌باشد.

جدول ۱۹: شاخص‌های نیکویی برازش

عنوان شاخص	مقدار محاسبه شده	حد قبولی	نتیجه
χ^2/df	۱/۸۵۱۵۶	کمتر از ۳	تایید
RMSEA	۰/۰۷۸	کوچکتر از ۰/۱	تایید
RMR	۰/۰۷۳	کوچکتر از ۰/۱	تایید
NFI	۰/۹۲	بالاتر از ۰/۹	تایید
AGFI	۰/۹۴	بالاتر از ۰/۹	تایید
GFI	۰/۹۵	بالاتر از ۰/۹	تایید
CFI	۰/۹۵	بالاتر از ۰/۹	تایید
NNFI	۰/۹۴	بالاتر از ۰/۹	تایید



شکل ۲: تحلیل مسیر داده‌ها

پس از تحلیل مسیر داده‌ها و آزمون مدل مفهومی، فرضیات پژوهش با استفاده از رگرسیون چندمتغیره مورد آزمون قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۲۲ نشان داده شده است. فرضیه تأثیر رضایت شهروندی و دلبستگی شهروند با ضریب مسیر $\beta = 0.550$ و عدد معنادار $(1/703)$ تأیید شد. براساس نتایج جدول ۲۰ بین قصد ترک و رضایت شهروندی رابطه منفی وجود دارد $\beta = -0.266$ به این ترتیب تأیید شد که رضایت شهروند قصد ترک را تبیین می‌کند. فرضیه تأثیر رضایت شهروندی در گفتار مثبت بر رضایت شهروند با ضریب مسیر $\beta = 0.536$ و عدد معنادار $(9/560)$ تأیید شد. فرضیه تأثیر کیفیت ادراک شده بر رضایت شهروند با ضریب مسیر $\beta = 1/111$ و عدد معنادار $(6/790)$ تأیید شد.

جدول ۲۰: رگرسیون چند متغیره

فرضیه	B	T-VALUE	R2	تائید یا رد
رضایت شهروندی و دلبستگی	۰/۵۵۰	۱/۷۰۳	۰/۴۰۴	تائید
رضایت شهروندی و قصد ترک	-۰/۲۶۶	-۰/۳۵۴	۰/۰۵۲	تائید
رضایت شهروندی و گفتار مثبت	۰/۵۳۶	۹/۵۶۰	۰/۰۵۶	تائید
رضایت شهروندی و کیفیت ادراک شده	۱/۱۱۱	۶/۷۹۰	۰/۴۴۶	تائید

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش سعی شد میزان تأثیر رضایت شهروندان از کیفیت زندگی منطقه زندگی شان را بر روز رفتارهای مثبت (دلبستگی شهری، قصد ترک گفتار مثبت) بررسی و ارزیابی گردد. با توجه به یافته‌های پژوهش نتایج زیر به دست آمده است:

در گویه میزان کیفیت آسفالت خیابان‌ها، ناحیه ۴ وضعیت مطلوب‌تری نسبت به سایر نواحی دارد و ناحیه ۶ نسبت به سایر نواحی وضعیت نامطلوب‌تری دارد

وضعیت ترافیک منطقه، در تمامی نواحی منفی می‌باشد و از حد متوسط پائین‌تر می‌باشد این وضعیت در ناحیه یک مشهودتر می‌باشد که این امر به دلیل بافت فرسوده ناحیه می‌باشد. وجود کوچه‌ها و معابر تنگ و کم عرض سبب تشدید ترافیک شده است.

کیفیت سنگ فرش و مبلمان شهری، در تمامی نواحی بالاتر از حد متوسط می‌باشد. در نواحی شش، سه و یک وضعیت این گویه نسبت به سه ناحیه دیگر نامطلوب‌تر است که این مسئله ناشی از بافت قدیمی منطقه می‌باشد.

کیفیت خدمات حمل و نقل شهری، در تمامی نواحی مثبت می‌باشد و از حد متوسط بالاتر است. میزان کیفیت آن در ناحیه ۲ مطلوب‌تر از سایر نواحی است. این مسئله به دلیل خطوط اتوبوس‌رانی متعدد و BRT در سطح منطقه می‌باشد.

دسترسی به مراکز عرضه و بازارهای نیازهای روزانه، به جزء نواحی یک و چهار که از حد متوسط پائین‌تر است در سایر نواحی از حد متوسط بالاتر است. به طور کلی با توجه به اینکه منطقه ۱۶ شهرداری تهران جزء مناطق پرتراکم با بافت ریز شهری محسوب می‌شود تعداد فروشگاه‌ها، میادین میوه و تره‌بار و مغازه‌های کوچک زیاد می‌باشد. در ناحیه یک به دلیل بافت فرسوده میزان دسترسی به این مراکز کمتر از حد متوسط و بسیار پائین می‌باشد.

پارک‌ها و فضاهای سبز در سطح ناحیه، در در تمامی نواحی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد که این مسئله بیانگر کمبود پارک‌ها و فضاهای سبز در سطح منطقه می‌باشد.

تعداد پارکینگ‌های عمومی، در تمامی نواحی منفی و پائین‌تر از حد متوسط می‌باشد که بیانگر تراکم زیاد جمعیت و ماشین در منطقه می‌باشد.

تعداد مراکز تفریحی و سرگرمی، در نواحی یک، سه و شش منفی و پائین‌تر از حد متوسط می‌باشد. در ناحیه پنج و دو در حد متوسط می‌باشد و تنها در ناحیه سه بالاتر از حد متوسط می‌باشد که این مسئله به دلیل وجود چندین سینما، سالن تئاتر، شهربازی در سطح ناحیه می‌باشد.

دسترسی به آب آشامیدنی مناسب در تمامی نواحی به جزء ناحیه یک بالاتر از حد متوسط می‌باشد.

دسترسی به فضاهای آموزشی در نواحی یک و شش کمتر از حد متوسط می‌باشد که این مسئله به دلیل تراکم جمعیت در این دو ناحیه و عدم توزیع مناسب فضاهای آموزشی در سطح ناحیه می‌باشد. در سایر نواحی بالاتر از حد متوسط می‌باشد. و در ناحیه ۲ از سایر نواحی تعداد فضاهای آموزشی مطلوب‌تر می‌باشد.

دسترسی به فضاهای ورزشی در ناحیه یک و شش منفی و پائین‌تر از حد متوسط می‌باشد که به دلیل وجود بافت‌های فرسوده می‌باشد.

در سایر نواحی بالاتر از حد متوسط می‌باشد و در ناحیه سه مطلوب‌تر از سایر نواحی می‌باشد.

با توجه به نتایج به دست آمده امکانات و زیرساخت‌های شهری در شش ناحیه منطقه ۱۶ شهرداری تهران به طور نامناسب در سطح منطقه توزیع گردیده است. به طوری در دو ناحیه یک و شش میزان توزیع امکانات و زیرساخت‌ها کمتر از سایر نواحی می‌باشد که این امر به دلیل وجود بافت فرسوده و بافت ریز ناحیه می‌باشد که نیازمند بهسازی و نوسازی می‌باشند.

در شاخص نیازهای پایه در سطح نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران:

وضعیت گویه زمینه اشتغال و فرصت های شغلی مناسب در تمامی نواحی به جز ناحیه ۵ پائین تر از حد متوسط می باشد. در ناحیه پنج در وضعیت حد متوسط قرار گرفته است. در این میان وضعیت این ناحیه ۵ در این گویه نامطلوب تر از سایر نواحی می باشد.

وضعیت گویه پایداری شغلی و اقتصادی در تمامی نواحی به جزء ناحیه پائین تر از حد متوسط می باشد که در این میان وضعیت آن در ناحیه یک نامطلوب تر از سایر نواحی می باشد. وضعیت این گویه در ناحیه ۵ بالاتر از حد متوسط می باشد. وضعیت مسکن مناسب برای خرید یا اجاره در تمامی نواحی پائین تر از حد مطلوب می باشد. در ناحیه دو به دلیل وجود امکانات بیشتر خرید یا اجاره مسکن گرانتر از سایر نواحی می باشد. و در ناحیه یک به دلیل وجود بافت های فرسوده و عدم تمایل ساکنین در اقامت در این ناحیه قیمت خرید یا اجاره مسکن ارزانتر از نواحی دیگر است.

هزینه استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی در تمامی نواحی جز ناحیه یک و سه بالاتر از حد متوسط قرار دارد. هزینه خدمات درمانی و بهداشتی در نواحی دو، چهار و پنج پائین تر از حد متوسط قرار دارد و در ناحیه یک در حد متوسط و در نواحی دو و شش بالاتر از حد متوسط قرار دارد.

تناسب دستمزدها با هزینه های جاری زندگی در تمامی نواحی پائین تر از حد متوسط قرار دارد. و در این بین در ناحیه دو وضعیت نامطلوب تر و در ناحیه شش وضعیت مطلوب تر از سایر نواحی می باشد.

در شاخص زیست محیطی در تمامی نواحی شش گانه:

کیفیت هوا پایین تر از حد متوسط قرار دارد و سایر گویه ها از حد متوسط بالاتر می باشند. نحوه جمع آوری پسماندها و زباله ها مطلوب ترین گویه می باشد. کیفیت هوا در این منطقه به دلیل قرار گرفتن راه آهن و ترمینال جنوب در این منطقه، عبور خطوط مختلف اتوبوس رانی در وضعیت بسیار قرار دارد.

در شاخص محیط اجتماعی در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران در تمامی نواحی میزان رضایت از جمع آوری پسماند و زباله بیشترین رضایت و گویه کیفیت هوا کمترین امتیاز را کسب کرده است. رتبه بندی نواحی شش گانه براساس متغیر کیفیت ادارک شده نشان می دهد ناحیه شش ۰/۰۹۵ رتبه اول و ناحیه شش با ۴/۱۲۰- رتبه آخر را در بین نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهرداری تهران به لحاظ متغیر کیفیت ادارک شده کسب کرده اند.

با توجه به نتایج به دست آمده همبستگی بین ترک قصد عمدتاً با سایر متغیرها در تمامی نواحی منفی می باشد. براساس شاخص های نیکویی برازش مدل مفهومی پژوهش همه شاخص های ذکر شده در سطح قابل قبولی قرار دارند و بنابراین، مدل از برازش مناسبی برخوردار است.

نتایج این پژوهش با مطالعات رهنما و ابراهیمی (۱۳۹۹)، (Taecharungroj and Florek, 2008; Taecharungroj, 2016; Zenker and Rütter, 2014) مطابقت دارد.

بدون ارزیابی انتظارات و ادراک شهروندان امکان ارزیابی عملکرد وجود ندارد. اینکه خدمات ارائه شده کارآمدند و به طور مطلوبی نیازها و خواسته های شهروندان را پاسخ می دهند موضوع مهمی است. در همین راستا، اندازه گیری اولین قدم برای بهبود است و بررسی های رضایت مندی باید در فواصل منظم انجام شود، منطقه سرویس مشخص و نیازها برآورد شود، و راه های ایجاد و بهبود بررسی شود.

نتایج آنالیزهای اولیه این مطالعه نشان داد برای منطقه ۱۶ تهران در بیشتر عوامل و گویه های در نظر گرفته شده میانگین ها متوسط ۳ بوده است. مسائل مربوط به وضعیت ترافیک و خدمات حمل و نقل عمومی، وجود پارکها و فضاهای سبز در سطح شهر، وجود مراکز بهداشتی و درمانی، وجود زمینه های اشتغال و فرصت های شغلی، مسکن مناسب، وجود بسترهای آموزشی مناسب، امکانات تفریحی، و مسائل زیست محیطی همه حوزه های مهمی از رضایت از زندگی شهری اند.

بر این اساس، بهبود کیفیت موارد ذکر شده باید حوزه های مهم نگرانی باشند و اقداماتی را در سطح مدیریت شهری و ملی می طلبد. دلبستگی به مکان مفید است. جوامع متشکل از افراد متعدد برای حفظ جوامع خود بیشتر تلاش می کنند.

نکته قابل توجه در این پژوهش عدم توزیع امکانات و خدمات در سطوح شش گانه منطقه ۱۶ تهران می‌باشد. بدین ترتیب باید توزیع عادلانه در این زمینه صورت پذیرد. بافت‌های فرسوده ناحیه یک نازمند بهسازی و نوسازی می‌باشند. این احساس دل‌بستگی عاطفی باید از طریق توسعه روابط معنیدار توسط مدیران شهری تقویت شود. کیفیت خدمات ارائه شده عاملی کلیدی در این زمینه است.

از آنجا که کیفیت به رضایت منجر می‌شود، تأثیر مثبتی در دل‌بستگی و رفتارهای مثبت شهروندان همچون گفتار مثبت دارد. بنابراین، مدیران شهری برای غنی‌سازی، افزایش، حفظ، تغییر، یا ایجاد سطح دلخواه باید برنامه‌های گوناگونی اجرا کنند.

منابع و مأخذ

- احمد آخوندی، ع، برک‌پور، ن، خلیلی، ا، صداقت‌نیا، س، صفی‌یاری، ر، (۱۳۹۴)، سنجش کیفیت زندگی شهری در کلانشهر تهران، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۹، شماره ۲، صص ۲۲-۵.
- امانپور، س، آبیاری، ش، (۱۳۹۳)،
- ارزیابی میزان رضایتمندی از کیفیت زندگی در محله‌های مجاور صنایع شهری: مطالعه موردی منطقه ۸ شهر اهواز، مجله برنامه‌ریزی فضایی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۱۷۸-۱۵۷.
- بردی آنا مراد نژاد، ر، دیوسالار، ا، میرابی، ص، (۱۳۹۵)، بررسی میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط زندگی موردشناسی: قائم‌شهر، مجله جغرافیا و آمایش شهری - (۳۰): ۹۵-۱۰۸.
- پوراحمد، ا، قربانی، ر، فرهادی، ا، درودی نیا، س، (۱۳۹۵)، ارزیابی تطبیقی شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات مسکونی (مطالعه موردی: شهر کامیاران)، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره ۴، شماره ۴: صص ۵۱۹-۵۴۸.
- حاتمی نژاد، ح، محمدی کاظم آبادی، ل، (۱۳۹۶)، سنجش رضایتمندی از شاخص‌های کیفیت زندگی در شهرهای جدید مطالعه موردی: شهر جدید مهاجران، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال هفتم/ شماره مسلسل بیست و سوم، صص ۶۸-۵۳.
- خواجه شاهکوهی، ع، مهدوی، ش، سوری، ف، صمدی، ر، (۱۳۹۱)، ارزیابی و سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری؛ مطالعه موردی: شهر کاشان، نشریه مدیریت شهری، شماره ۳۰، صص ۲۹۶، ۲۸۵.
- رهنما، م، ابراهیمی، ل، (۱۳۹۹)، نقش رضایت شهروندان بر رفتارهای مثبت شهروندی (مطالعه موردی: شهر مشهد)، مجله پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۲(۱): ۵۴-۳۹.
- زیاری، ج، رفیعی‌مهر، ح، زارعی، ج، (۱۳۹۹)، سنجش کیفیت زندگی از دیدگاه عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: مناطق ۱۶ و ۱۷ شهری تهران)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۲، شماره ۱، صص ۱۵-۱.
- عباس‌زاده، م، بنی‌فاطمه، ح، علیزاده اقدم، م، ب، علوی، ل، (۱۳۹۴)، ساخت و اعتباریابی مقیاس سنجش سازهی دل‌بستگی مکانی در میان شهروندان شهر تبریز (پژوهشی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی شهری)، مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال پنجم، شماره‌ی شانزدهم، ۵۸-۳۱.
- مردانی، ا، (۱۴۰۰)، ارزیابی کیفیت زندگی در روستاهای پیراشهری، مورد: دهستان صادقیه شهرستان نجف آباد، مجله جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۳، شماره ۴، صص ۴۱۸-۴۰۸.

Davison, R.M, Carol XJ Oub, E. Ng, (2020), Inadequate Information Systems and Organizational Citizenship, *Behavior, nformation & Management*, 57(30): 1-11

Ertugrul, I, Karakasoglu, N, (2007), Fuzzy Topsis method for academic member selstion in engineering faculty. *Innovations in Elearning, instruction Technology, Assessment, and Engineering Eduction*, 21(4): 151-156.

Fakhoury, R, Benoit, A, (2018), Citizenship, trust, and behavioural intentions to use public e-services: The case of Lebanon, *International Journal of Information Management*, 35(2):346-351

Kaklauskas. A, Zavadskas., E.K, Radzeviciene, A. Ubarte., I. Podvieszko, A, Podvezko, V. Kuzminske A. Banaitis, A, Binkyte, A. Bucinskas. V, (2018), Quality of city life multiple criteria analysis, *Journal Cities*, 19(72), 82-93.

Lee, Y. J. (2008). Subjective quality of Life Measurement in Taipei. *Building and Environmental*. 43(7): 1205-1215

Marans, R.W, (2015), Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities, *Habitat International*, 57 (45): 47-52.

Miao, C, R. Humphrey, Q, (2017), Are the emotionally intelligent good citizens or counterproductive? A meta-analysis of emotional intelligence and its relationships with organizational citizenship behavior and counterproductive work behavior, *Personality and Individual Differences*, 38(116):144–156.

Nguyen, L, Vinh Nhat, L, Sally Rao Hill, J, (2019), The mediating role of brand knowledge on employees' brand citizenship behaviour: Does organizational tenure matter? *Australasian Marketing Journal*, 27 (4):169–178

Olajuyigbe, A. E., Osakpolor, S. & Adegboyega, S. A. (2013). System Approach for Assessment of Quality of Life Using Geographical Information Poverty Alleviation Decision-Making. *International Journal of Sustainable Land Use and Urban Planning*, 1(1); 1-20

Spector, Paul E, Fox, S, (2018), Theorizing about the deviant citizen: An attributional explanation of the interplay of organizational citizenship and counterproductive work behavior, *Human Resource Management Review*, 20(78): 132–143

Serag El Din, H, Shalaby, A, Hend Elsayed, F, (2017), Principles of urban quality of life for a neighborhood, *HBRC Journal*, 35(9): 86-92.

Sarah A. Elariane Turkoglu, H, (2015), Sustainable Development and Quality of Urban Life, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 51(202): 10 – 14.

Seik, Foo Tuan, (2000): Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998), *Habitat International*, 8(24): 31-49

Teresaa, A-Q, Araujo-Cabrera, Y, Park, S, (2020), The sequential relationships of hotel employees' perceived justice, commitment, and organizational citizenship behaviour in a high unemployment context, *Tourism Management Perspectives*, 9(35):100- 116.

Thumboo, J, Kok-Yong Fong, D, Machin, S, Chan, Chang-Heok, S, Keng-Hong Leong, P, Szu-tien, T, Mee-Leng, B, (2003): Quality of life in an urban Asian population: the impact of ethnicity and socio-economic status, *Social Science & Medicine*, 56(208):1761–1772.

Tondera, E, S, Graham, S, (2012), Inonge Theresa Lisitaa, Leon Tielman de Beer, (2018), The importance of customer citizenship behaviour in the modern retail environment: Introducing and testing a social exchange model, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 10 (45): 92–102

Zhang, H, Xu, Ho, (2019), Impact of destination psychological ownership on residents' "place citizenship behavior", *Journal of Destination Marketing & Management*, 5(14): 1-14.

Zenker, S, Rütter, N, (2019), Is satisfaction the key? The role of citizen satisfaction, place attachment and place brand attitude on positive citizenship behavior, *Journal Cities*, 9(38): 11-17.

Yuan, LYuen, L, Low P.K., B, Ch., (1999), Urb and Quality of life critical issues and options, ISBN9971-69-227-9, School of Building and Real Estate, *National University of Singapor*.

Yung-Jaan, L, (2008): Subjective quality of life measurement in Taipei, *Building and Environment*, 10(43):1205–1215

Wu, Wei-Ning, (2020), Determinants of citizen-generated data in a smart city: Analysis of 311 system user behavior, *Sustainable Cities and Society*, 15(59):1-16.

رفتارهای دوستدار محیط زیست شهری در فضاهای عمومی فرهنگی - ورزشی در استان های

کشور

لیلا نظری^{۱*}، محمد سعید کیانی^۲

۱. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

۲. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد، کرمانشاه، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۰۱

چکیده

محیط زیست بشری از قرن بیستم بدین سو در معرض بی سابقه ترین آسیب ها به دلیل سرعت توسعه صنعتی در سراسر جهان بوده است. هدف از پژوهش حاضر، تحقق رفتارهای دوستدار محیط زیست شهری در ورزش از نظر مدیران و برگزارکنندگان رویدادهای ورزشی است. محقق در این تحقیق به دنبال طراحی الگویی برای برگزاری رویدادهای ورزشی دوستدار محیط زیست در ایران است. به منظور جمع-آوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته ۴بخشی مشتمل بر ۴۰ سؤال استفاده گردید. روایی صوری و محتوایی با نظرخواهی از اساتید مرتبط مورد تأیید قرار گرفت و پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش شد. نمونه آماری تحقیق را مدیران و برگزارکنندگان رویدادهای ورزشی در ده استان (تهران، البرز، اصفهان، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، خوزستان، خراسان رضوی، کردستان، لرستان و کرمانشاه) تشکیل می دادند. پس از توزیع پرسشنامه ها در نهایت ۲۵۴ پرسشنامه عودت گردید. تحلیل داده های پژوهش با استفاده از نرم افزارهای AMOS و SPSS-19 انجام گرفت. جهت آزمون فرضیه ها از آزمون های آماری ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر و جهت آزمودن روابط غیرمستقیم (واسطه ای) نیز از روش بوت استراپ استفاده شد. نتایج نشان داد که سه عامل آگاهی زیست محیطی، ادراک اثرات زیست محیطی و قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز بر رفتار واقعی دوستدار محیط زیست اثرگذار هستند. نتایج همچنین نشان داد که متغیر قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز بعنوان متغیر میانجی ایفای نقش می کند و میزانی از تأثیر آگاهی و ادراک زیست محیطی بر رفتار واقعی دوستدار محیط زیست ناشی از قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز است. براساس مدل پیشنهادی پژوهش، رفتارهای دوستدار محیط زیست برگزارکنندگان و مدیران رویدادهای ورزشی و قصد حمایت آنان از رویدادهای ورزشی سبز تا حد زیادی تحت تأثیر آگاهی و ادراک آنها از مسائل زیست محیطی است. به نظر می رسد که درک عوامل اساسی اثرگذار بر رفتارهای واقعی و حمایتگرانه افراد از ورزش سبز برای ارتقای رفتار زیست محیطی ضروری است.

کلید واژه ها: آگاهی زیست محیطی، ادراک اثرات زیست محیطی، رویدادهای ورزشی، رفتار دوستدار محیط زیست، استان های کشور.

* نویسنده مسئول: leilanazari2020@gmail.com

ارجاع به این مقاله: نظری، لیلا، کیانی، محمد سعید. (۱۴۰۰)، رفتارهای دوستدار محیط زیست شهری در فضاهای عمومی فرهنگی - ورزشی در استان های کشور. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۲(۴)، ۱۱۹-۱۳۷.

مقدمه و بیان مسأله

محیط‌زیست شامل هر چیزی است که یک ارگانیسم را احاطه می‌کند و شامل عناصر طبیعی و نیز ساخت بشر می‌شود. انسان‌ها همانند همه گونه‌های جانوری دیگر که اکوسیستم جهانی را تشکیل می‌دهند، همواره با محیط‌زیست خود تعامل دارند و تا حدی در آن تغییر ایجاد می‌کنند. با این حال، انسان تنها موجودی است که می‌تواند تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر اکوسیستم بگذارد. از زمان باستان تاکنون آتش بر حیوانات و گیاهان تأثیر گذاشته، کشاورزان درختان جنگل را بریده‌اند و گونه‌های حیوانی خاصی را اهلی کرده‌اند و شهروندان نخستین زمین‌های خشک را حاصل‌خیز کرده‌اند. امروز زمین در حال تجربه یک تغییر بزرگ است. رشد سریع جمعیت در ترکیب با توسعه جوامع صنعتی وابسته به سوخت‌های فسیلی تخریب محیط‌زیست را با شتاب زیادی شدت بخشیده است. تأثیرات مخرب انسان بر محیط‌زیست مانند تغییر اقلیم تنها با تغییر سیاست‌ها، قوانین و مقررات توسط دولت‌ها و شرکت‌های بزرگ قابل پیشگیری نیست، بلکه باید تک‌تک افراد سبک زندگی خود را تغییر دهند. صحبت‌هایی نظیر «من فقط یک نفر هستم مگر یک نفر چقدر تغییر می‌تواند ایجاد کند؟» یا «چرا سایر مردم سبک زندگی خود را تغییر نمی‌دهند؟» یا این که «چرا دولت کاری نمی‌کند؟» باید تغییر کند. اگرچه تغییرات کوچک در سبک زندگی یک فرد ممکن است کوچک و جزئی برسند ولی هنگامی که این تغییرات در سطح منطقه‌ای یا ملی انجام می‌گیرند تأثیرات تجمعی آن‌ها می‌تواند یک تغییر بزرگ ایجاد کند.

ورزش نیز مانند بسیاری فعالیت‌های دیگر انسان ممکن است آثار مفید یا مضر برای محیط‌زیست داشته باشد. ورزش به اشکال مختلفی بر محیط‌زیست تأثیر می‌گذارد: آلودگی آب‌ها، آلودگی صوتی، آلودگی نوری، مصرف منابع تجدیدپذیر، مصرف منابع طبیعی، تولید گازهای گلخانه‌ای، تخریب لایه اوزن، آلودگی خاک، فرسایش خاک، ریختن زباله در محیط‌زیست، مصرف کاغذ و تولید زباله از خدمات تهیه غذا (جونز^۱، ۲۰۱۰). این امر پذیرفته شده که رویدادهای ورزشی می‌توانند آثار زیادی بر محیط‌زیست داشته باشند (بابیاک و ترندافیلووا^۲، ۲۰۱۱). بطور کلی رویدادهای بزرگ ورزشی سبب افزایش چشمگیر مصرف انرژی و انتشار گازهای گلخانه‌ای می‌شوند. رویدادهای ورزشی در سطوح مختلفی برگزار می‌شوند (از رقابت‌های محلی تا رویدادهای عظیم مانند بازی‌های المپیک) و میزان و شدت تأثیر ورزش بر محیط‌زیست تا حد زیادی به نوع ورزش و اندازه رویداد بستگی دارد (مایر^۳، ۲۰۱۴).

ورزش و محیط‌زیست ارتباط نزدیکی با یکدیگر دارند. محیط‌زیست در سال ۱۹۹۶ به‌عنوان سومین رکن به همراه ورزش و فرهنگ به جنبش المپیک اضافه شد (بیر^۴، ۲۰۰۶). مفهوم بازی‌های سبز در نهایت به‌عنوان یک حکم توسط کمیته بین‌المللی المپیک (IOC) ابلاغ شد و از سال ۲۰۰۰ به‌عنوان بخشی از بازی‌های المپیک مدنظر قرار گرفت (چان^۵ و همکاران، ۲۰۰۶). در بازی‌های المپیک سیدنی ۲۰۰۰ که به آن لقب بازی‌های سبز دادند و تلاش شد تا مسائل زیست‌محیطی در همه جنبه‌های بازی‌ها از جمله طراحی، ساخت اماکن، نقل و انتقال، تهیه غذا و مدیریت پسماندها مدنظر قرار گیرد (فراهانی و شعبانی مقدم، ۱۳۹۴).

اگرچه سازمان‌های ورزشی معمولاً به‌عنوان سازمان‌های آلوده‌کننده محیط‌زیست قلمداد نمی‌شوند، ولی عملکرد تیم‌های

1. Jones
2. Babiak & Trendafilova
3. Mair
4. Beyer
5. Chan

ورزشی، تماشاگران، مدیران و سازندگان تجهیزات ورزشی ممکن است آثار مختلفی بر محیط‌زیست داشته باشد. برخی تحقیقات بر چگونگی اثرگذاری سازمان‌دهندگان رویداد بر حفظ محیط‌زیست تأکید کرده‌اند و به مواردی نظیر کاهش مصرف، استفاده مجدد و بازیافت پرداخته‌اند (مورفی^۱، ۲۰۱۰). امروزه سازمان‌های ورزشی در حال توسعه استراتژی‌ها و کمپین‌هایی برای افزایش رفتارهای پایدار در بین تماشاگران ورزش هستند (کلیسون و کیم^۲، ۲۰۱۴). اگرچه تصمیم به فعالیت ورزشی در وهله اول تأثیر چندانی بر محیط‌زیست ندارد، ولی هنگامی که تعداد انبوهی از ورزشکاران به تمرین، رقابت، سفر برای شرکت در مسابقات یا تأمین تجهیزات ورزشی می‌پردازند، تأثیر آن ملموس‌تر خواهد بود و ممکن است پیامدهای زیادی از قبیل تولید دی‌اکسیدکربن، تولید زباله، آلودگی هوا و... را بدنبال داشته باشد (کلیسون و موندلو^۳، ۲۰۱۲).

نوع رفتار افراد می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر محیط‌زیست داشته باشد. رفتار مسئولانه در قبال محیط‌زیست ساختاری چندبعدی دارد و عوامل متعددی نظیر آگاهی زیست‌محیطی، نگرش، تعهد، باور، اخلاق، احساسات، دانش، ارزش‌های جهانی، نگرش زیست‌محیطی، شخصیت و زمینه اجتماعی بر آن تأثیر می‌گذارند (گیلوانی و اسکوپیلیتی^۴، ۲۰۰۹؛ گونتر^۵، ۲۰۰۹؛ وینکل، سیاکرت و ایوانز^۶، ۲۰۰۹). آگاهی زیست‌محیطی به عنوان اولین مؤلفه کلیدی درک علل و تأثیرات مسائل زیست‌محیطی شناخته می‌شود (کاسپر و پفال^۷، ۲۰۱۲). آگاهی زیست‌محیطی واژه جامعی است که به شناخت اثرات مخرب اقدامات انسان (و پیشرفت‌های تکنولوژیک و اجتماعی کنونی) بر محیط‌زیست طبیعی می‌پردازد. آگاهی زیست‌محیطی اغلب مترادف با «نگرانی زیست‌محیطی» به کار برده می‌شود. بسیاری از تحقیقات نشان داده‌اند که آگاهی/نگرانی زیست‌محیطی پیش‌نیاز انجام اقدامات دوستدار محیط‌زیست است. هنگامی که فردی دارای آگاهی کافی باشد گام بعدی این است که تصمیم بگیرد آن را به رفتار تبدیل کند این تصمیم‌گیری نیازمند قصد حمایت و اقدام است. قصد رفتاری رابطه معناداری با رفتارهای دوستدار محیط‌زیست دارد (استاتس، هارلند و ویلکی^۸، ۲۰۰۴). افرادی که تصمیم می‌گیرند به حفظ محیط‌زیست کمک کنند باید ادراک نمایند که اقداماتشان می‌تواند تفاوت‌هایی را ایجاد کند. مک‌کارتی و شروم^۹ (۲۰۰۱) در تحقیق خود نتیجه گرفتند که کسانی که محصولات دوستدار محیط‌زیست را خریداری می‌کنند بر این عقیده هستند که بازیافت کار مهمی است و به سایر رفتارهای مسئولانه در قبال محیط‌زیست هم پایبند هستند. در سوی دیگر، افرادی که در جایگاه تصمیم‌گیری قرار دارند می‌توانند نقش مؤثرتری در ترغیب سایرین به انجام رفتارهای دوستدار محیط‌زیست داشته باشند.

تعهد مدیران به انجام اقدامات زیست‌محیطی یکی از شاخص‌های اصلی سوق دادن سایرین به سمت حفظ محیط‌زیست محسوب می‌شود و این موضوع می‌تواند بر واکنش‌های زیست‌محیطی آنان تأثیر بگذارد (لی و رهی^{۱۰}، ۲۰۰۶). برخی تحقیقات نشان داده‌اند که تعهد مدیران به انجام اقدامات زیست‌محیطی پیش‌نیاز یک استراتژی موفق زیست‌محیطی است (بارنجی^{۱۱}، ۲۰۰۱).

-
1. Murphy
 2. Kellison & Kim
 3. Mondello
 4. Giuliani & Scopelliti
 5. Günther
 6. Winkel, Seagert & Evans
 7. Casper & Pfahl
 8. Staats, Harland & Wilke
 9. McCarty & Shrum
 10. Lee & Rhee
 11. Barnerjee

بارنجی و همکاران (۲۰۰۳) با بررسی ارتباط بین تعهد مدیران و برخی نیروهای بیرونی و درونی و تأثیر آن بر استراتژی‌های زیست‌محیطی شرکت‌ها در مشاغل مختلف دریافتند که تعهد مدیران عالی تأثیر مثبتی بر هم جهت‌گیری و هم استراتژی زیست‌محیطی دارد. تحقیق زچنتکه^۱ (۲۰۰۸) هم با بررسی نگرش‌های زیست‌محیطی هتل‌های کوچک اروپایی نشان داد که مدیرانی که دغدغه‌های زیست‌محیطی بیشتری دارند از انگیزه اخلاقی بیشتری برای حفظ محیط‌زیست برخوردارند.

هر فردی که به ورزش می‌پردازد تأثیری بر محیط گذاشته می‌شود. این آثار می‌تواند مثبت یا منفی باشد، از نظر گستره و اندازه متفاوت باشد و در یکی از دو شکل مستقیم یا غیرمستقیم باشد. رایج‌ترین اشکالی که ورزش بر محیط تأثیر می‌گذارد عبارتند از: تخریب محیط زیست، مصرف منابع تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر، ایجاد آلودگی (هوا، آب، خاک، صوتی، تشعشع)، فرسودگی خاک و تولید زباله (چرنوشنکو^۲، ۲۰۰۶). در تحقیق حاضر قصد داریم تا با بررسی نگرش مدیران برگزاری رویدادهای ورزشی نسبت به محیط زیست، روش‌های کنترل آثار منفی برگزاری این رویدادها بر محیط زیست را شناسایی کنیم. این پژوهش در پی پاسخگویی به این سوالات است که:

- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی و سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با میانجی‌گری قصد رفتاری با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟

اهداف کلی و جزئی

هدف کلی: تعیین رابطه آگاهی زیست‌محیطی، ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی و قصد رفتاری حمایت، با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی.

اهداف جزئی

- تعیین رابطه سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی
- تعیین رابطه سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی
- تعیین رابطه سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی
- تعیین رابطه سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی
- تعیین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی و سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با میانجی‌گری قصد رفتاری با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی

مبانی نظری

مدیریت زیست محیطی

مدیریت زیست محیطی یک فرایند چند رشته‌ای برای پیشگیری و حل نمودن مسائل زیست محیطی از طریق پژوهش، طرح ریزی، نظارت و عمل کارآمد است (ترندافیلووا^۱ و همکاران، ۲۰۱۳). این فرایند شامل شناسایی اهداف و تدوین وسایل دستیابی به آن‌ها می‌شود؛ قلمروی این فرایند از نظر زمانی و نیز فضایی دارای تنوع است.

محیط زیست

محیط زیست به همه محیط‌هایی که در آن‌ها زندگی جریان دارد گفته می‌شود. مجموعه‌ای از عوامل فیزیکی خارجی و موجودات زنده که با هم در کنش هستند محیط زیست را تشکیل می‌دهند و بر رشد و نمو و رفتار موجودات تأثیر می‌گذارند (اسدی و همکاران، ۱۳۹۲). محیط زیست عبارت ترکیبی از دانش‌های متفاوت در علم است که شامل مجموعه‌ای از عوامل زیستی و محیطی در قالب محیط زیست و غیرزیستی (فیزیکی، شیمیایی) است که بر زندگی یک فرد یا گونه تأثیر می‌گذارد و از آن تأثیر می‌پذیرد. امروزه این تعریف غالباً به انسان و فعالیت‌های او مرتبط می‌شود و می‌توان محیط زیست را مجموعه‌ای از عوامل طبیعی کره زمین، همچون هوا، آب، اتمسفر، صخره، گیاهان و غیره، که انسان را احاطه می‌کنند خلاصه کرد.

سیستم مدیریت محیطی

این سیستم یک چارچوب ساختارمند برای مدیریت کردن آثار معنی‌دار محیطی یک سازمان است (برادی^۲، ۲۰۰۵). به عبارت دیگر، سیستم مدیریت محیطی با چگونگی مدیریت آثار بالقوه‌ای که یک سازمان بر محیط دارد و جنبه‌های مرتبط با اعمال آن سر و کار دارد. هدف اصلی این سیستم دستیابی به پیشرفت ممتد عملکرد محیطی است (برادی، ۲۰۰۵).

ردپای بوم شناختی

مفهوم ردپای بوم‌شناختی^۳ است. آندریا کالین و همکارانش در دانشگاه کاردیف این مفهوم را به عنوان روشی برای تعیین میزان آثاری که یک رویداد ورزشی بر محیط دارد مطرح کردند. این ابزار شامل انتقال انرژی و منابع مورد استفاده در یک رویداد به زمینه فرضی مورد نیاز برای حمایت از آن منابع می‌شود (کاپلی^۴، ۲۰۰۵). کالین از ردپای بوم‌شناختی برای محاسبه اثر محیطی رویدادهای مختلف و مقایسه ردپاهای آنها در سناریوها و موقعیت‌های جایگزین استفاده کرده است. برای مثال، مشخص شد که ردپای فینال جام اتحادیه فوتبال انگلستان هشت برابر بیشتر از زمانی است که همه طرفداران در خانه می‌ماندند و مسابقه را از تلویزیون مشاهده می‌کردند (کاپلی، ۲۰۰۵).

-
1. Trendafilova
 2. Brady
 - 3- Ecological Footprint
 4. Copley

آگاهی زیست محیطی

گامبرون و سویتزکی^۱ آگاهی زیست محیطی را توانایی فرد در درک و ارزیابی تأثیرگذاری جامعه بر بوم‌سازگان (اکوسیستم) تعریف می‌کنند، به صورتی که این آگاهی در قالب درک مسائل مربوط به محیط زیست و منشأ به وجود آمدن آن‌ها و پیامدهای ناشی از آن مسائل جلوه‌گر می‌شود (صالحی^۲، ۲۰۰۸).

رویداد ورزشی

یک رویداد ورزشی می‌تواند به عنوان گردهمایی سازمان‌یافته‌ای از افراد ورزشی و حامیان آنها برای شرکت در فعالیت‌های ورزشی تعریف شود؛ چنین رویدادهایی می‌توانند آثار محیطی ناشی از یک ورزش خاص را از جنبه‌های گوناگون تحت تأثیر قرار دهند. اول اینکه، رویدادهای ورزشی به طور کلی عده زیادی را در محلی خاص و طی یک دوره زمانی کوتاه دور هم جمع می‌کنند؛ دوم، این رویدادها فعالیت‌های ورزشی مختلف را در یک محل خاص و طی یک زمان کوتاه گرد هم می‌آورند؛ و سوم اینکه این رویدادها می‌توانند موجب آثار محیطی غیر مستقیمی شوند که موجب آثار محیطی غیرمستقیم گردند که اغلب به آثار ناشی از گردشگری شبیه است. رویدادها می‌توانند شامل یک ورزش شوند (مانند یک مسابقه فوتبال) یا می‌توانند رویدادهای چند رشته‌ای باشند (مانند بازی‌های المپیک)؛ گستره رویدادهای ورزشی می‌تواند متفاوت باشد؛ آن‌ها می‌توانند محلی، ناحیه‌ای، ملی یا جهانی باشند می‌توانند تعداد متفاوتی از رقابت کنندگان و حامیان را از مناطق محلی گرفته تا سطح جهان جذب کنند.

پیشینه پژوهش

از جمله تحقیقات انجام گرفته مرتبط با موضوع محیط زیست و ورزش در داخل و خارج از کشور شامل موارد زیر می‌باشد:

صالحی (۱۳۸۸) تحقیقی با عنوان «مطالعه نقطه نظرات و رفتارهای زیست محیطی در ایران» به این نتیجه رسید که گروه‌های سنی مختلف، رفتارهای زیست محیطی متفاوتی را نشان می‌دهند. بدین معنی که افراد نسل قدیم با نسل جدید از رفتارهای زیست محیطی بیشتری حمایت می‌کنند. از نقطه نظر آموزش و تحصیلات، ایران هیچ سرفصل آموزشی به نام آموزش رفتارهای زیست محیطی در آموزش خود از دبستان گرفته تا دانشگاه ندارند لذا عاقلانه نیست اگر انتظار رفتارهای زیست محیطی متفاوتی از افراد تحصیل کرده داشته باشیم. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است که بین میزان درآمد افراد و رفتارهای زیست محیطی ارتباط منفی وجود دارد.

یزدی (۱۳۸۹) در پایان‌نامه خود با عنوان بررسی میزان آگاهی، نگرش و رفتار زیست محیطی اساتید دانشگاه‌های شهر تهران نشان داد که اساتید از میزان آگاهی، نگرش و رفتار نسبتاً مناسبی نسبت به محیط زیست برخوردارند و میزان آگاهی نقش عمده‌ای در تعیین نگرش زیست محیطی دارد. همچنین گرایش زیست محیطی اساتید نیز در نوع رفتارهای آن‌ها تأثیرگذار است،

نتایج بیانگر این مطلب بود که اساتید مرد از میزان آگاهی بیشتری نسبت به اساتید زن برخوردار هستند ولی اساتید زن از نگرش مثبت‌تر و رفتار صحیح‌تری نسبت به محیط‌زیست در مقایسه با اساتید مرد برخوردار می‌باشند.

امامقلی (۱۳۹۲) در پژوهشی که با عنوان نگرش و آگاهی و رفتارهای زیست‌محیطی دانش‌آموزان انجام داده بود به این نتیجه رسید که نزدیک به ۶۸ درصد از دانش‌آموزان دارای رفتارهای مسئولانه نسبت به محیط‌زیست بوده‌اند. علاوه بر این، نتایج حاکی از بالا بودن آگاهی زیست‌محیطی دانش‌آموزان مورد مطالعه است، نزدیک به ۵۵ درصد دانش‌آموزان دارای نگرش زیست-محور و مابقی دارای نگرش تکنو محور بودند و از این میان نگرش زیست‌محور بیشترین تأثیر را بر رفتارهای زیست‌محیطی دارد و پیش‌بینی کننده قوی برای رفتارهای زیست‌محیطی است، همچنین نتایج نشان داد که بین آگاهی و رفتارهای زیست محیطی رابطه ضعیفی وجود دارد.

مطالعه می اوج لینگ و همکاران^۱ (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که دانش زیست‌محیطی و نگرش زیست‌محیطی و فشارهای دولتی تأثیرات قابل توجهی بر قصد و نیت خرید سبز در میان مصرف کنندگان مالزیایی دارد، اما در مقابل بین برچسب زیست-محیطی و قصد خرید سبز رابطه معنی داری وجود ندارد.

بار پیروس^۲ (۲۰۱۳) به این پرسش پرداخت که مشارکت رویدادهای ورزشی در ایجاد یک میراث سبز تا چه اندازه واقع بینانه است. او در ارزیابی خود اظهار داشت که محتوای برنامه‌های سبز و زیست‌محیطی دامنه وسیعی را شامل می‌شود که مواردی زیادی چون، کاهش تولید کربن تا استفاده از انرژی خورشیدی برای حمل‌ونقل عمومی را در بر می‌گیرد. او پیشنهاد کرد که اولین گام برای برگزاری زیست‌محیطی رویدادهای ورزشی هنگامی برداشته می‌شود که مسئولان مدیریت و برگزاری رویدادهای بین المللی ورزشی، محیط‌زیست را به عنوان یک استراتژیک در برنامه‌های خود بگنجانند. در صورت الزامی شدن محیط‌زیست به عنوان یک پیش شرط نامزدهای میزبانی رویدادهای ورزشی ناگزیر می‌شوند برنامه‌های مناسب زیست‌محیطی را از همان آغاز پیشنهاد مد نظر قرار دهند. پیروس ۲۰۱۳، پیشنهاد کرد که گام دوم در ارتقا یک رویداد ورزشی سبز اطمینان از این است که، قول‌ها و تعهدات نامزدها اجرا می‌شود. بنابراین تا زمانی که مسائل زیست‌محیطی توسط مسئولان به شکل الزام آور و قابل پایش در نظر گرفته نشود یا یک کمیته برای آن تشکیل نشود تغییری رخ نخواهد داد.

کلینسون و کیم^۳ (۲۰۱۴) به بررسی منافع زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی و انگیزش‌های زیست‌محیطی پرداختند. آن‌ها دریافتند که سازمان‌های حرفه‌ای ورزشی تأکید ویژه‌ای بر افزایش آگاهی زیست‌محیطی در میان تماشاگران و همچنین جذب مشتریان جدید دارند.

جین^۴ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی عوامل مربوط با نیت افراد اهداکننده پول به استادیوم‌های سبز پرداختند. براساس نظریه تبادل اجتماعی هنگامی که منافع ادراک شده از هزینه‌ها پیشی بگیرد فرد یا ذینفع نگرش مثبتی نسبت به یک مورد خاص پیدا می‌کند. اهداکنندگان ورزشی در صورت کسب تخفیف مالیاتی اولویت‌دهی به پارکینگ و محل نشستن و ایجاد تخفیف در قراردادهای اجتماعی و حرفه‌ای انگیزه بیشتری برای این کار پیدا می‌کنند. صرف‌نظر از انگیزش بیرونی شناسایی عقاید، رفتارها و واکنش‌های اصلی حمایت‌کنندگان مالی از استادیوم‌های سبز اهمیت زیادی دارند. جین و همکاران (۲۰۱۵)، پیشنهاد کردند که هر

1. Mei OJ Ling

2. Preuss

3. Kellison & Kim

4. Jin

دوی نگرش اهدا کردن و نرم‌های اجتماعی ارتباط قوی و مثبتی با نیت رفتاری در خصوص حمایت از استادیوم‌های سبز خواهد داشت. به عنوان یک نکته جذاب و احتمالاً نقطه عزیمت برای تحقیقات بعدی اهداکنندگان با جنسیت زن بیشتر از استادیوم‌های سبز حمایت می‌کردند.

در کشور ما تحقیقاتی درباره‌ی رویدادهای ورزشی انجام گرفته که البته بیشتر به جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی رویدادها پرداخته‌اند و پژوهش‌های کمی به موضوع ورزش و محیط‌زیست اختصاص یافته است. در بین همین تحقیقات محدود نیز ارزیابی‌هایی که درباره تأثیر رویدادهای ورزشی بر محیط‌زیست انجام شده‌اند اغلب با استفاده از روش رد پای زیست‌محیطی (اکولوژیک) و تجزیه و تحلیل ردپای کربن صورت گرفته‌اند. این ارزیابی‌ها توانسته است تا حدی آثار زیست‌محیطی ورزش را شناسایی کند. اما هنوز پژوهش‌ها نتوانسته‌اند اصولی را تدوین کنند که با پیروی از آنها بتوانیم رویدادهای ورزشی دوستدار محیط زیست داشته باشیم. این پژوهش باهدف طراحی الگویی برای برگزاری رویدادهای ورزشی دوستدار محیط زیست در ایران انجام گرفت. با توجه به افزایش اهمیت مقوله محیط‌زیست در سال‌های اخیر در سراسر جهان و نظر به اثرات اجتماعی گسترده ورزش بر فرهنگ‌سازی و کمبود تحقیقات علمی در این زمینه در داخل کشور، لزوم انجام تحقیق بیشتر در مورد محیط زیست و ورزش مشهود است. همچنین با توجه به تفاوت‌های اقلیمی و فرهنگی نمی‌توان یافته‌های خارج از ایران را به شرایط داخل کشور تعمیم داد. در این پژوهش سعی بر آن بود تا با بررسی رابطه بین آگاهی و ادراک زیست‌محیطی و قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست در سطح کشور، زمینه‌ای برای توجه بیشتر به مسائل زیست‌محیطی در ورزش فراهم شود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات توصیفی-پیمایشی است و به صورت میدانی انجام گرفته است واز لحاظ هدف در زمره تحقیقات کاربردی قرار دارد. به دلیل فقدان ابزار دقیق و معتبر به منظور اندازه‌گیری متغیرهای مورد بررسی در پژوهش حاضر، ابتدا بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعه مقالات داخلی و خارجی به بررسی مبانی نظری پژوهش در داخل و خارج اقدام گردید. سپس با استفاده از نتایج حاصل از بررسی مبانی نظری مربوط به پژوهش، مجموعه‌ای از مفاهیم، تعاریف و نظریه‌های مربوط به موضوع مورد بررسی تدوین شد. لذا پس از کسب شناخت کافی از موضوع مذکور، از طریق مصاحبه با متخصصان آشنا با دو مقوله ورزش و محیط زیست، از پرسش‌نامه محقق ساخته حاوی ۴۰ سوال و مشتمل بر چهار عامل آگاهی زیست محیطی (۸ سؤال)، درک اثرات زیست محیطی (۱۵ سؤال)، قصد رفتاری (۸ سؤال)، رفتار واقعی (۹ سؤال) استفاده شد. روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه با نظرخواهی از ۱۳ تن از اساتید مرتبط با موضوع پژوهش مورد تایید قرار گرفت و پایایی آن نیز با استفاده از آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۳ گزارش شد. جامعه آماری تحقیق را مدیران و برگزارکنندگان رویدادهای ورزشی در ده استان کشور (تهران، البرز، اصفهان، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، خوزستان، خراسان رضوی، کردستان، لرستان، کرمانشاه) تشکیل می‌دادند که با توجه به محدودیت‌های مالی و زمانی پژوهش، پژوهشگر حداکثر تعداد شرکت‌کننده در رشته‌های مرسوم در ایران را با توجه به وسعت مخاطبان، نوع فعالیت‌ها و میزان تقریبی اثرگذاری بر محیط زیست به کار گرفت. با توجه به وسعت، تعداد و نیز دشواری دسترسی به نمونه‌ها؛ از روش نمونه‌گیری در دسترس برای جمع‌آوری نمونه‌ها استفاده شد که در نهایت ۲۵۴ پرسشنامه عودت گردید. برای توصیف و بررسی داده‌های پژوهش از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد) و آمار

استنباطی بهره گرفته شد. با توجه به هدف پژوهش، برای تحلیل داده ها و به منظور بررسی فرضیه‌ها؛ از آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر استفاده شد. محاسبات آماری توسط نرم افزار های «ایموس» و «اس.پی.اس.اس» (نسخه ۱۹) انجام گرفت.

یکی از بخش‌های اصلی هر پژوهش مربوط به جمع آوری اطلاعات می‌باشد. چنانچه این بخش از پژوهش به‌درستی صورت گیرد، تأثیر مثبتی در سایر بخش‌های پژوهش خواهد داشت. در این پژوهش نمونه‌های آماری از استان‌هایی انتخاب شدند که بیشترین میزبانی رویدادهای ورزشی را بر عهده داشتند. جامعه آماری تحقیق را مدیران و برگزارکنندگان رویدادهای ورزشی در ده استان کشور (تهران، البرز، اصفهان، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، خوزستان، خراسان رضوی، کردستان، لرستان، کرمانشاه) تشکیل می‌دادند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

همان‌گونه که در جدول ۱ آورده شده، از میان ۲۵۴ پرسشنامه عودت شده، ۱۸۲ پرسش‌نامه مربوط به مردان و ۷۲ پرسش‌نامه مربوط به زنان بود.

جدول ۱: یافته‌های توصیفی تحقیق

ویژگی‌های جمعیت شناختی	مقیاس	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۷۲	۲۸/۳
	مرد	۱۸۲	۷۱/۷
وضعیت تأهل	مجرد	۱۰۰	۳۹/۴
	متاهل	۱۵۴	۶۰/۶
سطح تحصیلات	دیپلم و فوق دیپلم	۵۹	۲۳/۲
	کارشناسی	۱۱۷	۴۶/۱
	کارشناسی ارشد	۵۹	۲۳/۲
	دکتری	۱۸	۷/۱

همان‌گونه که در جدول ۱ آمده است ۷۲ نفر یعنی ۲۸/۳ درصد نمونه مورد بررسی زن بوده و ۱۸۲ نفر یعنی ۷۱/۷ درصد مرد بوده‌اند. ۱۰۰ نفر یعنی ۳۹/۴ درصد نمونه مورد بررسی مجرد بوده و ۱۵۴ نفر یعنی ۶۰/۶ درصد مرد بوده‌اند. ۲۳/۲ درصد نمونه مورد بررسی دارای مدرک تحصیلی دیپلم یا فوق دیپلم، ۴۶/۱ درصد نمونه مورد بررسی دارای مدرک تحصیلی کارشناسی، ۲۳/۲ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و ۷/۱ درصد دارای مدرک تحصیلی دکتری بوده‌اند. در جدول ۲ میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای مورد بررسی در پژوهش آورده شده است.

جدول ۲: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای مورد بررسی

متغیر	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف استاندارد
آگاهی زیست محیطی	۰	۸	۵۵/۳	۶۱/۱
ادراک از تأثیرات زیست محیطی	۲۲	۷۵	۱۳/۵۲	۸۶/۹
رفتار واقعی دوستدار محیط زیست	۱۲	۱۸	۳۹/۱۶	۶۰/۱
قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز	۱۰	۱۶	۵۳/۱۴	۴۵/۱

همان گونه که در جدول ۲ آمده است، میزان آگاهی زیست محیطی در نمونه مورد بررسی در یک دامنه بین ۰ تا ۸ قرار دارد و میانگین کل نمونه ۳/۵۵ با انحراف استاندارد ۱/۶۱ بوده که با توجه به امکان کسب حداکثر نمره ۸، این نتایج بیانگر پایین بودن سطح آگاهی زیست محیطی در نمونه تحت بررسی است. همچنین، میانگین متغیر سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی در نمونه مورد بررسی ۵۲/۱۳ با انحراف استاندارد ۹/۸۶ بوده است. همچنین میانگین رفتار واقعی دوستدار محیط زیست ۱۶/۳۹ با انحراف استاندارد ۱/۶۰ بوده و میانگین قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز ۱۴/۵۳ با انحراف استاندارد ۱/۴۵ بوده است.

پاسخ به سؤال های تحقیق

- ۱- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست محیطی با رفتار واقعی مصرف کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- ۴- آیا بین سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی با رفتار واقعی مصرف کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- ۵- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست محیطی و سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی با میانجی گری قصد رفتاری با رفتار واقعی مصرف کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟

- ۱- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟
- برای بررسی رابطه بین سطح آگاهی از مسائل زیست محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی سبز از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج تحلیل آماری در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین سطح آگاهی زیست محیطی با قصد حمایت از

رویدادهای ورزشی سبز		
متغیر پیش بین	ضریب همبستگی با قصد حمایت	سطح معناداری
آگاهی زیست محیطی	۰/۱۵	۰/۰۱

$p < 0/05$

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی سبز ضریب همبستگی ۰/۱۵ وجود دارد که این همبستگی در سطح $P < 0/01$ معنادار است، پس می‌توان گفت که بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی سبز رابطه وجود دارد.

۲- آیا بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟

برای بررسی رابطه بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی سبز از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج تحلیل در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز

متغیر پیش بین	ضریب همبستگی با قصد حمایت	سطح معناداری
ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی	۰/۳۹	۰/۰۰۱

$p < 0/05$

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی سبز ضریب همبستگی ۰/۳۹ وجود دارد که این همبستگی در سطح $P < 0/001$ معنادار است، پس می‌توان گفت که بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد رفتاری حمایت از رویدادهای ورزشی سبز رابطه وجود دارد.

۳- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟

برای بررسی رابطه بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست در رویدادهای ورزشی سبز از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج تحلیل در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین سطح آگاهی زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست

متغیر پیش بین	ضریب همبستگی با رفتار واقعی	سطح معناداری
آگاهی زیست‌محیطی	۰/۱۴	۰/۰۲

$p < 0/05$

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست در رویدادهای ورزشی ضریب همبستگی ۰/۱۴ وجود دارد که این همبستگی در سطح $P < 0/02$ معنادار است، پس می‌توان گفت که بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست در رویدادهای ورزشی سبز رابطه وجود دارد.

۴- آیا بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟

برای بررسی رابطه بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست در رویدادهای ورزشی سبز از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج تحلیل در جدول ۶ آمده است.

جدول ۶: نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست

متغیر پیش‌بین	ضریب همبستگی با رفتار واقعی	سطح معناداری
ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی	۰/۳۴	۰/۰۰۱

$p < 0/05$

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی سبز ضریب همبستگی ۰/۳۴ وجود دارد که این همبستگی در سطح $P < 0/001$ معنادار است، پس می‌توان گفت که بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست در رویدادهای ورزشی سبز رابطه وجود دارد.

۵- آیا بین سطح آگاهی از مسائل زیست‌محیطی و سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با میانجی‌گری قصد رفتاری با رفتار واقعی مصرف‌کننده در رویدادهای ورزشی رابطه وجود دارد؟

از روش معادلات ساختاری جهت آزمودن الگوی پیشنهادی رابطه بین سطح آگاهی زیست‌محیطی و سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با میانجی‌گری قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز و رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست استفاده شد (الگوی پیشنهادی پژوهش در مجموع چهار متغیر دارد که دو متغیر به عنوان متغیر مستقل، یک متغیر به عنوان متغیر وابسته و یک متغیر به عنوان متغیر میانجی است).

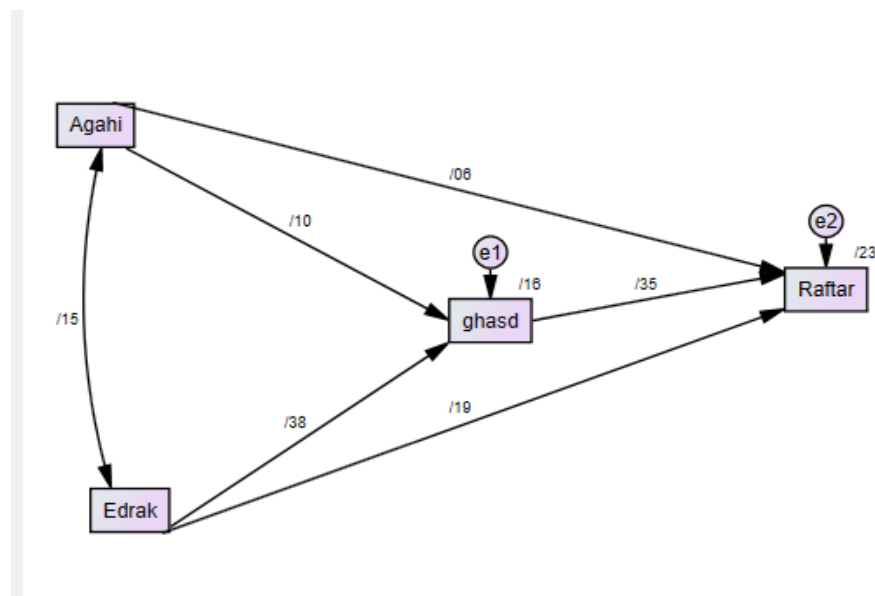
جهت آزمودن اثرهای غیرمستقیم (واسطه‌ای) از روش بوت‌استرپ^۱ استفاده شد. قبل از استفاده از نتایج می‌بایست برازندگی مدل مورد تأیید قرار گیرد. جهت تعیین کفایت برازش الگوی پیشنهادی از شاخص‌های برازندگی مقدار مجذور کای (χ^2/df)، نسبت مجذور کای دو بر درجه آزادی (χ^2/df)، شاخص نیکویی برازش (Goodness-of-fit)، شاخص برازندگی هنجار شده (Normed fit index)، شاخص برازندگی تطبیقی (Comparative fit index)، شاخص توکر-لوئیس (Tucker-Lewis) و ریشه میانگین مجذورات خطای مدل (Root-mean-square error of approximation) مورد استفاده قرار گرفتند که مقادیر این شاخص‌ها در جدول ۷ ارائه شده است.

1. Bootstrap

جدول ۷: برازش الگوی پیشنهادی براساس شاخص های برازندگی

شاخص های برازش	X^2	X^2/DF	AGFI	GFI	RMSEA	NFI	TLI	CFI
حد مجاز مقادیر به دست آمده	ملاک کمتر از ۳	ملاک بیش از ۹۰	ملاک بیش از ۹۰	ملاک بیش از ۹۰	ملاک کمتر یا مساوی ۰,۰۸	ملاک بیش از ۹۰	ملاک بیش از ۹۰	ملاک بیش از ۹۰

نتایج خروجی نرم افزار «ایموس» درباره مقادیر شاخص های برازش کلی مدل، اعتبار مدل مفهومی پیشنهاد شده را نشان می دهد. در این پژوهش پس از رسم مدل بر اساس داده ها و برآورد پارامترهای مدل، فرضیه ها مورد آزمون قرار گرفتند. شکل شماره ۱ الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر همراه با ضرایب استاندارد مسیرها را نشان می دهد.



شکل ۱. تحلیل مسیر اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر روی رفتار واقعی دوستدار محیط زیست

در شکل شماره ۱ رابطه بین متغیرها را در حالت برآورد استاندارد ارائه شده است. در مدل مذکور با توجه به مقادیر R^2 بدست آمده در مدل مذکور ۱۶/۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته (قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز) از طریق متغیرهای آگاهی و ادراک تبیین می شوند. همچنین سه متغیر برون زای مدل مفهومی نیز توانسته اند ۲۳ درصد از کل تغییرات متغیر رفتار واقعی دوستدار محیط زیست را پیش بینی نمایند.

نتایج اثرات مستقیم و غیرمستقیم الگوی اثرگذاری آگاهی زیست محیطی و ادراک از تأثیرات زیست محیطی بر رفتار واقعی دوستدار محیط زیست با توجه به نقش میانجی قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز در جدول ۸ ارائه شده است:

جدول ۸: برآورد اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای آگاهی و ادراک بر رفتار واقعی با نقش میانجی قصد حمایت

فرضیه	روابط بین متغیرهای تحقیق	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	P-Value	نتیجه
H ₁	آگاهی-----> قصد حمایت	۰/۱۰۰	-	۰/۰۸۷	رد
H ₂	ادراک-----> قصد حمایت	۰/۳۷۷	-	<۰/۰۰۱	تایید
H ₃	آگاهی-----> رفتار واقعی	۰/۰۵۷	-	۰/۳۰۹	رد
H ₄	ادراک-----> رفتار واقعی	۰/۱۹۴	-	۰/۰۰۱	تایید
H ₅	ادراک-----> قصد حمایت-----> رفتار واقعی	-	۰/۱۳۳	<۰/۰۰۱	تایید
H ₆	آگاهی-----> قصد حمایت-----> رفتار واقعی	-	۰/۰۳۵	۰/۰۶۰	رد

p<۰/۰۵

همان گونه که اطلاعات جدول ۸ نشان می‌دهد در بررسی اثرات مستقیم، ادراک تأثیرات زیست‌محیطی بر قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز تأثیر مثبت و مستقیم دارد ($b=377, p<۰/۰۰۱$). همچنین ضرایب تأثیر مستقیم ادراک از تأثیرات زیست-محیطی بر رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست تأثیر مثبت و مستقیم دارد ($b=7, p=۰/۰۰۱$). بنابراین فرضیه مربوطه در سطح ۰/۰۵ پذیرفته و می‌توان نتیجه گرفت که وجود روابط مستقیم معنادار حاکی از اثر مستقیم بین متغیرهای نامبرده می‌باشد. در دو ضریب مسیر دیگر با توجه به سطح معنی داری مشاهده شده (H₃ و H₁) فرضیه وجود ارتباط بین متغیرها رد می‌شود.

یک فرض زیربنایی الگوی پیشنهادی حاضر، وجود مسیر غیرمستقیم (واسطه‌ای) بود که با استفاده از روش بوت‌استرپ (به منظور برآورد انحراف استاندارد و فاصله اطمینان برای میانگین، میانه، نسبت و دیگر پارامترهای توزیع از روش «بوت‌استرپ» استفاده می‌شود. البته این روش را برای برآورد خطای ضرایب رگرسیونی و همچنین انجام آزمون فرض نیز می‌توان به کار گرفت. در زمانی که اندازه نمونه کوچک و دقت برآوردگرها مطرح باشد، روش بوت‌استرپ، می‌تواند خطا را بوسیله روش باز نمونه‌گیری محاسبه کند و فاصله اطمینان یا انحراف استاندارد مناسب و پرتوانی، ارائه دهد) بررسی شد. همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود نتایج بوت‌استرپ برای مسیر غیرمستقیم آگاهی زیست‌محیطی و رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست با میانجگری قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز در سطح ۰/۰۵ معنادار نیست ($p=0.06$) که بیانگر عدم وجود رابطه بین متغیر مستقل و وابسته با واسطه‌گری متغیر میانجی می‌باشد، در نتیجه فرضیه مربوط به آن رد می‌شود. درخصوص مسیر غیرمستقیم ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی و رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست با میانجگری قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز، نتایج بوت‌استرپ سطح معنی داری را کمتر از ۰/۰۰۱ نشان می‌دهد که حاکی از معنادار بودن این مسیر غیرمستقیم در سطح معناداری ۵ درصد است و در نتیجه این فرضیه پذیرفته می‌شود. این بدان معناست که ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی به طور غیرمستقیم و از طریق قصد

حمایت از رویدادهای ورزشی سبز بر رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست اثرگذار می‌باشد. بنابراین در رابطه میان ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی و رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست، متغیر قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز به‌عنوان متغیر میانجی ایفای نقش می‌کند و می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزانی از تأثیر ادراک زیست‌محیطی بر رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست ناشی از قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

قرن بیستم، قرن تغییر چهره زمین به دلیل فعالیت‌های اقتصادی انسان بوده است؛ فعالیت‌هایی که آثار خود را در خشکی، دریا و جو آشکار کرده است. زمین زیستگاه انسان‌ها و تمام مخلوقات دیگر است و آسیب به آن تبعات ناگواری برای همه ساکنان آن به‌جا می‌گذارد. یکی از مهمترین آسیب‌هایی که زمین در معرض آن قرار گرفته است، گرم شدن این سیاره به دلیل گازه‌های گلخانه‌ای برخی از صنایع جهان است که بر اثر آن مرزهای دریایی و خشکی کشورها تغییر می‌یابد، سرزمین‌های زیادی را در معرض خشکی یا سیل‌های ناگوار قرار می‌دهد و اسباب نابودی موجودات زنده را در دریاها و خشکی فراهم می‌سازد. پیش‌بینی‌های زمین‌شناسان، زیست‌شناسان و متخصصان محیط‌زیست نشان می‌دهند که در صورت ادامه وضعیت موجود، زمین در آینده زیستگاه مناسب برای ساکنان آن نخواهد بود.

نتایج پژوهش درخصوص رابطه بین آگاهی زیست‌محیطی با قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز، رابطه معناداری را نشان داد. مکینتاش^۱ و همکاران (۲۰۱۳) در تحقیق خود نشان دادند که مشتریان از ایجاد تغییرات زیست‌محیطی حمایت می‌کنند، اگر از آن آگاه شوند و به خوبی درک کنند که این یک فرآیند طبیعی است. با توجه به اینکه نگرش متعاقب آگاهی به وجود می‌آید، برای تغییر در نگرش‌ها باید با فراهم کردن زمینه در جهت بالا بردن سطح آگاهی، امکان این امر و رفتار مناسب را فراهم کرد. از این رو تعیین میزان آگاهی و سنجش نگرش افراد، اولین قدم در راه تدوین برنامه‌های آموزشی است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که آگاهی زیست‌محیطی می‌تواند در شکل‌گیری قصد حمایت از مسائل زیست‌محیطی در رویدادهای ورزشی مؤثر باشد.

نتایج پژوهش، رابطه معناداری را بین آگاهی زیست‌محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط‌زیست نشان داد. تحقیقات زیادی بر اهمیت آگاهی زیست‌محیطی در حیطه ورزش تأکید کرده‌اند (احمد^۲، ۲۰۰۸). تأکید بر افزایش آگاهی زیست‌محیطی و آموزش افراد در حیطه ورزش در برنامه‌هایی نظیر هدف سبز فیفا یا بازی‌های سبز المپیک کاملاً مشهود است. آگاهی زیست‌محیطی و شناخت مسائل زیست‌محیطی، متغیرهای مؤثری بر رفتار زیست‌محیطی هستند. افزایش آگاهی زیست‌محیطی می‌تواند مسائل و مشکلات زیست‌محیطی را کاهش دهد و منجر به رفتارهای مسئولانه در برابر محیط‌زیست شود. با این حال، نکته‌ای که در زمینه آگاهی و ادراک تأثیرات زیست‌محیطی باید مدنظر قرار گیرد این است که آگاهی از چگونگی تأثیر رفتارهای انسان بر اکوسیستم الزاماً به‌طور مستقیم منجر به تغییر رفتار نمی‌شود، هرچند فرض بر این است که آگاهی و ادراک تأثیرات زیست‌محیطی، افراد را به انجام رفتارهای دوستدار محیط‌زیست ترغیب می‌کند.

نتایج پژوهش رابطه معناداری را بین سطح ادراک از تأثیرات زیست‌محیطی با قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز نشان

داد.

نتایج پژوهش همچنین رابطه معناداری را بین سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط زیست در رویدادهای ورزشی نشان داد. این نتایج با نتایج پژوهش مکینتاش، اپستولیس و واکر^۱ (۲۰۱۳)، که دریافتند مشتریان از فراهم کننده امکانات ورزشی توقع دارند که از لحاظ زیست محیطی مسئولانه رفتار کند همسویی دارد. کاسپر، پفال و مک کلاف (۲۰۱۴) هم گزارش کردند که سازمان های ورزشی از بازی های سبز به عنوان مکانیسمی برای دخیل ساختن تماشاگران و آموزش رفتارهای پایدار در رویدادهای ورزشی استفاده می کنند.

بررسی مدل پیشنهادی نشان می دهد که سطح آگاهی زیست محیطی، سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی و قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز، همگی با هم می توانند ۲۳ درصد رفتار واقعی دوستدار محیط زیست را پیش بینی کنند. این درحالی است که سطح آگاهی زیست محیطی و سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی هردو با هم می توانند ۱۶/۳ درصد تغییرات رفتار واقعی را پیش بینی کنند، یعنی بدون حضور متغیر میانجی "قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز"، توان پیش بینی دو متغیر دیگر کمتر است. از سوی دیگر، نتایج نشان داد که در رابطه میان سطح آگاهی زیست محیطی و رفتار واقعی دوستدار محیط زیست، متغیر قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز نقش میانجی ندارد. اما بین سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی با رفتار واقعی دوستدار محیط زیست از طریق قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز رابطه وجود دارد. یعنی نقش میانجی گرانه "قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز" در رابطه بین ادراک از تأثیرات زیست محیطی و رفتار واقعی دوستدار محیط زیست تأیید می شود. این بدان معنا است که بالا بودن سطح ادراک از تأثیرات زیست محیطی زمانی منجر به رفتار واقعی دوستدار محیط زیست می شود که قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز بالا باشد.

براساس مدل پیشنهادی پژوهش، رفتارهای دوستدار محیط زیست برگزارکنندگان و مدیران رویدادهای ورزشی و قصد حمایت آنان از رویدادهای ورزشی سبز تا حد زیادی تحت تأثیر آگاهی و ادراک آنها از مسائل زیست محیطی است. به عبارت دیگر، آگاهی زیست محیطی از یک سو و درک اثرات زیست محیطی از سوی دیگر، بر رفتارهای دوستدار محیط زیست برگزارکنندگان و مدیران مؤثر است. حفظ محیط زیست نیازمند تغییر در نگرش ها و رفتارهای تک تک افراد است و خوشبختانه نگرش سبز می تواند مسری باشد (بیر، ۲۰۰۶). گرانت^۲ (۲۰۰۸) در تحقیق خود نشان داد گرایش افراد به حمایت از محیط زیست در حال افزایش است و عواملی چون انتشار اخبار آلودگی های محیط زیست، گرم شدن کره زمین، مشکلات دفع پسماندها، سوراخ شدن لایه اوزون، آلودگی مواد غذایی و در نتیجه افزایش دانش جامعه از مسائل زیست محیطی منجر به افزایش نگرانی و ایجاد حساسیت در مردم شده و ارزیابی مداوم محصولات بر اساس معیار سبز را امری ضروری ساخته است.

درنهایت با عنایت به نقش هریک از متغیرهای مورد مطالعه در تبیین رفتارهای دوستدار محیط زیست برگزارکنندگان و مدیران رویدادهای ورزشی، اهمیت درک اثرات زیست محیطی و قصد حمایت از رویدادهای سبز در شکل گیری رفتارهای زیست-محیطی نمایان تر می گردد. چنانچه قبلاً نیز اشاره شد، متغیر مهمی چون درک اثرات زیست محیطی در پیدایش رفتار دوستدار محیط زیست ربط وثیقی با قصد حمایت از رویدادهای ورزشی سبز دارد. به منظور حفظ محیط زیست در صنعت ورزش لازم است ادراک همه مدیران، برگزارکنندگان و ذینفعان از مسائل زیست محیطی افزایش یابد و آنان خود را متعهد به اقدام در این زمینه

1. Apostolis & Walker

1. Grant

ببینند. لذا در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان مرتبط با برگزاری رویدادهای ورزشی، اهتمام جدی به ارتقای ادراک اثرات زیست‌محیطی و حمایت از برگزاری سبز رویدادهای ورزشی در کنار سایر متغیرهای موثر بر رفتارهای زیست‌محیطی ضروری می‌نماید.

به منظور فراهم‌سازی زمینه‌ای برای برگزاری رویدادهای ورزشی دوستدار محیط زیست، به طوری که توجه به محیط‌زیست هم‌زمان با صرفه‌جویی اقتصادی، افزایش کارآمدی، حفظ منابع، به حداقل رساندن خطرات، بهبود سلامتی و ایمنی باشد؛ راهکارها و پیشنهادهایی به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

● در این پژوهش با توجه به اینکه اکثر پاسخ دهندگان با سواد بوده‌اند می‌توان فرض کرد به علت جدید بودن محیط‌زیست در ایران و نبود محتوا زیست‌محیطی در نظام آموزش ایران، اولاً میزان آگاهی زیست‌محیطی پایین است و ثانیاً می‌توان از کسانی که دارای تحصیلات بالا هستند انتظار داشت رفتارهای مسئولانه‌ای نسبت به محیط‌زیست مخصوصاً در زمینه ورزش داشته باشند. نتایج پژوهش حاضر ضرورت تدوین کتاب آموزش المپیک و جنبه‌های مختلف آن (زیست‌محیطی، سیاسی، اقتصادی...) در مقاطع مختلف تحصیلی را نشان می‌دهد.

● در این پژوهش با توجه به اینکه درک اثرات زیست‌محیطی در مقایسه با سایر متغیرها تأثیر بیشتری بر متغیر اصلی داشت. به منظور افزایش درک اثرات زیست‌محیطی، که یکی از عوامل اثرگذار بر رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی است؛ باید درک مردم درباره محیط‌زیست افزایش یابد. با توجه به اهمیت نقش رسانه در دنیای امروز می‌تواند اقداماتی در این زمینه صورت پذیرد. به عنوان مثال صاحبان رویداد می‌توانند با پخش فیلم‌های کوتاه طی برگزاری رویداد که می‌تواند تأثیر مثبتی بر ادراک و رفتار مخاطبان داشته باشد و همچنین باعث رفتارهای دسته‌جمعی گردد، در این زمینه تلاش نمایند.

● با توجه به این که بسیاری از افراد بیشترین اوقات فراغت خود را با ورزش پر می‌کنند، بنابراین می‌توان از طریق برنامه‌های ورزشی تأثیرات مهمی را در زمینه توسعه فرهنگ محیط زیست بر افکار عمومی گذاشت.

● تلاش در جهت بالا بردن اخلاق اجتماعی جهت نهادهای و پایداری رفتارهای حفظ محیط زیست در بین ورزشکاران.

● تقویت حس مسئولیت‌پذیری در بین ورزشکاران و ورزش دوستان در حفاظت از محیط زیست و ارتقای روحیه تعاون در بین آن‌ها و نهایتاً تبلور فرهنگ زیست محیطی در بین اقشار مختلف کشور.

● افزایش آگاهی‌های عمومی در بین سازمان‌های مختلف ورزشی برای پیشگیری از تخریب و آلودگی محیط زیست.

منابع و مأخذ

- اسدی، حسن، شعبانی مقدم، کیوان، اصفهانی، نوشین (۱۳۹۲)، مدیریت اماکن ورزشی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم.
- امامقلی، لقمان (۱۳۹۱)، آموزش و پرورش و محیط زیست (نگرش، آگاهی و رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان)، مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، پاییز و زمستان ۱۳۹۲، دوره ششم، سال ۲۰، شماره ۲، صفحات ۱۷۱-۱۹۰.
- زهتاب یزدی، یاسر (۱۳۸۹)، بررسی میزان آگاهی و نگرش و رفتار زیست محیطی اساتید دانشگاه‌های شهر تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، واحد تهران ری، دانشگاه پیام نور، صفحات ۳۵-۵۲.
- صادق صالحی، مطالعه نقطه نظرات و رفتارهای زیست محیطی در ایران، ۱۳۸۸.
- شعبانی، کیوان، یوسفی، بهرام، احمدی، عبدالحمید (۱۳۹۴)، ورزش و محیط زیست، انتشارات جهاد دانشگاهی.

Ahmed, F. V Moodley & R Sookrajh (2008), "The Environmental Impacts of Beach Sport Tourism Events: A Case Study of the Mr Price Pro Surfing Event, Durban, South Africa", *Africa Insight* 383: 73-85.

Babiak, K., & Trendafilova, S. (2011), "CSR and environmental responsibility: motives and pressures to adopt green management practices", *Corporate social responsibility and environmental management*, 18(1), 11-24.

Banerjee, S. B., Iyer, E. S. & Kashyap, R. K. (2003), "Corporate environmentalism: Antecedents and influence of industry type", *Journal of Marketing*, 67(2), 106-122.

Banerjee, S.B. (2001), "Corporate environmental strategies and actions", *Management Decision*, 39 (1), 36-46.

Beyer, S. (2006), "The Green Olympic Movement: Beijing 2008", *Chinese Journal of International Law*, 5(2), 423-440.

Brady J. 2005. Chapter 3. In: *Environmental Management in Organisations: the IEMA Handbook* (Brady J, ed). London: Earthscan, 97 - 117.

Casper, J. M., & Pfahl, M. E. (2012), "Environmental behavior frameworks of sport and recreation undergraduate students", *Sport Management Education Journal*, 6(1), 8-20.

Casper, J. M., Pfahl, M. E., & McCullough, B. (2014), "Intercollegiate sport and the environment: Examining fan engagement based on athletics department sustainability efforts", *Journal of Issues in Intercollegiate Athletics*, 7, 65-91.

Chan, C., Koenig, C., & Rajarethnam, S. (2006). *Beijing 2008: Greening the Games*. University of Michigan, 1-21.

Chernushenko D. 2006. *Sustainable Sports Management: Running an environmentally, socially and economically responsible organisation*: UNEP.

Copley J. 2005. Sports events leave a giant 'ecological footprint'. *New Scientist*, 16th April 2005.

Giuliani, M. V., & Scopelliti, M. (2009), "Empirical research in environmental psychology: Past, present, and future", *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 375-386.

Grant, J. (2008), "Green marketing", *Strategic direction*, 24(6), 25-27.

Günther, H. (2009), "The environmental psychology of research", *Journal of Environmental Psychology*, 29:358-365.

Jin, L., Zhang, J.J., Pitts, B.G., Connaughton, D., Swisher, M., Holland, S., & Spengler, J.O. (2015). Factors associated with an athletic donor's intention to donate to green stadium initiatives of a collegiate athletic program. *International Journal of Event Management Research*, 10(1), (TBC).

Jones, M. (2010), "Sustainable Event Management", London: Earthscan.

Kellison, T. B., & Kim, Y. K. (2014), "Marketing pro-environmental venues in professional sport: Planting seeds of change among existing and prospective consumers", *Journal of Sport Management*, 28(1), 34-48.

Kellison, T. B., & Mondello, M. J. (2012), "Organisational perception management in sport: The use of corporate pro-environmental behaviour for desired facility referenda outcomes", *Sport Management Review*, 15(4), 500-512.

MacIntosh, E., Apostolis, N., & Walker, M. (2013), "Environmental responsibility: Internal motives and customer expectations of a winter sport provider", *Journal of Sport & Tourism*, 18(2), 99-116.

Mair, J. (2014) Greening of Events. In De Lacy, T., Jiang, M., Lipman, G., & Vorster, S. (Eds) *Green Growth and Travelism: Concept, policy, and practice for sustainable tourism*. Routledge.

McCarty, J. A., & Shrum, L. J. (2001), "The influence of individualism, collectivism, and locus of control on environmental beliefs and behavior", *Journal of Public Policy & Marketing*, 20 (1), 93-104.

Mei OJ, Ling KC, Piew TH.(2012). The antecedents of green purchase intention among Malaysian consumers. *Asian Social Science*. 2012;8(13):246-63.

Murphy, L. A. (2010), "The greening of venues", *Expo Magazine*, 22(8), 30-35.

Preuss, H. (2013). The contribution of the FIFA World Cup and the Olympic Games to green economy. *Sustainability*, 5(8), 3581-3600.

Salehi, S. (2008). A Study of Factors Underpinning Environmental Attitudes and Behaviours, Phd Dissertation. The University of Leeds.

Staats, H., Harland, P., & Wilke, H. A. (2004), "Effecting durable change: A team approach to improve environmental behavior in the household", *Environment and Behavior*, 36(3), 341-367.

Trendafilova, S., Babiak, K., & Heinze, K. (2013). Corporate social responsibility and environmental sustainability: Why professional sport is greening the playing field. *Sport Management Review*, 16(3), 298-313.

Tzschentke, N. A., Kirk, D., & Lynch, P. A. (2008), "Going green: Decisional factors in small hospitality operations", *International Journal of Hospitality Management*, 27(1), 126-133.

Winkel, G., Saegert, S., & Evans, G. W. (2009), "An ecological perspective on theory, methods, and analysis in environmental psychology: Advances and challenges", *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 318-328.

Yol Lee, S., & Rhee, S. K. (2007), "The change in corporate environmental strategies: a longitudinal empirical study", *Management Decision*, 45(2), 196-216.

تحلیلی بر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری با رویکرد شهر خلاق (مطالعه موردی: شهر لار)^۱مهدی ابراهیمی بوزانی^{*}، رضا مختاری ملک آبادی^۲، فاطمه حمیدی^۲

۱. استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

چکیده

شهر خلاق شهری است که در آن فعالیت‌های نو رخ می‌دهد و افراد مسئولانه و خلاقانه و با تفکر جمعی برای حل معضلات و بهبود شرایط زندگی و کیفیت‌های محیطی شهر، در کنار هم فعالیت می‌کنند. هدف این مقاله بررسی راه‌های ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهر لار با رویکرد شهر خلاق است و در آن به بررسی عوامل موثر بر کیفیت فضاهای عمومی این شهر پرداخته است. روش تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. مبانی نظری و شاخص‌های موثر در ارتقا کیفیت فضاهای عمومی شهر از طریق بررسی منابع مکتوب، و کیفیت فضاهای شهری از طریق نظرخواهی از مردم بررسی شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش ساکنین ۱۵ سال به بالای شهر لار و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برابر با ۳۸۱ نفر است. نتایج حاصله نشان می‌دهد که کیفیت فضاهای عمومی شهر لار با توجه به شاخص‌های خلاقیت شهری در هر دو مولفه مورد بررسی یعنی مولفه مکان‌گزینی و طراحی با میانگین ۲/۸۹، و مولفه کیفیت مدیریت و برنامه‌ریزی فضاهای عمومی با میانگین ۳/۱۳، مناسب نیست. بر اساس تحلیل عاملی انجام شده مهم‌ترین عوامل موثر در کیفیت فضاهای عمومی شهر لار، احساس تعلق و تناسب، زیبایی و طراحی، نشاط و تعامل اجتماعی، دسترسی و حس سرزندگی و مناسب سازی فضاها هستند. موثرترین راهبردها در ارتقای کیفیت فضاهای عمومی برای تقویت خلاقیت نیز، استفاده از روحیه مشارکت‌پذیری شهروندان در جهت رفع مشکلات فضاهای شهری و نگهداری از فضاهای عمومی و بهبود فعالیت‌های ورزشی، فرهنگی و هنری و تعامل با مراکز دانشگاهی شهر است.

کلیدواژه‌ها: شهر خلاق، فضاهای عمومی، ارتقای کیفیت، شهر لار.

^۱ این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان "تحلیلی بر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری با رویکرد شهر خلاق (مطالعه موردی: شهر لار)". نویسنده سوم به راهنمایی نویسنده اول و مشاوره نویسنده دوم، دانشگاه پیام نور اصفهان است.

^{*} نویسنده مسئول: mahdebrahimi@pnu.ac.ir

ارجاع به این مقاله: ابراهیمی بوزانی، مهدی، مختاری ملک آبادی، رضا، حمیدی، فاطمه. (۱۴۰۰)، تحلیلی بر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری با رویکرد شهر خلاق (مطالعه موردی: شهر لار). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۲(۴)، ۱۳۸-۱۵۵.

مقدمه و بیان مسأله

شهر خلاق و نوآور از جمله مباحث جدید در حوزه‌ی مطالعات شهری است که در رسیدن به جامعه دانا و توسعه دانایی محور مورد تأکید برنامه ریزان شهری قرار دارد. شهر خلاق بستری را فراهم می‌آورد که در آن مسایل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه‌ریزان شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد (لاندری، ۱۵: ۲۰۰۰). مسئولان شهری در این شهرها خدمات همگانی و زیر ساخت‌های اجتماعی و اقتصادی را به جدیدترین، کارآترین، بهره‌ورترین و زیباترین روش ارایه می‌کنند (مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد، ۱۳۸۵: ۲). در این میان فضاهای عمومی، با داشتن تأثیراتی همچون تقویت سرزندگی، تنوع، هویت، جذابیت، ارزش اقتصادی و مشارکت؛ موجب بروز خلاقیت و شکل‌گیری شهر خلاق می‌شوند (کلانتری و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۴).

فضاهای عمومی و اجتماعی، شامل میدان‌های شهری، پلازها، پارک‌ها و خیابان‌ها، و ... می‌شود و دسترسی به آنها برای تمامی افراد، بدون در نظر گرفتن جنسیت، نژاد، سن و سطوح اجتماعی و اقتصادی و بدون هیچ گونه مشکل و مانعی، امکانپذیر است. فضاهای عمومی طیف‌های اساسی از ارزش‌های اجتماعی را به شهروندان ارائه می‌کنند که از آن جمله می‌توان به ارزش‌های تفریحی و فراغتی، ارزش‌های محیطی و اکولوژیکی، ارزش‌های اجتماعی و معنوی اشاره کرد. فضاهای عمومی دارای رسالت افزایش «سرمایه اجتماعی جوامع» هستند. از عملکردهای اصلی فضاهای عمومی، فراهم سازی و بسترسازی حضور مردم است. فضاهای عمومی به واسطه‌ی عملکردشان و طیف متنوع و گسترده‌ی مخاطبین خود، دارای بیش‌ترین سهم در حیات جمعی شهروندان هستند (فیعین و دیگران، ۱۳۸۸: ۲۶۱). این فضاها محلی برای گردهمایی و اجتماع شهروندان؛ تقویت نقش اجتماعی شهروندان در مسیر دستیابی به دموکراسی؛ استفاده برای برگزاری جشن‌ها و نمایشگاه‌ها، تقویت هویت و حس مکان در میان شهروندان و ... هستند.

فضای شهری به همان نسبت که می‌توانند در توسعه‌ی کنش اجتماعی راهگشا باشد، در صورتی که دقت کافی در برنامه‌ریزی و طراحی آنها صورت نپذیرد، می‌تواند عاملی در جهت تعمیق مشکلات اجتماعی و نابرابری‌های اجتماعی گردند. وظایف فضای عمومی را می‌توان این گونه دسته بندی کرد: ابزاری جهت ارتباطات، مکانی جهت رویارویی و مدیریت و هماهنگ کننده شهروندان آزاد (سیفایی، ۱۳۸۴: ۳۵).

بهبود کیفیت فضاهای عمومی شهر از دو طریق امکان پذیر است: ۱- توجه به پیشنهاد ایجاد فضاهای عمومی در طرح‌های توسعه‌ی شهری که این راه به دنبال جانمایی مناسب برای ایجاد فضاهای جمعی است و در این ارتباط، زمینه‌ی لازم برای طراحی فضای جمعی با در نظر گرفتن دسترسی عمومی مناسب و با کیفیت برای تعاملات اجتماعی حداکثری شهروندان، فراهم می‌شود. ۲- برنامه‌ریزی و مدیریت فضاهای جمعی که در این خصوص مدیریت و کنترل مناسب فضاهای اجتماعی برای تحقق اهداف اجتماعی انجام می‌شود (عندلیب، ۱۳۹۰: ۲). تأمین نظم و امنیت، نظافت و بهداشت، نگهداری از فضاهای سبز، ایجاد و نگهداری المانها، تعبیه مبلمان و امکانات جانبی مناسب و ... از اقدامات در خصوص برنامه ریزی و مدیریت فضاهای جمعی هستند. با این حال علیرغم اهمیت زیاد فضاهای عمومی، پیش‌بینی این فضاها در اغلب طرح‌های شهری (طرح‌های جامع، تفصیلی و ...) پنهان مانده و در فضاهای عمومی موجود نیز به اندازه کافی مدیریت و برنامه ریزی موثری که این فضاها را به فضاهای کارآمد شهری تبدیل کنند، صورت نپذیرفته است.

شهر لار پس از این که در سال ۱۳۳۹ بر اثر زلزله ویران شد (طرح جامع شهر لار ۱۳۶۱: ۱۵-۱۹)، فضاهای عمومی هویت سازش دچار لطمه‌ی شدیدی شد. در بازسازی این شهر نیز توجه کافی به ایجاد فضاهای عمومی و مدیریت و برنامه‌ریزی آن‌ها به عمل نیامد، چرا که اصولاً بازسازی سریع کالبد شهر در زمان‌های بحران، مانع از پرداختن به جنبه‌های کیفی و اجتماعی می‌شود. تداوم این جریان در سال‌های بعد و بی‌توجهی به جنبه‌های اجتماعی شهر به ویژه در خصوص فضاهای شهری، باعث

شد تا فضاهای عمومی شهر لار، نتواند نقش خود را در تحکیم تعاملات اجتماعی ایفا کند و مسئله ای به نام ضعف در وجود و کیفیت فضاهای عمومی شهری لار ایجاد گردد.

داشتن رویکرد خلاق برای شهرها از این جهت که همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به شهروندان به کار می گیرد، در بازسازی و ارتقای کیفیت فضاهای شهری بسیار موثر است. این رویکرد چون بر مشارکت آگاهانه همه سهامداران اعم از بخش دولتی، بخش عمومی و بخش خصوصی استوار است، بسیار تسهیل کننده بوده و لذا برای احیای نقش اجتماعی فضاهای عمومی شهر لار بسیار مفید است. با توجه به آن چه بیان شد هدف اساسی این مقاله تحلیل ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهر با بکارگیری رویکرد شهر خلاق است و سوال اساسی آن نیز، چگونگی کیفیت بخشی به فضاهای عمومی شهر لار است.

مبانی نظری پژوهش

فضاهای شهری

کلیف ماتین^۱ طراحی فضاهای شهری را مطالعه‌ی طرح عرصه عمومی شهر که خیابان ها، بلوارها، میدان ها، پارک های شهر را به همراه نماهای ساختمان هایی که آن فضاها را تعریف می نمایند می داند (کلیف، ۱۳۸۷: ۱۱). اولدنبورگ^۲ کافه ها، کافی شاپ ها، فروشگاه های کتاب، سالن های آرایش و سایر پاتوق ها را قلب یک اجتماع می داند و نظریه‌ی مرکزی را طرح می نماید و بیان می دارد که زندگی روزانه برای آسوده و رضایت بخش بودن باید تعادلش را در سه قلمرو تجربه ای، سکونت، کاری و اجتماعی پیدا نماید. او با تبیین اصطلاح مکان سوم برای فضاهای عمومی شهری و نقشی که می توانند با نزدیک کردن مکان های اول و دوم (قلمروهای خانه و کار) ایفا کنند، تاکید می کند مکان های سوم می توانند به عنوان عامل اصلی هویت بخش در یک شهر ایفای نقش کنند. اولدنبورگ بحث می کند که انتظارات از خانواده و کار در ورای گنجایش این نهادها است و مردم برای تأمین خواسته هایشان به قلمروهای اجتماعی تر نیاز دارند (کارمونا و همکاران^۳، ۲۰۰۳: ۱۱۲).

فرانسیس تیبالدز^۴، ارتقای عرصه های همگانی در شهرها و توجه به مقیاس انسانی در محیط های شهری را مورد تاکید قرار داده و اضافه می کند که درس آموزی از گذشته، ادغام کاربری ها و فعالیت ها، آزادی عابران پیاده، قابلیت دسترسی برای همگان، ایجاد وضوح و محیط های ماندگار، و کنترل و ترکیب روش ها، اصول و معیارهایی هستند که با به کارگیری آنها می توان کیفیت قلمروهای عمومی شهرهای معاصر را افزایش داد (تیبالدز، ۱۳۸۳: ۹).

براند فری^۵، بالا بودن رضایتمندی از محیط شهر را در گروهی ویژگی هایی نظیر تأمین کلیه ی نیازهای ساکنین؛ ایمنی، امنیت و حفاظت دانسته و اضافه می کند که محیط شهری باید از نظر بصری و عملکردی محیطی سامان یافته و با نظم باشد؛ محیط اجتماعی باید هدایت کنندگی داشته و حس مکان را تقویت نماید؛ دارای یک تصویر ذهنی مناسب، شهرت و اعتبار خوب بوده و به مردم حس اعتماد و منزلت بدهد؛ به مردم فرصت خلاق بودن، شکل دادن به فضای شخصی و بیان خودشان را عطا نموده و از نظر زیبایی شناسی مطبوع و از نظر کالبدی قابل تصور باشد (براند فری، ۱۳۸۳: ۳۰).

¹ -Celif Matin

² -Oldenburg

³ -Carmona et al

⁴ -Feransis Tibalds

⁵ -Brand Ferri

شهر خلاق

ایده‌ی شهر خلاق را لاندري^۱ در دهه‌ی ۱۹۹۰ مطرح کرد. او با در نظر گرفتن زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی خلاقیت، تلاش کرد تبلور این امر در شهر را در قالب مفهوم شهر خلاق صورت‌بندی کند (سعیدی، ۱۳۸۹: ۶). در حقیقت وی مبدع عبارات شهر خلاق و خلاقیت شهری محسوب می‌شود. بحث شهر خلاق با تغییر رویکردهای سنتی، بسته و سلطه طلبانه به شهر و مدیریت شهری، محیط و بستری را فراهم می‌کند که در آن مسایل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی صاحبان اصلی فضاهای شهری، یعنی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه ریزان شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد و برای حل معضلات پیش روی شهر و بهبود شرایط زندگی در محیط‌های شهری، افراد دارای نفع و مسئولیت در کنار هم فعالیت می‌نمایند و به واسطه‌ی این فعالیت از نتیجه‌ی آن در ارتقای کیفیات محیطی شهر و افزایش میزان زیست پذیری و ارتقای کیفیت زیستی شهر بهره برده می‌شود (لاندري، ۲۰۰۰: ۱۵).

مسئولان شهری در شهر خلاق خدمات همگانی و زیر ساخت‌های اجتماعی و اقتصادی را به نوین‌ترین، کاراترین، بهره‌ورترین و زیباترین روش ارایه می‌کنند. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می‌کند، بلکه کل سازماندهی و مدیریت آن به طور خلاقانه طرح ریزی می‌شود. شهری که بتواند به شکل خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارایه خدمات بیشتر به کار گیرد موفق‌ترین شهر در این عرصه خواهد بود.

خلاقیت

واژه‌ی خلاقیت در لغت نامه‌ی دهخدا خلق کردن و به وجود آوردن معنا شده است. خلاقیت در ساده‌ترین سطح به معنای پدید آوردن چیزی است که قبلاً وجود نداشته است. خلاقیت محصولی از ایده‌های جدید تخیلی است که شامل نوآوری رادیکال و یا راه حلی برای یک مشکل و همچنین یک فرمول رادیکال از مشکلات است (سافرتزیت^۲، ۲۰۰۰: ۲). خلاقیت یعنی بکار گیری توانایی‌های ذهنی برای ایجاد یا تبلور یک فکر یا مفهوم جدید که برخی نیز آن را به ترکیب ایده‌ها یا پیوستگی بین ایده‌ها تعبیر کرده‌اند (سیف، ۱۳۸۹: ۹). خلاقیت را می‌توان از سه جنبه‌ی هنری، علمی و اقتصادی شناسایی کرد: ۱- خلاقیت هنری که متضمن تخیل و توانایی آفرینش ایده‌های بدیع و روش‌های تازه برای تفسیر جهان در قالب متن، صدا و تصویر است. ۲- خلاقیت علمی که متضمن کنجکاوی و تشنگی برای تجربه و پی ریزی روابط جدید در حل مسائل علمی است. ۳- خلاقیت اقتصادی که متضمن نوآوری در فناوری، شیوه‌های کسب و کار، بازاریابی و ... است و پیوند نزدیکی با دستیابی به "فرصت‌های رقابتی" در اقتصاد دارد.

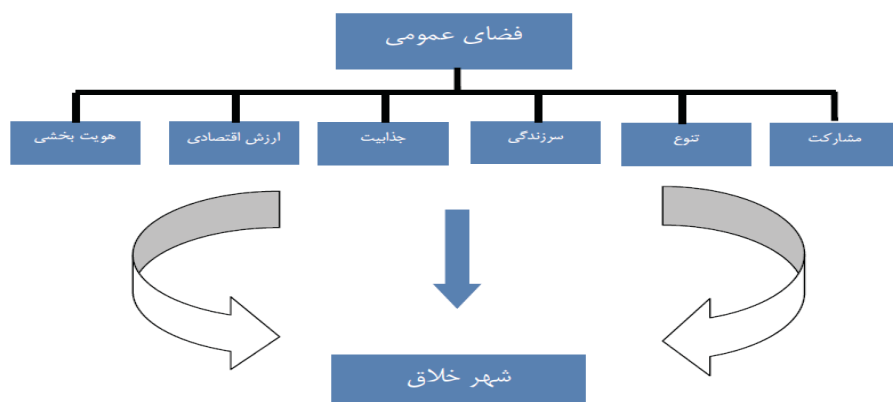
فضا و خلاقیت

بسیاری تمایل داشته‌اند فضاهای شهری را در قالب یکی از این سه زاویه ببینند: (۱) برخی آن را صرفاً فرایندی فنی می‌بینند و بدین ترتیب آن را معادل با معماری بزرگ یا مهندسی بزرگ می‌گیرند. (۲) برخی آن را صرفاً تعاملی اجتماعی می‌دانند که برای رسیدن به چیدمان‌های جدید سازمانی و در نتیجه بیشتر بر برخی از ظرفیت‌های مدیریتی آن متمرکز می‌شوند تا بر تولید فضا. (۳) برخی دیگر آن را فعالیتی هنری (خلاق) می‌بینند که فقط باید طراحان با استعداد به آن بپردازند. طبیعی است که نگاه تک بعدی؛ به تعاریف و نقطه نظراتی محدود خواهد انجامید و به بهای دست کم گرفتن واقعیت و کثرت وجوه طراحی

^۱ - Landry

^۲ - Safertzit

شهری منجر خواهد شد. (مدنی پور، ۱۳۸۴: ۱۶۹). ارتباطی قوی بین فضا و خلاقیت وجود دارد. افراد خلاق نیاز به فضایی برای زندگی، کار، الهام بخشی و نمایش کارهای خود دارند. با ایجاد فضاهای باثبات و مطمئن برای هنرمندان^۱، افراد و کسب و کارهای خلاق، آنان مجبور به جابجایی و مهاجرت نمی‌شوند که این خود می‌تواند بستری برای بقا، خلاقیت و نوآوری باشد. بنابراین فراهم کردن فضاهای باثبات و اطمینان بخش برای این افراد ضروری است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸). فضای عمومی از مزایا و ویژگی‌هایی برخوردار است که می‌تواند نقش بسیار مهمی در ایجاد شهر خلاق داشته باشد؛ سرزندگی، تنوع، هویت دهی، جذابیت، ارزش اقتصادی و مشارکت و به دنبال آن ارتقای کیفیت زندگی شهروندان از آن جمله محسوب می‌شوند. شکل ۲ مزایای فضای عمومی و جمعی شهر و تاثیر گذاری آن بر خلاقیت شهری را نشان می‌دهد.



شکل ۱- مزایای فضاهای عمومی شهر و تاثیر گذاری آن بر خلاقیت شهری-ماخذ: کلانتری و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۵

پیشینه پژوهش

الخطیب و شاوکت (۲۰۲۲) در مقاله ای با موضوع بررسی ایجاد رفاه در فضاهای عمومی شهری پس از دوران همه گیر بیماری کرونا، به نظریه پردازی ساخت فضاهای عمومی شهری و فضاهای بهداشتی پرداخته و برای کشف ادراک جدید ذینفعان از فضاهای عمومی، از تجزیه و تحلیل PESTEL استفاده نمودند. آنها پیامدهای منفی و مثبت همه گیری بیماری کرونا را در جنبه های مختلف تحلیل کردند. آنها یکی از پیامدهای بیماری کرونا را لزوم توجه به فضاهای عمومی بیان نمودند.

هرناندز بونیلادر (۲۰۱۳) در مورد اهمیت معانی و بهبود فضاهای عمومی در محله های کم درآمد نشین در کالاپای مکزیک تحقیقی به عمل آورده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که روابط بسیار قوی بین مردم و اماکن عمومی وجود دارد و خیابان ها، پارک ها و فضاهای سبز تجسم ارزش ها و معانی نمادین برای کاربران است. در محله های کم درآمدنشین، حس تملک و کار و تلاش در جهت بهبود و توسعه محله وجود دارد.

جلال الدینی و اوکتای (۲۰۱۲) در مقاله ای تحت عنوان «فضاهای عمومی شهری و انرژی و زنده دلی»، به بررسی و تجزیه و تحلیل تعاملات اجتماعی و فضایی در خیابان های شهرهای قبرس پرداخته اند. در این مقاله ضمن بررسی فضاهایی که بر کیفیت زندگی شهری تاثیر بسزایی دارند، به بررسی اجزای ضروری حیات در خیابان ها پرداخته شده و نشاط به عنوان ویژگی مشترکی که همه خیابان ها باید داشته باشند معرفی شده است.

ساساکی (۲۰۰۸) در مطالعه خود با عنوان «توسعه شهرهای خلاق از طریق شبکه» به بررسی حرکت و رشد شهرهای جهانی به سوی شهرهای خلاق پرداخته است. وی در نتایج خود مهمترین عامل را برای ترویج شهرهای خلاق، تأسیس برنامه‌های تحقیقی و آموزشی برای توسعه منابع انسانی می‌داند.

قویمی و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای به بررسی قابلیت کاربست عامل‌های سازنده عمومیت فضا در گفت‌وگو میان جامعه مدنی برای فضاهای شهری (نمونه پژوهی: مقایسه عمومیت بازار سنتی تجریش و مجموعه ارگ تجریش) پرداختند و به این نتیجه رسیدند که چهار عامل دسترسی همگانی، انطباق‌پذیری، تعامل و گفت‌وگو، و مصونیت برای قضاوت درباره عمومیت فضاهای شهری مناسب هستند.

رفیعیان و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای به بررسی کیفیت معنای اماکن عمومی شهری در نگرش شهروندان یزدی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که در فرآیند به دست آوردن ادراکات کیفی از محیط شهری، برخی از شاخص‌ها کلی‌تر و برخی دیگر بر اساس ویژگی‌های خاص آن مکان (مانند پیشینه‌های فرهنگی و تاریخی) تعریف می‌شوند. این بدان معناست که قضاوت کیفیت دارای سطوح مشخصی است. برخی قضاوت‌ها بر اساس فرم و شاخص‌های فیزیکی شکل می‌گیرند که برای همه مکان‌ها مصداق دارد و برخی از این‌ها کلی نیستند و از مکانی به مکان دیگر متفاوت هستند.

موسوی و صمدی (۱۳۹۸) به تحلیل نابرابری اجتماعی و اقتصادی در دسترسی و استفاده از فضاهای عمومی شهری در تهران پرداخته و به این نتیجه رسیده است که دسترسی و استفاده از فضاهای عمومی شهری متأثر از عوامل کالبدی و اجتماعی است و متغیرهایی چون دارایی و توان اقتصادی، مشارکت، اعتماد و شبکه روابط اجتماعی در استفاده از فضاهای عمومی شهری را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

خاتمی و ذاکر حقیقی (۱۳۹۷) به بررسی عوامل مؤثر در انتخاب فضای عمومی توسط شهروندان در شهر همدان پرداخت و به این نتیجه رسید که استفاده از فضاهای عمومی بخش مهمی از زندگی روزمره است و فضاهای عمومی به عنوان مکان ملاقات برای مردم عمل می‌کنند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که توجه به مولفه‌های غیر کاربردی از درجه اهمیت بالایی نسبت به دیگر مولفه‌ها برخوردارند و شاید موفقیت یک فضای عمومی بیش از همه در گرو این مولفه‌ها باشد.

مرادی مسیحی و دیگران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای به تبیین عوامل کارکردی مؤثر بر موفقیت فضاهای عمومی و ارائه مدلی برای ارزیابی موفقیت از طریق بعد عملکردی آن (مطالعه موردی: خیابان امام خمینی، تبریز، ایران)، پرداختند و به این نتیجه رسیدند که از بین عوامل مؤثر در موفقیت فضاهای عمومی، عوامل «آسایش» و «تصور ذهنی» مهم‌ترین الزامات موفقیت مکان‌های عمومی هستند.

حسینی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به تحلیل شاخص‌های شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری، نمونه موردی: شهر رشت پرداختند و ضمن بررسی تأثیر خلاقیت در رهایی از بن‌بست‌های مدیریتی و به این نتیجه رسیدند که وضعیت شهر رشت بر اساس شاخص‌های شهر خلاق شامل انعطاف‌پذیری، ابتکار، خطرپذیری، رهبری کمتر از میانگین مورد انتظار است و بین شاخص‌های شهر خلاق و ابعاد توسعه پایدار ارتباط وجود دارد.

مختاری و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای به سطح بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اختلاف زیادی بین مناطق شهر اصفهان وجود دارد که بهترین وضعیت از لحاظ این شاخص‌ها در منطقه‌های ۱، ۵، ۳، ۶ و کمترین را از لحاظ این شاخص‌ها مناطق ۱۴ و ۱۳ داشته است. به طور کلی شهر اصفهان، با توجه به تحلیل‌های انجام شده پتانسیل حرکت به سمت شهرهای خلاق را داراست.

قربانی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «شهرهای خلاق، رویکردی فرهنگی در توسعه شهری» را مورد بحث قرار داده و به این نتیجه رسیده‌اند که یک شهر خلاق باید بتواند گروه‌های مختلف اجتماعی با فرهنگ‌های مختلف را در خود پذیرا

باشد، چرا که وجود یک جمعیت متنوع با ایده‌های گوناگون شانس ظهور خلاقیت را افزایش می‌دهد. لازمه‌ی این کار نیز تنوع بخشیدن به فرصت‌های اشتغال، کار و تفریح است.

کلانتری و دیگران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «فضای جمعی و شهر خلاق» به بررسی مزایای فضاهای عمومی و نقش آنها در شکل‌گیری شهر خلاق پرداخته و به عنوان نتیجه بیان می‌دارند که توجه به نقش و ارتقای وضعیت فضاهای عمومی، از بدو پیدایش شهرها و به ویژه در طول بیش از یک سده گذشته همواره مورد توجه بوده و این فضاها می‌توانند به کانونی جهت بروز خلاقیت در بین شهروندان تبدیل شوند.

شهابیان و رهگذر (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «پیوند محیط خلاق با شهر» به بررسی مفاهیم مرتبط با رویکرد شهر خلاق و چند تجربه موفق جهانی پرداخته‌اند و بیان می‌دارند که مراکز دانشگاهی می‌تواند در ایجاد محیط‌های شهری سرزنده و پویا با افزایش نفوذپذیری فضاهای عمومی خلاق در ارتقای خلاقیت، نقش پر رنگی را ایفا کنند.

خان سفید (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «مدیریت شهری و شهر خلاق» به بررسی کیفیت زندگی شهری در ارتباط با شهر خلاق پرداخته و بیان می‌دارد که، کیفیت زندگی در شهر ملبورن به علت بهره‌گیری از راه‌حل‌های باز و خلاقانه با مشارکت گروه‌های مختلف شهروندان، همواره در رده‌بندی جهانی در سطوح بسیار بالایی قرار دارد.

محمدی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای فضاهای عمومی شهری، تحقق تعاملات اجتماعی در بافت‌های تاریخی را مورد بررسی قرار داد و نتیجه گرفتند که در جزء متغیر فعالیت گروه‌ها؛ فضاهای ورزشی بالاترین و پاتوق‌ها کمترین؛ در جامعیت فضا، خیابان‌های عمومی بالاترین و فضاهای مذهبی با عملکرد خرد پایین‌ترین، در دیدارگاه بودن، فضاهای ورزشی بالاترین و فضاهای تجاری پایین‌ترین و در مشارکتی بودن، پاتوق‌ها بالاترین و فضاهای ورزشی پایین‌ترین امتیاز را داشته‌اند. نقش آن در شکل‌گیری جامعه‌ی مدنی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری «ارتباط میان فضای عمومی و جامعه‌ی مدنی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری را مورد بررسی قرار داده‌اند. بر اساس نتایج این پژوهش، فضاهای عمومی ارتباط نزدیکی با شکل‌گیری مفهوم شهروندی داشته و بستر اصلی شکل‌گیری جامعه‌ی مدنی در شهرها هستند.

رفیعیان و خدایی (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای به بررسی شاخص‌ها و معیارهای موثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری پرداختند و به این نتیجه رسیدند که سه دسته مولفه‌ی دسترسی به خدمات، امنیت اجتماعی و هویت مکانی از اثرگذارترین عوامل در رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری هستند.

محمدی و مجیدفر (۱۳۸۹) در مورد «دوران شهرهای خلاق» تحقیقی کتابخانه‌ای انجام داده‌اند که در آن پنج رکن اصلی شهرهای خلاق نام برده شده است. این ارکان عبارتند از: مردم، بنگاه اقتصادی، فضا، پیوند و چشم‌انداز. آنها بیان کرده‌اند که برای ایجاد و توسعه‌ی شهرهای خلاق باید راهبردهایی را به اجرا در آورد که ضمن پشتیبانی از ارکان ذکر شده، شهر را به سوی یک آینده‌ی خلاق سوق دهد و آنچه که پیش‌زمینه‌ی اجرای راهبردهاست تغییرات ارزشی و فرهنگی شهرها به سمت خلاقیت و نوآوری است.

مطلایی و رنجبر (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی مدیریت کیفی فضای جمعی نمونه میدان ترافالگار لندن پرداختند و به این نتیجه رسیدند که نزدیکی بسیاری بین مفهوم کیفیت و پایداری وجود دارد. بررسی تطبیقی معیارهای کیفیت و پایداری در فضاهای عمومی شهری نمایانگر آن است که یک فضای عمومی زمانی در مسیر پایداری گام بر می‌دارد که فرایند ارتقای کیفیت آن در طول زمان جریان داشته باشد.

فلاح (۱۳۸۵) در مقاله‌ای به موضوع مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن پرداخته و به این نتیجه رسیده است که عوامل کالبدی و عوامل شناختی استفاده‌کنندگان بر احساس افراد از فضا تاثیر گذار است.

طالبی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان روابط اجتماعی در فضاهای شهری بیان می‌دارد که ساختار فیزیکی و تقسیمات عملکردی فضا گشاینده و یا محدود کننده فرصت‌ها برای ارتباط است و طراحی در مقیاس‌های متفاوت شامل برنامه‌ریزی شهری، طراحی سایت و طراحی جزئیات بر گرد آمدن افراد در فضاهای عمومی تاثیر دارد.

روش پژوهش

جامعه آماری و حجم نمونه

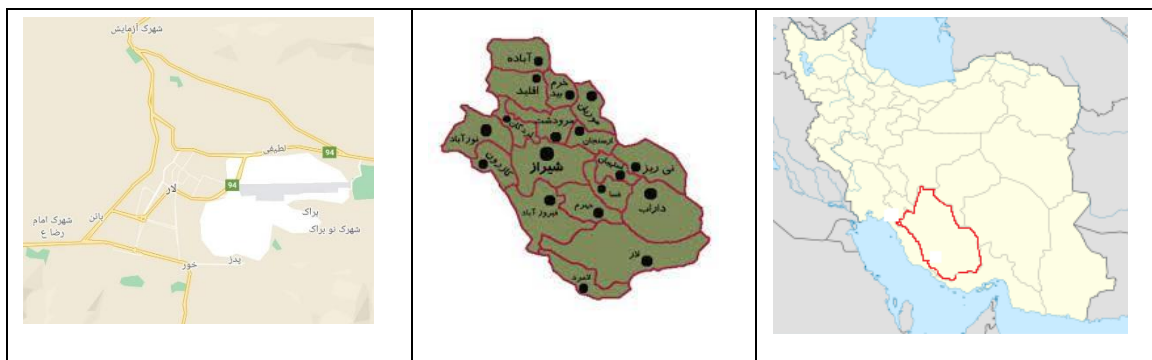
پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی-تحلیلی است و مورد مطالعه آن شهر لار است. در این مقاله با استفاده از تکنیک پرسشنامه به نظرخواهی از شهروندان در خصوص فضاهای عمومی شهر لار مبادرت شد. جامعه آماری مورد پژوهش، جمعیت ۱۵ سال به بالای شهر لار با حجم ۴۲۵۴۳ است که برآورد تعداد جامعه نمونه از طریق فرمول کوکران با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و ضریب خطای ۵ درصد ۳۸۱ نفر محاسبه شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی متغیرها و ترسیم جدول‌ها، نمودارها و محاسبات از نرم افزار آماری SPSS استفاده شد. در همین راستا از آزمون‌های آماری مانند تی و تحلیل عاملی برای بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد.

متغیرها و شاخص‌های مورد بررسی عبارتند از: مناسب بودن المان‌های فضاهای عمومی، مطلوبیت طراحی فضا، مطابقت فضاهای جمعی با سبک‌های جدید شهرسازی، مطلوبیت فضاهای جمعی برای گردشگری، امکان‌پذیر بودن بازدید از فضاهای عمومی، مناسب بودن فضاها برای سالخوردگان، وجود امنیت در فضاهای عمومی، تامین نیازهای روحی و روانی، رضایت از زیرساخت‌های فضاهای عمومی، همخوانی فضاهای عمومی با تاریخ شهر، احساس شادابی در فضاهای عمومی، همسویی فضاهای عمومی با مدرنیته، افزایش مشارکت و حس تعلق در فضاهای عمومی، استفاده از معماری نوین در فضاهای عمومی، پراکندگی فضاهای عمومی، اجرای برنامه‌های مفرح در فضاهای جمعی، ایجاد بازارها و غرفه‌های صنایع دستی، تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی، و ساماندهی فضاهای عمومی. برای شناسایی نظام‌وار موضوع مطالعه از مدل SWOT استفاده شده است. در مدل SWOT، شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک سیستم و بازشناسی نقاط ضعف و قوت داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبردها برای هدایت و کنترل آن سیستم انجام می‌شود (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۹۰: ۳۱۲).

با این مدل تجزیه و تحلیل وضع کلی فضاهای عمومی شهر لار در ارتباط با رویکرد شهر خلاق انجام و امکان انجام یک تجزیه و تحلیل ساختاری از موضوع فراهم شد. بر این اساس ابتدا به بررسی فرصت و تهدیدها و نقاط قوت و ضعف فضاهای عمومی شهر لار پرداخته شد و سپس بر آن مبنا راهبردهای چهارگانه تهاجمی، تنوع، بازنگری و تدافعی کارانه ارائه شده است.

محدوده مورد مطالعه

شهر لار در عرض جغرافیایی ۲۷ درجه و ۴۰ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی ۵۴ درجه و ۱۸ دقیقه شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد. ارتفاع متوسط آن از سطح دریا ۹۰۰ متر است. این شهر مرکز شهرستان لارستان است. لارستان از شهرستان‌های تابعه استان فارس و یکی از ۴۹ شهرستان اولیه تأسیس شده در سال ۱۳۱۶ است (شکل شماره ۱). شهر لار در جنوب استان فارس قرار دارد و جمعیت آن در سرشماری سال ۱۳۹۵؛ ۶۲۰۴۵ نفر اعلام شده است. فاصله این شهر تا مرکز استان فارس (شیراز) ۳۴۰ کیلومتر، و تا بندرعباس ۱۹۰ کیلومتر است. از لحاظ دسترسی به دریا کوتاه‌ترین مسیر ۱۶۰ کیلومتر است که از طریق بندر پل به دریا متصل می‌شود ولی به شکل خط مستقیم این فاصله به ۹۷ کیلومتر تقلیل می‌یابد (<https://fa.wikipedia.org>).



شکل شماره ۱- موقعیت شهر لار در تقسیمات کشوری استان فارس

تجزیه و تحلیل داده‌ها

بررسی کیفیت فضاهای عمومی شهر لار با نظر خواهی از مردم

ویژگی‌های جنسی و سنی پاسخ دهندگان

پاسخ دهندگان به سوالات پرسشنامه، ۴۳/۳ درصد مرد و ۵۶/۷ درصد زن بوده‌اند. همچنین ۷۱/۱ درصد پاسخگویان کمتر از ۴۰ سال سن داشته‌اند. جدول ۱ توزیع پاسخگویان را در گروه‌های مختلف سنی نشان می‌دهد.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد پاسخگویان بر حسب سن

سن	فراوانی	درصد
۲۰-۳۰ سال	۱۵۶	۴۳/۳
۳۱-۴۰ سال	۱۰۶	۲۷/۸
۴۱-۵۰ سال	۴۰	۱۰/۵
۵۰ ساله به بالا	۷۰	۱۸/۴
جمع	۳۸۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

ویژگی‌های فضاهای عمومی شهر لار

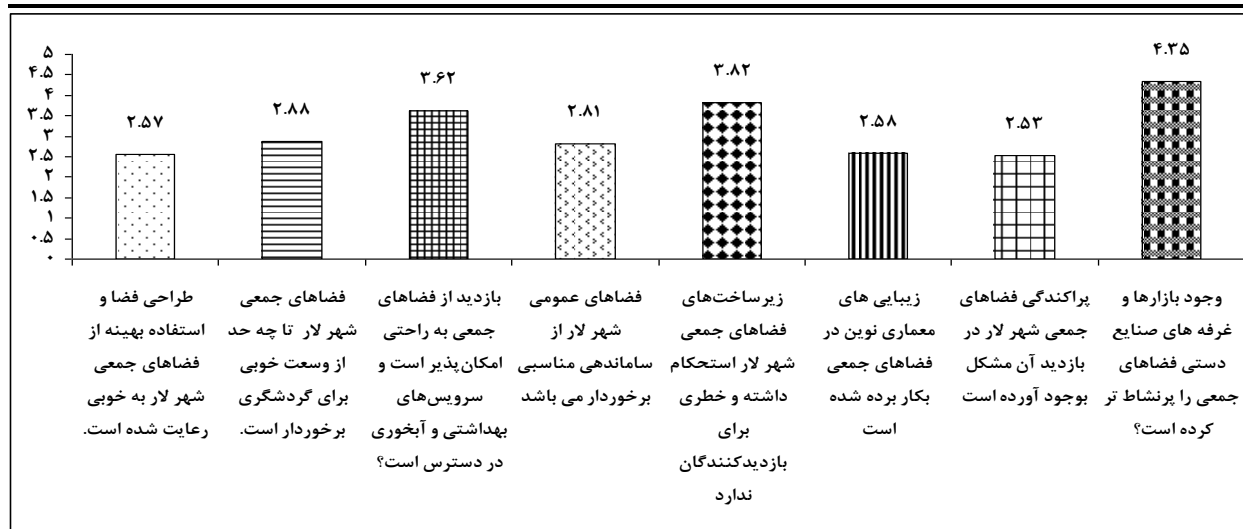
برای بررسی تاثیر ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری بر خلاقیت شهری در شهر لار از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. پرسش‌ها در قالب دو مولفه‌ی، شامل کیفیت مکان‌گزینی و طراحی فضاهای عمومی و کیفیت مدیریت و برنامه‌ریزی فضاهای عمومی؛ دسته‌بندی و از پرسش‌شوندگان سوال شد (جدول ۳ و ۲).

برای بررسی مولفه مکان‌گزینی و طراحی فضاهای عمومی در سطح شهر لار از ۸ گویه به شرح جدول شماره ۳ استفاده شده است. برای بررسی این مولفه از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. همانطور که مشاهده می‌شود بیشترین میانگین مربوط به گویه شماره ۸ (وجود بازارها و غرفه‌های صنایع دستی فضاهای جمعی را پرنشاط‌تر کرده است) با مقدار عددی ۴/۳۵ و کمترین میانگین مربوط به گویه شماره ۷ (پراکندگی فضاهای جمعی شهر لار در بازدید آن مشکل بوجود آورده است) با مقدار عددی ۲/۵۳ می‌باشد. بر اساس نتایج این جدول مقدار میانگین واقعی گویه‌های ۳ و ۵ و ۸ از مقدار میانگین مفروض (۳) بیشتر است و گویه‌های شماره ۱ و ۲ و ۴ و ۶ و ۷ از میانگین مفروض کمتر می‌باشد. بر اساس نتایج این جدول مقدار میانگین واقعی مجموع گویه‌ها نیز (۲،۸۹) است که از مقدار میانگین مفروض (۳) کمتر است.

برای بررسی مولفه‌ی کیفیت برنامه‌ریزی و مدیریت فضاهای عمومی نیز از ۹ گویه به شرح جدول ۴ استفاده شد. در این خصوص میزان کیفیت فضاهای عمومی با اجرای آزمون تی تک‌نمونه‌ای بر روی داده‌ها بررسی شد. همانطور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود بیشترین میانگین مربوط به گویه ۶ (همخوانی فضاهای جمعی با تاریخ شهر لار و معرفی آن)، با مقدار عددی ۳/۷۳ و کمترین میانگین مربوط به گویه ۹ (تاثیر فضاهای جمعی در افزایش حس تعلق) با مقدار عددی ۲/۶۵ است. بر اساس نتایج این جدول مقدار میانگین واقعی مجموع گویه‌ها (۳،۱۳) است که از مقدار میانگین مفروض (۳) بیشتر است.

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار گویه‌های مرتبط با مولفه مکان‌گزینی و طراحی فضاهای عمومی در سطح شهر لار

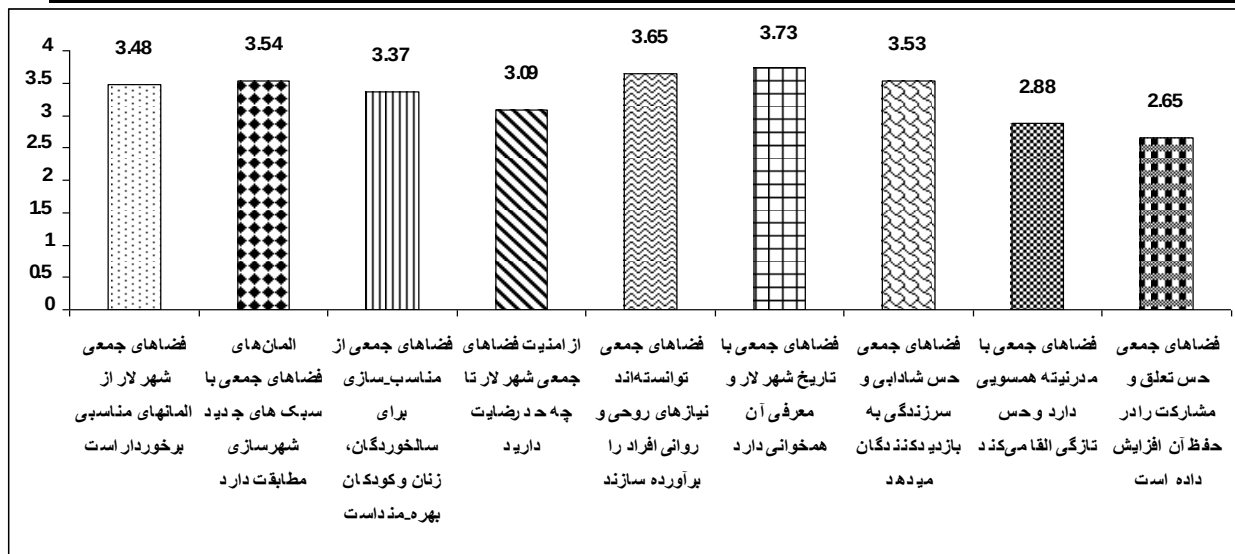
ردیف	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	طراحی فضا و استفاده بهینه از فضاهای جمعی شهر لار به خوبی رعایت شده است.	۲/۵۷	۱/۲۱
۲	وسعت کافی فضاهای جمعی شهر لار برای گردشگران مناسب است.	۲/۸۹	۱/۲۳
۳	سرویس‌های بهداشتی و آبخوری در فضاهای جمعی در دسترس است؟	۳/۶۲	۱/۰۵
۴	فضاهای عمومی شهر لار از ساماندهی مناسبی برخوردار می‌باشد	۲/۸۱	۱/۰۸
۵	زیرساخت‌های فضاهای جمعی شهر لار استحکام داشته و خطری برای بازدیدکنندگان ندارد	۳/۸۳	۰/۸۹
۶	زیبایی‌های معماری نوین در فضاهای جمعی بکار برده شده است	۲/۵۹	۱/۱۴
۷	پراکندگی فضاهای جمعی شهر لار در بازدید آن مشکل بوجود آورده است	۲/۵۳	۱/۱۳
۸	وجود بازارها و غرفه‌های صنایع دستی فضاهای جمعی را پرنشاط تر کرده است؟	۴/۳۵	۰/۸۱
مجموع گویه‌ها		۲/۸۹	



شکل ۴- میانگین گویه‌های مورد مطالعه

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار گویه های مرتبط با مولفه کیفیت فضاهای عمومی شهر لار

ردیف	گویه ها	میانگین	انحراف معیار
۱	فضاهای جمعی شهر لار از المانهای مناسبی برخوردار است	۳/۴۸	۱/۰۸
۲	المانهای فضاهای جمعی با سبک های جدید شهرسازی مطابقت دارد	۳/۵۴	۱/۰۴
۳	فضاهای جمعی برای سالخوردگان، زنان و کودکان مناسب است.	۳/۳۷	۱/۰۲
۴	از امنیت فضاهای جمعی شهر لار تا چه حد رضایت دارید	۳/۰۹	۰/۹۸
۵	فضاهای جمعی توانسته اند نیازهای روحی و روانی افراد را برآورده سازند	۳/۶۶	۰/۹۳
۶	فضاهای جمعی با تاریخ شهر لار و معرفی آن همخوانی دارد	۳/۷۴	۱/۱۵
۷	فضاهای جمعی حس شادابی و سرزندگی به بازدیدکنندگان میدهد	۳/۵۴	۱/۲۱
۸	فضاهای جمعی با مدرنیته همسویی دارد و حس تازگی القا می کند	۲/۸۸	۱/۰۱
۹	فضاهای جمعی حس تعلق و مشارکت را در حفظ آن افزایش داده است	۲/۶۵	۱/۱۱
مجموع گویه ها		۳/۱۳	



شکل ۳- میانگین گویه های نه گانه مورد مطالعه

جهت بررسی تأثیر کیفیت فضاهای عمومی بر بهبود خلاقیت در شهر لار از تحلیل عاملی استفاده شده است. برای انجام این تحلیل عاملی، باید مقدار KMO^1 بزرگتر از ۰/۵ باشد. این مقدار با توجه به محاسبات انجام شده معادل ۰/۷۷ است. بنابراین با توجه به بیشتر بودن این مقدار از ۰/۵ و همچنین سطح معناداری (۰/۰۰) با احتمال بیش از ۹۹ درصد؛ وجود همبستگی بین متغیرها تأیید می‌شود (جدول ۴).

جدول ۴- تست‌های کیاسر و بارتلر

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		
.770		
Approx. Chi-Square		Bartlett's Test of Sphericity
966.68		
df		
190		
Sig.		
.000		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

برای بررسی و دسته بندی مناسب عامل‌های موثر در خلاقیت از نمودار تست بریدگی یا نمودار سنگریزه، استفاده شد (شکل ۵). همانطور که در این شکل دیده می‌شود ۶ عامل دارای مقدار ویژه بالاتر از ۱ هستند. یعنی مجموع ۲۰ گویه مربوطه در پرسشنامه، قابل تقلیل به ۶ عامل هستند. با توجه به میزان همبستگی هر یک از شاخص‌ها می‌توان عناوین مناسبی را برای هر یک از این عامل‌ها به شرح زیر انتخاب و متغیرهای مربوطه به آنها را تعیین نمود:

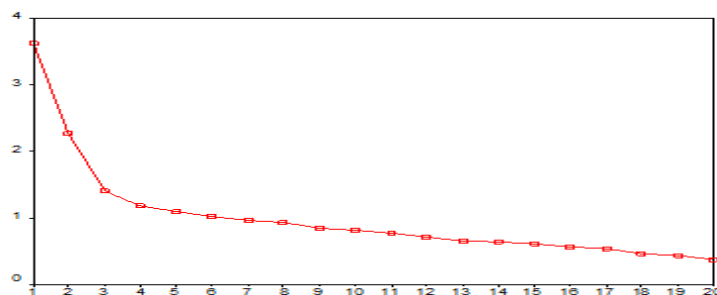
عامل اول (احساس تعلق و تناسب) که مقدار ویژه آن ۲/۶۸ می‌باشد که قادر است ۱۳/۴ درصد واریانس تحلیل را محاسبه و تبیین کند. در این عامل ۴ متغیر، شامل: تأثیر حس تعلق و مشارکت شهروندان بر افزایش حفظ فضاهای شهری؛ برخورداری از ساماندهی مناسب؛ برخورداری از وسعت کافی برای گردشگران؛ و برخورداری از امان‌های مناسب، موثرند. تجمع این متغیرها در یک عامل نشان دهنده همبستگی بالا بین آنهاست (جدول ۵)

جدول ۵- عوامل نهایی استخراج شده و مقادیر مربوط به آن

عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
عامل اول (احساس تعلق و تناسب)	۲/۶۸	۱۳/۴	۱۳/۴
عامل دوم (زیبایی و طراحی)	۱/۸۸	۹/۴	۲۲/۸
عامل سوم (نشاط و تعامل اجتماعی)	۱/۸۴	۹/۲۱	۳۲/۰۲
عامل چهارم (جاذبیت فضا)	۱/۴۱	۷/۰۶	۳۹/۰۹
عامل پنجم (دسترسی و حس سرزندگی)	۱/۴	۷/۰۱	۴۶/۱
عامل ششم (عامل مناسب سازی فضاها)	۱/۳۹	۶/۹۷	۵۳/۰۸

¹ . Kaiser-Meyer-Olkin

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰



شکل ۵- نمودار تست بریدگی برای تحلیل عاملی

عامل دوم (زیبایی و طراحی) که مقدار ویژه آن، $1/88$ می‌باشد که قادر است $9/4$ درصد از واریانس را محاسبه نماید. در این عامل، چهار متغیر شامل استفاده از زیبایی‌های معماری نوین در فضاهای جمعی؛ همخوانی تاریخ شهر لار و معرفی آن در فضاهای شهری؛ مطابقت فضاهای شهری با سبک‌های جدید شهرسازی؛ و استحکام زیرساخت‌های فضاهای جمعی و عدم وجود خطر برای بازدیدکنندگان، بارگذاری موثر است.

عامل سوم (نشاط و تعامل اجتماعی) که مقدار ویژه آن، $1/84$ است و $9/21$ درصد از واریانس را محاسبه می‌کند. سه متغیر شامل وجود بازارها و غرفه‌های صنایع دستی در فضاهای جمعی؛ وجود مکان مناسب برای تعاملات اجتماعی شهروندان؛ و اجرای برنامه‌های مفرح در فضاهای جمعی موجب افزایش علاقه بازدیدکنندگان می‌شود، در زیر مجموعه‌ی این عامل قرار دارد.

عامل چهارم (جذابیت فضا) که مقدار ویژه آن، $1/41$ می‌باشد و $7/06$ درصد از واریانس را به خود اختصاص می‌دهد. در ذیل این عامل ۳ متغیر به ترتیب شامل رضایت از امنیت فضاهای جمعی شهر لار؛ وسعت فضاهای جمعی قابلیت توسعه گردشگری؛ طراحی فضا و استفاده بهینه از فضاهای جمعی شهر لار به خوبی رعایت شده است؛ قرار دارد. عامل پنجم (دسترسی و حس سرزندگی) که مقدار ویژه آن، $1/4$ می‌باشد که $7/01$ درصد از واریانس را اختصاص می‌دهد. دو متغیر راحتی ورود و دسترسی راحت به سرویس‌های بهداشتی و آبخوری؛ و دادن حس شادابی و سرزندگی به بازدیدکنندگان در این عامل بارگذاری شده‌اند. عامل ششم (عامل مناسب سازی فضاها) است که مقدار ویژه آن، $1/39$ می‌باشد که $6/9$ درصد از واریانس را محاسبه کرده است. دو متغیر شامل برآورده ساختن نیازهای روحی و روانی افراد و برخورداری از مناسب سازی برای سالخوردگان، زنان و کودکان در این عامل بارگذاری شده‌اند.

جدول ۶- متغیرهای مرتبط با خلاقیت در فضاهای عمومی شهر لار

عامل‌ها						گویه
۶	۵	۴	۳	۲	۱	
					۰/۶۹۶	حس تعلق و مشارکت شهروندان را در حفظ آن افزایش داده
				۱/۴۱۸	۰/۶۵۶	زیبایی‌های معماری نوین در فضاهای جمعی بکار برده شده
					۰/۶۴۳	از ساماندهی مناسبی برخوردار می‌باشد
					۰/۶۳۶	از وسعت خوبی برای گردشگری برخوردار است
				۰/۳۴۷	۰/۵۴۳	پراکندگی فضاهای جمعی در بازدید آن مشکل بوجود آورده
			۱/۳۹۲		۰/۴۴۷	از المانهای مناسبی برخوردار است

				۰/۶۶۳	با تاریخ شهر لار و معرفی آن همخوانی دارد
				۰/۵۹۴	المان‌های فضاهای جمعی شهر لار با سبک‌های جدید شهرسازی مطابقت دارد
				۰/۴۷۱	زیرساخت‌های فضاهای جمعی استحکام داشته و خطری برای بازدیدکنندگان بوجود نمی‌آورد
				۰/۷۴۴	وجود بازارها و غرفه‌های صنایع دستی فضاهای جمعی را پرنشاط تر کرده است
				۰/۳۳۶	مکان مناسبی برای تعاملات اجتماعی شهروندان است
۴۰۲/				۰/۵۱۵	با مدرنیته همسویی دارد و حس تازگی القا می‌کند
				۰/۳۸۲	اجرای برنامه‌های مفرح در فضاهای جمعی موجب افزایش علاقه بازدیدکنندگان می‌شود
				۰/۳۰۶	
				۰/۴۷۵	
				۰/۳۰۸	
				۰/۶۷۵	* از امنیت فضاهای جمعی شهر لار تا چه حد رضایت دارید
				۰/۳۲۴	
				۰/۵۶۱	*وسعت فضاهای جمعی قابلیت توسعه گردشگری را دارد
				۰/۳۵۴	*طراحی فضا و استفاده بهینه از فضاهای جمعی شهر لار به خوبی رعایت شده است.
				۰/۳۱۴	
				۰/۵۳۶	حس شادابی و سرزندگی به بازدیدکنندگان می‌دهد
				۰/۷۶۵	ورود به راحتی امکان‌پذیر است و سرویس‌های بهداشتی و آبخوری در دسترس است
				۰/۶۱۱	نیازهای روحی و روانی افراد را برآورده سازند
۰/۷۸۴					
				۰/۳۷۸	از مناسب سازی خوبی برای سالخوردگان، زنان و کودکان بهره‌مند است
۰/۴۹۹					

شناخت ویژگی‌های فضاهای عمومی شهر لار بر اساس تکنیک SWOT

شناخت مجموعه ویژگی‌ها، مزایا و معایب مرتبط با فضاهای عمومی، به عنوان گامی اساسی در تشریح فرایند تولید و بهبود فضاهای خلاق کاملاً ضروری است. خلاصه تحلیل وضع موجود محیط درونی و بیرونی فضاهای عمومی شهر لار که بر اساس مدل SWOT انجام و بدست آمده است در جدول شماره ۷ بیان شده است.

جدول ۷- خلاصه تحلیل وضع موجود محیط درونی و بیرونی فضاهای عمومی شهر لار با مدل SWOT

نقاط قوت (Strengths)	نقاط ضعف (Weakness)
-همخوانی فضاهای جمعی با تاریخ شهر لار -وجود فضای کافی برای پیاده روی و قدم زنی در داخل شهر -حس تعلق شهروندان به فضاهای جمعی در شهر لار -نظافت مستمر مسیرها و محدوده‌های فضاهای عمومی -سازگاری مبلمان موجود با نیازها، سلاقی و روحیات -کثرت و تنوع بناهای خاص (مذهبی و فرهنگی) در شهر -مسئولیت‌پذیری و همکاری ساکنین برای حل مشکلات -وجود امنیت مناسب در فضاهای جمعی شهر لار -دسترسی مناسب مردم به فضاهای عمومی شهری -ایجاد نشانه‌ها و المان‌ها در شهر در جهت خوانایی شهر	-عدم وجود نمای مناسب در فضاهای شهری و ساختمانهای عمومی -متناسب نبودن ظرفیت‌های محیطی شهر و کمبود امکانات تفریحی، گردشگری و ورزشی و گذران اوقات فراغت در شهر -ضعف شبکه بندی ارتباطی (نبود سلسله مراتبی محلی، جمع و پخش کننده، اصلی و) -کمبود فضای سبز، فضای عمومی و فضای باز در شهر -عدم فضاهای نشستن در مراکز پر رفت و آمد -عدم توجه به شرایط اقلیمی شهر لار در ایجاد انواع مبلمان -عدم استفاده از زیبایی‌های معماری نوین در فضاهای جمعی -کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه‌های ساخت فضاهای عمومی -عدم مکان یابی مناسب عناصر مبلمان شهری -آشفته‌گی بصری و محیطی در فضاهای عمومی

-توزیع نامتعادل فضاهای عمومی و هماهنگ با ظرفیت محیطی و تعداد کاربران
 -محدود بودن برگزاری جشنواره ها و نمایشگاه ها در شهر لار
 -وضعیت آشفته و نازیبای میدان ها در اثر مکان گزینی نامناسب ایستگاه های اتوبوس
 -ضعف نورپردازی فضاهای عمومی شهری
 -بی هویتی، یکنواختی و ایستایی در کالبد فضاهای عمومی
 -عدم مناسب سازی فضاهای جمعی برای سالخوردگان، زنان و کودکان
 -ضعف سازه ای و عدم وجود استحکام کافی در فضاهای عمومی
 -طراحی نامناسب مبلمان شهری که منجر به عدم سرزندگی در فضاهای شهری شده است.

محیط بیرونی

فرصت ها (Opportunities)	تهدیدات (Threats)
-ایجاد فضاهای جمعی متناسب با اقلیم و فرهنگ -درآمد سرانه بالای شهر لار -مدیریت کارآمد شهری در جهت ایجاد فضاهای عمومی جدید -امکان افزایش تعلق خاطر استفاده کنندگان با ایجاد و توسعه فضاهای عمومی جدید	-کاهش احساس تعلق شهروندان به فضاهای عمومی نسبت به گذشته -ضعف تاسیسات و کمبود امکانات و تجهیزات مناسب عمران شهری -بویژه شبکه جمع آوری و تصفیه آبهای سطحی و فاضلاب های شهری -روند رو به رشد توسعه بی برنامه شهر و تخریب اراضی کشاورزی حاشیه شهر
-توجه نظام حکومتی به افزایش مشارکت شهروندان -امکان برگزاری جشنواره های ملی و مراسمات مذهبی -امکان برگزاری جشنواره های مختلف برای برندسازی توریسم -وجود انواع کاربری های خدماتی در مجاورت فضاهای عمومی شهری	-کاهش جنب و جوش در فضاهای عمومی و عدم شکوفایی اندیشه ها و فعالیت ها در شهر -تاکید بر منطقه بندی و عدم وجود کابری های مختلط -ضعف زیرساخت های مناسب ارتباط اینترنتی و نبود فرهنگ استفاده از آن در کشور
-اقلیم مناسب شهر لار برای گردشگری فصلی در زمستان -امکان جذب گردشگران استان فارس و منطقه -امکان ایجاد و توسعه فضای عمومی قابل شناسایی و پذیرا -کیفیت بالای زندگی شهروندان -فرهنگ مشارکت جویی بالای شهروندان در جهت توسعه گردشگری -وجود دانشگاه ها و مراکز آموزشی در شهر لار -قدرت اقتصادی بالای شهر شهر با وجود دو بازار فعال در شهر	-عدم بسترسازی مناسب برای مشارکت مردم در سطح محلی -تمایل به فعالیت های بازرگانی که منجر به عدم تنوع در مشاغل و فضاهای شهری می شود. -اثربخش نبودن تصمیمات شورای شهر به دلایل قانونی و وضع قوانین از بالا به پایین

نتیجه گیری و پیشنهادها

فضاهای جمعی از قدیم الایام مکان های مناسبی برای تعاملات اجتماعی و گذاران اوقات فراغت و ... بوده است. در حال حاضر و با توجه به افزایش جمعیت، تراکم و انواع آلودگی های محیط زیست، تغییر در سبک و شیوه زندگی، اهمیت فضاهای جمعی در شهرهای امروزی به مراتب بیشتر از قدیم احساس می شود. با توجه به این که کیفیت مکان، دارایی یک منطقه محسوب می شود و اغلب متضمن کیفیت زندگی نیز می شود و می تواند یک عامل مهم در تصمیم گیری برای انتخاب مکان زندگی و فعالیت باشد، حفظ و جذب نیروی کار ماهر و سرمایه ی فکری که موجب رشد اقتصادی می شود تا حدود زیادی بستگی به کیفیت زندگی در یک منطقه دارد. کیفیت زندگی شامل وجود یک محیط فیزیکی و اجتماعی جذاب، سالم، ایمن، منسجم و غنی به لحاظ

امکانات و خدمات مختلف است که فرصت‌هایی را برای رشد فردی و حرفه‌ای فراهم می‌آورد. بنابراین می‌توان گفت که ارتقای شاخص‌های فضاهای عمومی، موجب حرکت شهر لار در مسیر خلاقیت خواهد شد.

نتایج این پژوهش نشان داد که وضعیت کیفیت فضاهای عمومی شهر لار با توجه به شاخص‌های خلاقیت شهری مناسب نیست و برای حرکت شهر لار در مسیر خلاقیت لازم است شاخص‌های فضاهای عمومی این شهر تقویت شود. مهمترین راهبردها در ارتقای کیفیت فضاهای عمومی با رویکرد شهر خلاق، توجه به روحیه مشارکت پذیری مردم لار در جهت رفع مشکلات فضاهای شهری و نگهداری از فضاهای عمومی و نظارت بر فعالیت‌های مختلف جهت رفع نیازهای مختلف ورزشی، فرهنگی و هنری شهر و افزایش تعامل با مراکز دانشگاهی است. راهبردهای چهارگانه منتج از تحلیل SWOT بدین قرار است:

استراتژی‌های تهاجمی SO

این نوع راهبردها حاصل توجه به نقاط قوت و فرصت‌های موضوع مورد بررسی است. با توجه به بررسی نقاط قوت و فرصت‌ها در ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهر لار، راهبردهای تهاجمی به شرح زیر قابل ارائه است:

۱ - تسریع در تهیه طرح و اجرای برنامه‌ها در راستای استفاده از فضاهای جمعی و تاریخی شهر لار در جهت توسعه گردشگری به ویژه در فصول سرد سال

۲ - تسریع در تهیه طرح و اجرای برنامه‌های مشارکتی در راستای استفاده از درآمد سرانه بالای شهر لار جهت تقویت و زیباسازی مبلمان شهری

۳ - تسریع در انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری با مراکز علمی و تحقیقاتی، در جهت حل مشکلات فضاهای عمومی

شهر

۴- استفاده از حس مسئولیت پذیری و همکاری ساکنین جهت اجرای قوانین و تصمیمات مدیریت شهری

۵- استفاده از نمادهای تاریخی شهر و خاطره جمعی شهروندان در فضاهای عمومی و برای طراحی مبلمان شهری معنادار

۶- برگزاری جشن‌ها و مراسم محلی برای بالا بردن تعلق اجتماعی شهروندان.

۷- افزودن بر تعدد فضاهای عمومی در نواحی حاشیه شهر.

استراتژی‌های تنوع ST

راهبردهای تنوع بر تمرکز بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای حاکم بر موضوع مورد برنامه ریزی، استوار است. با توجه به نقاط قوت و تهدیدها در ارتقا کیفیت فضاهای عمومی شهر لار راهبردهای تنوع به شرح زیر دسته بندی می شود:

۱ - استفاده از روحیه مشارکت پذیری بالا در جهت رفع مشکلات فضاهای شهری و ایجاد امنیت در شهر

۳- در نظر گرفتن مشارکت مردم در جهت زیباسازی و نگهداری از فضاهای عمومی با توجه به رقابت پذیری شهر لار با

شهرهای همجوار مانند جهرم و لامرد

۴- پیگیری‌ها در جهت انجام فعالیت‌های مختلف شهر در راستای رفع نیازهای مختلف ورزشی، فرهنگی و هنری شهر

۵- جلوگیری از آشفته‌گی بصری شهر با تهیه طرح‌های مناسب بومی مانند الگوبرداری از بازار تاریخی لار.

۶- برگزاری جشنواره‌ها، کارگاه‌ها و نمایشگاه‌ها برای گروه‌های مختلف سنی و خانواده‌ها و ایجاد خانه‌های هنر برای حمایت از طرح‌های خلاقانه در شهر لار.

استراتژی های بازنگری WO

راهبردهای بازنگری بر مبنای توجه به نقاط ضعف و بهره‌گیری از فرصت‌های موضوع برنامه ریزی انجام می‌شود. راهبردهای بازنگری برای ارتقا کیفیت فضاهای عمومی شهر لار بدین شرح است:

۱ - تاکید بر قدرت اقتصادی و بازرگانی شهر در جهت بهبود امکانات و سرانه‌های مورد نیاز در شهر مانند پارک‌ها و کتابخانه‌های عمومی

۲- توجه به نیروهای کارآمد و دانشگاهی در جهت رفع کمبود نیروی متخصص در شهر.

۳- ساماندهی فضاهای سبز از طریق استفاده از تکنولوژی‌های جدید در جهت جلب توجه مردم به این فضاها

۴- افزایش مدت ماندگاری در فضاهای عمومی با پیش‌بینی انواع نیازهای استفاده‌کنندگان

۵- ایجاد اتصال و دسترسی میان فضاها جهت تحرک در فضا به جای ایستایی مانند احیاء ارتباط مسجد و بازار

۶- تقویت نهادها، تشکلات و گروه‌های مدنی جهت افزایش سرمایه اجتماعی و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر.

استراتژی های تدافعی WT

راهبردهای بازنگری بر مبنای توجه به نقاط ضعف و دوری از تهدیدات موضوع برنامه ریزی انجام می‌شود. راهبردهای تدافعی برای ارتقا کیفیت فضاهای عمومی شهر لار بدین شرح است:

۱ - جلوگیری از مهاجرت متخصصان با پیگیری تصویب قوانین فراگیر تشویقی و حمایتی

۲- عدم احداث فضاهای جدید و بزرگ و پرهزینه و انجام هزینه‌های کوچک در این فضاهای موجود.

منابع و مأخذ

- اداره کل مسکن و شهرسازی استان فارس (۱۳۶۱)، طرح جامع شهر لار، بی‌جا.
- براندفری، هیلدر (۱۳۸۳). طراحی شهری به سوی یک شکل پایدار شهر، ترجمه حسین بحرینی، تهران: انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- تیبالدز، فرانسیس (۱۳۸۳). شهرسازی شهروندگرا؛ ارتقاء عرصه‌های همگانی در شهرها و محیط‌های شهری، ترجمه محمد احمدی نژاد، اصفهان، نشر خاک، چاپ اول.
- رفعیان، مجتبی و خدایی، زهرا (۱۳۸۸). بررسی شاخص‌ها و معیارهای موثر بر رضایتمندی شهروندان از فضاهای عمومی شهری، نشریه راهبرد، دوره ۱۸، شماره ۵۳، صص ۲۷۸-۲۵۷.
- رهنمایی، محمد تقی و اشرفی، یوسف (۱۳۸۶). فضاهای عمومی شهر و نقش آن در شکل‌گیری جامعه مدنی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری، فصل‌نامه انجمن جغرافیایی ایران، دوره ۵، شماره ۱۵-۱۴، صص ۴۶-۲۳.

حاتمی، یاسر و ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۳۹۷). بررسی عوامل موثر در انتخاب فضای عمومی توسط شهروندان، مطالعه موردی: پیاده راه بوعلی سینا و اکباتان شهر همدان، نشریه مطالعات محیطی هفت حصار، دوره هفتم، شماره ۲۳، صص ۹۴ - ۸۱. حسینی، سید علی؛ قلی پور، یاسر و مظفری اعظم (۱۳۹۵). تحلیل شاخص‌های شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری، نمونه موردی: شهر رشت، نشریه علمی- پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۳ صص ۲۲۷ - ۲۰۹. حکمت نیا، حسن و موسوی، میرنجف (۱۳۹۰). کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای، یزد، انتشارات علم نوین.

سیفایی، مهسا (۱۳۸۴). مطلوبیت سنجی استفاده از فضاهای عمومی با تأکید بر برنامه ریزی مشارکتی، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

سیف، علی اکبر (۱۳۸۹). روانشناسی پرورشی نوین، روانشناسی یادگیری و آموزش، تهران: نشر دوران، چاپ اول. شهابیان، پویان و رهگذر، عرفانه (۱۳۹۱). پیوند محیط خلاق با شهر، ویژه نامه منظر، شماره ۱۹، صص ۷۳-۶۷. طالبی، ژاله (۱۳۸۳). روابط اجتماعی در فضاهای شهری، نامه علوم اجتماعی، دوره ۱۱، شماره ۲۴ صص ۱۸۰ - ۱۶۱. فلاحت، محمدصادق (۱۳۸۵). مفهوم حس مکان و عوامل شکل دهنده آن، تهران: هنرهای زیبا، شماره ۲۶، صص ۶۶-۵۷. قربانی، رسول؛ حسین آبادی، سعید و طورانی، علی. (۱۳۹۲). شهرهای خلاق. رویکردی فرهنگی در توسعه شهری، مطالعات جغرافیایی و مناطق خشک، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۱۸-۱.

قویمی، امیر محمد، حقیقت نائینی، غلامرضا؛ فتح آبادی، فریبا و حبیبی، میترا (۱۴۰۰). قابلیت کاربست عامل های سازنده عمومیت فضا در گفتمان جامعه مدنی برای فضاهای شهری (نمونه پژوهی: مقایسه عمومیت بازار سنتی تجریش و مجموعه ارگ تجریش)، فصلنامه علمی-پژوهشی آمایش محیط، شماره ۵۴، صص ۱۹۳-۱۶۷. کلانتری، بهرنگ؛ یاری قلی، وحید و رحمتی، اکب. (۱۳۹۱). فضای جمعی و شهر خلاق، ویژه نامه منظر، تهران، شماره ۱۹، صص ۷۹-۷۴.

کلیف، مارتیت و رژی، پیترو (۱۳۸۷)، طراحی فضاهای شهری با محوریت توسعه پایدار، ترجمه نارسیس سهرابی ملایوسف، تهران: انتشارات ثامن الحجج، چاپ اول.

محمدی، کمال و مجیدفر، فرزانه (۱۳۸۹). دوران شهرهای خلاق، مجله شهرداری ها، سال یازدهم، شماره ۱۰۰، صص ۲۱-۱۶.

محمدی، محمود؛ عظیمی، مریم؛ مقدم، حامد و رفیعیان، مجتبی (۱۳۹۱). فضاهای عمومی شهری، تحقق تعاملات اجتماعی در بافت های تاریخی، فصلنامه بافت های تاریخی. فرهنگی، سال دوم، شماره ۴، صص ۲۸-۱۵. مختاری، رضا، سقایی، محسن و ایمان، فاطمه (۱۳۹۳). سطح بندی مناطق پانزده گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص های شهر خلاق با استفاده از مدل های برنامه ریزی منطقه ای، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال پنجم، شماره ۱۶، صص ۱۲۰-۱۰۵.

مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۰. مدنی پور، علی (۱۳۸۴). طراحی فضای شهری (نگرشی بر فرایند اجتماعی و مکانی)، تهران: انتشارات آرنج، چاپ دوم. مطالایی، نجمه و رنجبر، احسان (۱۳۸۹). مدیریت کیفی فضای جمعی. میدان ترافالگار لندن. الگوی مدیریت کیفی، مجله منظر، شماره ۷۷، صص ۴-۱.

موسوی، سید یعقوب و صمدی، علی (۱۳۹۷). تحلیل نابرابری اجتماعی و اقتصادی در دسترسی و استفاده از فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: شهر تهران). نشریه مطالعات جامعه شناختی شهری (مطالعات شهری)، دوره ۸، شماره ۲۶، صص ۶۱ - ۳۱.

Carmona, M. et al. (2003), public spaces, urban spaces, oxford: architectural presses.

El khateeb, S. and Shawket I. M. (2022) A new perception; generating well-being urban public spaces after the era of pandemics, *Developments in the Built Environment*, Volume 9, N 100055, pp 1-9.

Hernandez bonilla, M. (2013), the significance and means, *journal habitat international*, mexico.

Jalaladdin, S. and oktay, D. (2012), urban public space, *Journal scirerse science direct*, turkey.

Landry, C. (2000), the creative city a toolkit for urban innovators, London, earth scan.

Moradi Masihi, V. et al (2015), Explanation of functional factors affecting the success of public spaces and providing a model for assessing success through its functional dimension (Case study: Imam Khomeini Street, Tabriz, Iran), *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning*, Vol. 25, No. 1, pp 119-133.

Rafiean M, Rafieian, M, Bemanian, M. R. (2019) Investigating the Quality of Meaning of Urban Public Places in the Perceptions of Yazd's Citizens, *Int. J. Architect. Eng. Urban Plan*, 29(1): 91-98, June 2019.

Sasaki, M. (2008): Developing creative cities through networking, mar3-15.

Sefertzi, E. (2000), creativity, report produced for the ec funded project called in- noregio: dissemination of innovation and knowledge management techniques, Stockholm school of economic sinriga.

<https://fa.wikipedia.org>

Motalaei, Najmeh and Ranjbar, Ehsan (2010). Quality management of collective space. Trafalgar Square, London. Quality Management Model, Manzar Magazine, No. 77, pp. 4-1. (in Persian)

Mousavi, Seyed Yaghoob and Samadi, Ali (2018). Analysis of Social and Economic Inequality in Access to and Use of Urban Public Spaces (Case Study: Tehran). Journal of Urban Sociological Studies (Urban Studies), Volume 8, Number 26, pp. 61-31. (in Persian)

Mr. Ghorbani, Rasool; Hosseinabadi, Saeed; Torani, Ali. (2013). Creative cities. A Cultural Approach in Urban Development, Geographical Studies and Arid Areas, Third Year, No. 11, pp. 18-1. (in Persian)

Mr. Kalantari, Behrang; Yari Gholi, Vahid and Rahmati, Akb. (2012). Collective space and creative city, Manzar special issue, Tehran, No. 19, pp. 79-74. (in Persian)

Qavimi, Amir Mohammad, Haghighat Naeini, Gholamreza; Fatehabadi, Fariba; Habibi, Mitra (2021). Ability to use the constructive factors of the generality of space in the discourse of civil society for urban spaces (sample study: comparison of the generality of the traditional market of Tajrish and the complex of Tajrish Citadel), Quarterly Journal of Environmental Management, No. 54, pp. 193-167. (in Persian)

Rafiean M , Rafieian, M , Bemanian, M. R.(2019) Investigating the Quality of Meaning of Urban Public Places in the Perceptions of Yazd's Citizens, Int. J. Architect. Eng. Urban Plan, 29(1): 91-98, June 2019. (In English)

Rafieian, Mojtaba, Khodaei, Zahra (2009). A Study of Indicators and Criteria Affecting Citizens' Satisfaction with Urban Public Spaces, Rahbard Journal, Volume 18, Number 53, pp. 278-257. (in Persian)

Rahnamaei, Mohammad Taghi and Ashrafi, Yousef (2007). Public spaces of the city and its role in the formation of civil society from the perspective of urban planning, Quarterly Journal of the Geographical Association of Iran, Volume 5, Number 14-14, pp. 46-23. (in Persian)

Saif, Ali Akbar (2010). Modern Educational Psychology, Psychology of Learning and Education, Tehran: Doran Publishing, First Edition. (in Persian)

Sasaki,M.(2008):Developing creative cities through networking,march3-15. (In English)

Sefertzi,E.(2000),creativity, report produced for the ec funded project called in- noregio: dissemination of in novation and knowledge management techniques,Stockholm school of economic sinriga. (In English)

Shahabian, Pouyan and Rahgozar, Erfaneh (2012). Linking the creative environment with the city, Manzar special issue, No. 19, pp. 73-67.

Sifai, Mahsa (2005). Feasibility study of using public spaces with emphasis on participatory planning, Master Thesis in Urban Planning, Tehran: Tarbiat Modares University. (in Persian)

Statistics Center of Iran, Results of the General Census of Population and Housing in 2016 and 2011.

Talebi, Jaleh (2004). Social Relations in Urban Spaces, Letter of Social Sciences, Volume 11, Number 24, pp. 180-161. (in Persian)

Tibalds, Francis (1383). Citizen-oriented urban planning; Promoting public areas in cities and urban environments, translated by Mohammad Ahmadinejad, Isfahan, Khak Publishing, first edition. (in Persian)

<https://fa.wikipedia.org>.

Cite this article: Ebrahimi Boozani, M., Mokhtari Malekabadi, R., Hamidi,F. (2022). An Analysis on Improving the Quality of Urban Public Spaces with the Creative City Approach (Case Study of Lar City). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 138-155.

References

- Brandfrey, Hilder (2014). Urban design towards a sustainable form of the city, translated by Hossein Bahreini, Tehran: Urban Planning and Processing Company Publications. (in Persian)
- Carmona, M. et al. (2003), public spaces, urban spaces, oxford: architectural presses. (In English)
- Cliff, Martit; Z. Rizli, Peter (2008), Designing Urban Spaces with a Focus on Sustainable Development, translated by Narcissus Sohrabi Malayosef, Tehran: Samen Al-Hajj Publications, First Edition. (in Persian)
- El khateeb, S. and Shawket I. M. (2022) A new perception; generating well-being urban public spaces after the era of pandemics, Developments in the Built Environment, Volume 9, N 100055, pp 1-9. (In English)
- Falahat, Mohammad Sadegh (2006). The concept of sense of place and its shaping factors, Tehran: Fine Arts, No. 26, pp. 66-57. (in Persian)
- General Department of Housing and Urban Development of Fars Province (1982), Lar city master plan, misplaced. (in Persian)
- Hatami, Yaser, Zakir Haghighi, Kianoosh (2018). Investigating the effective factors in the choice of public space by citizens, a case study: Bu Ali Sina and Ekbatan sidewalks in Hamadan, Haft Hesar Journal of Environmental Studies, Volume 7, Number 23, pp. 94-81. (in Persian)
- Hekmatnia, Hassan, Mousavi, Mir Najaf (2011). Application of the model in geography with emphasis on urban and regional planning, Yazd, Alam Novin Publications. (in Persian)
- Hernandez bonilla, M. (2013), the significance and means, journal habitat international, mexico. (In English)
- Hosseini, Seyed Ali; Qolipour, Yaser; Mozaffari, Azam (2018). Analysis of the characteristics of the creative city and its relationship with sustainable urban development, case study: Rasht, Scientific-Research Journal of the Scientific Association of Architecture and Urban Planning of Iran, No. 13, pp. 227-209. (in Persian)
- Jalaladdin, S. and oktay, D. (2012), urban public space , Journal scirerse scince direct, turkey.
- Landry, C. (2000), the creative city a toolkit for urban innovators, London, earth scan. (In English)
- Madanipour, Ali (2005). Urban space design (an approach to social and spatial process), Tehran: Arang Publications, second edition. (in Persian)
- Mohammadi, Kamal and Majidfar, Farzan (2010). The Age of Creative Cities, Journal of Municipalities, Eleventh Year, No. 100, pp. 21-16. (in Persian)
- Mohammadi, Mahmoud; Azimi, Maryam; Moghaddam, Hamed; Rafieian, Mojtaba (2012). Urban public spaces, the realization of social interactions in historical contexts, Quarterly Journal of Historical and Cultural Textures, Second Year, No. 4, pp. 28-15. (in Persian)
- Mokhtari, Reza, Saghaei, Mohsen, Iman, Fatemeh (2014). Leveling the Fifteen Districts of Isfahan in terms of Creative City Indicators Using Regional Planning Models, Journal of Urban Research and Planning, Fifth Year, No. 16, pp. 120-105. (in Persian)
- Moradi Masihi, V. et al (2015), Explanation of functional factors affecting the success of public spaces and providing a model for assessing success through its functional dimension (Case study: Imam Khomeini Street, Tabriz, Iran), International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning, Vol. 25, No. 1, pp 119-133. (In English)

An Analysis on Improving the Quality of Urban Public Spaces with the Creative City Approach (Case Study:Lar City)¹

Mahdi Ebrahimi Boozani^{*1}, Reza Mokhtari Malekabadi², Fateme Hamidi³

¹ Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran,Iran.

² Associate Professor of Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Tehran, Iran.

³ Master student, geography and urban planning, Payame Noor University, Iran.

Received Date: 09 January 2022 **Accepted Date:** 14 February 2022

Abstract

Creative city is a city where new activities take place and people work together responsibly and creatively and with collective thinking to solve problems and improve living conditions and environmental qualities of the city. The aim of this article is to investigate ways to improve the quality of public spaces in the city of Lar with a creative city approach; also the factors affecting the quality of public spaces in this city have examined. The research method is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in nature. Theoretical foundations and effective indicators in improving the quality of public spaces in the city have been examined through the review of scientific scholar, and the quality of urban spaces through public opinion survey. The statistical population is residents of 15 years and older in Lar city, sample size achieved using Cochran's formula, which is equal 381 people. The results show that the quality of public spaces in city of Lar is not appropriate according to the indicators of urban creativity in both components of site selection and design component with an average of 2.89, and the quality management and planning component of public spaces with an average of 3.13. Based on the factor analysis, the most important factors affecting the quality of public spaces in Lar are the sense of belonging and appropriateness, beauty and design, vitality and social interaction, access and a sense of vitality and adaptation of spaces. The most effective strategies in improving the quality of public spaces to enforce creativity are to use the spirit of citizen participation to solve the problems of urban spaces and maintain public spaces and improve sports activity, cultural and artistic activities and interaction with university centers.

Keywords: Creative city, public spaces, quality improvement, Lar city.

¹ This article is extracted from MA dissertation entitled “**An Analysis on Improving the Quality of Urban Public Spaces with the Creative City Approach (Case Study:Lar City)**” of the Third author's with the Supervisor of the First author and the Advisor of the Second author, Payame Noor University of Isfahan.

*** Corresponding Author:** mahdebrahimi@pnu.ac.ir

Cite this article: Ebrahimi Boozani, M., Mokhtari Malekabadi, R., Hamidi,F. (2022). An Analysis on Improving the Quality of Urban Public Spaces with the Creative City Approach (Case Study of Lar City). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 138-155.

Kellison, T. B., & Mondello, M. J. (2012), "Organisational perception management in sport: The use of corporate pro-environmental behaviour for desired facility referenda outcomes", *Sport Management Review*, 15(4), 500-512. (In English)

MacIntosh, E., Apostolis, N., & Walker, M. (2013), "Environmental responsibility: Internal motives and customer expectations of a winter sport provider", *Journal of Sport & Tourism*, 18(2), 99-116. (In English)

Mair, J. (2014) Greening of Events. In De Lacy, T., Jiang, M., Lipman, G., & Vorster, S. (Eds) *Green Growth and Travelism: Concept, policy, and practice for sustainable tourism*. Routledge.

McCarty, J. A., & Shrum, L. J. (2001), "The influence of individualism, collectivism, and locus of control on environmental beliefs and behavior", *Journal of Public Policy & Marketing*, 20 (1), 93-104. (In English)

Mei OJ, Ling KC, Piew TH.(2012). The antecedents of green purchase intention among Malaysian consumers. *Asian Social Science*. 2012;8(13):246-63. (In English)

Murphy, L. A. (2010), "The greening of venues", *Expo Magazine*, 22(8), 30-35. (In English)

Preuss, H. (2013). The contribution of the FIFA World Cup and the Olympic Games to green economy. *Sustainability*, 5(8), 3581-3600. (In English)

Salehi, S. (2008). A Study of Factors Underpinning Environmental Attitudes and Behaviours, Phd Dissertation. The University of Leeds. (In English)

Shabani, Keyvan, Yousefi, Bahram, Ahmadi, Abdolhamid (2015), *Sports and Environment*, University Jihad Publications. (In Persian)

Staats, H., Harland, P., & Wilke, H. A. (2004), "Effecting durable change: A team approach to improve environmental behavior in the household", *Environment and Behavior*, 36(3), 341-367. (In English)

Trendafilova, S., Babiak, K., & Heinze, K. (2013). Corporate social responsibility and environmental sustainability: Why professional sport is greening the playing field. *Sport Management Review*, 16(3), 298-313. (In English)

Tzschentke, N. A., Kirk, D., & Lynch, P. A. (2008), "Going green: Decisional factors in small hospitality operations", *International Journal of Hospitality Management*, 27(1), 126-133. (In English)

Winkel, G., Saegert, S., & Evans, G. W. (2009), "An ecological perspective on theory, methods, and analysis in environmental psychology: Advances and challenges", *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 318-328. (In English)

Yol Lee, S., & Rhee, S. K. (2007), "The change in corporate environmental strategies: a longitudinal empirical study", *Management Decision*, 45(2), 196-216. (In English)

Zehtab Yazdi, Yaser (2010), A Survey of Knowledge, Attitude and Environmental Behavior of Tehran University Professors, M.Sc. Thesis, Tehran Rey Branch, Payame Noor University, pp. 52-52. (In Persian)

Cite this article: Nazari, L., Kiani, M, M. (2022). Urban environment-friendly behaviors in public cultural-sports spaces in the provinces of Iran. <i>Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)</i>, 2(4), 119-137.

References

- Ahmed, F. V Moodley & R Sookrajh (2008), "The Environmental Impacts of Beach Sport Tourism Events: A Case Study of the Mr Price Pro Surfing Event, Durban, South Africa", *Africa Insight* 383: 73-85. (In English)
- Asadi, Hassan, Shabani Moghadam, Keyvan, Isfahani, Noushin (2013), *Sports Venue Management*, University of Tehran Press, Fourth Edition. (In Persian)
- Babiak, K., & Trendafilova, S. (2011), "CSR and environmental responsibility: motives and pressures to adopt green management practices", *Corporate social responsibility and environmental management*, 18(1), 11-24. (In English)
- Banerjee, S. B., Iyer, E. S. & Kashyap, R. K. (2003), "Corporate environmentalism: Antecedents and influence of industry type", *Journal of Marketing*, 67(2), 106-122. (In English)
- Banerjee, S.B. (2001), "Corporate environmental strategies and actions", *Management Decision*, 39 (1), 36-46. (In English)
- Beyer, S. (2006), "The Green Olympic Movement: Beijing 2008", *Chinese Journal of International Law*, 5(2), 423-440. (In English)
- Brady J. 2005. Chapter 3. In: *Environmental Management in Organisations: the IEMA Handbook* (Brady J, ed). London: Earthscan, 97 - 117. (In English)
- Casper, J. M., & Pfahl, M. E. (2012), "Environmental behavior frameworks of sport and recreation undergraduate students", *Sport Management Education Journal*, 6(1), 8-20. (In English)
- Casper, J. M., Pfahl, M. E., & McCullough, B. (2014), "Intercollegiate sport and the environment: Examining fan engagement based on athletics department sustainability efforts", *Journal of Issues in Intercollegiate Athletics*, 7, 65-91.
- Chan, C., Koenig, C., & Rajarethnam, S. (2006). *Beijing 2008: Greening the Games*. University of Michigan, 1-21.
- Chernushenko D. 2006. *Sustainable Sports Management: Running an environmentally, socially and economically responsible organisation: UNEP*. (In English)
- Copley J. 2005. Sports events leave a giant 'ecological footprint'. *New Scientist*, 16th April 2005. (In English)
- Emamgholi, Loghman (2012), *Education and Environment (Attitudes, Awareness and Environmental Behaviors of Students)*, *Journal of Educational Sciences*, Shahid Chamran University of Ahvaz, Volume 6, Year 20, Number 2, Pages 171-190.)
- Giuliani, M. V., & Scopelliti, M. (2009), "Empirical research in environmental psychology: Past, present, and future", *Journal of Environmental Psychology*, 29(3), 375-386. (In English)
- Grant, J. (2008), "Green marketing", *Strategic direction*, 24(6), 25-27. (In English)
- Günther, H. (2009), "The environmental psychology of research", *Journal of Environmental Psychology*, 29:358-365. (In English)
- Jin, L., Zhang, J.J., Pitts, B.G., Connaughton, D., Swisher, M., Holland, S., & Spengler, J.O. (2015). Factors associated with an athletic donor's intention to donate to green stadium initiatives of a collegiate athletic program. *International Journal of Event Management Research*, 10(1), (TBC). (In English)
- Jones, M. (2010), *"Sustainable Event Management"*, London: Earthscan (In English).
- Kellison, T. B., & Kim, Y. K. (2014), "Marketing pro-environmental venues in professional sport: Planting seeds of change among existing and prospective consumers", *Journal of Sport Management*, 28(1), 34-48. (In English)

Urban environment-friendly behaviors in public cultural-sports spaces in the provinces of Iran

Leila Nazari^{*1}, Mohammad Saeid kiani²

¹ PhD Student, Department of Sports Management, Kurdistan University, Sanandaj, Iran

² PhD Student in Sports Management, Kermanshah Branch, Azad University, Kermanshah, Iran

Received Date: 24 August 2021 **Accepted Date:** 22 December 2022

Abstract

The human environment has been exposed to the most unprecedented damage since the twentieth century due to the rapid industrial development around the world. The Aim of this study is to realize urban environmentally friendly behaviors in sports from the perspective of managers and organizers of sport events. In this research, the we tried to design a model for holding environmentally friendly sport events in Iran. In order to collect data, a 4-part researcher-made questionnaire consisting of 40 questions was used. Formal and content validities were confirmed by experts, and reliability was calculated 0.83 out of 1, using Cronbach's alpha test. The statistical sample of the study consisted of managers and organizers of sport events in ten provinces (Tehran, Alborz, Isfahan, East Azerbaijan, West Azerbaijan, Khuzestan, Khorasan Razavi, Kurdistan, Lorestan and Kermanshah). After distributing the questionnaires, 254 questionnaires were returned. Research data analysis was performed using AMOS and SPSS-19 software. Pearson correlation coefficient and path analysis statistical tests were used to test the hypotheses and bootstrap method was used to test the indirect relationships. The results showed that the three factors of environmental awareness, perception of environmental effects and intention to support green sport events affect the actual environmentally friendly behavior. The results also showed that the variable of intention to support green sport events acts as a mediating variable and a measure of the effect of environmental awareness and perception on the actual environmentally friendly behavior resulting from the intention to support green sporting events. According to the proposed research model, the environmentally friendly behaviors of organizers and managers of sporting events and their intention to support green sporting events are greatly influenced by their awareness and perception of environmental issues. It seems that understanding the basic factors influencing the real and supportive behaviors of people in green sports is necessary to promote environmental behavior.

Keywords: Environmental Awareness, Perception of Environmental Impacts, Sport Events,

*** Corresponding Author:** leilanazari2020@gmail.com

Cite this article: Nazari, L., Kiani, M, M. (2022). Urban environment-friendly behaviors in public cultural-sports spaces in the provinces of Iran. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSRUDS)*, 2(4), 119-137.

Poorahmad, A, Ghorbani, R. Farhadi, A., Droudinia, S., (2016), Comparative evaluation of quality of life indicators in residential areas (Case study: Kamyaran city), *Geographical Research of Urban Planning*, Volume 4, Number 4: pp. 519-548. (in Persian)

Rahnama, M.R., Ebrahimi, L, (1399), The role of citizens' satisfaction on positive citizenship behaviors (Case study: Mashhad), *Journal of Human Geographical Research*, 52 (1): 54-39. (in Persian)

Sarah A. Elariane Turkoglu, H, (2015), Sustainable Development and Quality of Urban Life, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 51(202): 10 – 14. (In English)

Seik, Foo Tuan, (2000): Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998), *Habitat International*, 8(24): 31-49. (In English)

Serag El Din, H, Shalaby, A, Hend Elsayed, F, (2017), Principles of urban quality of life for a neighborhood, *HBRC Journal*, 35(9): 86-92. (In English)

Spector, Paul E, Fox, S, (2018), Theorizing about the deviant citizen: An attributional explanation of the interplay of organizational citizenship and counterproductive work behavior, *Human Resource Management Review*, 20(78): 132–143. (In English)

Teresaa, A-Q, Araujo-Cabrera, Y, Park, S, (2020), The sequential relationships of hotel employees' perceived justice, commitment, and organizational citizenship behaviour in a high unemployment context, *Tourism Management Perspectives*, 9(35):100- 116. (In English)

Thumboo, J, Kok-Yong Fong, D, Machin, S, Chan, Chang-Heok, S, Keng-Hong Leong, P, Szu-tien, T, Mee-Leng, B, (2003): Quality of life in an urban Asian population: the impact of ethnicity and socio-economic status, *Social Science & Medicine*, 56(208):1761–1772. (In English)

Tondera, E, S, Graham, S, (2012), Inonge Theresa Lisitaa, Leon Tielman de Beer, (2018), The importance of customer citizenship behaviour in the modern retail environment: Introducing and testing a social exchange model, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 10 (45): 92–102. (In English)

Wu, Wei-Ning, (2020), Determinants of citizen-generated data in a smart city: Analysis of 311 system user behavior, *Sustainable Cities and Society*, 15(59):1-16. (In English)

Yuan, LYuen, L, Low P.K., B, Ch., (1999), Urb and Quality of life critical issues and options, ISBN9971-69-227-9, School of Building and Real Estate, *National University of Singapor*. (In English)

Yung-Jaan, L, (2008): Subjective quality of life measurement in Taipei, *Building and Environment*, 10(43):1205–1215. (In English)

Zenker, S, Rütter, N, (2019), Is satisfaction the key? The role of citizen satisfaction, place attachment and place brand attitude on positive citizenship behavior, *Journal Cities*, 9(38): 11-17. (In English)

Zhang, H, Xu, Ho, (2019), Impact of destination psychological ownership on residents' "place citizenship behavior", *Journal of Destination Marketing & Management*, 5(14): 1-14. (In English)

Ziari, J, Rafiei Mehr, H, Zarei, J, (1399), Measuring the quality of life from the perspective of social justice (Case study: 2 and 16 urban areas of Tehran), *Human Geographical Research*, Volume 52, Number 1, pp. 15-1. (in Persian)

Cite this article: Allah Virdi, M., Ilanloo, M. (2022). Investigating the Effect of Citizens' Satisfaction with Quality of Life on Positive Citizenship Behaviors Region 16 of Tehran. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 95-118.

References

- Abbaszadeh, M., Bani Fatemeh, H., Alizadeh Aghdam, MB, Alavi, L., (2015), Construction and validation of a scale for measuring the structure of spatial attachment among the citizens of Tabriz (research in the field of urban sociology), *Urban sociological studies*, fifth year , No. 16, 58-31. (in Persian)
- Ahmad Akhoondi, A., Barkupour, N., Khalili, A., Sedaghatounia, S., Safiyyari, R., (2015), Assessing the quality of urban life in the metropolis of Tehran, *Journal of Fine Arts - Architecture and Urbanism*, Volume 19, Number 2, pp. 22- 5. (in Persian)
- Amanpour, S., Abyar, S., (2014), Assessing the level of satisfaction with the quality of life in the neighborhoods adjacent to urban industries: A case study of Ahvaz District 8, *Journal of Spatial Planning*, Volume 4, Number 3, pp. 178-157. (in Persian)
- Bardi Ana Moradnejad, R., Divasalar, A., Mirabi, P., (2016), A survey of citizens' satisfaction with the quality of living environment Case study: Ghaemshahr, *Journal of Geography and Urban Planning* - 7 (30): 108-95. (in Persian)
- Chen Si, Cerinb, E, Stimsonc, R., Lai. P.C. (2016). An Objective Measure to Assessing Urban Quality of Life based on Land Use Characteristics, *Procedia Environmental Sciences*, 1(36): 50 – 53. (In English)
- Davison, R.M, Carol XJ Oub, E. Ng, (2020), Inadequate Information Systems and Organizational Citizenship, *Behavior, nformation & Management*, 57(30): 1-11. (In English)
- Ertugrul, I, Karakasoglu, N, (2007), Fuzzy Topsis method for academic member selstion in engineering faculty. *Innovations in Elearning, instruction Technology, Assessment, and Engineering Education*, 21(4): 151-156. (In English)
- Fakhoury, R, Benoit, A, (2018), Citizenship, trust, and behavioural intentions to use public e-services: The case of Lebanon, *International Journal of Information Management*, 35(2):346-351. (In English)
- Hatami Nejad, H., Mohammadi Kazemabadi, L, (2017), Measuring Satisfaction with Quality of Life Indicators in New Cities: A Case Study: The New City of Immigrants, *Journal of Spatial Planning*, Year 7 . (in Persian)
- Kaklauskas. A, Zavadskas., E.K, Radzeviciene, A. Ubarte., I. Podvieszko, A, Podvezko, V. Kuzminskė A. Banaitis, A, Binkyte, A. Bucinskas. V, (2018), Quality of city life multiple criteria analysis, *Journal Cities*, 19(72), 82-93. (In English)
- Khajeh Shahkoochi, AS, Mahdavi, Sh, Souri, F, Samadi, R, (2012), Evaluation and assessment of mental indicators of urban quality of life; Case study: Kashan city, *Journal of Urban Management*, No. 30. Pp. 296, 285. (in Persian)
- Lee, Y. J. (2008). Subjective quality of Life Measurement in Taipei. *Building and Environmental*. 43(7): 1205-1215. (In English)
- Marans, R.W, (2015), Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities, *Habitat International*, 57 (45): 47-52. (In English)
- Mardani, A., (1400), Assessing the quality of life in rural areas, case: Sadeghieh rural district of Najafabad, *Journal of Geography and Human Relations*, Volume 3, Number 4. pp. 418-408. (in Persian)
- Miao, C, R. Humphrey, Q, (2017), Are the emotionally intelligent good citizens or counterproductive? A meta-analysis of emotional intelligence and its relationships with organizational citizenship behavior and counterproductive work behavior, *Personality and Individual Differences*, 38(116):144–156. (In English)
- Nguyen, L, Vinh Nhat, L, Sally Rao Hill, J, (2019), The mediating role of brand knowledge on employees' brand citizenship behaviour: Does organizational tenure matter? *Australasian Marketing Journal*, 27 (4):169–178. (In English)

Investigating the Effect of Citizens' Satisfaction with Quality of Life on Positive Citizenship Behaviors Region 16 of Tehran¹

Mehrzaad Alahe Viridi¹, Maryam Ilanloo^{* 2}

¹ Master Student of Geography, Urban Planning, Islamic Azad University, Electronic Branch, Tehran, Iran

² Assistant Professor, Department of Geography, Mahshahr Branch, Islamic Azad University, Mahshahr, Iran

Received Date: 27 September 2021 **Accepted Date:** 24 January 2022

Abstract

Citizenship and citizen behavior is one of the fundamental variables and factors in the development of social capital and the subsequent development of human societies, which is the importance of finding it in urban studies and addressing it in this study. The aim of this study is to investigate the indicators of citizenship satisfaction and its effect on positive behaviors in region 16 of city of Tehran. The research method is descriptive-survey and correlational approach is adopted to assess the perceived quality in region 16 of the city. four dimensions (facilities and urban infrastructure, basic needs, social environment and environment) and for positive behaviors. Overall satisfaction (4 items), Citizens' attachment (3 items), Intention to leave (2 items) and Positive speech (2 items) were considered on the Likert scale. In the next step, the questionnaire was distributed among the statistical community. For data analysis, after preparing the correlation matrix, the necessary calculations were performed using Amos and through path analysis, and for the proposed Amos model, good fit indices were performed. The results of the perceived quality variable show that there is a significant difference between the studied areas in the average obtained for each item so that area one has a lower average than the other areas. The results obtained from the model test to examine the relationships of variables were as follows: the effect of satisfaction on urban attachment was positive with 0.550. The effect of perceived quality on citizen satisfaction was confirmed as the highest path coefficient among the coefficients. It was confirmed as the highest path coefficient among the coefficients. Also, the positive effect of satisfaction variable on positive speech was 0.536.

Keywords: Satisfaction, Citizen, Quality of Life, Region 16, Tehran.

¹ This article is extracted from MA dissertation entitled "Investigating the Effect of Citizens' Satisfaction with Quality of Life on Positive Citizenship Behaviors (Case Study: Region 16 of Tehran)" of the first author's with the Supervisor of the Second author's, Department of Geography, Mahshahr Branch, Islamic Azad University, Mahshahr, Iran.

*** Corresponding Author:** m.ilanloo@mhriau.ac.ir

Cite this article: Allah Viridi, M., Ilanloo, M. (2022). Investigating the Effect of Citizens' Satisfaction with Quality of Life on Positive Citizenship Behaviors Region 16 of Tehran. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 95-118.

Khorsandi, Morteza, Alibabaei, Nastaran. (2016). Is unemployment worse or inflation? Comparison of the effect of unemployment and inflation on happiness. *Journal of Economics*, 16 (63), 1-24. (in Persian)

Layard, R (2005). *Happiness: Lessons from a new Science*, London: Allen Lane.

Mitchell, R. and Popham, F. (2008) Effect of exposure to natural environment on health inequalities: an observational population study. *The Lancet* 372(9650), pp. 1655-1660. (In English)

Mohammadi Deh Cheshmeh, Mostafa, Sajjadian, Nahid, Shojaeian, Ali, Qaisari Narges (2018), A Comparative Study of Leisure Geography in Ahvaz Metropolis, *Applied Research in Geographical Sciences*, Volume 18, Number 48, pp. 239-217. (in Persian)

Monsef, Abdolali, Moalemi, Mojgan, Biabani, Jahangir, Nejati, Mehdi, Taherizadeh Anaripour, Javad. (2019). Investigating Economic Factors Affecting Happiness in Selected Countries: Panel Threshold Regression Approach. *Journal of Economic Growth and Development Research*, 9 (36), 15-34. (in Persian)

Nademi, Younes, Jalili Kamjoo, Seyed Parviz. (2018). Assessing the effect of absolute and relative poverty on happiness inequality in Iran. *Journal of Economic Modeling*, 12 (41), 1-26. (in Persian)

Nili, Farhad, Babazadeh Khorasani, Behzad, Shadkar, Mohammad Saeed. (2015). Investigating the dependence of the mental well-being of people in developing societies on macroeconomic variables. *Economic Research*, 50 (1), 21-48. (in Persian)

Poorahmad, Ahmad (2013) *Realm and Philosophy of Geography*, University of Tehran Press, sixth edition. (in Persian)

Qaraei, Hamidreza, Mirkhaghani, Arash, Ravanshadnia, Somayeh (2016) The process of architectural design with the approach of social vitality in the city, *International Conference on New Horizons in Civil Engineering, Architecture and Urban Planning and Cultural Management of Cities*, Islamshahr. (in Persian)

Romer, D. (2011), *Advanced Macroeconomics*, McGraw-Hill Education; 4 Edition. (In English)

Ruprah, I. J. and Luengas, P. (2011), "Monetary Policy and Happiness: Preferences Over Inflation and Unemployment in Latin America", *The Journal of Socio-Economics*, 40(1), 59-66. (In English)

Shokouei, Hossein (2012), *New Perspectives on Urban Geography*, Samat Publications, Fifteenth Edition, Volume One. (in Persian)

Stanca, L, (2008) *The Geography of Economics and Happiness*, Economics Department(In English)

Statistics Center of Iran - Population and Housing Census 2016. (in Persian)

Cite this article: Damanbagh, S., Sajadian, N. (2022). The Role of Place in the Impact of Economic Factors on the Citizen Happiness of Ahvaz City Neighbourhoods. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 69-94.

References

- Abbaszadeh, Mohammad; Alizadeh Aghdam, Mohammad Baqer; Koohi, Alipour, Kamal; (2013). Types of Investments, The Missing Link in Explaining Student Happiness (Students of Tabriz University), Social Welfare Quarterly, No. 51, 244-215. (in Persian)
- Ahmadi, Ali (2016), Perceptual Approach to the Environment in Behavioral Geography, Quarterly Journal of Development of Geography Education, Volume 31, Number 1, pp. 50-44. (in Persian)
- Ahvaz Municipality Planning Deputy (2017), Selected information on areas, districts and neighborhoods of Ahvaz city, third edition, Public Relations and International Affairs Publications of Ahvaz Municipality. (in Persian)
- Akbarzadeh, Fatemeh, Dehghani, Hamid, Khoshfar, Gholamreza, Janalizadeh Choob Basti, Haidar. (2013). Investigating the effect of three types of economic, cultural and social capital on youth happiness. Applied Sociology, 24 (2), 67-88. (in Persian)
- Amanpour, Saeed, Daman Bagh, Safia, Alizadeh, Hadi. (2020). Analysis of effective factors in shaping the image of the city in the direction of effective urban branding. Case study: Ahvaz metropolis. Journal of Spatial Planning, 10 (35), 67-86. (in Persian)
- Ballas, D, Dorling, D, Nakaya, T, Tunstall, H, (2016) Happiness, Social Cohesion and Income Inequalities in Britain and Japan, Department of Geography, University of Sheffield, CWiPP Working Paper Series No.7. (In English)
- Ballas, D, Dorling, D. (2013), The Geography of Happiness, in David, estimation in Britain and Japan, Studies in Regional Science, vol. 42, pp.163-187. (In English)
- Ballas, D, Tranmer, M, (2012), Happy People or Happy Places? A Multilevel Modeling Approach to the Analysis of Happiness and Well-Being, International Regional Science Review, 35(1), 70-102. (In English)
- Blanchflower, D. & Oswald, A. (2004). Well-being over time in Britain and the USA, Journal of Public Economics, 88, 1359-1386. (In English)
- Brereton, F, Clinch, J. P, Ferreira, S, (2008) Happiness, geography and the environment, Ecological Economics, (65), 3 8 6 – 3 9 6. (In English)
- Carbonell A.F.i and Gowdy, J (2007), Environmental degradation and happiness, Ecological Economics, 60, (3), 509-516(In English)
- Dehghani, Hamid, Akbarzadeh, Fatemeh, Khoshfar, Gholamreza, Rabbani, Rasoul. (2011). Investigating the effect of economic capital on youth happiness. Cultural Strategy Quarterly, 4 (No. 13-12), 159-182. (in Persian)
- Di Tella, R. & MacCulloch, R.J. (2006). Some Uses of Happiness Data in Economics, Journal of Economic Perspectives, 20(20): 25-46. (In English)
- Di Tella, R., R. J. MacCulloch and A. J. Oswald (2001), “Preferences Over Inflation and Unemployment: Evidence from Surveys of Happiness”, The American Economic Review, 91(1), 335-341. (In English)
- Frey, S., & Stutzer, A. (2002). Happiness and Economics: How the Economy and Institutions Affect Human Well-Being. Princeton University Press. (In English)
- Graham, C. (2011). “The Pursuit of Happiness an Economy of Well-Being”. Washington, D. C.:
- Jafari, Mohammad (2016). Measuring the effective factors on happiness in Islamic countries, Journal of Macroeconomics, Year 11, No. 22, 65-84. (in Persian)

The Role of Place in the Impact of Economic Factors on the Citizen Happiness of Ahvaz City Neighbourhoods¹

Safiyeh Damanbagh *¹, Nahid Sajadian ²

¹ PhD in Geography and Urban Planning, Faculty of Letters and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

² Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Letters and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Received Date: 07 January 2022 **Accepted Date:** 24 January 2022

Abstract

In the city of Ahvaz with its special characteristics in terms of urbanization and economic situation issues endanger the mental and social health and, consequently, the of the happiness citizens, which highlights the need to address the happiness of the citizens in Ahvaz The present study is theoretical-applied and methodologically "descriptive-analytical" in the field of behavioral geography. The tool used in this study is Oxford Happiness Standard Questionnaire. The statistical population includes the citizens of Ahvaz (both men and women) in the age range of 15 years and above, which is equal to 887,280 people. The sample size is 385 persons. The results showed that there is a significant difference between the studied areas in terms of the impact of economic environment factors on the level of happiness of citizens and the impact of economic environment factors on the level of happiness of citizens varies based on different places. In fact, the same levels of variables and economic factors lead to different levels of happiness in different neighborhoods. In fact, the factors of economic environment due to spatial and spatial differences and inequalities lead to inequality in the level of happiness among citizens. The results of structural equation modeling shown the effect of economic environment factors on the level of happiness of citizens in the six neighborhoods is not the same and does not follow a specific pattern. The place variable plays a role as an intermediate variable in this context.

Keywords: Happiness, Economic factors, Spatial differences, Ahvaz city.

¹ This article is extracted from the doctoral thesis entitled "Analysis of geography of happiness in Ahvaz city " of the first author's with the Supervisor of the Second author's, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Letters and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz.

* **Corresponding Author:** safiyeh_damanbagh@yahoo.com

Cite this article: Damanbagh, S., Sajadian, N. (2022). The Role of Place in the Impact of Economic Factors on the Citizen Happiness of Ahvaz City Neighbourhoods. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 69-94.

Rati, Nasser, and Sardari, Mohammad Reza. (2009). Strategic urban development plan: Strategic development plan of Qazvin city until 1410 (from theory to practice). Tehran: Innovators of Parseh University. (in Persian)

Saidnia, Ahmad (2003). "Strategic nature of urban planning and management". Virtual, Year 1, Issue 1: 6-13. (in Persian)

Varady, D. P. (2011). John Kromer: Fixing broken cities: the implementation of urban development strategies. Routledge, New York and London. (In English)

Zali, N. (2011). Forecasting of regional strategy and policy-making with a scenario-based approach, Strategic Studies Quarterly, 14(4): 33-54. (In English)

Zimmerman, J. (2008). From brew town to cool town: Neoliberalism and the creative city development strategy in Milwaukee. Cities, 25(4), 230-242. (In English).

Cite this article: Anabestani,A, A., Anabestani, Z. (2022). Analysis of Key Drivers Affecting the Increase of Effectiveness of Strategic-Operational Plans of Cities and Municipalities with a Futures Study Approach in Cities of Khorasan Razavi Province .<i>Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)</i>, 2(4), 43-68.
--

Leigh, D. (2000). Causal-utility decision analysis (CUDA): Quantifying SWOTs. Annual-San Diego-Pfeiffer and Company-, 2, 251-266. (In English)

Mahmoudi, B. (2010). Statistics and its role in policy making and decision-making from the foresight perspective. Strategy Report, 1(2), 123-140. (In English)

Maleki, A. (2006). Scenario-based planning: A way to reduce decision-making problems, Yas Strategy, (8): 73-112. (In English)

Mashhadi, Sohrab (2001). Fundamentals of urban fluid designs. Tehran: Urban Processing and Planning Company. (in Persian)

Mavente Omereh shahri. (2015). Instructions for preparing, approving, implementing and monitoring the renovation, development and reform operations plan of the city (strategic-operational plan of the city and municipality). Tehran: Publications of the Organization of Municipalities and Rural Affairs. (in Persian)

Moghipi, Abolfazl (2015). "Future epistemology in theoretical approaches to urban planning, architecture and construction industry". Urban Management, No. 38: 75-102. (in Persian)

Mohandesin moshaver Farnhad. (2000). Structural-Strategic Planning of Urban Development, Recent Global Experiences and Its Position in Iran, Volume 4: The Position of Structural-Strategic Planning in Iran. Tehran: Ministry of Housing and Urban Development. (in Persian)

Moradi Masihi, Varaz. (2010). Strategic planning and its application in urban planning. Pardazesh Company, Tehran Urban Planning. (in Persian)

Prizadi, Tahir. And Bigdley, Leila. (2018). "Strategic planning for the sustainable development of the new city of thought". Sustainable City Quarterly, Year 1, Issue 1: 57-78. (in Persian)

Rahnama, Mohammad Rahim., Mafi, Ezzatullah., Asadi, Ruhollah; Salimi, Mahmoud (2012). "Transition from Comprehensive Planning to Strategic Planning (Case Study: Baneh City)". Geographical Studies of Arid Areas, Second Year, No. 8: 39-54. (in Persian)

Rahnama, Mohammad Rahim; Sadeghi, Mojtaba (2012). "Identifying and evaluating the necessary units for the model of strategic management of the city for the management of Mashhad". Urban Research and Planning, Third Year, No. 9: 21-34. (in Persian)

Rahnamaei, Mohammad Taghi., Shabani Fard, Mohammad. And Saraskanrud, Mohammad. (2009). "Strategic development of central cities of Iran with emphasis on CDS approach a way to regional development." Land Management, Year 1, Issue 1: 21-54. (in Persian)

Rasoolimanesh, S. M., Badarulzaman, N., & Jaafar, M. (2011). Achievement to sustainable urban development using city development strategies (CDS): A comparison between cities alliance and the world bank definitions. Journal of Sustainable Development, 4(5), 151. (In English)

Rasoolimanesh, S. M., Badarulzaman, N., & Jaafar, M. (2012). City development strategies (CDS) and sustainable urbanization in developing world. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 36, 623-631. (In English)

Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., & Badarulzaman, N. (2014). Examining the contributing factors for the successful implementation of city development strategy in Qazvin City, Iran. Cities, 41, 10-19. (In English)

Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., Badarulzaman, N., & Ramayah, T. (2015). Investigating a framework to facilitate the implementation of city development strategy using balanced scorecard. Habitat International, 46, 156-165. (In English)

References

- Ahdenjad, Mohsen., Heidari, Mohammad Taghi., Teymouri, Asghar. Tahmasebi Moghadam, Hussein. (2018). "An Analysis of Urban Development Strategy (CDS) Indicators with Strategic Planning Approach (Case Study: Zanjan City)". *Urban Development Studies*, Second Year, No. 5: 4-22. (in Persian)
- Ahmadian, Reza (2003). "Feasibility study of using structural-strategic plans in Iran's urban planning system". *Journal of Urban Management*, Fourth Year, No. 14: 36-47. (in Persian)
- Ali Akbari, Ismail; Kamasi, Hussein (2018). "Evaluation of indicators of urban development strategy (CDS) in Kermanshah metropolis". *Journal of Geography and Urban Development*, Fifth Year, No. 8: 193-210. (in Persian)
- Anabestani, Ali Akbar. (2019). *Presenting an Effective Model for Developing Strategic Plans of Khorasan Razavi Municipalities*, Mashhad: Khorasan Razavi Governorate. (in Persian)
- Arghan, Abbas Behroozi, Hamzeh. (2019). "Assessing the status of decent urban governance for appropriate strategic planning using the SWOT model; Case study: Ghaemshahr city. *Shabak Scientific Journal*, Fifth Year, No. 46: 27-40. (in Persian)
- Ashrafi, Yusuf And Janbabanjad, Mohammad Hussein. (2014). "Strategic planning and vision development of Saveh city". *Land Management*, Sixth Year, No. 1: 83-112. (in Persian)
- Bodlai, H., Kooshki Jahromi, A., & Akbari, M. (2011). Use of normative scenario-writing and innovative strategic knowledge management in the commercialization of creative ideas in the insurance industry. *The 18th National Conference and the 4th International Seminar on Insurance and Development*. (In English)
- Eliaszadeh Moghaddam, Nasruddin. (2011). "Study and Feasibility Study of Replacing the Structural-Strategic Planning Model with the Comprehensive Urban Planning Model in Iran: A Comparative Study". *Armanshahr Journal of Architecture and Urban Planning*, Second Year, No. 6: 35-48. (in Persian).
- Gao, L., Durnota, B., Ding, Y., & Dai, H. (2012). An agent-based simulation system for evaluating gridding urban management strategies. *Knowledge-Based Systems*, 26, 174-184. (In English)
- Ghadami, Mustafa; Hosseini Siahgoli, Mahnaz. (2016). "Evaluation of Factors Affecting the Implementation of Strategic Planning in Iran". *Quarterly Journal of Geographical Research*. Thirty-first Year, No. 120: 84-100. (in Persian)
- Ghamami, Majid.(2005).*Urban planning methods*. Tehran: Urban Planning and Architecture Study and Research Center. (in Persian)
- Godet, M. (2006). *Creating Future Scenario Planning as a Strategic Management Tool*. Preface by Joseph F. COATES, Translated by Adam Gerber and Kathryn Radford. (In English)
- Heinz, Steven. (2016). *Systemic thinking approach to strategic planning and management*. Translated by Rashid Aslani, third edition, Tehran: Agah Publications. (in Persian)
- Hosseini Siahgoli, Mahnaz; Ghadami, Mustafa (2016- a). "Study of Factors Affecting Change in Iran's Urban Planning System Using Basic Theory". *Geographical Quarterly of the Land*, Thirteenth Year, No. 51: 31-51. (in Persian)
- Hosseini Siahgoli, Mahnaz; Ghadami, Mustafa (2016- b). "Analysis of the components of the tendency to strategic approach in the urban planning process in Iran". *Geography and Environmental Sustainability*, Year 6, No. 18: 81-95. (in Persian)

Analysis of Key Drivers Affecting the Increase of Effectiveness of Strategic-Operational Plans of Cities and Municipalities with a Futures Study Approach in Cities of Khorasan Razavi Province

Ali Akbar Anabestani ^{*1}, Zahra Anabestani ²

¹ Professor, Department of Human Geography & Spatial Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

² Assistant Professor, Geography & Urban Planning, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran

Received Date: 18 January 2022 **Accepted Date:** 12 March 2022

Abstract

The preparation of strategic-structural plans has started in the 1990s and was considered by the Ministry of Housing and Urban Development, several decades after its beginning in the United Kingdom and the United States. In the middle of the 2010s, the instructions for preparing and compiling strategic-operational plans of the city and municipality were communicated by the Ministry of Interior to the urban affairs offices of the relevant governorates. Aim of this paper is to seek the identify and analysis the stimuli and drivers that affect the effectiveness of programs in their 20-year horizon. The present study is "applied" in terms of purpose and "descriptive-analytical" in terms of method and nature. Documentary and field survey have been used to collect data. The statistical population in this study was 35 cities of Khorasan Razavi province whose programs were received and based on this, 48 consultants and experts in the affiliated municipalities were interviewed to complete the questionnaires. The validity of the questionnaires was confirmed based on the opinion of experts, especially consultants, and its reliability was based on Cronbach's alpha above 0.7. Micmac software was used to analyze the data and analyze the effective components on increasing the effectiveness of strategic-operational plans of the city and municipality. The results obtained with respect to the high score of direct and indirect impact, 45 factors in the 4 main components of key drivers in the plan horizon, showed that factors such as support of the provincial affairs office and monitoring the performance of municipalities in developing and implementing strategic plans with Indirect effect (+8) and indirect effect (+2548), more coordination of city managers and executive bodies in the process of preparing and implementing strategic-operational plans with direct effect (+7) and indirect effect (+1880), changing the attitude of managers, executives and employers towards Strategic planning in the areas of urban development and areas with direct (6+) and indirect (1970+) effects are among the key drivers.

Keywords: Effectiveness, Strategic Plan, Operational Plan, Futurology, Khorasan Razavi.

* **Corresponding Author:** anabestani@um.ac.ir

Cite this article: Anabestani, A., Anabestani, Z. (2022). Analysis of Key Drivers Affecting the Increase of Effectiveness of Strategic-Operational Plans of Cities and Municipalities with a Futures Study Approach in Cities of Khorasan Razavi Province. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 43-68.

Tulaei, Novin (2001). Contextualism in urban planning. Journal of Fine Arts, No. 34: 43-34. (in Persian)

Waterhouse , A(1978) Boundaries of the city: THE Architecture of Western . Toronto university: A PRESS.

Wolford,jane N. , (2004), Architectural Contextualism in the Twentieth Century: with particular, refrence to the architects E. Fay Jones and John Carl Warnecke, Thesis (Ph.D), Georgia Institute of technology (In English)

Yang Wang et al (2021), Case study on the landscape of Yuhang Entrance of Shanghai-Hangzhou expressway under the background of the park city IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 865 012025. (In English)

Cite this article: Hosseini, A., Habibi, K. (2022). Application of Contextualism Theory in the Design of the City Entrance (Case Study:Entrance of Kermanshah City from Hamedan). <i>Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)</i>, 2(4), 23-42.

Khalilian, Sima, Mehdi Zandieh , Aida Al Hashemi. (2021). In Search of the Entrance of Shiraz, a Study of the Changes in the Landscape of the Entrance of the City of Shiraz - the Gate of the Quran - from before the Qajar to the present, Manzar Magazine, No. 13 (57): 89-78. (in Persian)

Kurt Groter, Mr. Jorg. (1987). Aesthetics in architecture. T: Jahanshah Pakzad and Abdolreza Homayoun (1996), Tehran: Fourth Edition, Shahid Beheshti University Press. (in Persian)

Lang, John. (2005). Urban design; typology, procedures and designs with more than 50 specific cases. T: Seyed Hossein Bahreini (2015), Tehran: Tehran University Press. (in Persian)

Liu, X.(2008).Theories of modern Architecture; China Architecture & Building. Press Beijing. China. (In English)

Majidi, Hamid , Zahra Sadat Hamideh Zarabadi (2010). Marked city as a context-oriented city, Cultural Research Quarterly, No. 3: 21-1. (in Persian)

Memarian, Ghulam Hussain (2005). A look at the theoretical foundations of architecture. Eighth edition. Tehran: Soroush Danesh Publications. (in Persian)

Mr. Gharib, Fereydoon. (2003). Organizational criteria and criteria for urban design for the entrances of cities, Journal of Fine Arts, No. 458: 41-28. (in Persian)

Mr. Gol, Yan. (2015). Human city. T: Ali and Leila Ghaffari (1394). Tehran: Second Edition, Alam Memar Royal Publishing. (in Persian)

Mumford,L.(1938).The Culture of Cities.Secker & Warburg:London,UK. (In English)

Norberg-Schulz, C. (1980). Genius Loci: Toward the Phenomenology of Architecture, New York: Rizzoli. (In English)

Pakzad, Jahanshah, Hamideh Bozorg. (2015). Alphabet of Environmental Psychology for Designers. Third edition. Tehran: Armanshahr Publications. (in Persian)

Pakzad, Jahanshah, Saki, Elaheh. (2014). Experiential aesthetic experience of the environment. Journal of Fine Arts, Volume 19, Number 3: 14-5. (in Persian)

Pakzad, Jahanshah. (2007). Guide to designing urban spaces in Iran. Third edition. Tehran: Shahidi Publications.

Rowe C&F. kotter (1978) collage city. Cambridge: Mit press. (In English)

Shah Hosseini, Galareh, Mehdi Molaei , Mohammad. (2019). Explaining the role and position of industrial heritage in promoting the quality characteristics of the hierarchy of urban entry points (Case study: brick kilns of Hamedan entrance points), Naghsh Jahan Journal, No. 1: 22-13. (in Persian)

Shah Teymouri, Yalda , Mazaherian, Hamed. (2012). Design Guidelines for New Structures in the Historical Field, Journal of Fine Arts, Volume 17, Number 4: 40-29. (in Persian)

Shiite, Ismail, Habibi, Kiomars , Saeedi ,Mehdi. (2015). Design-based planning as a new approach in urban planning, Bagh-e Nazar Quarterly, No. 35: 14-3. (in Persian)

Stern, R.A.M.(1983). After modernist movement. Architect,No.15,201-205. (In English)

Sultanzadeh, Hussein. (1993). Entrance spaces in traditional Iranian architecture. First Edition. Tehran: Cultural Research Office. (in Persian)

Talebi, Mani, Veisi, Reza , Ganji Afsouran ,Muslim (2016). Urban branding in the context of recreating the city of Rasht). Rasht: Rameh Publications. (in Persian)

Trancik, R. (1986). Finding Lost Space: Theories of Urban Design, New York: Van Nostrand Reinhold. (In English)

References

- Ali Tajer, Saeed .Asadi Bovalordi, and Samira (2018). The effect of human needs on attachment to the physical environment in housing and predicting the effective factors in its promotion, Case study: Tehran. Armanshahr Architecture and Urban Planning, - (23), 65-74. (in Persian)
- Ashihara, Y(1983). The Aesthetic Townscape , Trans, Lynne E. Riggs Cambridge: MIT Press.
- Aslani, Ehsan, Negin Minaei ,Mansour Nikpour (2013). Designing urban spaces with a focus on humanism. National Conference on Urbanism and Humanism. Islamic Azad University of Qazvin. (in Persian)
- Barati, Nasser, and Seyedeh Nasim Najafi Trojani. (2016). Evaluation of the entrance symbol of cities based on the physical components of the design (Case study: Eastern entrance symbol of Qazvin), Quarterly Journal of Urban Studies, No. 19: 91-81. (in Persian)
- Behzad Far, Mustafa. (2006). City identity; A look at the identity of Tehran. Tehran: Shahr Publishing. (in Persian)
- Changizi, Negar, Ahmadian, Reza (2013). Investigating the identity indicators of urban space in the historical context (Case study: Kerman Bazaar). Iranian Islamic City Studies, No. 11: 53-63. (in Persian)
- Cowan,R.(2005).The Dictionary Contextalism, Tisbury:Streetwise press. (In English)
- Cullen, Gordon (1991). Selected Urban Landscape, T: Manouchehr Tabibian (2016), Tehran: Sixth Edition, University of Tehran Press. (in Persian)
- Flamki, Mohammad Mansour (2012). Revitalization of historic buildings and cities. Tehran: Institute of Publishing and Printing, University of Tehran. (in Persian)
- Freeman, R.W.(1976).Integrity in the Vieux Carre. in the Economic Benefits of Preseving Old Buildings. Latham. J.E., Ed.;The Preservation Press/National Trust for Historic Preservation: Washington. DC .USA,pp.111-115. (In English)
- Geddes ,p(1968).cites in Evolution: an introduction to the Town planning Movement and to the study of cities.london: Emesst Benn Limited (In English)
- Ghadiri, Bahram (2006). New structures in historical environments. Tehran: Cultural Research Office. (in Persian)
- Giddes ,p(1979)cites in Evolution: an introduction to the Town planning Movement and to the study of cities.london: Emesst Benn Limited. (In English)
- Habibi, Kiomars, Mojtaba Safdarnejad ,Hamidreza Mousavi. (2012). Urban Organization and Design of Imamzadeh Do Khatoon Square in Shahrekord Based on Indigenous Culture, Quarterly Journal of Islamic Iranian City Studies, No. 8: 87-69. (in Persian)
- Hafiz Nia, Mohammad Reza (2003). Introduction to Research Methodology in Humanities. Sixth Edition. Tehran: Samat Publications. (in Persian)
- Hijazi Rola (2019) Impact of Visual Pollution at the Entrances of Coastal Cities in Lebanon, European Scientific Journal June 2019 edition Vol.15, No.17 ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431. (In English)
- Hirt,S.A.(2009) Premodern,modern, postmodern?placing new urbanism into a historical perspective.J.Plan.Hist.No.8.248-273. (In English)
- Jacobs,J. (1996). The Deat and Life of Great American Cities,Random House Digital, Inc. new York, NY.USA. (In English)

Application of Contextualism Theory in the Design of the City Entrance (Case Study: Entrance of Kermanshah City from Hamedan) ¹

Ardalan Hosseini ^{*1}, Kioumars Habibi ²

¹ Aso Shahr Midia Consulting Engineers Managing Director, Tehran, Iran

² Associate Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

Received Date: 27 December 2021 **Accepted Date:** 12 March 2022

Abstract

Lack of attention to the entrance space of the city during the rapid growth of urbanization, these spaces have faced a crisis of anonymity. Achieving a design with understandable quality is a reference to solve these issues. Achieving a sort of design for preservation and continuity of the former identity, relationship of the audience with the identity of the place through visual communication with symbolic elements, creating a pause through visual communication with local symbols and symbolic elements in the entrance design of Kermanshah (from Hamedan) are the aims of research. The method is combined, with an interpretive approach, we tried to ask how people understand and evaluate the identity of the entrance of the city of Kermanshah from Hamedan? To be answered. In this regard, data were collected and analyzed through in-depth interview techniques and field observation and field survey. Sampling was purposeful and the interviews reached theoretical saturation after 30 interviews. In the analysis step, thematic analysis method was used. Finally, the results were classified and interpreted based on thematic analysis and field observations. The results of this study showed that the non-use of environmental elements (human and natural) at the entrance of Kermanshah has caused the city entrance to lack the components of a distinct entrance. The most important environmental elements identified as native signs and symbols of Kermanshah are; Tagh-e-Bostan, Tagh-e-Gara, stone materials and vegetation of the region, which if used in the entrance of the city based on the contextualism approach can identify the entrance and make it have the components of a distinct entrance.

Keywords: Design, City Entrance, Contextual Theory, Native Symbols, Kermanshah.

¹ This article is extracted from the doctoral thesis entitled “**Application of Contextualism Theory in the Design of the City Entrance (Case Study: Entrance of Kermanshah City from Hamedan)**” of the first author's with the Supervisor of the Second in Department of Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Qazvin Branch, Islamic Azad University.

*** Corresponding Author:** ardalan.hs@gmail.com

Cite this article: Hosseini, A., Habibi, K. (2022). Application of Contextualism Theory in the Design of the City Entrance (Case Study: Entrance of Kermanshah City from Hamedan). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSRUDS)*, 2(4), 23-42.

Shirzadi, Mohammad Reza, (2013). The place of phenomenology in the analysis of architecture and environment, utopia architecture and urban planning, No. 115: 91-99. (in Persian)

Shorcheh, Mahmoud, (2017). Contemporary urban geography (basics and application). Publisher Parham Naghsh. First edition. Tehran. (in Persian)

Siani, Mohammad Ghasemi, Afrakhteh, Hassan, Riahi, Vahid, Azizpour, Farhad, (2018), Explaining the Structural-Functional Developments of Rural Housing and Housing 47. (in Persian)

Taifi Nasrabadi, Mahla, Hatami Nejad, Hossein, 2018, An analysis of housing sustainability indicators (Case study: District 1 of Mashhad Municipality, Journal of Geography and Planning, No. 66: 327-307. (in Persian)

VaFamehr, Mohsen; Majidi, Saina, (2007). The trap of technology and cultural identity in architecture. Technology Development Quarterly. Issue 11: 5-20. (in Persian)

Wilson, Edward O. (1992) "The diversity of life". Harvard University Press. (In English)

Ziari, Keramatollah, Ghasemi Ghasemond, (2018). Evaluation of quantitative and qualitative indicators of housing with a sustainable development approach (Case study: Saman city), Geographical studies of urban planning, No. 2: 197-221. (in Persian)

Ziari, Somayeh, Farhoudi, Rahmatollah, Pour Ahmad, Ahmad, Hatami Nejad, Hossein, (2015). Survey and analysis of sustainable housing in the city of Karaj, Geography and Development, No. 52: 156-141. (in Persian)

Zohri, Sara, (2017). Comparative comparison of indigenous architectural components with ecological design principles and criteria. National Conference on New Science and Technology in Engineering Science in the Age of Technology. Tehran. (in Persian)

Cite this article: Sadeghi, Z., Azizpour, F., Tahmasebi, A., Sartipour, M. (2022). "A Conceptual framework of rural housing development based on the theoretical orientation of scientific articles". *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 1-22.

Pear, Bayazid; Bayazidi, Qader; Tahmasebi, Arsalan; Sahabi, Jalil, (2018). Deep exploration of the meaning of the native house by phenomenological method (Case study: rural house in Mokrian region of Iran). *Quarterly Journal of Rural Research*. No. 4: 649- 670. (in Persian)

Qalambard Dezfuli, Maryam; Naghizadeh, Mohammad; Majidi, Hamid, (2018). Laying the foundations of effective factors on quality indicators of housing. *City identity*. No. 36: 110- 97. (in Persian)

Qasemzadeh, Massoud; Kari, Behrooz; Tahmasebi, Farhang, (2010). Rural housing and energy saving criteria. *Quarterly Journal of Housing and Rural Environment*. No. 131: 60- 51. (in Persian)

Rabiee Far, Waliullah, (2017). Explaining the stability of the physical-spatial structure of rural housing in Zanjan province. *Journal of Physical Development Planning*. No. 1: 90-71. (in Persian)

Raheb, Ghazal, (2014). A model for designing rural housing based on participation and meeting the needs of residents. *Housing and rural environment*. No. 146: 3-22. (in Persian)

Raheb, Ghazal, (2014). A model for designing rural housing based on participation and meeting the needs of residents. *Housing and rural environment*. No. 146: 3-22. (in Persian)

Romani, Ahmad; Sajasi Qedari, Hamdallah; Mansoori, Khair Al-Nisa, (2018). Structural-Functional Analysis of Rural Housing with Sustainable Development Approach (Case Study: East Romeshgan Rural District of Kuhdasht). *Housing and rural environment*. No. 162: 55-70. (in Persian)

Saeedi, Abbas; Ahmadi, Manijeh, (2011). Urbanization and Structural-Functional Transformation of Rural Homes Case: Villages around Zanjan. *Quarterly Journal of the Geographical Association of Iran*. No. 31: 7-32. (in Persian)

Saeedi, Abbas; Rahani Fazli, Abdul Reza; Azizpour, Farhad; Mohebbi, Ali Akbar, (2013). Housing and structural-functional continuity: A discussion on the systematization of rural space in the villages of Raz and Jorglan in Bojnourd (North Khorasan). *Geography (International Quarterly of the Geographical Association of Iran)*. No. 39: 7-32. (in Persian)

Saeedi, Abbas; Taleshi, Mustafa; Rabat, Alireza, (2013). Housing Renovation and Structural-Functional Transformation of Rural Homes Case: »Villages of Ijroud County (Zanjan Province). *International Quarterly of the Iranian Geographical Association*. No. 38: 5-31. (in Persian)

Saghafi, Mahmoud, (2003). *New renewable energies*. University of Tehran Press. Printing turn 2. Tehran. (in Persian)

Sartipour, Mohsen, (2011). Phenomenology of rural housing. *Housing and rural environment*. No. 133: 3-14. (in Persian)

Sartipour, Mohsen (2004). Pathology of housing problems in Iran. *Scientific Journal of Architecture and Urbanism Page*. No. 34: 23-43. (in Persian)

Sartipour, Mohsen; Tusi, Sahar Nedayi; Shok Haji, Sima Saadat, (2019). Evaluation of rural housing improvement and renovation feature plan from the perspective of desirable and sustainable rural housing indicators. *Journal of Fine Arts. Architecture and Urbanism*. No. 1: 29-44. (in Persian)

Sharifi, Abdolreza and Azarpira, Morteza,(2015.)Investigating the Modeling of the Natural Environment in Urban Architecture and Using Biofilica Theory (City in the Garden) and Comparison with Urbanism Approach in Isfahan School, Second National Conference on Sustainable Urban Architecture and Landscape(.in Persian)

Karimi, Sepideh; Mofidi Shemirani, Seyed Majid; Erianinejad, Reza, (2013). Investigation of green architecture in residential houses in the direction of human coexistence with ecology (Case study: Varkaneh village). Urban Research Seven Fences. No. 5: 54-43. (in Persian)

Kazerani, Faezeh; Hanaei, Taktam; Sayyid al-Husseini, Sayyid Muslim, (2020). Explaining the effective factors on participatory planning in residential neighborhoods to achieve smart growth using Shannon entropy model (Case study of Isargaran neighborhood of Mashhad). Zagros Vision Geography and Urban Planning Quarterly. No. 44: 61-89. (in Persian)

Kellert, Stephen R. & [others]. (2008), Biophilic Design: The theory, Science, and practice of ringing Building Life. Hoboken, New Hersey: John Wilcy & Sons, Inc. (In English)

Khaki, Gholamreza, (2017). Research method with dissertation approach, Bazetab Publications, 9th edition, Tehran. (in Persian)

Lotfi, Haidar Ali, Davood Heszadeh, (2009), Indicators and Essential Components in Rural Housing Planning and Policy Making in Iran, Amayesh Geographical Quarterly, No. 7: pp. 105-128. (in Persian)

Maliene, V. & Malys, N (2009). Highquality housing-A key issue in delivering sustainable communities. Building and Environment, 44(2): 426-430. (In English)

Masnavi, Mohamad Reza, (2003) .Sustainable Development, Urban S) Sustainability and Ecological Philosophy: the ememrgence of theoretical confilict and the necesslity establishing common grounds for sound actions: journal of Environmental Studies . Vol 28No . 30 : 11- 22. (In English)

Mehdizadeh, Javad; Sarrafzadeh, Hayedeh; Pirzadeh Nahouchi, Mohammad Hossein; Absolute, Mohammad Taqi; Amiri, Mahin Dokht, (2006). Strategic urban development planning (recent global experiences and its place in Iran). Payam Sima Design and Publishing Company Second Edition, Tehran. (in Persian)

Miri, Bahareh; Azmi, Aij; Akbarpour, Mohammad, (2020). Structural and functional analysis of rural housing sustainability Case study (Sar Firoozehabad rural district) in the central part of Kermanshah. Journal of Physical Development Planning, No. 4: 73-53. (in Persian)

Mlecnik, E, (2013) .Innovation Development for Highly Energy-Efficient Housing, Delft University Press. (In English)

Moeini, Soroush; Nick Barsh, Golnaz; Hassanpour, Shima; Halimi Jalodar, Ali Reza, (2015). Critique of sustainable architecture and its impact on contemporary architecture. Second International Conference on Research in Science and Technology. (in Persian)

Mohammadi Yeganeh, Behrooz; Sanai Moghadam, Soroush; Cheraghi, Mehdi, (2017). Sustainability of rural housing based on mutual information analysis. Journal of Physical Development Planning. No. 1: 108- 91. (in Persian)

Moradi Ahri, Ali Reza, (2015), Ranking of Sustainable Housing Criteria Using ANP Method, International Conference on Management and Social Sciences: 1-15. (in Persian)

Nastaran, Mahin; Ranaei, Ahad, (2010). An analysis of the concept of participation and working group in Mehr housing land preparation projects. utopia. No. 4: 123-111. (in Persian)

Norberg-Schulz. C. (2000). Architecture: Presence. Language. Place. Milan. Akira. (In English)

Danbil. H.; Joe. M and Gao, Lu .2005. "Achievements and Challenges: 30 Years of Housing Reforms in the People's Republic of China". Asian Development Bank Economics Working Paper Series No. 198. doi:10.2139/ssrn.1619161. SSRN 1619161. (In English)

Dave Davis, Josh Meyer.2013. Aatisha Singh, Molly Wright and Paul Zykovsky, Participation Tools for Better Community Planning. local government commission the california endowment .(In English)

Faqih Abdul Elahi, Haniyeh; Islamic Moghaddam Rial Ali Reza, (2015). Why use intelligent design in biophilic criteria. Third International Conference on Research in Science and Technology: 1-17. (in Persian)

Farshchi, Hamid Reza; Turki Baghbadrani, Hamed, (2018). Investigating the process of participation of users (people) in the process of housing design with a collective architecture approach. Bi-monthly scientific journal of research in arts and humanities. No. 3: 33-44. (in Persian)

Fateh, Mohammad, Dariush , Babak, "Theoretical Foundations of Architecture." Tehran: Science and Knowledge, 2011. (In Persian)

Fattahi, Ahadullah, (2016). Presenting a model of sustainable housing in rural areas Case study: villages of Lorestan province. PhD thesis in Geography and Rural Planning. Supervisor Mehdipour Taheri. Modares University. (in Persian)

Fattahi, Ahadullah; Poor Taheri, Mehdi; Eftekhari, Rokanuddin, (2018). Documentary Analysis of Articles - Scientific - Research on Rural Housing in the Recent Decade. Journal of Rural Research. No. 3: 430- 445. (in Persian)

Ghadiri Masoom, Mojtaba; Hajipour, Mohammad; Rusta, Mohammad Amin, (2014). Pathology of a new model of rural housing from the perspective of sustainable development (Case: Shosaf village in Nehbandan city) Spatial planning department (geography). No. 3: 14-1. (in Persian)

Ghorbani Param, Mohammad Reza; Belief; Sirus, Mahmoudinejad, Hadi, (2020). Evaluation of the effect of biophilic architecture principles on the quality of housing design in the northern climate of Iran (Case study: Gorgan). Quarterly Journal of New Attitudes in Human Geography. No. 2: 405- 424. (in Persian)

Ibem, E. O., & Aduwo, B. E. (2015). A framework for understanding sustainable housing for policy development and practical actions :1-18. (In English)

Ilka, Shahin; Nasir Salami, Seyed Mohammad Reza; Saremi, Seyed Ali Akbar, (2015). Explaining the concept of housing and habitation in the phenomenological approach and bio-cultural paradigm approach. Urban Management. No. 39: 165-188. (in Persian)

Ilka, Shahin; Nasir Salami, Seyed Mohammad Reza; Saremi, Seyed Ali Akbar, (2015). Explaining the concept of housing and habitation in the phenomenological approach and bio-cultural paradigm approach. Urban Management. No. 39: 165-188. (in Persian)

Jafari, Atefeh; Mahdavi pour, Hossein, (2017). The role of indigenous technologies in the quality of residential spaces. Housing and rural environment. No. 141: 51-68.

Kalantari, Zahra, (2015). Investigating the effect of using the principles of biophilic architecture on the dimensions of human existence in building design (Mardi example: Farahabad urban planning). Fourth International Conference on New Research in Civil Engineering. Architecture and Urban Planning: 382-400. (in Persian)

References

- Akbarpour, Mohammad, Jafari, Firooz, Karimi, Yashar, (2016). Analysis of people's attitudes toward suitable rural housing criteria (Case study: Central part, Hestrood city). *Journal of Geography and Planning*. No. 58: 23-42. (in Persian)
- Ali Al-Hesabi, Mehran; Raheb, gazelle, (2009). Pathology of villagers' attention to the natural environment and environmental protection in housing construction: a case study of rural settlements in Gilan province. *Journal of Environmental Sciences*. No. 3: 206-193. (in Persian)
- Asghari, Reyhaneh, (2011). A comparative study of the roots and components of sustainable architecture and ecological architecture. *Proceedings of the Second National Conference on Sustainable Architecture*. Sama Educational and Cultural Center of Hamadan, Iran. (in Persian)
- Aslanian, Yashar; Zabihi, Hussein; ,Rahbari Manesh, Kamal (2020). Structure of the concept of housing satisfaction with a phenomenological approach (Case study: Qajar house of Shaykh al-Islam and several residential complexes in Zanjan). *Journal of Islamic Art Studies*. No. 37: 1-18. (in Persian)
- Azizpour, Farhad, Ismaili, Marzieh, (2017). Dr. Iranpour Jazani's Celebration Letter, Sahab Institute of Geography and Cartography, First Edition, Tehran. (in Persian)
- Azizpour, Farhad; Sadeghi, Zohreh, (2018). Evaluating the effects of implementing a visa improvement plan on rural housing development (Case study: Abrisham village). *Quarterly Journal of Housing and Environment*. No. 164: 3-12. (in Persian)
- Barghi, Hamid; Mr. Amrai, Ali; Shayan, Mohsen, (2016). Analysis and study of housing sustainability indicators in rural areas (Case study: usual village of Herestan Poldakhtar). *Geographical Research Quarterly*. No. 1: 57-64. (in Persian)
- Bashaqi, Mohammad Reza; Taqdisi, Ahmad; Amrayi, Ali; Danesh, Kamal (2015). An Analysis of the Role of Factors Affecting Housing Sustainability in Rural Areas of Iran (Case Study: Malavi Village, Poldakhtar County). *Quarterly Journal of Housing and Rural Environment*. No. 154: 125-134. (in Persian)
- Bashaqi, Mohammad Reza; Taqdisi, Ahmad; Mr. Amrayi, Ali, (2014). Evaluation and evaluation of rural housing sustainability Case study: Malawi rural district, Poldakhtar city. *Geographical research*. No. 114: 129-146. (in Persian)
- Bazerafshan, Javad; Shayan, Mohsen; Bazvand, Sajjad, (2017). Evaluation of effective factors of housing sustainability in rural areas of Zarrin Dasht city. *Journal of Geography and Planning*. No. 62: 41-59. (in Persian)
- Bekinejad, Mohammad Ali; Ameri Sifat, Ali Akbar, (2015). Investigation of biophilic architecture features in native Iranian buildings (Modi example: hot and dry climate). *International Conference on Innovation in Science and Technology*: 500-510. (in Persian)
- Bitraf, Ehsan; Habib, Farah; Zabihi, Hussein. (2017). Biophilic attitude is an approach in improving the quality of living environment of the residents of the residential complex. *Urban Management*. No. 49: 349-331. (in Persian)
- Charles. L. (2007.)Choguill, The search for policies to support sustainable housing. *Journal of Habitant International*. Vol.96, No.6.:149-143. (In English)
- Chiu, Rebecca .2006. "Housing affordability in Shenzhen special economic zone: A forerunner of China's housing reform". *Housing Studies*. 11 (4): 561–580. (In English)

A Conceptual Framework for Sustainable Rural Housing Development, Based on the Theoretical Orientation of Scientific Articles¹

Zohreh Sadeghi ¹, Farhad Azizpour * ², Asghar Tahmasebi ³, Mohsen Sartipour ⁴

¹ PhD student in Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University of Tehran, Iran

² Associate Professor, Department of Rural Geography and Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University of Tehran, Iran

³ Assistant Professor, Department of Rural Geography and Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University of Tehran, Iran

⁴ Professor of Architecture and member of Rural Architecture Research Center, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Received Date: 15 January 2022 **Accepted Date:** 12 March 2022

Abstract

Housing is a social, cultural, economic and spatial-physical phenomenon that is established with the aim of providing suitable living conditions. One of the issues that has attracted a lot of attention is sustainable housing in line with human development. The present study aims to provide a conceptual framework for sustainable rural housing in Iran based on the theoretical orientation of scientific articles. For this purpose, the content of 47 scientific articles related to the subject of rural housing development in Iran, which were published in domestic journals and conferences in the period 2007-2017, were reviewed and analyzed using a qualitative research method based on the meta-combination method. Findings, the research shows that the conceptual framework of integrated rural housing development is the most appropriate framework for exploitation in rural housing development planning, which often includes key features emphasized in the reviewed articles. Proposed framework of components of environmental adaptation, energy efficiency, having a sense of vitality, sense of meaning, human unity and realism, appropriateness to the social status of villagers, participation of rural community, financial affordability in construction, housing maintenance costs, job creation in The housing market considers access to services, having a spatial spirit and identity, durability and durability of construction materials in the form of five dimensions of environmental, economic, socio-cultural, psychosocial and physical-spatial.

Keywords: Rural Housing, Sustainable Housing, Post-Modernism, Rural Settlements.

¹ This article is extracted from the doctoral thesis entitled "Identification and "Conceptual framework of rural housing development based on the theoretical orientation of scientific articles" of the first author's with the Supervisor of the Second and Third author's and the Advisor of Fourth author's, Department of Rural Geography and Planning, Faculty of Geography, Kharazmi University of Tehran.

* Corresponding Author: azizpourf@yahoo.com

Cite this article: Sadeghi, Z., Azizpour, F., Tahmasebi, A., Sartipour, M. (2022). "A Conceptual framework of rural housing development based on the theoretical orientation of scientific articles". *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 2(4), 1-22.

**JOURNAL OF SUSTAINABLE REGIONAL & URBAN DEVELOPMENT STUDIES
JSRUDS**

ISSN: 2783-0764

Volume 2, Number 4, Serial Issue 6 - Winter 2022

Contents	Page
❖ A Conceptual Framework for Sustainable Rural Housing Development, Based on the Theoretical Orientation of Scientific Articles	
○ Zohreh Sadeghi , Farhad Azizpour· Asghar Tahmasebi, Mohsen Sartipour.....	1-22
❖ Application of Contextualism Theory in the Design of the City Entrance (Case Study:Entrance of Kermanshah City from Hamedan)	
○ Ardalan Hosseini· Kioumars Habibi	23-42
❖ Analysis of Key Drivers Affecting the Increase of Effectiveness of Strategic-Operational Plans of Cities and Municipalities with a Futures Study Approach in Cities of Khorasan Razavi Province	
○ Ali Akbar Anabestani· Zahra Anabestani.....	43-68
❖ The Role of Place in the Impact of Economic Factors on the Citizen Happiness of Ahvaz City Neighbourhoods	
○ Safiyeh Damanbagh· Nahid Sajadian.....	69-94
❖ Investigating the Effect of Citizens' Satisfaction with Quality of Life on Positive Citizenship Behaviors Region 16 of Tehran	
○ Mehrzad Alahe Virdi ,Maryam Ilanloo.....	95-118
❖ Urban Environment-friendly Behaviors in Public Cultural-sports Spaces in the Provinces of Iran	
○ Leila Nazari , Mohammad Saeid kiani.....	119-137
❖ An Analysis on Improving the Quality of Urban Public Spaces with the Creative City Approach (Case Study:Lar City)	
○ Mahdi Ebrahimi Boozani, Reza Mokhtari Malekabadi, Fateme Hamidi.....	138-155

In the Name of Allah

JOURNAL OF SUSTAINABLE REGIONAL & URBAN DEVELOPMENT STUDIES JSRUDS

Volume 2, Number 4, Serial Issue 6 - winter 2022

License Holder: Dr. Saeed Maleki

General Director: Dr. Karim Hosseinzadeh Dalir

Editor-in-Chief: Dr. Saeed Maleki

Editorial Board

Dr. Karim Hosseinzadeh Dalir, Department of Geography & Urban Planning, University of Tabriz

Dr. Saeed Maleki, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Ahmad Poorahmad, Department of Geography & Urban Planning, University of Tehran

Dr. Sedigheh Lotfi, Department of Geography & Urban Planning, Mazandaran University

Dr. Issa Ebrahimzadeh, Department of Geography & Urban Planning, Sistan and Baluchestan University

Dr. Hamidreza Warsi, Department of Geography & Urban Planning, University of Isfahan

Dr. Rasoul Ghorbani, Department of Geography & Urban Planning, University of Tabriz

Dr. Hossein Nazmfar, Department of Geography & Urban Planning, Mohaghegh Ardabili University

Dr. Masoud Safaeipour, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Nahid Sajjadian, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Mohammad Ali Firoozi, Department of Geography & Urban Planning, Shahid Chamran University of Ahvaz

Dr. Yarmohammad Ghasemi, Department of Social Sciences, Ilam University

Dr. Mohammad Hossein Saraei, Department of Geography & Urban Planning, Yazd University

Dr. Abbas Alipour, Department of Political Geography and Geopolitics,

International Advisory Board

Saied Pirasteh, Geography and Environmental Management Waterloo Institute for Disaster Management, University of Waterloo, Canada

Soheil Sabri Centre for Spatial Data Infrastructures & Land Administration in the University of Melbourne
Centre for Spatial Data Infrastructures & Land Administration in the University of Melbourne

Persian Text Editor: Dr. Mokhtar Ebrahimi

English Text Editor: Sajad Molae Gale Mohammad

Senior Editor: Maryam Ebrahimi

Internal Manager: Mahnaz Hosseini Siahgoli

Executive Manager: Dr. Pakzad Azadkhani

Publisher: Dr. Saeed Maleki (Private)

Address: Islamic Republic of Iran, Ilam Province, Ilam, Pasdaran St., Shahid Chamran St., Shahid Chamran cul-de-sac. Postal Code 48484-69316

Online ISSN: 0764-2783

Tel: +98 9188424415-+98 84 33350924

E-mail:

srdsjournal@gmail.com/sustainableregionaldevelopmentstudiesjournal@gmail.com

http://srds.ir

Sustainable Urban & Regional Development Studies



Volume 2, Issue 4 - Serial Number 6, Winter 2022

ISSN: 2783-0764

- ❖ **A Conceptual Framework for Sustainable Rural Housing Development, Based on the Theoretical Orientation of Scientific Articles**
 - Zohreh Sadeghi, Farhad Azizpour, Asghar Tahmasebi, Mohsen Sartipour...1-22
- ❖ **Application of Contextualism Theory in the Design of the City Entrance (Case Study: Entrance of Kermanshah City from Hamedan)**
 - Ardalan Hosseini, Kioumars Habibi23-42
- ❖ **Analysis of Key Drivers Affecting the Increase of Effectiveness of Strategic-Operational Plans of Cities and Municipalities with a Futures Study Approach in Cities of Khorasan Razavi Province**
 - Ali Akbar Anabestani, Zahra Anabestani.....43-68
- ❖ **The Role of Place in the Impact of Economic Factors on the Citizen Happiness of Ahvaz City Neighbourhoods**
 - Safiyeh Damanbagh, Nahid Sajadian.....69-94
- ❖ **Investigating the Effect of Citizens' Satisfaction with Quality of Life on Positive Citizenship Behaviors Region 16 of Tehran**
 - Mehrzad Alahe Viridi, Maryam Ilanloo.....95-118
- ❖ **Urban Environment-friendly Behaviors in Public Cultural-sports Spaces in the Provinces of Iran**
 - Leila Nazari, Mohammad Saeid kiani.....119-137
- ❖ **An Analysis on Improving the Quality of Urban Public Spaces with the Creative City Approach (Case Study: Lar City)**
 - Mahdi Ebrahimi Boozani, Reza Mokhtari Malekabadi, Fateme Hamidi.138-155

<http://www.srds.ir/>

E-mail: srdsjournal@gmail.com